SPÓŁDZIELCZY PRZEGLĄD NAUKOWY

PAŹDZIERNIK
GRUDZIEŃ
1 9 4 8

ROK XIV ZESZYT IV

CENTRALNY ZWIĄZEK SPÓŁDZIELCZY
SPÓŁDZIELCZY INSTYTUT NAUKOWY

REDAKCJA I ADMINISTRACJA: Warszawa, Kopernika 30, IV piętro. Telefon 8-70-54
Konto czekowe: BGS Oddział w Warszawie Nr 383, konto PKO I-8220
Prenumerata w 1948 roku zł. 1.000.—, tom pojedyńczy zł. 300.

SPÓŁDZIELCZY PRZEGLĄD NAUKOWY

R O K XIV **Październik–Grudzień** **ZESZYT IV**

TREŚĆ:

ARTYKUŁY: str.

MATERIAŁY I PRZYCZYNKI:

SPRAWOZDANIA I OCENY:

RÓŻNE:

DZIAŁ STATYSTYCZNY:

PRZEGLĄD USTAWODAWSTWA

BIBLIOGRAFIA:

KAZIMIERZ BOCZAR

Normatywy w spółdzielczym obrocie towarowym

I.

1. Zagadnienia ogólne

Pojęcie normatywów nie jest dostatecznie spopularyzowane wśród pracowników spółdzielczych i dlatego zanim przejdziemy do szczegółowego omawiania tematu, należy poświęcić nieco uwagi zagadnieniu istoty i funkcji normatywów oraz metody ich ustalania.

Na wstępie zajmiemy się sprawą nomenklatury. W numerze 9 Spółdzielczego Przeglądu Bankowego z dnia 30 września 1948 r. umieściliśmy artykuł pt. „Uwagi o tzw. normatywach w spółdzielczym obrocie towarowym". To ostrożne sformułowanie brzmienia tytułu wskazuje na wątpliwości, czy słowo „normatyw" jest prawidłowym tworem językowym. Istotnie wyrazu „normatyw" nie znajdujemy ani w Słowniku Języka Polskiego Karłowicza, ani w Słowniku Ortoepicznym Szobera, ani w Encyklopedycznym Słowniku Wyrazów Obcych Trzaski; nie podaje go również Słownik Ortograficzny Jodłowskiego i Taszyckiego wydany w 1946 r. Autorzy piszący w prasie gospodarczej używają słownictwa chwiejnego, stosując równorzędnie albo prawie równorzędnie następujące określenia: normatywy, normy, wzorce, wskaźniki; znaczna część autorów ogranicza używanie określenia „normatywy" tylko do normatywnych środków obrotowych. Określenie „normatyw" zostało użyte m. in. w uchwale Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów z dnia 5 listopada 1946 r. w sprawie normatywów środków obrotowych przemysłowych i handlowych przedsiębiorstw państwowych oraz przedsiębiorstw prowadzonych pod zarządem lub przy współudziale finansowym państwa, w uchwale Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów z dnia 18 lipca 1947 r. i opartej na niej uchwale Rady Ministrów z dnia 21 sierpnia 1947 r. w sprawie zasad systemu finansowego, w instrukcjach

F—3, F—11, F—12 Departamentu Finansowego Ministerstwa Przemysłu i Handlu w sprawie ustalenia normatywów środków obrotowych w przedsiębiorstwach wytwórczych i handlowych. W literaturze radzieckiej używa się słowa normatyw dla oznaczenia wszystkich normatywnych danych niezbędnych w planowaniu, nie ograniczając go tylko do normatywnych środków obrotowych.

W języku polskim brak dostatecznych przepracowań i ustaleń nomenklatury z zakresu planowania. Nie wdając się w rozważania językowe, uważamy, że należy powszechnie używać wyrazu „normatyw", gdyż przyjął się już wśród planistów-praktyków, a poza tym łączy w sobie dobrze elementy wzorca z elementami normy-nakazu, obowiązującego w planowaniu bezpośrednim.

Normatywy są nieodzownym elementem gospodarki planowej. Bronisław Minc formułuje w sposób następujący ich znaczenie [1]:

„Plan gospodarczy winien być ściśle związany z normami, bez nich bowiem byłby on koncepcją abstrakcyjną i niesprawdzalną. Normy stanowią właściwe podbudowanie planu, jego sprawdzian a zarazem środek kontroli działania przedsiębiorstw.

Bez norm zużycia surowców i materiałów pomocniczych niemożliwe byłoby ułożenie prawidłowego planu zaopatrzenia materiałowego przedsiębiorstw przemysłowych. Bez norm wydajności pracy nie można ułożyć prawidłowego planu zatrudnienia. Bez stawek płac, które są swojego rodzaju normami, nie można ułożyć prawidłowego planu funduszu płac itp.

Dlatego też gospodarka planowa wymaga ustalania uzasadnionych teoretycznie i praktycznie norm, rewidowanych periodycznie, stanowiących podstawę dla układania planów, a zarazem środek polepszenia pracy przedsiębiorstw. Normy winny służyć do podniesienia przedsiębiorstw gorzej pracujących do poziomu przedsiębiorstw lepiej pracujących".

Do niezbędnych normatywów w obrocie towarowym należą normatywy środków obrotowych, a przede wszystkim zapasów towarowych, normatywy kosztów ogólnych, wydajności personelu, wydajności transportu, wysokości mank i amortyzacji.

Normatywami nazywamy wielkości techniczne, organizacyjne lub ekonomiczne, wyznaczone z góry dla najistotniejszych czynności w przedsiębiorstwie, których osiągnięcie względnie przekroczenie

---

[1] „Gospodarka Planowa" z listopada 1946 r. Nr 1, str. 19.

w kierunku dodatnim jest obowiązkiem dla każdego realizującego plan, jako niezbędny warunek wypełnienia planu.

Normatywy mają postać liczb względnych, wyrażających stosunki procentowe (np. normatyw kosztów materiałów biurowych, wyrażony wartościowo w procencie od obrotu), albo postać liczb bezwzględnych (np. tabela płac stałych z podziałem na grupy). Normatywy mogą obejmować duże kompleksy zjawisk (np. ogólny normatyw kosztów handlowych, ogólny normatyw rotacji dla spółdzielni spożywców), albo poszczególne wąskie zjawiska (np. wydajność przy zbijaniu skrzynek tzw. „jedynek" na owoce, rotacja cukru czy tytoniu).

Zachodzi zasadnicza różnica między pojęciem normatywów w ramach gospodarki planowej a pojęciem wzorców, stosowanych w przedsiębiorstwach kapitalistycznych. Aczkolwiek z technicznego punktu widzenia badania nad ustalaniem normatywów przebiegają podobnie jak badania nad ustalaniem wzorców, to jednak normatywy różnią się od wzorców celem, jakiemu służą — a celem tym jest realizacja planu gospodarczego — oraz charakterem, są bowiem nakazem, mobilizującym do stałego określonego zwiększania ekonomii każdej działalności i jej społecznej użyteczności.

Zaakcentowaliśmy wiążący charakter normatywów. Nie należy z tego wnioskować, że normatywy usztywniają w sposób bezwzględny wszelką działalność gospodarczą. W toku wypełniania planów zachodzą często odchylenia od normatywów. Matematycznie ścisła zgodność wyników gospodarczych rzeczywiście uzyskanych z planowymi normatywami należy do rzadkości. Tu trzeba nawiasowo stwierdzić, że — jak to formułuje prof. Z. Judycki [1]) — istnieją normatywy o tendencji maksymalnej, jak np. jakości materiałów czy wydajności pracy oraz normatywy o tendencji minimalnej jak np. wysokości kosztów czy zużycia materiałów.

Przekroczenie normatywu o tendencji maksymalnej lub nieosiągnięcie pułapu wyznaczonego normatywem o tendencji minimalnej nazwiemy dodatnim przekroczeniem normatywu, a przekroczenie normatywu o tendencji minimalnej lub nieosiągnięcie pułapu wyznaczonego normatywem o tendencji maksymalnej nazwiemy przekroczeniem ujemnym. Otóż przekroczenie normatywu w kierunku dodatnim (np. przyspieszenie rotacji, zwiększenie wydajności, obniżenie kosztów, zmniejszenie ubytków itp.) jest oczywiście zjawiskiem pożądanym,

---

[1]) „Życie Gospodarcze" Nr 17 z dn. 30.IX. 1947 r., str. 739.

natomiast odchylenia od normatywów w kierunku ujemnym powinny być sygnałem alarmowym, nawołującym kierownictwo i kadry do czujnej analizy działalności przedsiębiorstwa, zmierzającej do wykrycia przyczyn wadliwego przebiegu procesów gospodarczych i natychmiastowego ich usunięcia. Oczywistym staje się postulat takiego zorganizowania księgowości, żeby każde odchylenie od normatywu było natychmiast sygnalizowane wraz z wykazaniem powodów odchyleń.

Tak pojęte normatywy są więc wielkościami minimalnymi, do których przekroczenia w kierunku dodatnim powinno przedsiębiorstwo usilnie zdążać zarówno przez racjonalizację i ulepszenie procesów pracy, jak i przez prowadzenie współzawodnictwa pracy. Ujemne przekroczenia normatywów w zasadzie nie powinny mieć miejsca, a jeśli zaistnieją — muszą być wszechstronnie i zasadnie usprawiedliwione.

Normatyw nie jest wielkością stałą i powszechną; wprost przeciwnie musi być dostosowany do zmieniających się w zależności od czasu i miejsca konkretnych warunków, w szczególności zaś normatywy muszą być zmieniane w miarę wzrostu produkcji i usług i doskonalenia techniki działalności.

Praca więc nad ustalaniem i korygowaniem normatywów jest pracą ciągłą, wymagającą stałej, bacznej, wnikliwej i wszechstronnej obserwacji i analizy procesów gospodarczych.

Inny będzie normatyw wydajności (wyrażony w sumie obrotu) pracownika w sklepie wiejskim niż pracownika w sklepie położonym przy ruchliwej ulicy w dużym mieście; inaczej kształtuje się rotacja papieru niż rotacja chleba; spadną koszty prowadzenia zakładów zbiorowego żywienia po wprowadzeniu mechanicznego przygotowywania potraw i przyuczeniu personelu. Przykładów takich można oczywiście podać niemal dowolnie dużo. Ten sam normatyw da się zastosować tylko do przedsiębiorstw pracujących w identycznych albo podobnych warunkach. Wszelkie symplifikowanie zagadnienia normatywów, wszelkie bezduszne, mechaniczne ich stosowanie powoduje duże straty gospodarcze i co gorsza podkopuje samą ideę gospodarowania w oparciu o plan.

Konieczność walki z mechanicznym stosowaniem normatywów wymaga odpowiedniego postępowania przy ich wyznaczaniu.

Nie ma oczywiście mowy o tym, żeby można było centralnie przewidzieć dla całego kraju wszystkie możliwe kombinacje poszczególnych

czynników gospodarczych i dla każdej z nich wyznaczać normatywy. Również nie może być mowy o tym, by wyznaczanie normatywów zostawić swobodnemu uznaniu najniższych ogniw aparatu planistycznego. Sytuacja rysuje się jasno. Instytucje centralne opracowują główne zręby normatywów oraz podają szczegółowo metodę ich dostosowywania do zmiennych lokalnych warunków. Niższe ogniwa planistyczne przekazują bardziej szczegółowe rozpracowania w dół, tak iż w rezultacie każde przedsiębiorstwo planujące otrzymuje od tej komórki planistycznej, od której jest hierarchicznie bezpośrednio zależne, szczegółowy i pełny system normatywów, koniecznych do sporządzenia planu gospodarczego.

Wszyscy planiści powinni umieć stosować i dostosowywać normatywy do konkretnych warunków przedsiębiorstw; ponadto — zwłaszcza w okresie wstępnym — często wypadnie planiście stworzyć, na potrzeby podległych mu przedsiębiorstw, jakiś bardziej szczegółowy normatyw, nie objęty zrębami normatywów podanych mu przez instytucję nadrzędną. Płynie stąd potrzeba naświetlenia metody ustalania normatywów. Bliższe wskazówki natury technicznej wraz z niektórymi wzorami podamy w dalszych szczegółowych rozdziałach, w tym miejscu ograniczymy się do naszkicowania najogólniejszych zasad metodologii wyznaczania normatywów.

Wśród praktyków spotykamy często nieporozumienie, co do budowy normatywu, co do sposobu jego powstania. Jedni sądzą, że powinien on być przeciętną ogólnych wyników pewnych naturalnych zbiorowości, np.: 1) spółdzielni spożywców prowadzących określoną ilość sklepów i pracujących w zbliżonych warunkach zewnętrznych, lub 2) spółdzielni mleczarskich, przerabiających określoną ilość litrów mleka i posiadających określoną strukturę produkcji i urządzenia techniczne itp. Drudzy uważają, że normatywem powinna być wartość najczęstsza w danej zbiorowości. Jeszcze inni są zdania, że normatywem powinny być osiągnięcia dokonane przez zespoły zajmujące pierwsze miejsca we współzawodnictwie pracy.

Poglądy te są niewłaściwe. Normatyw nie może być wielkością średnią czy najczęstszą, bo musi stanowić stały bodziec do osiągania coraz lepszych wyników, musi być środkiem pobudzającym do ciągłej racjonalizacji wysiłków, środkiem niezawodnie wiodącym do wypełniania i przekraczania planów. Mało użyteczne a często nawet szkodliwe byłoby wyznaczanie jako normatywów — zwłaszcza wydajności — osiągnięć przodowników pracy. W planowaniu nie możemy

posługiwać się normatywami dla znakomitej większości pracowników i zakładów niedościgłymi. Można i należy studiować, analizować i propagować metody stosowane przez przodowników pracy, ale normatywy trzeba budować na takich podstawach, żeby były wzorcem podciągającym wzwyż poziom pracy do stopnia, który realnie będzie mógł być osiągnięty przez wszystkie przedsiębiorstwa, zatrudniające przeciętnych pracowników, oczywiście pod warunkiem zaktywizowania tychże pracowników i stworzenia im możliwie dobrych warunków pracy. Tak pojęte normatywy nie stanowią najmniejszego nawet hamulca w osiąganiu lepszych wyników przez tych pracowników i przedsiębiorstwa, których praca będzie mogła osiągnąć wyższy poziom od ustalonego normatywnie, gdyż w naszym systemie gospodarki planowej z rezerwami przekraczanie planu jest nie tylko dopuszczalne ale gorąco zalecane, a osiąganie wyników ponad normę jest jedną z głównych podstaw wyróżnień moralnych i zwiększonego wynagrodzenia materialnego w formie premii. Właściwą metodą ustalania normatywów jest obserwacja i naukowa analiza osiągnięć uzyskiwanych przez zakłady o dobrych wynikach pracy. W zakładach poddawanych obserwacji dla celów ustalania normatywów wprowadza się najpierw możliwie doskonałą, na zasadach naukowych opartą organizację pracy oraz usuwa się, względnie redukuje do realnie osiągalnego minimum wszystkie momenty mogące niekorzystnie wpływać na przebieg obserwowanych zjawisk gospodarczych.

Wyniki badanych zakładów nie stanowią jeszcze same przez się wielkości, które można podać jako normatywy. Wyniki te, jak każdy zresztą materiał statystyczny, muszą być poddane procesowi „oczyszczania", tj. eliminacji składników przypadkowych, a nietypowych. Ponadto muszą być wprowadzone te zmiany, jakie mogą zaistnieć w przyszłym planowanym okresie na skutek planowanych lub przewidywanych zmian w układzie stosunków gospodarczych, jakie w tymże przyszłym okresie będą miały miejsce. B. Blass podaje następujący plastyczny aczkolwiek za bardzo uproszczony przykład dostosowywania normatywów do warunków przyszłego okresu [1]. Przytaczając konkretny przykład rotacji środków obrotowych stwierdza następnie: „Analizując sprawozdawcze wskazówki przelotowości można dojść do następujących wniosków: wskaźnik dla „gotówki w kasie" wynoszący 5 dni powinien być zmniejszony do 2 dni, ponieważ np.

[1]) „Gospodarka Planowa" z 5 marca 1947 r. Nr 3, str. 134 — **Bronisław Blass**: „Normowanie środków obrotowych".

w danej miejscowości znajduje się bank, tak, że nie ma powodów do trzymania zbyt wielkiej ilości gotówki w kasie. Wskaźnik dla „materiałów do wytwarzania" ze względu na poprawę warunków zaopatrzenia, może być również zmniejszony z 60 na 45 dni. Wskaźnik dla „wyrobów gotowych" powinien być zwiększony z 6 do 10 dni, ponieważ warunki ekspedycji transportem samochodowym pogorszą się w planowanym okresie ze względu na wzrost produkcji oraz zużycie taboru samochodowego. Pozostałe wskaźniki pozostaną bez zmian".

W praktyce obserwuje się powszechnie zjawisko, że ustalanie normatywów dla zakładów wytwórczych wyprzedza ustalanie normatywów dla przedsiębiorstw handlowych. Przyczyną jest nie tylko dominujące znaczenie produkcji w gospodarce narodowej, ale i zwiększona trudność ustalenia normatywów dla handlu.

W procesach produkcyjnych obserwujemy znacznie większe i łatwiejsze do przewidzenia prawidłowości, niż w działalności handlowej, bowiem na działalność przedsiębiorstwa handlowego wywiera wpływ nieomal nieograniczona wielość współczynników, a wydajność pracowników i przepustowość sieci jest bardzo rozciągliwa. Nie mniej jednak ustalenie normatywów dla obrotu towarowego jest możliwe, wymaga tylko wszechstronniejszej analizy warunków i stosunków gospodarczych oraz bardziej liberalnego traktowania „luzów".

W zakresie ustalania normatywów dla obrotu towarowego istnieją w Polsce duże braki i nie jest nam wiadomo, by do tej chwili świat nauki poważnie interesował się tym zagadnieniem. Wolno wyrazić nadzieję, że w najbliższym czasie stan ten zmieni się radykalnie na lepsze.

2. Przebieg badań w spółdzielczości

Mimo wprowadzenia planowania bezpośredniego w spółdzielczym obrocie towarowym nie było dotychczas ustalonych normatywów. Wprawdzie w tych działach handlu spółdzielczego, które posiadają dłuższą tradycję stosuje się pewne normy wzorcowe (np. mank dopuszczalnych, kosztów ogólnych, amortyzacji, tzw. odpisów), obecnie jednak są one przeważnie zbyt ogólnikowe, niesystematyczne i nieaktualne, by można było nadać im charakter normatywów. W praktyce więc plany oddolne spółdzielczego obrotu towarowego na 1949 r. były budowane w oparciu o normy doświadczalne, wyprowadzane

przez każdą spółdzielnię i centralę we własnym zakresie. Jednocześnie z zarządzeniem o sporządzeniu planów na 1949 r. powierzono Spółdzielczemu Instytutowi Naukowemu w lipcu 1948 r. opracowanie normatywów w możliwie krótkim czasie.

Stwierdziliśmy już, że badania nad normatywami wymagają długich, szczegółowych i skrupulatnych studiów. Ze względu jednak na nieodzownie pilne potrzeby praktyczne, zdecydowano się zrezygnować tymczasowo z gruntowności badań i postanowiono opracować tzw. pierwsze i drugie przybliżenie normatywów, mające służyć planistom i rewidentom central spółdzielczych jako materiał pomocniczy do oceny planów i wyników działalności spółdzielczych przedsiębiorstw handlowych.

Pierwsze przybliżenie opracowano na podstawie danych statystycznych za 1947 r. oraz nielicznych dorywczych badań specjalnych.

Wyniki opracowania tzw. drugiego przybliżenia przedstawiamy w części drugiej niniejszego artykułu. Zaznaczamy, że opracowanie to nie odpowiada jeszcze całkowicie wymogom metody naukowej; jego ogłoszenie nastąpiło pod wyraźnym naciskiem potrzeb bieżącego życia, a zawarte w nim dane mają charakter danych orientacyjnych. Jeśli stosowanie normatywów zawsze musi być poprzedzone analizą konkretnych warunków gospodarczych, to stosowanie normatywów, zawartych w niniejszym opracowaniu, mającym charakter prowizoryczny i w wielu wypadkach zbyt ogólny, musi opierać się na szczególnie skrupulatnej i wszechstronnej analizie sytuacji gospodarczej danej spółdzielni.

W zasadzie podajemy normatywy, które powinny być osiągnięte w 1949 r.; dla celów ilustracyjnych, obok tych norm wzorcowych docelowych, przedstawiamy również wyniki rzeczywiście osiągnięte w 1947 r.

Podstawą opracowania tzw. drugiego przybliżenia były materiały statystyczne za 1947 r., sprawozdania roczne spółdzielni za 1947 r., i dorywcze badania bezpośrednie prowadzone przez pracowników Działu Ekonomiki Obrotu Towarowego Spółdzielczego Instytutu Naukowego. Głównego materiału źródłowego dostarczyła jednakże ankieta zebrana przez słuchaczy Studium Spółdzielczego U. J. w Krakowie według wytycznych Spółdzielczego Instytutu Naukowego.

Ankieta objęła następujące spółdzielnie:

1. Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska" — Krzeszowice k/Krakowa;

2. Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska" — Swoszowice k/Krakowa;
3. Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska" — Tymbark, pow. Limanowa;
4. Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska" — Zabierzów;
5. Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska" — Łubnice, pow. Busko-Zdrój;
6. Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska" — Tyczyn, pow. Rzeszów;
7. Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska" — Maków Podhalański;
8. Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska" — Mogilany koło Krakowa;
9. P. Z. G. S. „Samopomoc Chłopska" — Kazimierza Wielka, pow. Pińczów;
10. P. Z. G. S. „Samopomoc Chłopska" — Biała Krakowska;
11. P. Z. G. S. „Samopomoc Chłopska" — Żywiec;
12. Krakowska Spółdzielnia Spożywców — Kraków;
13. Krakowska Spółdzielnia Kolejarzy — Kraków;
14. Spółdzielnia Spożywców „Samopomoc" — Nowy Sącz;
15. Spółdzielnia Spożywców — Ostrowiec Świętokrzyski;
16. Spółdzielnia Spożywców — Zawiercie;
17. Okręgowa Spółdzielnia Spożywców „Pomoc Bratnia" — Sandomierz;
18. Rejonowy Oddział „Społem" — Krosno, woj. rzeszowskie;
19. Spółdzielnia Mleczarska — Radziewice, pow. Miechów;
20. Podhalańska Spółdzielnia Owocarska — Tymbark, pow. Limanowa;
21. Okręgowa Spółdzielnia Obrotu i Przetwórstwa Zwierzęcego — Kraków.

Wszystkie spółdzielnie objęte ankietą pracują w typowych warunkach lokalnych i odznaczają się stosunkowo dużą sprawnością organizacyjną i gospodarczą. Poza badaniami dotyczącymi ogólnej gospodarki spółdzielni, przeprowadzono również badania najlepiej pracujących ich sklepów.

Prace nad zebraniem ankiet były przeprowadzone w ramach Zakładu Ekonomiki Spółdzielczej i wzięło w nich udział 37 słuchaczów Studium Spółdzielczego U. J.

Prawie wszystkie prace przeprowadzono z całkowicie zadowalającym wynikiem, mimo iż brak jednolitego i odpowiedniego planu kont oraz nieustalona klasyfikacja i nomenklatura powodowały znaczne trudności. Warto zaznaczyć, że studenci przeprowadzali te pracowite badania w okresie ferii letnich w zasadzie bezpłatnie (wysokość premii zależała od całkowicie swobodnego uznania Spółdzielczego Instytutu Naukowego). Dodatnie wyniki omawianych opracowań zawdzięczać należy nie tylko sumienności studentów, ale również pozytywnemu ustosunkowaniu się do inicjatywy Spółdzielczego Instytutu Naukowego ze strony kierownictwa Zakładu (asystentów dr Madurowicz Heleny i mgr Pyry Jana, a przede wszystkim kierownika zakładu dr Garbacika Eugeniusza).

W okresie końcowym badania ankietowe przeprowadzili również niektórzy lustratorzy i kierownicy większych spółdzielni. Bardzo pozytywnie do badań odniosły się spółdzielnie warszawskie, do których Instytut zwracał się o informacje, materiały czy umożliwienie czynienia obserwacji.

W badaniach koncentrowano się na trzech głównych grupach normatywów: 1) rotacji towarów, 2) wydajności personelu, 3) kosztów.

3. Rotacja towarów

Rotacją (czyli inaczej obracalnością towarów lub szybkością obrotu) nazywamy okres czasu, w którym towar znajduje się w spółdzielni w sferze jej obrotu handlowego (tj. od momentu zakupu u producenta lub hurtownika do momentu sprzedania odbiorcy) w formie zapasu (remanentu) towarowego.

Rotację określamy w dniach lub razach. Rotacja w dniach oznacza ile dni trwa przeciętny cykl obrotu. Rotacja w razach oznacza ile razy w ciągu roku lub innego okresu planowanego dokonywa się obrotu przeciętnym remanentem. Rotacja w dniach i rotacja w razach to tylko dwa różne sposoby wyrażenia tego samego zjawiska.

Rotację w dniach oblicza się mnożąc przeciętny remanent przez ilość dni tj. przy okresie rocznym przez 360, a przy okresie kwartalnym przez 90 i dzieląc uzyskany wynik przez obrót w danym okresie.

Rotację w razach w stosunku rocznym oblicza się dzieląc obrót roczny przez przeciętny remanent.

Przeciętny remanent stanowi średnią arytmetyczną możliwie największej liczby remanentów. W praktyce przy obliczaniu przeciętnego remanentu za dany rok bierzemy pod uwagę pięć remanentów: na 1 stycznia, 31 marca, 30 czerwca, 30 września, 31 grudnia.

Przy obliczaniu rotacji należy przyjmować zarówno obrót jak i remanent, jednakowo wyceniane, a więc albo obie wielkości w cenach nabycia, albo obie w cenach sprzedażnych. Można również obliczyć rotację, biorąc pod uwagę ilościową wielkość obrotów i remanentów.

Przykład obliczenia rotacji w dniach:

Remanenty według wartości sprzedażnej

remanent na	1. I.	— 435.000 zł	remanent na	30. IX.	— 510.000 zł
„ „	31. III.	— 502.000 „	„ „	31. XII.	— 414.000 „
„ „	30. VI.	— 474.000 „	remanent przeciętny		467.000 zł

Obrót roczny 8.400.000.— zł

$$\frac{467.000 \times 360}{8.400.000} = 20 \text{ dni}$$

Schemat powyższego wyliczenia można przedstawić w następującym wzorze algebraicznym:

$$R = \frac{Z \times d}{O}$$

przy czym: R = rotacja w dniach
Z = przeciętny zapas towarów
d = ilość dni w danym okresie
O = obrót w danym okresie

Przykład obliczenia rotacji w razach przy założeniu wyżej podanych wielkości:

$$\frac{8.400.000}{467.000} = 18 \text{ razy}$$

lub

$$\frac{360}{20} = 18 \text{ razy}$$

Schematy powyższych wyliczeń można przedstawić w następujących wzorach algebraicznych

$$R' = \frac{O}{Z} \qquad R' = \frac{d}{R}$$

przy czym R' oznacza rotację w razach, a znaczenie innych symboli jest takie samo jak we wzorze poprzednim.

Wyznaczanie rotacji towarów jest niezbędne do normatywnego zaplanowania remanentów. Zachodzi ścisły związek między planowanym obrotem, rotacją a zapasem towarów. Wyjaśnimy to na przykładzie. Jeśli planowany obrót roczny sklepu mieszanego wiejskiego wynosi np. 8.400.000 złotych, a wyznaczony normatyw rotacji wynosi 20 dni, to możemy ustalić planowany zapas towaru, mnożąc przeciętny obrót dzienny przez ilość dni rotacji. Wyliczenie to przedstawia się następująco:

$$\frac{8.400.000}{360} \times 20 = 467.000.-\text{zł}$$

Schemat powyższego wyliczenia można przedstawić w następującym wzorze:

$$Z = \frac{O}{d} R$$

Planowanie zbyt dużego zapasu towarów (co jest skutkiem wyznaczenia zbyt wolnej rotacji) przyczynia się do powstania zaburzeń w ogólnych procesach gospodarczych a ponadto podnosi koszty handlowe i zwiększa zapotrzebowanie na kapitał obrotowy. Zaplanowanie zbyt małego zapasu towarów (w konsekwencji wyznaczenia nierealnie szybkiej rotacji) powoduje albo niepomierny wzrost kosztów transportu albo, co gorsza, niedopuszczalne, karygodne przerwy w zaopatrzeniu konsumentów.

Stosowanie więc normatywu rotacji musi być poprzedzone sumienną analizą konkretnych warunków, przy czym pamiętać należy, że na rotację wpływają następujące czynniki:

— ogólne stosunki gospodarcze,
— rodzaj towarów,
— odpowiedni zestaw asortymentu,
— warunki i organizacja sprzedaży,
— możliwości regularnego zaopatrywania sklepów (odległość od źródeł nabycia),
— czasokres przygotowywania towarów do sprzedaży (technicznego i buchalteryjnego).

Wyliczenie niezbędnego zapasu towarów na podstawie normatywu przeciętnej rotacji stosuje się do towarów o normalnym tempie obrotów. Dla towarów o długoterminowym okresie składowania (np. dla warzyw na okres zimowy) należy planować zasoby oddzielnie, rozróż-

niając tempo obrotów w sezonie i poza sezonem. Finansowanie obrotu towarami o długoterminowym okresie składowania wymaga specjalnych kredytów, nie mieszczących się w ramach normatywnych środków obrotowych.

W przedstawianym opracowaniu Instytut zajął się tylko ustaleniem normatywów dla rotacji towarów. Ustalenie normatywnych zapasów towarów nie wyczerpuje jeszcze całości zagadnienia środków obrotowych, bowiem na środki obrotowe składają się również pieniądze w kasie, w bankach oraz inne aktywa płynne jak np. wierzytelności towarowe.

W przedsiębiorstwach handlowych państwowych są wyznaczane normatywy dla zapasów towarowych, dla gotówki w kasie i dla kont bankowych. Podstawą normowania środków obrotowych w przedsiębiorstwach państwowych jest wspomniana już przez nas uchwała Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów z dnia 5 listopada 1946 r. w sprawie normatywów środków obrotowych oraz uchwała Rady Ministrów z dnia 21 sierpnia 1947 r. w sprawie zasad systemu finansowego.

Podajemy wyjątki z obu tych tekstów:

„Uchwała Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów z dnia 5 listopada 1946 r. w sprawie normatywów środków obrotowych przemysłowych i handlowych przedsiębiorstw państwowych oraz przedsiębiorstw prowadzonych pod zarządem lub przy współudziale finansowym państwa.

1) W związku z pracami nad ustaleniem Planu Odbudowy Gospodarczej oraz celem ustalenia stopnia zaopatrzenia przedsiębiorstw przemysłowych i handlowych w środki obrotowe — Komitet Ekonomiczny wzywa wszystkich ministrów, którym odnośne przedsiębiorstwa podlegają, do ustalenia w porozumieniu z Prezesem Centralnego Urzędu Planowania normatywów środków obrotowych.

2) Normatywy środków obrotowych, oznaczające stan każdoczesnych zapasów materiałowych i produkcyjnych oraz rezerw płatniczych — winny być ustalone w rozmiarach zabezpieczających całkowity cykl produkcyjny lub obrotowy w planowanym okresie. Normowaniu podlegają w grupie zapasów materiałowych surowce, materiały pomocnicze itd., w grupie produkcyjnej półfabrykaty, gotowe wyroby itd., w grupie rezerw płatniczych gotówka w kasie, na rachunkach bieżących itd."

„Uchwała Rady Ministrów z dnia 21 sierpnia 1947 r. w sprawie zasad systemu finansowego.

XII. Przedsiębiorstwa winny być wyposażone we własne lub oparte na kredycie specjalnym normatywne środki obrotowe. Przeprowadzone zostanie rozgraniczenie normatywnych i uzupełniających środków obrotowych.

XXXVI. Przedsiębiorstwa ustalą normatywy środków obrotowych na dzień 1. I. 1947 r. oraz plan wzrostu normatywnych środków obrotowych po tej dacie w ramach planów finansowo-gospodarczych" [1].

B. Blass, wicedyrektor Departamentu Finansowego Centralnego Urzędu Planowania, podaje następujące rozważania na temat normowania środków obrotowych w przedsiębiorstwach państwowych [2]:

„Normowaniu podlegają tylko te środki obrotowe, które są niezbędne dla funkcjonowania przedsiębiorstwa. Ujmujemy je w trzy zasadnicze grupy a mianowicie: a) rezerwy płatnicze, b) zapasy materiałowe, c) zapasy produkcyjne.

W zakresie rezerw płatniczych normujemy odrębnie: 1) gotówkę w kasie, 2) gotówkę na rachunkach bieżących w bankach.

W zakresie zapasów materiałowych normujemy odrębnie: 1) materiały do wytwarzania, 2) materiały techniczne ruchu, 3) opakowania, 4) towary handlowe (w przedsiębiorstwach handlowych). Dla ścisłego normowania zapasów materiałowych byłoby wskazane dalsze zróżniczkowanie uwzględniające odrębnie: surowce, materiały pomocnicze, paliwo, drobny inwentarz, narzędzia i odzież ochronną, płody rolnicze i artykuły żywnościowe, opakowanie, części zapasowe do remontów, towary handlowe. Obowiązujący plan kont i przepisowa forma bilansu czyni jednak takie dalsze zróżniczkowanie niemożliwym, odrywanie się zaś od planu kont lub bilansu byłoby niecelowe.

W zakresie grupy produkcyjnej normujemy odrębnie: 1) wyroby gotowe, 2) wyroby półgotowe, 3) roboty w toku.

Ograniczenie zakresu normowania do wymienionych wyżej aktywów jest uzasadnione tym, że wszystkie inne składniki obrotowe bilansu uważamy za zamrożenie środków obrotowych bez względu na to, jaką jest ich wysokość. Zamrożenie to jest normalne — może ono wynikać z naturalnego biegu spraw przedsiębiorstwa (np. należności), jednakże normowanie tych aktywów oznaczałoby, że przyzna-

---

[1] Cytowano wg T. Dietricha: „Zasady systemu finansowego Polski powojennej". Toruń 1947, str. 143, 150, 156.

[2] l. c., str 132.

jemy przedsiębiorstwu prawo do lokowania swych środków obrotowych w należnościach. Tendencją planowej gospodarki jest unikanie takiej lokaty".

Instrukcja F-12 Departamentu Finansowego Ministerstwa Przemysłu i Handlu z marca 1948 r. podała dokładną metodę obliczania normatywów rotacji, zalecając ustalać przelotność magazynową według następującego wzoru:

$$W = d\frac{Z}{R}$$

przy czym:

W = rotacja (według nomenklatury Ministerstwa — „wskaźnik zapasów w przeliczeniu na ilość dni")
Z = przeciętny stan zapasów
R = faktyczny rozchód w danym okresie
d = ilość dni pracy danego okresu.

W zasadzie wzór powyższy odpowiada wzorowi podanemu przez nas na stronie 13, z tą jednak ważną różnicą, że w naszym wzorze „d" oznacza pełną ilość dni w danym okresie a we wzorze Ministerstwa „d" oznacza ilość dni, które będą faktycznie przepracowane. Przy naszej więc metodzie „d" dla okresu jednego miesiąca wynosi — 30, dla kwartału — 90, dla roku — 360. Analogiczne cyfry według metody Ministerstwa wynoszą — 25 — 75 — 300. Naszym zdaniem metoda przez nas przyjęta jest właściwa, gdyż 1) kapitał „leży" w przedsiębiorstwie również w dni wolne od pracy, 2) na ogół obrót nie zależy od ilości dni wolnych od pracy, gdyż zakupy koncentrują się w przeddzień.

W spółdzielczości radzieckiej stosuje się metodę zaliczania pełnej ilości dni w danym okresie (tj. 30 w ciągu miesiąca).

Natomiast metoda przyjęta przez Ministerstwo wydaje się być słuszna w odniesieniu do przedsiębiorstw produkcyjnych. Na bliższe omówienie jednak tego zagadnienia nie ma miejsca w niniejszym artykule.

Zagadnienie normatywów — nowe w działalności polskich przedsiębiorstw handlowych — jest doskonale rozpracowane w handlu radzieckim. Dla ilustracji podajemy niektóre wyimkowe przykłady z dziedziny normowania środków obrotowych [1]):

---

[1]) Wg pracy zbiorowej pt. „Ekonomika i planirowanie sowietskoj kooperatiwnoj torgowli" pod red. prof. S. Dnieprowskiego i kand. nauk ekon. D. M. Morgunowa. Moskwa, Goztorgizdat 1939, str. 805, 807, 809.

1) Normatywy w spółdzielni wiejskiej (sielpo):
   a) zapasy towarowe — 30 dni
   b) środki pieniężne — 4 dni
   c) inne aktywa — 3 dni
2) Normatywy w rejonowym magazynie uniwersalnym (rajmag):
   a) zapasy towarowe — 40 dni
   b) środki pieniężne — 1,5 dnia
   c) inne aktywa — 2,5 dnia
   d) normatyw własnych środków obrotowych w towarowych zapasach — 15%
3) Normatywy dla skupu:
   a) środki pieniężne — 1 dzień [1])
   b) inne aktywa — 2,5 dnia
   c) na przekazanie dokumentów do inkasa bankowego — 1,8 dnia

4. Wydajność pracowników

Spontaniczny, masowy ruch współzawodnictwa pracy spowodował znaczne zainteresowanie normami wydajności pracowników.

Normy czyli normatywy wydajności mogą być wyrażone w formie podania ilości czasu na wykonanie określonej roboty lub w formie podania wielkości żądanego wyniku w określonym odcinku czasu. Dla naświetlenia form i znaczenia normatywów wydajności przytaczamy opinię nauki radzieckiej [2]).

„Normą czasu nazywa się okres, przeznaczony na wykonanie danej pracy i zwykle jest określany w minutach albo w godzinach (rzadziej w ilości zmian załogi pracowniczej).

[1]) Swego rodzaju normatywami środków pieniężnych w Polsce są postanowienia dekretu z dnia 3 lutego 1947 r. o obowiązku uczestniczenia w obrocie bezgotówkowym (Dz. U. R. P. Nr 16, poz. 61) oraz wydanego do powyższego dekretu rozporządzenia Ministra Skarbu z dnia 28 maja 1947 r. (Dz. U. R. P. Nr 45, poz. 236). Zasadniczą górną granicę pogotowia kasowego określa rozporządzenie na 100 tys. zł, przewidując jednocześnie możliwości obniżenia lub podwyższenia tej granicy przez bank finansujący.

[2]) Cyt. wg „Bolszaja sowietskaja enciklopedia", Gosudarstwiennyj Institut „Sowietskaja Enciklopedia" — Moskwa 1939, tom 42, str. 376 — 379.

Normą produkcji (wyrabotki) nazywa się ilość produkcji, którą należy wykonać w okresie godziny lub zmiany...

Normy czasu lub normy produkcji nie są granicą maksymalnej wydajności pracy. Ta ostatnia rośnie stale w miarę wzrostu zainteresowania i wkładu pracowników w zakresie zagadnień technicznych i organizacyjnych ulepszeń, w miarę zwiększania się rutyny.

Normy czasu lub normy produkcji ustanawia się dla określonych organizacyjno-technicznych warunków przedsiębiorstwa i należy je korygować wraz ze zmianą tych warunków.

Normy czasu mają szerokie zastosowanie. W szczególności na podstawie opracowanych norm czasu (albo produkcji) jest ustalany: a) plan etatów zarówno ilościowy jak i jakościowy, b) ilość urządzeń niezbędnych do wykonania określonej pracy, c) wielkość pomieszczeń, d) harmonogram prac, e) kalkulacja danej roboty itd.".

Dla czynności prostych, mechanicznych, często wykonywanych można względnie łatwo ustanowić normatywy wydajności, posługując się chronometrażem. Do takich czynności zaliczamy w handlu prace przy sortowaniu, pakowaniu towaru, prace maszynistek, młodszych księgowych itp. Dla większości jednak czynności w przedsiębiorstwie handlowym, zwłaszcza dla grupy pracowników operatywno-handlowych, ustanowienie norm wydajności napotyka na znaczne trudności. W niniejszym opracowaniu zagadnienie to zostało uwzględnione tylko w ogólnych zarysach. Jako normę wydajności przyjęto sumę średniego obrotu miesięcznego na jednego pracownika [1]).

Na stopień wydajności w dystrybucyjnym obrocie spółdzielczym wpływają następujące elementy:

a) czynniki zewnętrzne:
- — stopień zamożności odbiorców,
- — wdrożenie odbiorców do koncentrowania zakupów, co poważnie wpływa na wysokość poszczególnej sumy zakupu,
- — gęstość sieci sklepów w danej miejscowości,
- — położenie sklepu czy magazynu pod względem handlowym;

b) czynniki wewnętrzne:
- — struktura obrotów a zwłaszcza procent udziału w obrocie artykułów specjalnie łatwych w sprzedaży,

---

[1]) W tablicach pomocniczych podano ilości transakcji, przeprowadzonych przez jednego pracownika sklepowego w listopadzie 1947 r.

— organizacja zaopatrzenia w sensie zapewnienia pełności i stałości asortymentu,
— wyposażenie techniczne (właściwa przestrzeń użytkowa, odpowiednie wagi itp.),
— organizacja pracy,
— stopień wyszkolenia personelu,
— stosunek personelu do ich obowiązków a w szczególności stopień uspołecznienia i zagadnienie przestrzegania dysycypliny pracy,
— umiejętnie zorganizowane współzawodnictwo pracy oraz wysokość i system wynagrodzeń wraz z odpowiednim systemem premii i wyróżnień natury moralnej.

Na wydajność w skupie wpływają ponadto przeciętne wielkości dostaw, ilości stadiów czynności handlowych, wykonywanych przez aparat skupu.

5. Koszty

Znaczenie kosztów wzorcowych jest doceniane nawet przez przedsiębiorstwa kapitalistyczne. J. Witowski stwierdza [1]), że „stosowanie kosztów wzorcowych w obliczaniu kosztów własnych daje znaczne korzyści.

Jest dużą pomocą przy normalizacji wyrobów, metod i procesów wytwórczych.

Zwraca uwagę na zachodzące zmiany w ustalonych kosztach produkcji, prowadzi do celowej analizy przyczyn tych zmian.

Upraszcza proces obliczania kosztów.

Przyspiesza opracowanie wyników działalności wyrażonej w wartościach pieniężnych.

Prowadzi do wspólnego wykładnika porównawczego kosztów pracy.

Ustala normalną zdolność wytwórczą przedsiębiorstwa.

Jest podstawą dla porównań wszystkich składników kosztów własnych.

Służy za podstawę przy ustalaniu słusznych cen sprzedażnych.

Ujawnia bezczynność przedsiębiorstwa i koszty z tym związane.

Umożliwia przewidywanie zysków i analizowanie przyczyn powodujących zmiany w przewidywanych wynikach.

---

[1]) Tygodnik Gospodarczy Nr 20 z 17.V.1947 r. — inż. Jerzy Witowski: „Koszty wzorcowe", str. 194.

Jest nieodzowną kontrolą nad odchyleniami od ustalonych wzorców.

I wreszcie stwarza atmosferę współpracy i koordynacji wysiłków wszystkich działów przedsiębiorstwa w kierunku osiągnięcia optymalnych wyników w swojej działalności".

Oczywiście, że autor ma na myśli całkowite koszty przedsiębiorstwa produkcyjnego, przez analogię jednak jego rozumowanie stosować można również do kosztów ogólnych przedsiębiorstw handlowych.

Znaczenie normatywów kosztów wzrasta niepomiernie w gospodarce planowej.

„Systematyczne obniżanie kosztów produkcji towaru jest prawem gospodarki socjalistycznej...

Obniżenie kosztów produkcji jest niezbędną podstawą zwiększenia produktu dodatkowego, wzmożenia akumulacji socjalistycznej i podniesienia dobrobytu mas pracujących" [1]).

W niniejszym opracowaniu podajemy względnie szczegółowe normatywy kosztów obrotu towarowego. Do ich właściwego rozumienia i stosowania niezbędne są następujące wyjaśnienia.

Fakt, iż spółdzielnia nie przekracza granic kosztów wyznaczonych normatywami, nie zwalnia jej od surowego przestrzegania zasad oszczędnej gospodarki. Normatyw stanowi tylko górną granicę kosztów, ale nie jest sam przez się upoważnieniem do czynienia wydatków do wysokości tej granicy.

Poszczególne elementy kosztów będą się różnie kształtowały w zależności od konkretnych warunków np.:

Czynsze i dzierżawy będą zależne od stopnia korzystania z lokali obcych, ubezpieczenia rzeczowe od stanu posiadania majątku nieruchomego i jego rodzaju oraz szybkości rotacji towarów, odsetki — od stosunku między kapitałami własnymi a obcymi, amortyzacja — od stanu majątku stałego, koszty transportu od odległości od źródeł zaopatrzenia itd. W pewnych określonych wypadkach istnieje nie tylko możliwość ale i obowiązek przekroczenia granic normatywu w poszczególnych pozycjach kosztów. Np. nie można dopuścić do nie-

---

[1]) Nowe Drogi Nr 5, wrzesień 1947 r. „Znaczenie walki o obniżenie kosztów produkcji w gospodarce socjalistycznej" (z art. w czasopiśmie radz. Plan-Choz. Nr 12 — z 1946 r.), str. 138.

pełnego ubezpieczenia majątku spółdzielni, dlatego że składki ubezpieczeniowe nie mieszczą się w granicach wyznaczonego normatywu; albo przykład jeszcze wyraźniejszy: spółdzielnia musi zawsze być jak najbardziej lojalnym płatnikiem podatków bez względu na stosunek sumy wymiaru do granicy normatywu, w tym wypadku bowiem pomieszczenie podatków w ramach normatywów kosztów ma tylko znaczenie rejestracyjne dla pełności obrazu [1]).

Specjalną uwagę należy poświęcić kosztom osobowym.

System płac w spółdzielczości jest w fazie ostatecznego opracowywania. Po definitywnym ustaleniu stanie się on normą bezwzględnie obowiązującą każdą spółdzielnię. W związku z tym trzeba wyraźnie stwierdzić, że dane, zawarte w niniejszym opracowaniu nie ustanawiają systemu płac, nie przesądzają ich wewnętrznej struktury czy zasad premiowania. Są one tylko tymczasowym określeniem górnej granicy, wyrażonej w procentach obrotu, której fundusz płac nie powinien przekroczyć bez naruszenia zasad oszczędnej gospodarki. Przy analizowaniu tego problemu przyjęliśmy, że normalne wynagrodzenia poszczególnych pracowników nie mogą przekroczyć sum zakreślonych dla odpowiednich grup przez umowę zbiorową, obowiązującą dotychczas główne centrale spółdzielcze.

Stosowanie normatywów kosztów wymaga również skrupulatnej analizy działalności spółdzielni. Praca ta nie należy do łatwych. Oto co na ten temat pisze inż. J. Witowski w cytowanym już przez nas artykule:

„Niewątpliwie ustalenie tych wzorców (kosztów) wymaga znacznego nakładu pracy i dużego zasobu wiedzy oraz umysłowych zdolności analitycznych.

W zależności od wielkości przedsiębiorstwa i jego zakresu działania, praca ta trwa dłużej lub krócej, wymaga większego bądź mniejszego zespołu odpowiednich pracowników" (str. 195).

Trudności w ustalaniu i stosowaniu normatywów kosztów w spółdzielczym obrocie towarowym powiększają się przez to, iż w księgowości spółdzielni brak było dotychczas jednolitego planu kont. Z tego powodu np. ustalenie ogólnych kosztów prowadzenia poszczególnych sklepów było praktycznie niemożliwe.

---

[1]) Zaznaczamy, że normatywy wydatków na podatki ustaliliśmy wg stanu prawnego z września 1948 r.

II.

1. Normatywy w gminnych spółdzielniacn „Samopomoc Chłopska"

Uwagi ogólne. Struktura gospodarcza Gminnych Spółdzielni „Samopomoc Chłopska" jest bardzo rozmaita. Z tego powodu wyprowadzenie w tym typie spółdzielni jakichś jednorodnych, naturalnych zbiorowości statystycznych, jest rzeczą trudną i prawie niemożliwą.

Wobec tego normatywy skonstruowano na podstawie hipotetycznycn danych typowego działu dystrybucyjnego w gminnej spółdzielni „Samopomoc Chłopska". Konstrukcja ta jest przedstawiona w poniższej tablicy danych hipotetycznych.

TABLICA

danych hipotetycznych o rotacji, wydajności i kosztach personalnych obrotu dystrybucyjnego Gminnej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska"

Rodzaj sklepu, lub funkcja	Ilość sklepów	Stan zatrudnienia	Obrót roczny w tys. zł	Remanent w tys. zł	Wynagrodzenie w % obrotu	Wynagrodzenie personelu w tys. zł
żelazny	1	2	9.600	1.600	2,6	250
włókienniczy	1	3	43.200	4.320	1,15	497
towarów mieszanych	7	14	58.800	3.290	1,9	1.117
skład mater. budowl., opałowych i nawozów sztucz.	1	2	4.800	1.600	4,0	192
transport		2				240
kierownik handl.		1				240
buchalter		1			1,32	204
pom. buchaltera I		1				120
" " II		1				84
" " III		1				84
skarbnik		1				156
inspektor sklepów		1				156
magazynier		1				108
pom. magaz.		1				84
goniec		1				60
Razem		33	116.400	10.810	3,09	3.592

Tablica ta jak i wszystkie inne tablice danych hipotetycznych została zestawiona po uprzednim ustaleniu normatywów poszczególnych elementów wchodzących w jej skład. Zaznaczamy wyraźnie, że niniejsze normatywy dotyczą tylko działu dystrybucyjnego.

N o r m a t y w y r o t a c j i t o w a r ó w. Przy normalnej strukturze obrotów, rotacja towarów powinna wynosić 30 — 33 dni czyli 11 — 12 razy w stosunku rocznym; przy przewadze artykułów o szybkiej obracalności rotacja może być skrócona do ca 20 dni, czyli 18 razy w stosunku rocznym.

Według danych statystycznych przeciętna rotacja w gminnych spółdzielniach kształtowała się w 1947 r. następująco: w 1 województwie poniżej 20 dni, w 8 wojew. w granicach 20 — 30 dni, w 5 województwach powyżej 30 dni.

N o r m a t y w y w y d a j n o ś c i. Średni obrót miesięczny na 1 pracownika, zatrudnionego w obrocie dystrybucyjnym gminnej spółdzielni, powinien wynosić ca 300.000 zł.

Realnie osiągane wyniki w 1947 r. są znacznie niższe (najwyższa przeciętna okręgu wynosi 201.000 zł, najwyższa wydajność w indywidualnie badanych spółdzielniach — 256.000 zł).

Postulowany wzrost wydajności będzie nie tylko efektem ogólnej działalności racjonalizacyjnej, ale wynika również z odciążenia dystrybucji w tablicy danych hipotetycznych z etatów personalnych obsługujących inne działy.

N o r m a t y w y k o s z t ó w. Koszty dystrybucyjnego obrotu towarowego w gminnej spółdzielni „Samopomoc Chłopska" powinny układać się jak w tablicy na str. 25, przy czym należy uwzględnić następujące objaśnienia:

1. Normatywy podane w tablicy tej dotyczą tylko kosztów związanych z dystrybucją i nie obejmują kosztów skupu oraz innych działów gospodarczych.
   Normatywy kosztów obliczano w oparciu o strukturę obrotu, uwidocznioną w tablicy danych hipotetycznych.
2. Normatywy kosztów osobowych wyznaczają górną granicę tych kosztów i mają na celu zapobieganie przerostom personalnym. Wynagrodzenia poszczególnych pracowników będą kształtowane zgodnie z obowiązującymi przepisami.
3. Normatyw wysokości czynszu stanowi wielkość orientacyjną. W rzeczywistości stosunki będą układały się różnie w zależności od stopnia korzystania z lokali obcych. Przy analizie

Normatywy kosztów Gminnej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska"

L. p.	Rodzaj kosztu	% obrotu		
	Koszty osobowe			
1	Władze spółdzielni (% przypadający na dystrybucję)	0,20		
2	Grupa operatywno-handlowa w zakresie dystrybucji	3,25		
3	Grupa nieprodukcyjna	0,05	3,50	
4	Ustawowe świadczenia społeczne	0,88		
5	Dobrowolna akcja socjalna	0,14	1,02	4,52
	Różne koszty ogólne			
6	Czynsze i dzierżawy	0,35		
7	Opał i światło	0,15		
8	Ubezpieczenia rzeczowe	0,35	0,85	
9	Opłaty pocztowe	0,03		
10	Materiały biurowe	0,10		
11	Konserwacja urządzeń	0,20		
12	Inne koszty ogólne	0,10	0,43	1,28
13	**Delegacje i wyjazdy służbowe**	0,15		0,15
14	**Koszty kredytów**	0,50		0,50
15	**Podatki państwowe i komunalne**	1,20		1,20
16	**Opłaty organizacyjne**	0,55		0,55
17	**Akcja społeczno-wychowawcza**	0,10		0,10
	Razem poz. 1 — 17			8,30
18	**Amortyzacja**	0,10		0,10
19	**Transport**	1,40		1,40
20	**Manka**	0,20		0,20
	Ogółem poz. 1—20			10,00

należy zwrócić uwagę na celowość wykorzystania lokali oraz zgodność umów dzierżawnych z przepisami prawnymi i lokalnymi stosunkami.

4. Normatyw kosztów kredytu jest cyfrą orientacyjną. Należy dążyć do obniżenia kosztów kredytu przez zwiększenie funduszów własnych i przyspieszenie rotacji towarowej. Po spełnieniu tych warunków, spółdzielnia nie tylko może ale i powinna

uzyskać brakujące środki obrotowe w drodze zaciągnięcia kredytu dla wypełnienia zadań przewidzianych planem obrotów.

5. Wysokość opłat organizacyjnych (składki lustracyjnej) zależy od struktury obrotów. W gminnej spółdzielni „Samopomoc Chłopska" obowiązują następujące stawki:
1% od opłat za usługi,
5% od prowizji pobranej,
0,25% od obrotu artykułami monopolowymi,
0,60% od wszelkich innych obrotów.
6. Wysokość kwot amortyzacyjnych zależy od stanu posiadania przez spółdzielnię ruchomości i nieruchomości. Spółdzielnia jest zobowiązana stosować stawki przewidziane przez statut, względnie ustawę.
7. Wysokość kosztów transportu zależy od szeregu bardzo różnych elementów (odległość, jakość dróg, rodzaj transportu itp.). Normatyw w wysokości ca 1,40% w stosunku do obrotu, czyli 1,75% wartości zakupu towarów, ustalono dla spółdzielni odległych o ca 15 km od P. Z. G. S.
8. Normatyw podaje globalną cyfrę mank. W praktyce należy stosować normy szczegółowe dotychczas obowiązujące.
9. Chcąc uzyskać pełny obraz kosztów obrotu towarowego należy sumę 10% powiększyć o koszty skupu, które kształtują się różnie w zależności od rodzajów i rozmiarów skupu.
Orientacyjny charakter cyfr na świadczenia podatkowe i ubezpieczenia rzeczowe, omówiliśmy w rozdziale 5, części I.

Dane faktyczne. Tablica ze str. 27 zawiera dane z 1947 r., dotyczące 6 spółdzielni scharakteryzowanych poniżej.

Spółdzielnia Nr 1 znajduje się w województwie kieleckim. Jej siedzibą jest wieś, położona w okolicy zniszczonej poważnie działaniami wojennymi. Obrót w 1947 roku wynosił 15.813.000 zł.

Spółdzielnia Nr 2 znajduje się w województwie krakowskim. Jej siedzibą jest duża wieś w okolicy górskiej. Teren działania zamieszkuje uboga ludność rolnicza. Obrót w 1947 roku wyniósł 18.330.000 zł.

Spółdzielnia Nr 3 znajduje się w województwie krakowskim. Jej siedzibą jest wieś, położona niedaleko Krakowa. Teren działania zamieszkuje ludność średnio zamożna. Obrót w 1947 roku wyniósł 20.235.000 złotych.

Spółdzielnia Nr 4 znajduje się w województwie krakowskim. Jej siedzibą jest osada w okolicy rolniczo-przemysłowej. Teren działa-

Tablica pomocnicza najważniejszych danych (za 1947 r.), ustalonych na podstawie ankiety zebranej przy pomocy słuchaczy Studium Spółdzielczego U. J. w Krakowie

Wyszczególnienie		S ółdz. Nr 1	Spółdz. Nr 2	Spó'dz. Nr 3	Spółdz Nr 4	Spółdz. Nr 5	Spółdz. Nr 6
Przeciętna wysokość I aktu sprzedaży w zł		533	595	250	776	720	1.126
Wysokość pogotowia kasowego i bankowego w %% obrotu		0,57	1,80	0,22	0,97	0,40	0,38
Rotacja towarów — dni		39,1	46,1	2[illegible],7	13,8	28,8	24,1
Średni obrót miesięczny na 1 pracownika w tys. zł		132	139	113	177	250	256
Przeciętna stopa kalkulacyjna	W stosunku do wartości zakupu	23,2	16,0	19,0	18,8	31,6	.
	W stosunku do wartości sprzedażnej	18,8	13,0	16,0	15,8	24,9	.
Wysokość kosztów handlowych w %% obrotu	Ogółem	10,60	13,61	13,17	14,50	13,54	.
w tym	Koszty osobowe	5,96	4,75	6,72	7,24	5,50	.
	Koszty administracji nieruchomości, czynszów, konserwacji sprzętu i kancelaryjne	0,52	1,08	0,98	0,81	0,82	.
	Delegacje i wyjazdy służbowe	—	—	0,34	0,38	0,15	.
	Koszty opłaty kredytów	—	0,90	0,13	0,29	0,60	.
	Podatki	1,00	2,40	2,15	1,92	2,40	.
	Odliczenia na fundusze i organizacje nadrzędne	0,75	0,98	0,90	1,06	1,05	.
	Inne koszty ogólne	—	—	0,05	0,50	0,11	.
	Transport	1,84	3,19	1,66	1,32	2,70	.
	Manka	0,50	—	0,14	0,22	—	.
	Amortyzacja	0,03	0,31	0,10	0,76	0,21	.

nia zamieszkuje ludność średnio zamożna. Obrót w 1947 roku wyniósł 25.498.000 złotych.

Spółdzielnia Nr 5 znajduje się w województwie krakowskim. Jej siedzibą jest miasteczko w okolicy górzystej, ubogiej o znacznej przewadze ludności rolniczej. Spółdzielnia powstała z przekształcenia dawnej spółdzielni rolniczo-handlowej. Obrót w 1947 roku wyniósł 61.669.000 złotych.

Spółdzielnia Nr 6 znajduje się w województwie krakowskim. Jej siedzibą jest miasteczko w okolicy rolniczej. Teren działania zamieszkuje ludność średnio zamożna. Spółdzielnia powstała z przekształcenia dawnej spółdzielni rolniczo-handlowej. Obrót w roku 1947 wyniósł 61.453.000 złotych.

2. Normatywy w Powiatowych Związkach Gminnych Spółdzielni „Samopomoc Chłopska" (P. Z. G. S.)

Uwagi ogólne. Ustalenie ścisłych normatywów dla P. Z. G. S. było rzeczą niemożliwą. Utrzymujący się jeszcze dotychczas zakres ich działalności zbliża się do działalności dawnych spółdzielni rolniczo-handlowych. W przyszłości P. Z. G. S. będą zasadniczą swoją działalność w obrocie dystrybucyjnym bazować na hurcie, ograniczając swoją działalność detaliczną jedynie do wybranych działów.

Ponieważ brakuje materiału doświadczalnego z nowego zakresu działania P. Z. G. S. przedstawiamy w niniejszym opracowaniu normatywy dla zakresu działania b. spółdzielni rolniczo-handlowych typu jaki wykształcił się w województwach południowych, tj. o poważnie rozbudowanym dziale dystrybucyjnym w detalu i półhurcie oraz normatywy dla działalności hurtowej oddziałów „Społem".

Normatywy rotacji towarów

a) w obrotach typu spółdzielni rolniczo-handlowych

Średnie rotacje wg umieszczonej na str. 29 tablicy pomocniczej wynoszą 27,4; 46,1; 24,1 dni.

Średnie rotacje spółdzielni rolniczo-handlowych dla 5 typowych okręgów za 1947 r. wynosiły:

Okręg Krakowski	—	54,8 dni	6,6 razy
„ Łódzki	—	54,7 „	6,6 „
„ Lubelski	—	49,0 „	7,3 „
„ Szczeciński	—	38,0 „	9,5 „
„ Poznański	—	31,0 „	11,6 „

Tablica pomocnicza najważniejszych danych, dotyczących trzech ankietowanych PZGS

Wyszczególnienie			P.Z.G.S. Nr 1	P.Z.G.S. Nr 2	P.Z.G.S. Nr 3
Przeciętna wysokość 1 aktu sprzed. w złotych			357	1.481	940
Wysokość pogotowia kasowego i bankowego w %% obrotu			1,43	1,10	0,59
Rotacja towarów — dni			27,4	46,1	24,1
Średni obr. mies. na 1 prac. w tysiącach złotych			144	435	438
Przec. stopa kalkulacyjna	w stos. do wart. sprzed.		17,8	11,14	8,65
	w stos. do wart zakup.		15,9	10,50	7,96
Wysokość kosztów handlowych w %% obrotu	Ogółem		13,65	10,68	9,91
	w tym	Koszty osobowe	4,14	2,24	2,74
		Koszty admin. nieruchom. czynsz., konserw. urządzeń i kancelaryjne	1,02	0,91	2,17
		Delegacje i wyjazdy służbowe	0,14	0,05	0,13
		Koszty kredytów	0,31	0,32	0,17
		Podatki	1,73	1,41	2,22
		Odliczenia na fundusze i odl. na organiz. nadrz.	1,46	0,88	0,81
		Inne koszty ogólne	2,95	0,12	0,23
		Transport	0,91	3,92	0,70
		Manka	—	0,017	0,11
		Amortyzacja	0,99	0,81	0,63

Wszystkie wymienione w tabeli Powiatowe Związki Gminnych Spółdzielni „Samopomoc Chłopska" prowadziły w 1947 r. swą działalność jako spółdzielnie rolniczo-handlowe.

P. Z. G. S. Nr 1 znajduje się w województwie krakowskim. Obejmuje powiat przemysłowo-rolniczy w okolicy górzystej. Posiadał sklepy spożywcze, tekstylne, masarskie, czyli spełniał wiele zadań właściwych spółdzielniom spożywców. Obrót za 1947 r. wyniósł 105.520.000 zł.

P. Z. G. S. Nr 2 znajduje się w województwie kieleckim. Obejmuje powiat typowo rolniczy o urodzajnej glebie. Obrót za 1947 r. wyniósł 161.705.000 zł.

P. Z. G. S. Nr 3 znajduje się w województwie krakowskim. Obejmuje powiat rolniczo-przemysłowy. Obrót za 1947 r. wyniósł 262.632.000 złotych.

b) w obrotach hurtowych typu oddziałów „Społem"

Poniżej podajemy rotację obliczoną przez Wydział Finansowo-Rachunkowy CSS „Społem" na podstawie danych z 1947 r. dla Oddziałów Okręgowych, Powiatowych i składnic Wydziału Spoż. Z. G. S. „Społem" (wskaźnik rotacji w dniach zaokrąglono do pełnych dni).

Rotacja w oddziałach „Społem" w 1947 r.

L. p.	Województwo ew. Okręg	Artykuły monopolowe		Artykuły włókiennicze		Inne artykuły		Razem	
		dni	razy	dni	razy	dni	razy	dni	razy
1	Białostockie	16	22,7	38	9,6	25	14,5	27	13,7
2	Gdańskie	7	50,1	26	14,1	28	12,8	17	21,8
3	Krakowskie	9	41,2	46	7,9	27	13,2	21	17,5
4	Lubelskie	17	21,2	47	7,7	24	15,2	28	13,0
5	Łódzki	6	61,3	31	11,7	34	10,9	19	19,7
6	Olsztyńskie	13	27,4	35	10,5	32	11,3	26	13,9
7	Pomorskie	10	36,7	32	11,5	35	10,3	22	16,5
8	Poznańskie	9	40,1	33	11,1	32	11,6	21	17,7
9	Radomski	11	32,8	25	14,5	36	10,1	23	15,9
10	Rzeszowskie	11	33,5	39	9,4	27	13,4	23	15,7
11	Szczecińskie	13	28,9	42	8,6	31	11,8	23	16,0
12	Śląskie	9	42,8	32	11,5	27	13,5	17	21,1
13	Warszawski	7	49,7	26	14,0	42	8,7	23	16,1
14	Wrocławskie	8	45,8	28	13,2	31	11,7	17	21,6
	Ogółem	9	40,1	34	10,9	31	11,8	21	17,5

Rotacja w obrotach hurtowych

Grupa	Nazwa artykułu	Rotacja wg ustaleń					
		CSS „Społem" (ustalenie ogólne) *)		S.I.N. (dla dużego ośrodka *)		Ankieta SIN dla mniejszego ośrodka **)	
		dni	razy	dni	razy	dni	razy
I	Artykuły podstawowe (mąka, leguminy, strączkowe, cukier itp.)	.	.	.	.	8,7	41,1
	w tym:						
	Cukier	21	17,1	10	36	.	.
	Mąka, kasza i przetw. zboż.	21	17,1	.	.	.	.
	Mąka żytnia	.	.	15	24	.	.
	Mąka pszenna	.	.	13	27	.	.
	Kasza	.	.	15	24	.	.
	Strączkowe	.	.	40	9	.	.
II	Tłuszcze, zwierzęce i roślinne, konserwy, marmelady, dżemy	.	.	.	.	20	18
III	Artykuły kolonialne, przyprawy i używki	30	12	.	.	38,6	9,3
	w tym:						
	Herbata	.	.	40	9	.	.
	Kawa ziarnista	.	.	100	3,6	.	.
IV	Wyroby cukiernicze	.	.	30	12	32,5	11,1
V	Wina gronowe, owocowe, surówki	.	.	.	.	13,4	26,8
VI	Owoce i jagody świeże i susz.	.	.	.	.	4,7	77
VII	Art. chemiczne, mydlarskie, kosmetyczne, oświetleniowe, szczotk., pasty, smary	30—40	12—9	.	.	55,4	6,5
VIII	Wyroby papiernicze i mat. piśm.	60	6	.	.	50	7,2
IX	Wyroby włókiennicze, galanteryjne i norymberskie	30	12	.	.	28,8	12,5
X	Artykuły skórzane, gumowe	45	8	.	.	18	20
XI	Artykuły gospodarstwa domowego i meble	60	6	.	.	87,8	4,1
XII	Art. opałowe i budowlane	.	.	.	.	21,2	17
	w tym art. budowlane	60	6	.	.	.	.
XIII	Artykuły metalowe	.	.	.	.	106	3,4
	w tym art. żelazne	60	6	.	.	.	.
XIV	Artykuły sportowe i zabawki	.	.	.	.	.	.
XV	Artykuły opakunkowe	.	.	.	.	360	1
XVI	Towary monopolowe	.	.	.	.	14,4	2,5
	Ogółem					32	12,15

Uwagi: *) Postulowana rotacja na 1949 r.

**) Rotacja faktycznie osiągnięta w 1947 r.

Normatywy wydajności

a) w obrotach typu spółdzielni rolniczo-handlowych

Średnie przeciętnych obrotów miesięcznych na 1 pracownika według tablicy pomocniczej (str. 29) wynoszą 144.000 zł, 435.000 zł, 438.000 zł.

Średni obrót miesięczny na 1 pracownika spółdzielni rolniczo-handlowej za 1947 r. dla 5 typowych województw:

Woj. szczecińskie	87.000 zł
„ poznańskie	125.000 „
„ krakowskie	140.000 „
„ lubelskie	150.000 „
„ łódzkie	150.000 „
średnia arytmetyczna	130.000 „

b) w obrotach hurtowych (wg ustaleń dla Oddziałów „Społem") średni obrót miesięczny na 1 pracownika, wg tzw. „pierwszego przybliżenia" normatywów wynosi 1 — 1,2 mil. zł.

Średni obrót miesięczny na jednego pracownika uzyskany w 1947 r. w Oddz. „Społem" średniej wielkości, obejmującym działalnością powiat rolniczo-przemysłowy wynosił ca 820.000 złotych.

Normatywy kosztów handlowych

Objaśnienia: Poza objaśnieniami podanymi przy normatywach kosztów gminnych spółdzielni „Samopomoc Chłopska" należy przy stosowaniu normatywów (str. 33) uwzględnić następujące elementy:

(1) Wysokość opłat organizacyjnych (składki lustracyjnej) zależy od struktury obrotów. W P. Z. G. S. obowiązują następujące stawki:

0,20% od wszelkich obrotów w zakresie obsługi gminnych spółdzielni, zarówno od obrotów bezpośrednich, jak i składowych,

0,60% od obrotów detalicznych,

0,25% od obrotów artykułami monopolowymi,

5% od sum pobranych prowizji.

A. Normatywy w obrotach typu spółdzielni rolniczo-handlowej

L. p.	Rodzaj kosztów	% obrotu		
	Koszty osobowe			
1	Władze	0,20		
2	Grupa operatywno-handlowa	2,50		
3	Grupa nieprodukcyjna	0,05	2,75	
4	Ustawowe świadczenia społeczne	0,69		
5	Dobrowolna akcja socjalna	0,11	0,80	3,55
	Różne koszty ogólne			
6	Czynsze i dzierżawy	0,25		
7	Opał i światło	0,10		
8	Ubezpieczenia rzeczowe	0,20	0,55	
9	Opłaty pocztowe	0,05		
10	Materiały biurowe	0,10		
11	Konserwacja urządzeń	0,20		
12	Inne koszty ogólne	0,20	0,55	1,10
13	**Delegacje i wyjazdy służbowe**	0,10		0,10
14	**Koszty kredytów**	0,50		0,50
15	**Podatki państwowe i komunalne**	1,40		1,40
16	**Opłaty organizacyjne**	0.30		0,30
17	**Akcja społeczno-wychowawcza**	0,08		0,08
	Razem poz. 1 — 17			7,03
18	**Amortyzacja**	0,15		0,15
19	**Transport**	1.—		1.—
20	**Manka**			
	Ogółem			8.18

(2) Wysokość kwot amortyzacyjnych zależy od stanu posiadania przez spółdzielnię ruchomości i nieruchomości. Statut P. Z. G. S. zawiera postanowienie, na mocy którego odpisy amortyzacyjne powinny wynosić co najmniej 10% wartości ruchomości i 2% wartości nieruchomości. P. Z. G. S. jest obowiązany stosować stawki przewidziane przez statut.

(3) Przy kosztach transportu, w grę wchodzi szereg bardzo różnych elementów (odległość, jakość dróg, rodzaj transportu itp.), które zasadniczo wpływają na wysokość kosztów transportu. Podany normatyw ma charakter orientacyjny.

(4) Normy mank dopuszczalnych są częściowo w praktyce już stosowane, inne będą szczegółowo opracowane. Dla zaakcentowania konieczności doprowadzenia mank do minimum w powyższym zesta-

wieniu normatywów kosztów nie podano w pozycji mank żadnej cyfry. Wg tablicy pomocniczej faktyczne manka wyniosły 0,11% i 0,017% obrotu.

(5) Podany normatyw jest znacznie niższy od przeciętnej wysokości kosztów handlowych w b. powiatowych spółdzielniach rolniczo-handlowych, która to wysokość w 5 typowych województwach przedstawiała się w 1947 r. następująco:

Woj. lubelskie — 9,21%
" krakowskie — 9,13%
" łódzkie — 11,19%
" szczecińskie — 12,00%
" poznańskie — 9,60%

B. Normatywy w obrotach hurtowych
(wg ustaleń dla oddziałów „Społem" — koszty bezpośrednie)

L. p.	Rodzaj kosztów	Postulowane na 1949 r.			Rzeczywiste z 1947 r. dla oddziału średniej wielkości		
	Koszty osobowe						
1	Grupa operatywno-handlowa	1,45			1,95		
2	Grupa nieprodukcyjna	0,05	1,50				
3	Ustawowe świadczenia społ.	0,38			0,30		
4	Dobrowolna akcja socjalna	0,06	0,44	1,94			2,25
	Różne koszty ogólne						
5	Czynsze i dzierżawy	0,10			0,11		
6	Opał i światło	0,05			0,06		
7	Ubezpieczenia rzeczowe	0,05	0,20		0,10	0,27	
8	Opłaty pocztowe	0,02			0,03		
9	Materiały biurowe	0,05			0,10		
10	Konserw. urządzeń i drobny inwentarz	0,10			0,53		
11	Inne koszty ogólne	0,04	0,21	0,41	0,15	0,81	1,08
12	**Deleg. i wyjazdy służb.**	0,05		0,05	0,05		0,05
13	**Koszty bankowe**	0,03		0,03	0,05		0,05
14	**Podatki państw. i komun.**	0,90		0,90	0,97		0,97
15	**Opłaty organizacyjne**	0,35		0,35	0,14		0,14
16	**Akcja społecz.-wychow.**	0,05		0,05	0,12		0,12
17	**Amortyzacja**	0,05		0,05	0,04		0,04
	Razem poz. 1 — 17			3,78			4,70
18	**Transport**	.		.			3,84
19	**Manka**	.		.			—
	Ogółem			.			8.54

Dla ilustracji podajemy wysokość kosztów handlowych w % obrotu zewnętrznego dla Oddziałów Powiatowych i składnic „Społem" za I kw. 1947 r. i I kw. 1948 r. wg województw:

Koszty handlowe placówek „Społem" w % obrotu

L. p.	Województwo	I kwartał 1947 r.	I kwartał 1948 r.
1	Białostockie	5,55	4,10
2	Gdańskie	5,51	4,69
3	Krakowskie	4,09	4,05
4	Lubelskie	4,83	4,79
5	Łódzkie i miasto Łódź	4,59	4,07
6	Olsztyńskie	8,13	5,38
7	Pomorskie	5,90	4.52
8	Poznańskie	5,29	4,22
9	Kieleckie	3,86	3,86
10	Rzeszowskie	4,51	4.17
11	Szczecińskie	6,63	5,04
12	Śląskie	4,89	3,66
13	Warszawskie i m. st. Warszawa	5,22	4,34
14	Wrocławskie	5,95	4.72
	Ogółem	5,13	4,28

3. Normatywy w spółdzielniach ogrodniczych

Uwagi ogólne. Normatywy dla spółdzielni ogrodniczych zostały ustalone głównie w oparciu o tablicę danych hipotetycznych *).

Tablicę danych hipotetycznych zestawiono w oparciu o analizę działalności jednej z najlepiej postawionych organizacyjnie i gospodarczo spółdzielni ogrodniczych. Spółdzielnia ta obok skupu i zaopatrzenia prowadziła małą przetwórnię; w przetwórni były zatrudnione 3 osoby na ogólną liczbę 54 pracowników zatrudnionych w spółdzielni.

W ogólnych obrotach spółdzielni obroty sklepowe stanowiły ca 30%.

Przy ustalaniu normatywów przyjęto następujące założenia:

— Wydajność personelu w 1949 r. będzie o 1/3 większa od faktycznie uzyskanej wydajności w 1947 r.

---

*) Str. 36.

Tablica danych hipotetycznych o rotacji, wydajności i kosztach personalnych typowej, handlowej spółdzielni ogrodniczej

Rodzaj sklepu lub funkcja	Ilość sklepów i zakładów	Ilość pracowników	Obrót roczny w tys. zł.	Remanent w tys. zł.	Koszty personalne w % obrotu	Koszty personalne w zł.
Warzywno - owocarskie	2	6	30.000	830	2,35	704.600
Sklep z nasionami i narzędziami ogrodniczymi	1	2	10.000	5.000	2,39	238.800
Obrót hurtowy			90.000	12.500		
Zakład wytwórczy	1	3				313.800
Zakład usługowy (garaż i warsztat)	1	4				427.200
Transport		6				716.400
Magazyny i przechowalnia owoców		12				1.376.400
Skup		6				716.400
Kierownik spółdzielni		1				244.200
Buchalter		1				204.000
Pom. buchaltera I		1				138.600
Pom. buchaltera II		1				113.400
Pom. buchaltera III		1				100.200
Kasjer		1				138.600
Kierownik handlowy		1				138.600
Ref. handlowy działu owoc. i warzywn.		1				113.400
„ handl. nasion i narz.		1				113.400
„ administr.-gosp.		1				113.400
Kierownik działu ogóln.		1				138.600
Ref. działu ogólnego		1				113.400
Maszynistka		1				113.400
Woźny		1				100.200
		53	130.000	18.330	4,90	6.377.000

— Płace pracowników będą się kształtować w granicach poszczególnych grup tabeli płac, obowiązujących główne centrale spółdzielcze.

— Obroty całej spółdzielni wynoszą — ca 130.000.000 zł o następującej strukturze:

10 mil. zł obroty sklepowe o rotacji 180 dni
30 „ „ „ „ „ 10 „
45 „ „ „ hurtowe o rotacji 10 „
45 „ „ „ „ „ 90 „

N o r m a t y w y r o t a c j i t o w a r ó w. Ogólna rotacja w spółdzielni ogrodniczej powinna wynosić 50 dni, czyli ca 7 razy w stosunku rocznym.

Rotacja płodami ogrodniczymi w sezonie letnim powinna wynosić 10 dni, w sezonie zimowym 90 dni.

Wg opinii rzeczoznawcy z Centrali Spółdzielni Ogrodniczych rotacja poszczególnymi artykułami łącznie z wierzytelnościami towarowymi kształtuje się następująco:

Jabłka	hurt	w	sezonie	letnim:	10— 14 dni
„	„	„	„	jesiennym	60 „
„	„	„	„	zimowym	90—150 „
„	detal	„	„	letnim	1— 2 „
„	„	„	„	jesiennym	14 „
„	„	„	„	zimowym	14 „

Konieczność zadatkowania sadów może powodować, iż będzie usprawiedliwione przedłużenie rotacji odmian zimowych do 240 dni.

Wiśnie i czereśnie hurt: 14 dni, detal 1 — 2 dni.

Truskawki, maliny (owoce miękkie) — hurt: 3 — 5 dni; detal 1 — 2 dni.

Konieczność zadatkowania upraw może powodować, iż będzie usprawiedliwione przedłużenie rotacji od 60 — 90 dni.

Cebula: hurt — w sezonie letnim — 10 — 14 dni, w sezonie zimowym — 90 — 150 dni; detal — w sezonie letnim — 2 dni, w sezonie zimowym — 14 dni.

Szczypiorek w sezonie letnim — 2 dni.

Kapusta w główkach: hurt w sezonie letnim — 10 — 14 dni, detal w sezonie letnim 1 — 2 dni.

Kapusta przerobiona: hurt — pierwszy cykl obrotu październik — grudzień, drugi cykl grudzień — czerwiec; detal — w dużym mieście lub ośrodku fabrycznym 1 — 2 dni, w miejscowości mało ruchliwej do 30 dni.

Buraki, marchew: hurt w sezonie letnim 10 — 14 dni, w sezonie jesiennym i wiosennym — 14 dni; detal w sezonie letnim — 1 — 2 dni, w sezonie jesiennym i wiosennym — 14 dni.

Nasiona: obrót raz w roku; w półhurcie cykl trwa około 120 dni.

Narzędzia — obrót raz w roku. Przetwory owocowe i warzywne: detal zimą w sezonach świątecznych 4 — 6 dni; w okresach poza sezonami świątecznymi 30 dni, latem 90 — 120 dni.

N o r m a t y w y w y d a j n o ś c i. Przeciętny obrót miesięczny na 1 pracownika spółdzielni ogrodniczej powinien wynosić ca 200.000 zł.

N o r m a t y w y k o s z t ó w. Koszty obrotu towarowego w spółdzielni ogrodniczej powinny kształtować się następująco:

Koszty obrotu towarowego spółdzielni ogrodniczej

L. p.	Rodzaj kosztów	% obrotu		
	Koszty osobowe			
1	Grupa administracyjno-kierownicza	0,90		
2	Grupa operatywno-handlowa	4,05		
3	Grupa nieprodukcyjna	0,05	5,00	
4	Ustawowe świadczenia społeczne	1,25		
5	Dobrowolna akcja socjalna	0,20	1,45	6,45
	Różne koszty ogólne			
6	Czynsze i dzierżawy	0,35		
7	Opał i światło	0,10		
8	Ubezpieczenia rzeczowe	0,05	0,50	
9	Opłaty pocztowe	0,20		
10	Materiały biurowe	0,25		
11	Konserwacje urządzeń	0,10		
12	Inne koszty ogólne	0,10	0,65	1,15
13	**Delegacje i wyjazdy służbowe**	0,10		0,10
14	**Koszty kredytów**	0,60		0,60
15	**Podatki państwowe i komunalne**	1,10		1,10
16	**Opłaty organizacyjne**	0,75		0,75
17	**Akcja społeczno-wychowawcza**	0,15		0,15
	Razem poz. 1—17			10,30
18	**Amortyzacja**	.		.
19	**Transport**	.		.
20	**Manka**	.		

O b j a ś n i e n i a: Poza objaśnieniami podanymi przy normatywach kosztów gminnych spółdzielni „Samopomoc Chłopska", należy przy stosowaniu powyższych normatywów uwzględnić następujące elementy:

1) Wysokość opłat organizacyjnych (składki lustracyjnej) zależy od struktury obrotów. W spółdzielniach ogrodniczych obowiązują następujące stawki:

0,75% od obrotów spółdzielni na r-k własny do 300 mil. zł rocznie
0,50% " " " " " " 1 miliarda zł rocznie
0,40% " " " " " ponad 1 miliard zł rocznie
5% od sum uzyskanych z prowizji komisowej
0,25% od obrotu artykułami monopolowymi
0,20% od obrotów eksportowych.

2) Wysokość kwot amortyzacyjnych zależy od stanu posiadania przez spółdzielnie ruchomości i nieruchomości. Wobec bardzo rozmaitego układu faktycznych stosunków w tym zakresie nie wyznacza się normatywu. Spółdzielnia jest zobowiązana stosować stawki przewidziane przez statut, wzgl. ustawę.

3) Nie określa się normatywu kosztów transportu, gdyż zależy on niemal całkowicie od warunków lokalnych.

4) Nie wyznacza się ogólnego normatywu manka wobec wielkiego zróżnicowania problemu. Szczegółowe ustalenie norm manka w transporcie i przechowaniu płodów ogrodniczych jest w trakcie rozpracowywania.

D a n e f a k t y c z n e. Tablica ze str. 40 zawiera dane z 1947 r., dotyczące 5 spółdzielni. Tablicę tę zestawiono na podstawie sprawozdań rocznych (za 1947 r.) i skutkiem tego zawiera braki, jakich nie udało się uniknąć przy wykorzystywaniu tego rodzaju materiału źródłowego. Przede wszystkim do obliczania rotacji przyjęto nie remanent przeciętny a remanent na 31.XII.1947 r. i nie eliminowano, zarówno z remanentu jak i z obrotów, towarów o długim okresie przechowywania. Następnie nie można było przeprowadzić pełnego ujednolicenia zaliczania kosztów na poszczególne konta.

Spółdzielnia Nr 1 obejmuje powiat radomski. Prowadzi handel warzywami, owocami i nasionami oraz kwaszarnię. Obrót za 1947 rok wyniósł 11.111.000.— zł.

Spółdzielnia Nr 2 obejmuje powiat kaliski. Prowadzi handel warzywami, owocami oraz towarami dla ogrodników-producentów. Obrót za 1947 r. wyniósł 33.687.000.— zł.

Spółdzielnia Nr 3 obejmuje powiat siedlecki. Prowadzi handel warzywami, owocami, nasionami i artykułami pszczelarskimi oraz kwaszarnię. Obrót za 1947 r. wyniósł 49.885.000.— zł.

Spółdzielnia Nr 4 obejmuje powiat sandomierski. Prowadzi handel warzywami, owocami i nasionami oraz kwaszarnię. Obrót za 1947 r. wyniósł 77.665.000.— zł.

Spółdzielnia Nr 5 obejmuje powiat warszawski. Prowadzi handel warzywami, owocami i nasionami oraz kwaszarnię. Obrót za 1947 r. wyniósł 250.530.000.— zł.

Tablica pomocnicza najważniejszych danych, dotyczących 5 ankietowanych spółdzielni ogrodniczych

	Wyszczególnienie	Spółdz. Nr 1	Spółdz. Nr 2	Spółdz. Nr 3	Spółdz. Nr 4	Spółdz. Nr 5
	Rotacja towarów — dni	54,5	8,8	17,0	73,4	70,6
	Średni obr. mies. na 1 prac. w tys. złotych	129	167	549	165	132
Koszty handlowe w %% obrotu	Ogółem	14,87	17,28	7,78	16,77	16,59
w tym	Władze spółdzielni	0,75	1,01	0,30	0,61	—
	Wynagrodzenie pracowników	6,95	5,39	3,10	6,40	5,91
	Ustawowe świadczenia społeczne	1,48	1,46	0,21	0,86	1,07
	Dobrowolna akcja socjalna	0,03	—	0,08	0,34	0,17
	Utrzymanie lokali	0,63	0,34	0,49	1,86	0,72
	Opłaty pocztowe	0,11	0,23	0,02	0,31	0,21
	Materiały biurowe	0,31	0,22	0,11	0,36	0,25
	Delegacje i reprezentacja	0,88	0,38	0,07	1,46	0,34
	Inne koszty ogólne	0,61	—	0,10	0,18	0,39
	Ubezpieczenia rzeczowe	0,03	0,35	0,08	0,21	0,08
	Opłaty na organiz. nadrzędne	0,70	0,50	0,61	0,75	0,70
	Utrzymanie nieruchomości	—	3,03	0,69	0,65	0,48
	Utrzymanie taboru	—	—	0,30	0,14	2,00
	Odsetki i prowizje	0,70	—	0,59	—	0,66
	Reklama	0,08	—	0,01	—	0,15
	Inne koszty	0,10	3,08	0,07	0,92	1,05
	Podatki	1,51	1,29	0,95	1,33	1,05
	Amortyzacja	—	—	—	0,08	1,33
	Opłaty na cele społ.-wychow.	—	—	—	0,31	0,03

4. Normatywy w spółdzielniach spożywców

Uwagi ogólne. W działalności spółdzielni spożywców w 1947 r. występowały zjawiska, które w 1949 r. nie wystąpią lub nie powinny wystąpić.

Należą do nich: prowadzenie zaopatrzenia kartkowego, nieprawidłowa struktura obrotów (przerosty w dziedzinie artykułów Polskiego Monopolu Spirytusowego), system „wiązanych asortymentów" przy zakupach, przerosty personalne i in.

Z tego względu dla ustalenia normatywów posłużono się konstruk-

cją, przedstawioną w poniższej tablicy danych hipotetycznych, zakładając optymalną strukturę obrotów i zatrudnienie dla średniej wielkości spółdzielni spożywców.

TABLICA

danych hipotetycznych o rotacji, wydajności i kosztach personalnych, obrotu dystrybucyjnego spółdzielni spożywców w ośrodkach miejskich średniej wielkości

Rodzaj sklepu lub funkcja	Ilość sklepów	Ilość pracowników	Obrót roczny w tys. zł	Remanent w tys. zł.	Koszty personalne w $^0/_0{}^0/_0$ obr.	Koszty personalne w tys. złotych
Spożywczy	5	10	84.000	4.650	1,75	1.470
"	8	24	201.000	7.520	1,75	3.517
Włókienniczy	2	6	86.400	8.640	1,15	994
Gosp. domowego	1	2	7.200	1.030	3,50	252
Mięsny	1	2	20.400	140	1,15	235
"	1	3	30.600	170	1,15	352
Mydlarski	1	2	4.800	1.600	4,00	192
Nabiałowy	1	2	7.200	40	3,30	238
Obroty pozasklepowe	—	—	5.000	—	—	—
Skład. mat. opał.	1	2	4.800	1.600	4,00	192
Transport samochodowy		2				360
Kier. działu handl.		1				336
Referenci		1				180
Pomoc biurowa		2				240
Magazynier odpowiedzialny		1				156
Pomoc magazynowa		1				120
Inkasent		1				120
Prac. fizyczni		3				288
Kontrola — inspekcja		1				180
Księgowy bilansista		1				336
Księgowi		2				360
Młodsi księgowi		3				432
Referent (dz. ogólny)		1				156
Kasjer		1				144
Sprzątaczka		1				84
Konwojent		1				96
Pozostałe kierownictwo						450
Razem	21	76	451.400	25.390	2,54	11.480

Normatywy rotacji towarów. Przy strukturze obrotów zbliżonej do podanej w tablicy danych hipotetycznych rotacja powinna wynosić 20 dni czyli 18 razy w stosunku rocznym.

Według danych z tablicy pomocniczej rotacja w 1947 r. oscylowała najczęściej wokół 18 dni.

W zbadanych 17 dużych spółdzielniach spożywców tzw. eksterytorialnych rotacja w 1947 r. przedstawiała się następująco: w 1 spółdzielni poniżej 10 dni, w 1 sp-ni w granicach 10 — 15 dni, w 2 sp-niach w granicach 15 — 20 dni, w 5 spółdzielniach w granicach 20 — 30 dni, w 8 spółdzielniach powyżej 30 dni.

Koszty handlowe spółdzielni spożywców

L. p.	Rodzaj kosztów	% obrotu		
	Koszty osobowe			
1	Grupa administracyjno-kierownicza	0,65		
2	„ operatywno-handlowa	1,90		
3	„ nieprodukcyjna	0,05	2,60	
4	Ustawowe świadczenia społeczne	0,65		
5	Dobrowolna akcja socjalna	0,11	0,76	3,36
	Różne koszty ogólne			
6	Czynsze i dzierżawy	0,35		
7	Opał i światło	0,20		
8	Ubezpieczenia rzeczowe	0,10	0,65	
9	Opłaty pocztowe	0,04		
10	Materiały biurowe	0,06		
11	Konserwacje urządzeń	0,20		
12	Inne koszty ogólne	0,20	0,50	1,15
13	**Delegacje i wyjazdy służbowe**	0,05		0,05
14	**Koszty kredytu**	0.40		0,40
15	**Podatki państwowe i komunalne**	1,20		1,20
16	**Opłaty organizacyjne**	0,45		0,45
17	**Akcja społeczno-wychowawcza**	0,09		0,09
	Razem (poz. 1—17)			6,70
18	**Amortyzacja**	0,15		0,15
19	**Transport**	0,75		0,75
20	**Manka**	0,20		0,20
	Ogółem . . .			7,80

N o r m a t y w y w y d a j n o ś c i. Średni obrót miesięczny na 1 pracownika powinien wynosić 500 tys. złotych, przy założeniu, że struktura będzie zbliżona do struktury podanej w tablicy danych hipotetycznych.

Według danych z tablicy pomocniczej wydajność ta wahała się w 1947 r. od 205.000 do 315.000 zł.

Średnia wydajność w zbadanych spółdzielniach tzw. eksterytorialnych wynosiła w 1947 r. 260.000 zł.

N o r m a t y w y k o s z t ó w h a n d l o w y c h. Koszty handlowe w spółdzielniach spożywców powinny kształtować się w sposób przedstawiony w tablicy na str. 42. Do tej tablicy podajemy następujące objaśnienia:

Wysokość opłat organizacyjnych (składki lustracyjnej) zależy od struktury obrotów. W spółdzielniach spożywców obowiązują następujące stawki:

0,45%	przy obrotach do	50	milionów	złotych	miesięcznie
0,35%	„ „	50—200	„	„	„
0,25%	„ „ ponad	200	„	„	„
3%	od pobranej prowizji komisowej				

Poza tym przy stosowaniu powyższych normatywów należy uwzględnić objaśnienia podane przy normatywach kosztów handlowych gminnych spółdzielni „Samopomoc Chłopska".

Według tablicy pomocniczej wysokość kosztów handlowych wahała się od 7,12 — 9,09% obrotu.

D a n e f a k t y c z n e. Tablica ze str. 44 zawiera dane z 1947 r. dotyczące 6 spółdzielni, scharakteryzowanych poniżej.

Spółdzielnia Nr 1 znajduje się w województwie śląskim. Teren działania obejmuje miasto przemysłowo-rolnicze o 27.000 mieszkańców. Odbiorcy: robotnicy i inteligencja pracująca o średniej sile nabywczej. Obrót za 1947 r. wyniósł 158.481.000.— zł.

Spółdzielnia Nr 2 znajduje się w województwie krakowskim. Teren działania obejmuje miasto w okolicy górskiej. Odbiorcy: robotnicy i inteligencja pracująca. Spółdzielnia prowadziła zaopatrzenie reglamentowane dla pracowników Polskich Kolei Państwowych i robotników budowlanych. Obrót za 1947 r. wyniósł 162.904.000.— zł.

Spółdzielnia Nr 3 znajduje się w województwie kieleckim. Teren działania obejmuje miasto powiatowe. Odbiorcy średnio zamożni. Obrót za 1947 r. wyniósł 226.065.000.— zł.

Spółdzielnia Nr 4 znajduje się w województwie kieleckim. Teren

Tablica pomocnicza najważniejszych danych, dotyczących spółdzielni spożywców

Wyszczególnienie		Spółdz. Nr 1	Spółdz. Nr 2	Spółdz. Nr 3	Spółdz. Nr 4	Spółdz. Nr 5	Spółdz. Nr 6
Przec. wysokość 1 aktu sprzed. w złotych		.	362	.	.	296	.
Wysokość pogotowia kasowego i bankowego w %% obrotu		0,16	0,40	0,24	2,11	2,10	0,65
Rotacja towarów — dni		17,7	17,9	30,0	18,1	6,7	14,6
Średni obr. mies. na 1 prac. w tysiącach złotych		277	230	205	256	315	286
Przec. stopa kalkulacyjna	w stos. do wart. zakup.	.	9,45	15,1	11,2	8,4	.
	w stos. do wart. sprzed.	.	8,6	13,1	10,1	7,9	.
Wysokość kosztów handlowych w %% obrotu	Ogółem	8,58	8,34	7,12	9,09	7,88	7 95
w tym	Koszty osobowe	4,64	3,10	3,38	3,99	3,00	5,04
	Koszty admin. nieruchom. czynsz., konserw. urz. i kancelaryjne	0,89	1,34	0,95	0,50	0,76	0,84
	Delegacje i wyjazdy służbowe	0,02	0,01	0,19	0,01	0,14	0,06
	Koszty kredytów	0,44	0,44	0,01	0,31	0,43	0,01
	Podatki	1,03	1,03	1,70	1,98	1,36	0,45
	Odliczenia na fundusze i odl. na organiz. nadrz.	0,63	0,77	0,53	0,71	0,59	0,69
	Inne koszty ogólne	0,29	0,31	0,36	0,15	.	0,31
	Transport	0,28	1,08	.	1,30	1,21	0,33
	Manka	0,25	0,17	.	.	0,26	0,02
	Amortyzacja	0,11	0,09	.	0,14	0,13	0,20

działania obejmuje miasto przemysłowe. Odbiorcami są przeważnie robotnicy. Obrót za 1947 r. wyniósł 388.618.000.— zł.

Spółdzielnia Nr 5 znajduje się w Krakowie. Obrót za 1947 r. wyniósł 934.753.000.— zł.

Spółdzielnia Nr 6 znajduje się w Krakowie. Spółdzielnia prowadziła reglamentowane zaopatrzenie pracowników Polskich Kolei Państwowych. Obrót za 1947 r. wyniósł 1.237.018.000.— zł.

5. Normatywy w spółdzielniach księgarsko-papierniczych

Uwagi ogólne. Normatywy wydajności i kosztów personalnych opracowano na podstawie konstrukcji teoretycznej przedstawionej w poniższej tablicy danych hipotetycznych.

TABLICA
danych hipotetycznych o rotacji, wydajności i kosztach personalnych w obrocie handlowym spółdzielni księgarskich

Rodzaj sklepu lub funkcja	Ilość pracowników	Obrót roczny w tys. zł	Remanent w tys. zł w/g cen sprzedażnych	Koszty person. w %% obrotu	Koszty person. w tys. zł
2 sklepy księgarsko-papiernicze	6	18.000	3.600	5,40	972
Kierownik handlowy	1			1,15	205
Księgowy	1			0,95	171
Zarząd i Rada Nadzorcza				0,25	45
Razem	8	18.000	3.600	7,74	1.393

Pozostałe normatywy zostały ustalone na podstawie analizy działalności 15 wybranych spółdzielni księgarskich, których działalność miała charakter jednostronny, tj. ograniczała się do prowadzenia sklepów księgarsko-papierniczych bez bardziej wyspecjalizowanych sklepów branżowych i bez zakładów wytwórczych. Najbardziej charakterystyczne dane dotyczące tych 15 spółdzielni przedstawia tablica pomocnicza.

Normatywy rotacji. Rotacja w spółdzielniach księgarsko-papierniczych w stosunku całorocznym powinna wynosić 72 dni (5 razy), w obrocie pozasezonowym 90 dni, przy założeniu, że sprzedaż hurtowa stanowi ca 40% ogólnego obrotu, a stosunek sprzedaży artykułów księgarskich do piśmienniczych i innych ma się jak 1:4.

Normatywy wydajności. Średnio obrót roczny na 1 pracownika spółdzielni przy podanej wyżej strukturze obrotów powinien wynosić ca 2.400.000, średni obrót miesięczny na 1 pracownika ca 200 tys. złotych.

Normatywy kosztów. Koszty obrotu w spółdzielni księgarskiej powinny kształtować się następująco:

Koszty obrotu w spółdzielni księgarskiej

L. p.	Rodzaj kosztów	% obrotu		
	Koszty osobowe			
1	Grupa administracyjno-kierownicza	2,35		
2	„ operatywno-handlowa	5,40		
3	„ nieprodukcyjna	—	7,75	
4	Ustawowe świadczenia społeczne	1,94		
5	Dobrowolna akcja socjalna	0,31	2,25	10,00
	Różne koszty ogólne			
6	Czynsze i dzierżawy	0,90		
7	Opał i światło	0,30		
8	Ubezpieczenia rzeczowe	0,60	1,80	
9	Opłaty pocztowe	0,10		
10	Materiały biurowe	0,20		
11	Konserwacja urządzeń	0,20		
12	Inne koszty ogólne	0,10	0,60	2,40
13	**Delegacje i wyjazdy służbowe**	0,20		0,20
14	**Koszty kredytu**	0.90		0,90
15	**Podatki państwowe i komunalne**	1,30		1,30
16	**Opłaty organizacyjne**	0,75		0,75
17	**Akcja społeczno-wychowawcza**	0,25		0,25
	Razem poz. 1 — 17			15,80
18	**Amortyzacja**	0,40		0,40
19	**Transport**	1,50		1,50
	Ogółem			17,70

Przy stosowaniu powyższych normatywów należy uwzględnić objaśnienia podane przy normatywach gminnych spółdzielni „Samopomoc Chłopska", z wyjątkiem — oczywiście — objaśnienia dotyczącego opłat organizacyjnych.

Dane faktyczne, dotyczące 15 spółdzielni mieszczą się w tablicach na str. 48, 49, 50 i 51.

6. Dane z zakresu sklepów warzywniczych

Uwagi ogólne. Istniały duże trudności w zebraniu właściwych materiałów w drodze ankiety z zakresu działalności sklepów warzywniczych, w konsekwencji czego ustalenie normatywów dla tego typu sklepu w dotychczasowym przebiegu prac było niemożliwe.

Na podstawie analizy działalności jednego ze spółdzielczych sklepów warzywniczych na terenie m. Warszawy ustalono pewne dane, które można traktować jedynie jako materiał orientacyjny. Podobnie ułożyła się sytuacja w odniesieniu do sklepów owocarskich i z nasionami i narzędziami ogrodniczymi. Dane są charakterystyczne tylko dla sklepów wielkomiejskich.

Zbadany sklep położony jest w centralnym punkcie miasta, w pobliżu tzw. „Zieleniaka", jest dobrze usytuowany pod względem handlowym.

Sklep prowadzi wyłącznie sprzedaż warzyw takich, jak cebula, kapusta, buraki, marchew, pietruszka, kalafiory itp.

Organizacja pracy tego sklepu różni się w sposób charakterystyczny od pracy sklepów innych branż.

Mianowicie część pracowników sklepu pełni funkcje tzw. zakupujących. Do ich zadań należy zakup towarów wprost od członków producentów, oraz sprzedaż tychże towarów we wczesnych godzinach rannych (do godz. 7-ej) bezpośrednio z wozów dostawców na „Zieleniaku." Niesprzedane bezpośrednio z wozów towary są wstawiane do sklepu, przy czym asortyment sklepu może ulegać oczywiście dopełnieniu w drodze dodatkowych zakupów.

W sklepie, poza zakupującymi są zatrudnieni: 4 sprzedawcy, 1 kasjerka i 2 robotników.

Przedstawione przez nas w dalszym ciągu cyfry dotyczą obrotów dokonanych przez zakupujących bezpośrednio z wozów, jak i obrotów dokonanych w sklepie. Łączne traktowanie tych obrotów jest koniecznością wynikającą z systemu buchalterii.

Obroty te kształtowały się następująco:

Miesiąc	Suma obrotu w złotych	Miesiąc	Suma obrotu w złotych	Miesiąc	Suma obrotu w złotych
IX. 1947	2.876.798	I. 1948	2.473.135	V. 1948	4.534.899
X. 1947	2.796.891	II. 1948	5.221.409	VI. 1948	8.855.385
XI. 1947	2.253.935	III. 1948	5.706.255	VII. 1948	8.661.346
XII. 1947	2.334.284	IV. 1948	4.669.211	VIII. 1948	5.152.106

TABLICA POMOCNICZA

A. Grupa I spółdzielni (o obrocie rocznym ca 4—6 mil. zł) Dane za 1947 r.

Wyszczególnienie	Spółdz. Nr 1	Spółdz. Nr 2	Spółdz. Nr 3	Spółdz. Nr 4	Spółdz. Nr 5	Spółdz. Nr 6	Spółdz. Nr 7	Spółdz. Nr 8	Spółdz. grupy I Razem
Województwo	Wrocławskie	Warszawskie	Warszawskie	Krakowskie	Warszawskie	Kieleckie	Warszawskie	Kieleckie	—
Liczba mieszkańców w mieście będącym siedzibą sp-ni w tys.	7,7	7,8	7,5	19,6	5,1	6,0	7,0	4,7	
Obrót za 1947 r. w tys. zł.	4.271	4.448	4.586	4.845	4.961	4.973	5.963	6.182	40.229
% obrotów hurtowych	38,4	—	42,6	31,2	54,4	72,2	34,7	34,4	33,8
% obrotów detalicznych	61,6	100	57,4	68,8	45,6	27,8	65,3	65,6	61,2
% obrotów artykułami księgarskimi	53,0	5,5	8,8	47,5	14,5	14,1	18,8	10,2	20,9
% obr. artykułami piśm. i innymi	47,0	94,5	91,2	52,5	85,5	85,9	81,2	89,8	79,1
Rotacja ogólna — dni	116,7	75,2	81,8	55,9	80,0	117,0	42,4	54,2	76,6
Rotacja art. księgarskimi — dni	100,0	27,3	84,2	41,4	157,1	139,2	23,7	57,0	76,6
Rotacja art. piśm. i in. — dni	134,7	78,0	81,8	69,1	67,2	113,3	46,7	53,8	76,6
Średni obrót mies. na 1 prac. spółdzielni w tys. złotych	119	74	191	202	83	104	166	172	124
Nadwyżka b-tto powiększona o koszty transportu w % obrotu	24,37	25,41	23,25	23,78	26,86	22,30	23,23	23,04	24,00

Koszty ogólne i sprowadzenie towarów w %% obrotu										
Ogółem		19,27	23,57	19,95	18,68	25,18	20,07	18,06	20,43	20,60
w tym	Wynagrodzenie zarządu	2,30	0,62	3,90	4,80	1,37	0,40	1,90	1,12	2,03
	Wynagrodzenie pracowników	6,40	8,82	6,30	2,90	7,03	7,73	5,60	6,44	6,39
	Świadczenia społeczne	0,40	1,78	1,20	0,30	2,59	1,06	1,50	1,20	1,19
	Podatki (bez dochod. i obrotów)	0,70	0,12	0,30	0,10	3,30	0,20	0,24	0,38	0,66
	Opłaty organizacyjne	1,00	0,98	0,60	0,80	1,12	0,70	0,72	0,75	0,85
	Czynsze i dzierżawy	0,40	1,16	0,80	0,40	0,87	1,30	0,50	1,02	0,81
	Opał, światło, woda	0,70	0,43	0,20	0,20	0,60	1,20	0,40	0,18	0,47
	Utrzymanie czystości	—	0,11	—	0,20	0,12	0,20	0,20	0,17	0,15
	Materiały piśm. i poczta	0,80	0,85	0,40	0,80	0,77	1,40	0,60	0,89	0,82
	Propaganda i reklama	—	—	—	0,10	0,19	—	—	—	0,04
	Diety i koszty podróży	0,05	0,02	0,10	0,10	0,35	0,20	0,06	0,10	0,12
	Ubezpieczenia rzeczowe	0,40	0,10	0,50	—	0,13	—	0,04	0,20	0,16
	Amortyzacja	0,05	0,23	—	—	—	—	0,06	0,25	0,08
	Inne koszty rzeczowe	0,30	0,09	0,10	2,30	0,10	0,20	—	—	0,37
	Koszty finansowe	2,10	0,63	0,80	0,60	0,80	0,90	0,72	0,82	0,92
	Koszty spec. sprzed. wraz z podatkiem obrotowym	1,10	1,00	1,40	0,90	2,40	2,00	2,22	1,09	1,54
	Inne koszty	0,60	3,76	0,40	1,40	0,56	0,60	0,07	4,43	1,52
	Transport	1,97	2,87	2,95	2,78	2,88	1,98	3,23	1,39	2,48

TABLICA POMOCNICZA

A. Grupa II spółdzielni (o obrocie rocznym ca 7—10 mil. zł) Dane za 1947 r.

Wyszczególnienie	Spółdz. Nr 1	Spółdz. Nr 2	Spółdz. Nr 3	Spółdz. Nr 4	Spółdz. Nr 5	Spółdz. Nr 6	Spółdz. Nr 7	Razem s-nie gr. II	Ogółem s-nie gr. I i II
Województwo	Kieleckie	Warszawskie	Warszawskie	Gdańskie	Kieleckie	Kieleckie	Warszawskie	x	x
Liczba mieszkańców w mieście będącym siedzibą sp-ni w tys.	3,2	9,3	13,8	118,9	11,0	.	10,0	.	.
Obrót za 1947 r. w tys. zł.	7.107	7.656	7.893	8.010	8.991	9.702	10.609	59.968	100.197
% obrotów hurtowych	30,6	16,2	35,0	23,6	64,6	54,0	37,8	38,6	38,6
% obrotów detalicznych	69,4	83,8	65,0	76,4	35,4	46,0	62,2	61,4	61,4
% obrotów artykułami księgarskimi	13,7	27,5	15,7	55,2	9,2	19,7	21,2	22,9	22,1
% obrotów art. piśm. i innymi	86,3	72,5	84,3	44,8	90,8	80,3	78,8	77,1	77,9
Rotacja ogólna — dni	64,3	100,0	90,0	87,1	95,3	83,4	120,0	92,8	86,0
Rotacja art. księg. — dni	105,7	87,1	68,9	81,6	390,8	66,7	80,6	97.3	90,0
Rotacja art. piśm. i in. — dni	58,7	103,0	92,6	94,0	65,5	87,4	133,5	92,4	85,7
Średni obrót mies. na 1 pracownika spółdzielni w tys. złotych	148	80	94	95	107	202	147	116	119
Nadwyżka b-tto powiększona o koszty transportu w % obrotu	25,40	29,92	25,95	24,21	25,01	26,05	.	26,02	24,75

Koszty ogólne i sprowadzenie towarów w %% obrotu

Ogółem	18,97	24,31	18,95	23,63	20,22	20,55	18,94	20,72	20,67
w tym: Wynagrodzenie zarządu	1,75	2,33	1,25	3,08	4,30	3,40	0,99	2,46	2,29
Wynagrodzenie pracowników	7,40	7,79	6,47	8,31	5,35	5,70	7,20	6,83	6,65
Świadczenia społeczne	0,29	2,34	1,18	1,79	0,90	1,10	2,14	1,42	1,34
Podatki (bez doch. i obr.)	1,46	0,31	0,29	1,24	0,30	0,10	0,57	0,59	0,62
Opłaty organizacyjne	0,75	0,77	0,76	0,94	0,66	0,70	0,75	0,76	0,80
Czynsze i dzierżawy	0,20	2,01	0,45	0,66	0,20	0,80	0,21	0,62	0,69
Opał, światło, woda	0,54	0,57	0,46	0,38	0,20	0,09	0,42	0,38	0,42
Utrzymanie czystości	0,16	0,07	0,16	0,08	0,03	0,03	0,20	0,10	0,12
Mat. piśmienne i poczta	0,47	1,43	0,30	0,81	0,30	0,16	0,43	0,53	0,64
Propaganda i reklama	—	—	0,20	0,14	0,09	0,19	—	0,09	0,07
Diety i koszty podróży	0,03	0,18	0,09	0,89	0,03	0,06	0,16	0,20	0,16
Ubezpieczenia rzeczowe	0,36	0,13	1,13	0,10	0,20	0,26	0,20	0,33	0,26
Amortyzacja	—	—	—	0,09	—	—	0,92	0,17	0,14
Inne koszty rzeczowe	0,71	0,32	1,66	—	0,05	0,30	—	0,40	0,39
Koszty finansowe	0,29	1,57	0,60	0,96	1,10	1,22	1,91	1,13	1,04
Koszty spec. sprzed. wraz z podatkiem obrot.	1,00	1,03	1,00	1,00	0,90	1,04	1,00	1,00	1,21
Inne koszty	2,28	0,90	—	1,95	4,00	3,85	0,33	1,92	1,76
Transport	1,28	2,56	2,95	1,21	1,61	1,55	1,51	1,79	2,07

Łączna suma obrotu za okres od września 1947 r. do sierpnia 1948 r. wyniosła 55.535.654.— zł.

Przeciętny obrót miesięczny sklepu wynosi ca 4.628.000.— zł.

Dane o rotacji. Rotacja warzywami w sezonie letnim wynosi 1 — 2 dni, w sezonie zimowym 7 — 14 dni, rotacja nowalijkami 1 dzień.

Przeciętna rotacja warzywami w ciągu całego roku wynosi 3,5 dnia do 6,5 dnia (obracalność remanentem 103 — do 55 razy w ciągu roku).

Dane o wydajności. Przeciętny obrót miesięczny na 1 zatrudnionego w sklepie wynosi ca 463.000.— zł.

Dane o wynagrodzeniach personelu sklepowego. Wynagrodzenie personelu sklepowego rzeczywiście wypłacone — wyniosły w badanym czasokresie, tj. od września 1947 do sierpnia 1948 r. 3,1 % obrotu sklepowego.

Przy założeniu, że wynagrodzenie personelu sklepowego kształtować się będą w granicach grup II — VI tabeli płac, obowiązującej główne centrale spółdzielcze, tj. od 8.300 zł do 17.000.— zł miesięcznie, suma tych wynagrodzeń wyniosłaby 2,7% obrotu.

7. Dane z zakresu sklepów owocarskich

Uwagi ogólne. Podobnie jak w wypadku sklepu warzywniczego, przedstawiamy tylko dane orientacyjne zebrane na podstawie zbadania gospodarki 1 sklepu owocarskiego w m. Warszawie.

Zbadany sklep położony jest w centralnym punkcie miasta w pobliżu tzw. „Zieleniaka", jest dobrze sytuowany pod względem handlowym. W sklepie zatrudnieni są 2 sprzedawcy, kasjerka, 2 robotnicy oraz 1 tzw. zakupujący, którego funkcje polegają na zestawie i zakupie odpowiedniego asortymentu owoców.

Obroty badanego przez nas sklepu kształtowały się następująco:

Miesiąc	Suma obrotu w złotych	Miesiąc	Suma obrotu w złotych	Miesiąc	Suma obrotu w złotych
IX. 1947	3.322.332	I. 1948	3.179.706	V. 1948	2.456.820
X. 1947	2.536.085	II. 1948	5.989.311	VI. 1948	4 986.230
XI. 1947	2.387 916	III. 1948	1.520.405	VII. 1948	9.237.712
XII. 1947	4.232.320	IV. 1948	5.532.540	VIII. 1948	7.707.476

Łączna suma obrotu za okres od września 1947 r. do sierpnia 1948 r. wyniosła 53.088.853.— zł.

Przeciętny obrót miesięczny sklepu wynosi ca 4.424.000 zł.

D a n e o r o t a c j i. Rotacja owocami w sezonie letnim wynosi 1 — 2 dni, w sezonie zaś zimowym 10 — 14 dni.

Przeciętna rotacja w ciągu całego roku wynosi 6,5 do 9,5 dnia (obracalność remanentem 55 do 38 razy w ciągu roku.)

D a n e o w y d a j n o ś c i. Średni obrót miesięczny na 1 zatrudnionego w sklepie w badanym okresie wyniósł ca 717.000.— zł.

D a n e o w y n a g r o d z e n i u p e r s o n e l u s k l e p o w e g o. Suma wynagrodzenia rzeczywiście wypłaconego w okresie wrzesień 1947 r. — sierpień 1948 r. wyniosła 2,33% obrotu sklepowego.

Przy założeniu, że wynagrodzenie personelu sklepowego kształtować się będzie w granicach grup II — VI tabeli płac, tj. od 8.300 zł do 17.000.— zł obowiązującej główne centrale spółdzielcze, suma wynagrodzeń personelu sklepowego wyniosłaby 1,77% obrotu.

8. D a n e o s k l e p a c h z n a s i o n a m i i n a r z ę d z i a m i o g r o d n i c z y m i

Również i dla sklepu z nasionami i narzędziami ogrodniczymi przedstawiamy tylko dane orientacyjne, ustalone na podstawie analizy działalności jednego sklepu tego typu.

Zbadany sklep położony jest w śródmieściu m. Warszawy w punkcie posiadającym tradycje handlu nasionami i jest dobrze wyposażony pod względem technicznym.

W jego działalności bardzo wyraźnie zarysowuje się sezon wiosenny w miesiącach marcu i kwietniu, w okresie zaś od sierpnia do stycznia panuje właściwie sezon martwy.

Obroty wyżej wymienionego sklepu kształtowały się w sposób następujący:

Miesiąc	Suma obrotu w złotych	Miesiąc	Suma obrotu w złotych	Miesiąc	Suma obrotu w złotych
IX. 1947	343.560	I. 1948	451.446	V. 1948	1.087.077
X. 1947	247.925	II. 1948	1.064.576	VI. 1948	1.154.470
XI. 1947	281.447	III. 1948	7.950.316	VII. 1948	587.163
XII. 1947	—	IV. 1948	5.087.652	VIII. 1948	240.059

Łączna suma obrotu za okres od września 1947 r. do sierpnia 1948 roku (bez grudnia, w którym to miesiącu sklep był zamknięty) wyniosła 18.495.691 zł.

Średni obrót miesięczny sklepu w czasie trwania sezonu wynosi ok. 2.800.000 zł, w sezonie zaś martwym ca 300.000 zł.

W zbadanym sklepie stan zatrudnienia nie ulegał zmianie w ciągu całego roku. Jest rzeczą konieczną ograniczenie liczby zatrudnienia w sezonie martwym do niezbędnego minimum. Dalsze wskazówki będziemy więc ustalać:

a) na podstawie rzeczywistego zatrudnienia, jakie miało miejsce w zbadanym sklepie,
b) na podstawie hipotetycznego stanu zatrudnienia, wynoszącego 2 osoby w ciągu sezonu martwego, 4 osoby w pozostałym okresie.

Takie założenie jest tym bardziej uzasadnione, że okresy sezonowości w sklepach owocarskich i warzywniczych układają się inaczej i zachodzi duża realność wymiany personelu między tymi sklepami, lub zatrudnienia personelu w innych działach spółdzielni (np. w paczkowni).

D a n e o r o t a c j i. W zasadzie cykl obrotu nasion, jak i narzędzi ogrodniczych trwa 360 dni.

Obracalność średnim remanentem w badanym sklepie wyniosła 2 razy w stosunku rocznym.

D a n e o w y d a j n o ś c i. Średni obrót miesięczny na 1 pracownika sklepowego, w rzeczywistości wynosił 700.000 zł w sezonie ożywionej działalności sklepu i 75.0000 zł w sezonie martwym.

Przy założeniu hipotetycznym, że w sezonie martwym będą pracowały 2 osoby, wydajność w tym sezonie wynosić będzie 150.000 zł na 1 pracownika sklepowego (w pierwszym zaś pozostanie oczywiście bez zmiany).

D a n e o w y n a g r o d z e n i a c h p e r s o n e l u s k l e p o w e g o. Wynagrodzenia personelu sklepowego, rzeczywiście wypłacone, wyniosły w badanym czasokresie wrzesień 1947 — sierpień 1948 r. 4,7% obrotu sklepowego.

Przy założeniu, iż w czasie wzmożonego ruchu w sklepie zatrudnione będą 4 osoby, a w sezonie martwym od sierpnia do stycznia 2 osoby, oraz że wynagrodzenia kształtować się będą w grupach II do V tabeli płac, obowiązującej główne centrale spółdzielcze, tj. od 8.300 zł do 14.400 zł, wynagrodzenia personelu sklepowego wynosić będą 2,2% obrotu sklepowego.

9. Normatywy dla sklepów z pieczywem

Uwagi wstępne. Spółdzielcze sklepy z pieczywem zaopatrują się, niemal wyłącznie, w towar z własnych piekarń. Towar obcy stanowi niewielki procent ogólnych obrotów sklepowych. Rynek obecny charakteryzuje duża chłonność pieczywa, tak, że sklepy nie napotykają na większe trudności, związane ze zbytem towaru.

Praca sklepów z pieczywem jest rozłożona prawie równomiernie w ciągu całego roku, z małymi odchyleniami: mianowicie w miesiącach marcu i kwietniu oraz wrześniu i październiku istnieje lekka tendencja do wzrostu obrotów i na odwrót w miesiącach letnich czerwcu, lipcu i sierpniu następuje spadek obrotów sklepowych. Pewne wahania odczuwa się w ciągu tygodnia — większy popyt na pieczywo istnieje w soboty i dni przedświąteczne. W ciągu dnia wzmożony ruch zaznacza się we wczesnych godzinach rannych i bezpośrednio pobiurowych.

Normatywy rotacji towarów. Rotacja w dniach dla sklepu z pieczywem, w większym mieście, położonego w korzystnym punkcie handlowym powinna wynosić 1 dzień dla chleba oraz ½ dnia dla bułek (obrót przeciętnym remanentem, 360 razy dla chleba i 720 razy dla bułek w ciągu roku).

W mieście mniejszym, rotacja dla chleba i dla bułek jest jednakowa. Wynosi 1 dzień, a więc obrót przeciętnym remanentem w ciągu roku wynosi 360 razy. Przy założeniu, że obrót chlebem stanowi 35% ogólnego obrotu sklepowego, rotacja ogólna sklepu z pieczywem wynosi w pierwszym wypadku (sklep w większym mieście) 0,7 dnia (obrót przeciętnym remanentem ca 530 razy w ciągu roku), w wypadku drugim rotacja ogólna sklepu pozostaje wobec jednakowej obracalności chlebem i bułkami bez zmiany, tj. wynosi 1 dzień.

Normatywy wydajności personelu. Średni obrót miesięczny na 1 pracownika sklepowego w spółdzielczym sklepie z pieczywem w większym ośrodku miejskim powinien wynosić 400.000 zł, w mniejszym zaś ca 300.000 zł.

W sklepach tego typu, prowadzących sprzedaż artykułów reglamentowanych wydajność jest mniejsza.

Z chwilą zniesienia systemu kartkowego różnice te wyrównają się.

Normatywy wynagrodzenia. Górna granica bez-

pośrednich kosztów personalnych, wyrażona w %% od obrotu wynosi 2,6% — 2,7%.

Przy opracowywaniu powyższego normatywu przyjęto założenie, że wydajność pracowników sklepowych wynosić będzie około 400.000 zł przeciętnego obrotu miesięcznego na jednego pracownika sklepowego w dużym mieście a 300.000 zł w mniejszym mieście.

Zakłada się tymczasowo, że wynagrodzenie sklepowych będzie się kształtowało w granicach grup III i IV tabeli płac, obowiązującej główne centrale spółdzielcze z tym, że w mniejszych miastach nie uwzględniono równowartości świadczeń w naturze, tj. wynagrodzenia będą się zamykać w granicach 9.400 — 11.500 lub 7.000 — 9.000. Średnie wynagrodzenie 1 pracownika sklepowego wynosi przy powyższych założeniach w większych ośrodkach miejskich 10.500 zł, w mniejszych zaś miastach ok. 8.000 zł. W rzeczywistości kształtuje się ono w granicach od 10.000 do 11.000 zł w pierwszym, oraz w granicach 6 — 7.000 zł w drugim wypadku.

10. Normatywy dla sklepów z mięsem i wędlinami

Uwagi ogólne. W działalności sklepów mięsnych poważne zakłócenia powoduje fakt istnienia dni bezmięsnych (3 dni w tygodniu), oraz rozprowadzanie artykułów reglamentowanych. W następstwie likwidacji tych zahamowań wzrosną obroty sklepowe, wydajność personelu, oraz szybkość obracalności remanentem.

Wobec powyższego podajemy podwójne normatywy: a) przy założeniu istnienia dni bezmięsnych, b) przy założeniu, że ograniczenia w obrocie mięsnym wynikające z istnienia dni bezmięsnych zostaną zniesione.

Normatywy rotacji towarów

a). Rotacja w dniach dla przeciętnie położonego sklepu mięsnego, średniej wielkości, przy istnieniu dni bezmięsnych powinna wynosić: dla mięsa 2 dni (obracalność przeciętnym remanentem 180 razy w ciągu roku), dla wędlin, tzw. parzonych 2 dni (180 razy), oraz dla wędlin suchych i innych, bardziej trwałych 6 dni (60 razy). Przy założeniu, że obrót tymi ostatnimi stanowi w sklepie, prowadzącym wyłączną sprzedaż wędlin, około 40% ogólnego obrotu sklepowego, rotacja wynosić będzie ogółem dla

sklepu 3,6 dnia (obracalność remanentem 100 razy w ciągu roku). W sklepie mięsnym, posiadającym w swym asortymencie prócz wędlin mięso, przy założeniu, iż obrót wędlinami suchymi stanowi 15% obrotu ogólnego, rotacja wynosić będzie 2,6 dnia (140 razy).

b). Rotacja w dniach dla przeciętnie położonego sklepu mięsnego średniej wielkości, przy założeniu zniesienia dni bezmięsnych, wynosić będzie: dla mięsa 1 dzień (obracalność przeciętnym remanentem 360 razy w ciągu roku), dla wędlin parzonych 1 dzień (360 razy), oraz dla wędlin suchych i trwałych 3,5 dnia (103 razy). Przy założeniu, że obrót tymi ostatnimi stanowi, w sklepie prowadzącym wyłączną sprzedaż wędlin, około 40% ogólnego obrotu sklepowego, rotacja wyniesie 2 dni (obracalność remanentem 180 razy w ciągu roku).

W sklepie mięsnym, posiadającym w swym asortymencie prócz wędlin mięso, przy założeniu, że obrót wędlinami suchymi stanowi 15% obrotu ogólnego, rotacja wyniesie 1,4 dnia (260 razy).

Dla większej przejrzystości przedstawiamy wyżej podane normatywy w formie tabeli.

Normatywy rotacji mięsa

Rodzaj towaru	Przy istnieniu dni bezmięsnych		Po zniesieniu dni bezmięsnych	
	Dni	Razy	Dni	Razy
Mięso	2	180	1	360
Wędliny parzone	2	180	1	360
„ suche i inne	6	60	3,5	103
Ogółem A	3,6	100	2,0	180
„ B	2,6	140	1,4	260

A — przy założeniu, że obrót wędlinami suchymi i trwałymi w sklepie prowadzącym wyłączną sprzedaż wędlin stanowi ca 40% ogólnego obrotu sklepowego,

B — przy założeniu, że obrót wędlinami suchymi i trwałymi w sklepie posiadającym w swym asortymencie oprócz wędlin również mięso, stanowi ca 15% ogólnego obrotu sklepowego.

N o r m a t y w y   w y d a j n o ś c i. Średni obrót miesięczny na 1 pracownika sklepowego w sklepie mięsnym wynosić powinien:

a) przy założeniu istnienia dni bezmięsnych 500.000 zł,

b) przy założeniu zniesienia dni bezmięsnych 850.000 zł.

Jak wynika z podanej niżej tablicy pomocniczej wydajność 1-go pracownika sklepowego kształtowała się w roku 1947 od 209.000 zł do 421.000 zł. Obniżająco na obroty sklepowe wpływał w tym wypadku fakt istnienia dni bezmięsnych, oraz rozprowadzanie artykułów reglamentowanych.

N o r m a t y w y w y n a g r o d z e n i a. Górna granica łącznych wynagrodzeń personelu sklepowego, wyrażona w procentach od obrotu wynosić powinna 1,15%. Przy opracowywaniu powyższego normatywu przyjęto założenie, że wydajność pracowników sklepowych będzie wynosić, przy istnieniu dni bezmięsnych 500.000 zł i po ich zniesieniu 850.000 zł średniego obrotu miesięcznego na 1 pracownika sklepowego.

Średnie wynagrodzenie 1 pracownika sklepowego według tych założeń wynosi w wypadku wykonywania pracy tylko w dniach sprzedaży mięsa około 5.700 zł, oraz przy pełnotygodniowym zatrudnieniu około 9.500 zł miesięcznie, czyli wynagrodzenie sklepowych za pełny okres zatrudnienia kształtowałoby się w granicach grup II-giej do IV-tej tabeli płac, obowiązującej główne centrale spółdzielcze, tj. od 8.300 zł do 11.500 zł.

Tablica pomocnicza **Dane za 1947 r.**

Wyszczególnienie	Sklep Nr 1	Sklep Nr 2	Sklep Nr 3	Sklep Nr 4
Średni obrót miesięczny sklepu w tys. zł	420	626	815	841
Średni remanent wg cen sprzedażnych w tys. zł.	.	184	129	123
Średnia wysokość 1 aktu sprzedaży w zł.	455	.	240	257
Ilość zatrudnionych w sklepie	1	3	3	2
Ilość klientów w listopadzie 1947 r.	923	.	3.500	3.364
Ilość klientów na 1 sprzedawcę w XI.47 r.	923	.	1.166	1.682
Ilość klientów na 1 dzień pracy w XI.47 r.	76	.	145	280
Ilość klientów na 1 dzień pracy jednego sprzedawcy w XI.47 r.	76	.	48	140
Rotacja towarów — dni	.	8,7	4,8	4,4
Średni obrót miesięczny na 1 pracownika sklepu w tys. zł.	420	209	271	421
Ogólna suma wynagrodzeń personelu sklepowego w %% obrotu sklepu	1,49	.	1,40	2,65

Faktycznie średnia miesięcznych wynagrodzeń 1 pracownika w roku 1947 wyniosła dla sklepów przedstawionych w tablicy pomocniczej na str. 58 — 11.143 zł, 6.250 zł, 4.000 zł.

Dane faktyczne. Tablica ze str. 58 zawiera dane z 1947 r., dotyczące 4 sklepów, scharakteryzowanych poniżej.

Sklep Nr 1 znajduje się w mieście powiatowym woj. krakowskiego; jest położony w centralnym punkcie miasta; klientela składa się przeważnie z pracowników Polskich Kolei Państwowych i urzędników państwowych.

Sklep Nr 2 znajduje się na przedmieściu miasta Krakowa w dzielnicy urzędniczej, w punkcie małoruchliwym.

Sklep Nr 3 znajduje się w małym mieście woj. kieleckiego, klientela składa się z robotników oraz inteligencji pracującej.

Sklep Nr 4 znajduje się w uprzemysłowionym mieście powiatowym województwa śląskiego, w centralnym punkcie miasta; klientela składa się z robotników, rzemieślników i inteligencji pracującej.

11. Normatywy dla sklepów spożywczo-kolonialnych

Normatywy rotacji towarów. Rotacja w dniach dla przeciętnie położonego sklepu powinna wynosić 20 dni (obrót przeciętnym remanentem 18 razy w ciągu roku).

Rotacja w dniach dla sklepu położonego w specjalnie dogodnym punkcie handlowym powinna wynosić 10 dni (obrót przeciętnym remanentem 36 razy w ciągu roku).

Podajemy dla ilustracji dane dla 36 dużych (tzw. eksterytorialnych) spółdzielni spożywców, dotyczące rotacji we wszystkich sklepach spożywczo-kolonialnych danej spółdzielni:

w 10	spółdzielniach	rotacja	kształtowała	się	poniżej 10 dni
w 9	„	„	„	„	od 11 do 15 „
w 7	„	„	„	„	od 16 do 20 „
w 10	„	„	„	„	powyżej 20 „

Normatywy wydajności. Średni obrót miesięczny na 1 pracownika sklepowego powinien wynosić zł 700.000.

Jak wynika z podanej niżej tablicy pomocniczej wydajność kształtowała się w 1947 r. od 281 do 663 tys. zł. W 1948 r. obserwujemy w sklepach położonych w dogodnych punktach handlowych i nie prowadzących zaopatrzenia kartkowego wydajność przekraczającą wyżej podany normatyw.

Normatywy wynagrodzenia. Górna granica łącznej sumy wynagrodzeń personelu sklepowego wyrażona w procentach od obrotu wynosi: 1,75% przy założeniu, że udział artykułów P. M. S. nie będzie przekraczał 35% ogólnego obrotu.

Przy opracowywaniu powyższego normatywu przyjęto założenie, że wydajność pracowników sklepowych będzie wynosić około zł 700.000 średniego obrotu miesięcznego na jednego pracownika sklepowego.

Przyjęto również, że w zasadzie wynagrodzenie sklepowych będzie się kształtować w granicach grup II do V tabeli płac obowiązującej główne centrale spółdzielcze, tj. od 8.300 zł do 14.400 zł. Średnie wynagrodzenie jednego pracownika wg powyższych założeń wynosi zł 12.250. Faktyczna średnia wynagrodzeń 1 pracownika w 1947 r.

Tablica pomocnicza **Dane za 1947 r.**

Wyszczególnienie	Sklep Nr 1	Sklep Nr 2	Sklep Nr 3	Sklep Nr 4	Sklep Nr 5	Sklep Nr 6	Sklep Nr 7
Średni obrót miesięczny sklepu w tys. zł.	1.168	1.326	1.682	1.930	1.702	2.285	2.645
Średni remanent wg cen sprzedażnych w tys. zł.	617	427	632	409	743	899	911
Średnia wysokość 1 aktu sprzedaży w złotych	336	146	145	208	262	309	291
Ilość zatrudnionych w sklepie	2	2	6	6	3	5	7
Ilość klientów w listopadzie 1947 r.	3.475	3.840	11.568	.	6.963	8.600	9.380
Ilość klientów na 1 sprzedawcę w XI.47 r.	1.738	1.920	2.892	.	2.321	1.720	1.876
Ilość klientów na 1 dzień pracy w XI.47 r.	145	160	482	.	288	360	391
Ilość klientów na 1 dzień pracy jednego sprzedawcy w XI.47 r.	72	80	120	.	96	72	78
Rotacja towarów — dni	15,9	9,7	11,0	6,4	13,0	11,8	10,3
Średni obrót miesięczny na 1-go pracownika sklepu w tys. zł.	584	663	281	322	567	457	378
Ogólna suma wynagrodzeń personelu sklepowego w %% obrotu sklepu	1 87	1,79	1,96	2,20	1,80	2,01	2,80

wynosiła dla sklepów przedstawionych w tablicy na str. 63: zł 5.508, 11.867 zł, 10.921 zł, 10.584 zł, 10.206 zł, 9.186 zł, 7.084 zł, 5.508 zł.

D a n e f a k t y c z n e. Tablica ze str. 60 zawiera dane z 1947 r., dotyczące 7 sklepów scharakteryzowanych poniżej.

Sklep Nr 1 znajduje się w mieście powiatowym woj. krakowskiego przy rynku, w ruchliwym punkcie handlowym, klientelę stanowią przeważnie robotnicy i drobni rolnicy.

Sklep Nr 2 znajduje się w mieście przemysłowym woj. śląskiego w centrum miasta, klientelę stanowią robotnicy i inteligencja pracująca.

Sklep Nr 3 znajduje się w mieście powiatowym woj. krakowskiego w dzielnicy robotniczej, w dobrym punkcie handlowym.

Sklep Nr 4 znajduje się w mieście powiatowym woj. kieleckiego, ma klientelę średnio zamożną, złożoną z ludności miejskiej i wiejskiej.

Sklep Nr 5 znajduje się w mieście powiatowym woj. krakowskiego, na przedmieściu robotniczym w dogodnym punkcie handlowym.

Sklep Nr 6 znajduje się w mieście przemysłowym, woj. kieleckiego, w śródmieściu, w bardzo dogodnym punkcie handlowym.

Sklep Nr 7 znajduje się w Krakowie, w śródmieściu, w dogodnym punkcie handlowym, klientela składa się przeważnie z urzędników.

12. N o r m a t y w y d l a s k l e p ó w w ł ó k i e n n i c z y c h

U w a g i o g ó l n e. Obroty sklepów włókienniczych nie miały w 1947 r. przebiegu normalnego. Na pracę tych sklepów wywierały wpływ akcje specjalne, zwłaszcza akcja „Przemysł dla wsi", stąd szybsza rotacja na wsi. Rynek nie był nasycony szczególnie towarami lekkimi, natomiast stosowany system, tzw. asortymentów wiązanych zwiększał ponad potrzebę remanenty towarów cięższych. Ponieważ ciągłość zaopatrzenia sklepów była trudna do osiągnięcia, rytm pracy sklepów włókienniczych był wybitnie nierówny, nawet w ramach jednakowego nasilenia tego samego sezonu. Dążenie do równiejszego rytmu obrotów zwiększy wydajność personelu i pozwoli na uniknięcie przerostów personalnych spotykanych dosyć często w sklepach włókienniczych.

N o r m a t y w y r o t a c j i t o w a r ó w. Rotacja w dniach dla przeciętnie położonego sklepu włókienniczego powinna wynosić 36 dni (tj. obrót przeciętnym remanentem 10 razy w ciągu roku).

Rotacja w dniach dla sklepu włókienniczego w dogodnym punkcie handlowym wynosi 30 dni (tj. obrót przeciętnym remanentem 12 razy w ciągu roku).

Rotacja w sklepach włókienniczych 31 dużych spółdzielni spożywców przedstawia się w 1947 r. w sposób następujący:

w 1	spółdzielni	rotacja	kształtowała	się	poniżej	25	dni
w 3	spółdzielniach	„	„	„	od 26 do	30	„
w 4	„	„	„	„	od 31 do	36	„
w 2	„	„	„	„	od 37 do	40	„
w 5	„	„	„	„	od 41 do	50	„
w 9	„	„	„	„	od 51 do	100	„
w 7	„	„	„	„	powyżej	100	„

Przeciętna rotacja w sklepach włókienniczych gminnych spółdzielni „Samopomoc Chłopska" dla 11 województw przedstawiała się następująco:

w 1	województwie	rotacja	kształtowała	się	poniżej	36	dni
w 2	województwach	„	„	„	od 37 do	40	„
w 4	„	„	„	„	od 41 do	50	„
w 4	„	„	„	„	powyżej	50	„

Zniesienie systemu tzw. asortymentów wiązanych przyczyni się do znacznego zwiększenia tempa rotacji.

N o r m a t y w y w y d a j n o ś c i. Średni obrót miesięczny na 1 pracownika zatrudnionego w sklepie włókienniczym powinien wynosić zł 1.200.000.

Jak wynika z podanej niżej tablicy pomocniczej wydajność kształtowała się w zasadzie w 1947 roku w granicach od 357.000 zł do 1.725.000 zł.

Na wydajność pracowników w sklepie włókienniczym bardzo istotny wpływ wywiera organizacja pracy w tymże sklepie, a w szczególności: fachowość personelu, umiejętność samej sprzedaży, podejście do niezdecydowanego klienta, dobór asortymentu i uwzględnianie sezonowości. Bardzo znacznie można będzie zwiększyć wydajność pracowników przez zorganizowanie regularnego, dyktowanego potrzebami, zaopatrzenia sklepów i w związku z tym wyrównanie tempa obrotów.

Podnoszenie jakościowe i ilościowe produkcji oraz zniesienie zaopatrzenia kartkowego będą stanowić zasadnicze ułatwienia w obrocie artykułami włókienniczymi.

Normatywy wynagrodzenia. Górna granica wynagrodzeń personelu sklepowego wyrażona w procentach od obrotu powinna wynosić 1,15%.

Przy ustalaniu powyższego normatywu przyjęto założenie, że wydajność pracowników sklepowych będzie wynosić około 1.200.000 zł średniego obrotu miesięcznego na 1 pracownika sklepowego.

Przyjęto również, że w zasadzie wynagrodzenie sklepowych będzie się kształtować w granicach grup III do VI tabeli płac obowiązującej główne centrale spółdzielcze, tj. od 9.400 zł do 16.500 zł.

Średnie wynagrodzenie na 1 pracownika według powyższych zało-

Tablica pomocnicza **Dane za 1947 r.**

Wyszczególnienie	Sklep Nr 1	Sklep Nr 2	Sklep Nr 3	Sklep Nr 4	Sklep Nr 5	Sklep Nr 6	Sklep Nr 7	Sklep Nr 8	Sklep Nr 9	Sklep Nr 10
Średni obrót mies. sklepu w tys. zł.	727	746	840	1.033	1.587	1.787	3.201	3.748	8.224	12.072
Średni remanent wg cen sprzedażnych w tysiącach zł.	1.626	1.011	2.099	1.140	2.515	2.085	4.341	3.571	6.145	11.860
Średnia wysokość 1 aktu sprzedaży w zł.	1.069	443	1.838	411	1.200	1.061	740	1.100	1.659	3.443
Ilość zatrudnionych w sklepie	2	1	5	2	2	5	3	3	8	7
Ilość klientów w listopadzie 1947 r.	680	906	1.070	2.512	1.322	1.684	3.600	3.330	4.956	4.746
Ilość klientów na 1 sprzedawcę w XI.1947 r.	340	906	268	1.256	661	337	1.200	2.220	708	1.187
Ilość klientów na 1 dzień pracy w XI.1947 r.	28	38	45	106	56	70	150	139	206	198
Ilość klientów na 1 dzień pracy 1-go sprzedawcy w XI.1947 r.	14	38	11	53	28	14	150	70	30	49
Rotacja towarów — dni	67,1	42,5	75,0	33,0	47,5	35,1	41,0	28,6	21,9	29,4
Średni obrót mies. na 1 prac. sklepu w tys. zł.	364	746	168	517	793	357	1.067	1.260	1.028	1.725
Ogólna suma wynagrodzeń personelu sklepowego w % obrotu sklepu	2,91	.	6,40	1,48	1,50	1,00	0,80	1,05	.	1,65

żeń wynosi zł 13.800. Faktyczna średnia wynagrodzeń 1 pracownika wyniosła dla sklepów przedstawionych w tablicy na str. 63 — 28.463 zł, — 13.230 zł, — 11.898 zł, — 10.752 zł, — 10.592 zł, — 8.536 zł, — 7.652 zł, — 3.570 zł.

D a n e f a k t y c z n e. Tablica na str. 63 zawiera dane z 1947 r., dotyczące 10 sklepów, scharakteryzowanych poniżej.

Sklep Nr 1 znajduje się w mieście powiatowym woj. krakowskiego, w rynku, klientelę stanowi ludność o słabej sile nabywczej.

Sklep Nr 2 znajduje się w małym mieście podgórskim woj. krakowskiego, klientelę stanowi ludność o słabej sile nabywczej.

Sklep Nr 3 znajduje się w Krakowie, w śródmieściu.

Sklep Nr 4 znajduje się w mieście powiatowym woj. krakowskiego, w śródmieściu, w ruchliwym punkcie handlowym.

Sklep Nr 5 znajduje się w mieście przemysłowym woj. śląskiego w dzielnicy handlowej.

Sklep Nr 6 znajduje się w mieście powiatowym woj. kieleckiego w centrum miasta, klientelę stanowi ludność średnio-zamożna.

Sklep Nr 7 znajduje się w mieście przemysłowym woj. kieleckiego, w śródmieściu, w dobrym punkcie handlowym, klientela średnio zamożna.

Sklep Nr 8 znajduje się w małym miasteczku woj. kieleckiego, blisko rynku, obsługuje okoliczną ludność wiejską.

Sklep Nr 9 znajduje się w Krakowie, w śródmieściu w ruchliwym punkcie handlowym.

Sklep Nr 10 znajduje się w Krakowie, w śródmieściu, klientela przeważnie zamożna.

13. N o r m a t y w y d l a s k l e p ó w z a r t y k u ł a m i g o s p o d a r s t w a d o m o w e g o, s z k ł e m i p o r c e l a n ą

N o r m a t y w y r o t a c j i t o w a r ó w. Rotacja w dniach dla przeciętnie położonego sklepu powinna wynosić 45 — 60 dni (obrót przeciętnym remanentem 8 — 6 razy w ciągu roku). Dla sklepu położonego w wybitnie korzystnym punkcie handlowym w dużym mieście rotacja powinna wynosić 40 — 45 dni (obrót przeciętnym remanentem 9 — 8 razy w ciągu roku). Podajemy niżej usystematyzowany wykaz rotacji w sklepach z artykułami gospodarstwa domowego i szkłem, dwunastu dużych spółdzielni spożywców.

W 2 spółdzielniach rotacja kształtowała się poniżej 30 dni
w 2 " " " " od 31 do 45 "
w 1 spółdzielni " " " od 46 do 60 "
w 4 spółdzielniach " " " od 61 do 90 "
w 3 " " " " powyżej 90 "

N o r m a t y w y w y d a j n o ś c i. Średni obrót miesięczny na 1 pracownika sklepowego powinien wynosić ca 300.000.— zł.

Jak wynika z załączonej tablicy pomocniczej, wydajność ta kształtowała się w rzeczywistości w 1947 r. od 234.000 do 365.000.— złotych.

N o r m a t y w y w y n a g r o d z e n i a. Górna granica wynagrodzeń personelu sklepowego, wyrażona w %% od obrotu, powinna wynosić ca 3,5%.

Przy wyprowadzeniu powyższego normatywu przyjęto założenie, że wydajność pracowników sklepowych wynosić będzie około 300.000 złotych przeciętnego obrotu miesięcznego na 1 pracownika sklepowego. Przyjęto ponadto, że w zasadzie wynagrodzenie sklepowych będzie się kształtowało w granicach grup II — IV tabeli płac, obowiązującej główne centrale spółdzielcze, tj. od 8.300 zł do 11.500 zł. Średnie wynagrodzenie 1 pracownika wg powyższych założeń wynosić będzie ok.

Tablica pomocnicza **Dane za 1947 r.**

Wyszczególnienie	Sklep Nr 1	Sklep Nr 2	Sklep Nr 3
Średni obrót miesięczny sklepu w tys. zł.	467	1.376	1.458
Średni remanent wg cen sprzedażnych w tys. zł.	1.000	2.685	1.631
Średnia wysokość 1 aktu sprzedaży w zł.	.	454	600
Ilość zatrudnionych w sklepie	2	.	4
Ilość klientów w listopadzie 1947 r.	.	3.588	2.000
Ilość klientów na sprzedawcę w XI.47 r.	.	897	500
Ilość klientów na 1 dzień pracy w XI.47 r.	.	148	84
Ilość klientów na 1 dzień pracy jednego sprzedawcy w XI.47 r.	.	37	21
Rotacja towarów — dni	64,2	58,0	33,6
Średni obr. mies. na 1 prac. sklepu w tys. zł.	234	.	365
Ogólna suma wynagr. person. sklep. w %% obrotu sklepu	6,28	.	.

10.500 zł miesięcznie. W rzeczywistości średnia ta w roku 1947 wynosiła od 8.000 do 12.000 zł w zależności od rodzaju ośrodka oraz rozmiarów działalności sklepu.

Objaśnienia do tablicy pomocniczej na str. 65.

Sklep Nr 1 znajduje się w m. st. Warszawie, na Pradze, w ruchliwym punkcie handlowym.

Sklep Nr 2 znajduje się w Krakowie w dzielnicy zamożniejszej.

Sklep Nr 3 znajduje się w Krakowie, w śródmieściu, w dobrym punkcie handlowym.

14. Normatywy dla sklepów żelaznych

Normatywy rotacji towarów. Rotacja w dniach dla przeciętnie położonego sklepu żelaznego powinna wynosić 90 dni (tj. obrót przeciętnym remanentem 4 razy w ciągu roku).

Sklepy położone w bogatej, rolniczej okolicy wykazują rotację 35 — 70 dni.

Normatywy wydajności. Średni obrót miesięczny na 1 pracownika zatrudnionego w sklepie powinien wynosić zł 400.000.

Jak wynika z podanej niżej tablicy pomocniczej wydajność kształtowała się w 1947 r. — w granicach 100 do 578 tys. zł. Dużą rozpiętość wydajności pracy w spółdzielczych sklepach żelaznych tłumaczyć należy poważnymi różnicami w strukturze asortymentów, co łączy się często z różnym zarachowywaniem w księgowości większych transakcji, przy których towar sprzedawany bywa wprost z magazynu — jako tzw. obroty magazynowe, pozasklepowe, oraz miejscowym ruchem budowlanym.

Normatywy wynagrodzenia. Górna granica wynagrodzeń personelu sklepowego wyrażona w procentach od obrotu powinna wynosić 2,60%.

Przy ustalaniu powyższego normatywu przyjęto założenie, że wydajność pracowników sklepowych będzie wynosić 400.000.— zł średniego obrotu miesięcznego na 1 pracownika sklepowego.

Przyjęto również, że w zasadzie wynagrodzenia sklepowych będą się kształtować w granicach grup II do IV tabeli płac obowiązującej główne centrale spółdzielcze, tj. od 8.300.— zł do 11.500.— zł.

Średnie wynagrodzenie 1 pracownika wg powyższych założeń wynosi 10.400.— zł. Faktyczna średnia wynagrodzeń 1 pracownika wyniosła dla sklepów przedstawionych w tablicy pomocniczej na str. 67 — 11.850 zł, 8.670 zł, — 7.379 zł, — 7.128 zł, — 6.726 zł.

Tablica pomocnicza **Dane za 1947 r.**

Wyszczególnienie	Sklep Nr 1	Sklep Nr 2	Sklep Nr 3	Sklep Nr 4	Sklep Nr 5
Średni obrót miesięczny sklepu w tys. zł.	200	314	581	751	1.156
Średni remanent wg cen sprzedażnych w tys. zł.	1.226	691	1.997	2.549	1.358
Średnia wysokość 1 aktu sprzedaży w zł.	1.428	280	676	466	300
Ilość zatrudnionych w sklepie	2	2	3	3	2
Ilość klientów w listopadzie 1947 r.	.	1.400	.	1.219	3.400
Ilość klientów na 1 sprzedającego w XI.47 r.	.	1.400	.	406	1.700
Ilość klientów na 1 dzień pracy w XI.47 r.	.	58	.	51	142
Ilość klientów na 1 dzień pracy 1-go sprzedawcy w XI.47 r.	.	58	.	17	71
Rotacja towarów — dni	183	66	103	102	35
Średni obrót mies. na 1 prac. sklepu w tys. zł.	100	314	198	251	578
Ogólna suma wynagr. person. skl. w %% obrotu sklepu	11,85	4,70	3,60	2,68	1,50

Objaśnienia do tablicy pomocniczej:

Sklep Nr 1 znajduje się w mieście przemysłowym woj. śląskiego, w śródmieściu, należy do spółdzielni spożywców.

Sklep Nr 2 znajduje się w małym mieście podgórskim woj. krakowskiego, należy do gminnej spółdzielni „Samopomoc Chłopska".

Sklep Nr 3 znajduje się w mieście powiatowym woj. kieleckiego, w pobliżu rynku, należy do spółdzielni spożywców.

Sklep Nr 4 znajduje się w mieście powiatowym woj. krakowskiego, w rynku, należy do Powiatowego Związku Gminnych Spółdzielni „Samopomoc Chłopska".

Sklep Nr 5 znajduje się w miasteczku woj. kieleckiego, w ruchliwym punkcie, należy do Powiatowego Związku Gminnych Spółdzielni „Samopomoc Chłopska".

15. Normatywy dla sklepów mydlarskich

Uwagi ogólne. Materiał dla ustalenia normatywów dla sklepu mydlarskiego został zebrany w spółdzielczych sklepach tego typu na terenie Warszawy i jej przedmieść.

N o r m a t y w y r o t a c j i t o w a r ó w. Rotacja w dniach dla sklepu mydlarskiego, położonego w przeciętnym punkcie handlowym, w ośrodku miejskim powinna wynosić 120 dni (obrót przeciętnym remanentem 3 razy w ciągu roku). Dla sklepu, znajdującego się w wybitnie korzystnym punkcie handlowym rotacja jest szybsza i kształtować się może w granicach 72 — 90 dni (5 — 4 razy).

N o r m a t y w y w y d a j n o ś c i. Średni obrót miesięczny na 1 pracownika sklepowego w sklepie mydlarskim, w większym ośrodku miejskim powinien wynosić 250.000 zł, w mniejszym 200.000 złotych.

N o r m a t y w y w y n a g r o d z e n i a. Górna granica wynagrodzeń personelu sklepowego, wyrażona w %% od obrotu wynosi 4%. Przy opracowywaniu powyższego normatywu przyjęto założenie, że wydajność pracowników sklepowych wynosić będzie w większym osiedlu miejskim 250.000 zł, w mniejszym zaś 200.000 zł, przeciętnego obrotu miesięcznego na 1 pracownika sklepowego.

Przyjęto również, że wynagrodzenie sklepowych będzie się kształtowało w granicach grup II do IV tabeli płac, obowiązującej główne centrale spółdzielcze, tj. od 8.300 zł do 11.500 zł i różnicowało w zależności od warunków miejscowych.

Średnie wynagrodzenie 1 pracownika sklepowego wynosi miesięcznie przy powyższych założeniach w większych ośrodkach miejskich około 10.000 zł, w mniejszych około 8.000 zł.

16. D a n e d l a s k l e p ó w m a t e r i a ł ó w o p a ł o w y c h i b u d o w l a n y c h

U w a g i o g ó l n e. Obroty składów materiałów opałowych i budowlanych cechuje wielka rozmaitość, zarówno co do asortymentu jak i wydajności. Materiały uzyskane na podstawie dotychczasowych przepracowań nie dają dostatecznych podstaw do ustalenia normatywów. Zagadnienie ustalenia norm dla tego typu obrotów wymaga dalszych badań i analiz.

Podajemy tymczasowe dane uzyskane na podstawie ankiet sprawozdawczych za rok 1947 w dwóch grupach:

a) dla składów materiałów opałowych, prowadzonych przez duże spółdzielnie spożywców w większych miastach,
b) dla sklepów materiałów opałowych i budowlanych, prowadzonych przez dawne spółdzielnie rolniczo-handlowe (obecnie — Powiato-

we Związki Gminnych Spółdzielni i niektóre spółdzielnie gminne „Samopomoc Chłopska").

W skład asortymentu składu opałowego przy spółdzielni spożywców wchodzą przeważnie materiały opałowe i oświetleniowe.

Asortyment składów materiałów opałowych i budowlanych, prowadzonych przez dawne spółdzielnie rolniczo-handlowe, obejmuje również materiały budowlane i nawozy sztuczne.

Dane o rotacji

a) — Rotacja dla składów materiałów opałowych 12-stu dużych spółdzielni spożywców (tzw. eksterytorialnych) przedstawiała się w 1947 r. następująco:

Rotacja w składach materiałów opałowych

L. p.	Rotacja — dni	Rotacja w razach w stos. rocznym	L. p.	Rotacja — dni	Rotacja w razach w stos. rocznym
1	232,3	1,55	7	60.9	5,91
2	157,7	2,28	8	57,5	6,26
3	122,3	2,94	9	40,9	8,80
4	107,2	3,36	10	30,3	11,89
5	87,3	4,12	11	24,2	14,88
6	79.0	4,56	12	17,1	21,01

b) — Średnia rotacja dla składów materiałów opałowych i budowlanych byłych spółdzielni rolniczo-handlowych w 4 typowych województwach przedstawiała się w 1947 r. następująco: woj. lubelskie 44 dni (8,2 razy), woj. krakowskie 35 dni (10,3 razy), woj. szczecińskie 25 dni (14,4 razy), woj. poznańskie 23 dni (15,7 razy).

Dane o wydajności. Średni obrót miesięczny na 1 pracownika w składach 13-stu dużych spółdzielni spożywców (tzw. eksterytorialnych) kształtował się w sposób następujący (w tys. zł): 31, 32, 44, 58, 69, 81, 98, 102, 108, 146, 172, 207, 223.

Dane o wynagrodzeniu. Wobec nieustalenia teoretycznej wydajności nie można podać górnej granicy wynagrodzenia wyrażonego w procentach od obrotu. Ponieważ czynności rachunkowe w składach opałowych są bardzo ograniczone można przyjąć, że płace będą się kształtować w granicach grup I do III tabeli płac głównych central spółdzielczych, tj. w granicach 7.200.— zł do 9.400.— zł.

17. Dane o normatywach w sklepach księgarsko-papierniczych

Uwagi ogólne. Normatywy zostały ustalone na podstawie analizy funkcjonowania spółdzielczych sklepów księgarsko-papierniczych. Materiał do analizy został zaczerpnięty ze sprawozdań rocznych za 1947 r. 15 spółdzielni księgarskich. Spółdzielnie te prowadziły łącznie 21 sklepów księgarsko-papierniczych. Elementy charakteryzujące prace tych sklepów podano w tablicy pomocniczej umieszczonej na str. 48 — 51.

Normatywy rotacji. Normatyw ogólnej rotacji w stosunku rocznym w sklepach księgarsko-papierniczych wynosi 72 dni, czyli 5 razy w stosunku rocznym, dla okresu posezonowego 90 dni.

Normatywy wydajności. Normatyw, ustalony w stosunku całorocznym wynosi 200.000 zł — 250.000 zł średniego obrotu sklepowego, przy założeniu, że obroty hurtowe stanowią ca 40% obrotów sklepu, a stosunek sprzedaży artykułów księgarskich do sprzedaży innych artykułów ma się jak 1:4.

Normatywy wynagrodzenia. Górna granica łącznego wynagrodzenia personelu sklepowego wynosi 5,4% od obrotu.

Powyższy normatyw ustalono zakładając, że wydajność będzie wynosić 200.000 zł przeciętnego obrotu miesięcznego na 1 pracownika sklepowego, przy 3 pracownikach sklepowych, których płace będą się kształtować w granicach II — V grup tabeli płac obowiązujących główne centrale spółdzielcze, tj. od 8.300.— zł do 14.400.— zł.

18. Normatywy dla sklepów z artykułami Polskiego Monopolu Spirytusowego (tzw. sklepów monopolowych)

Uwagi ogólne. Sklepy „monopolowe" rozprowadzają artykuły wódczane i w nieznacznym procencie tytoniowe. Sklepy z artykułami monopolowymi charakteryzuje bardzo szybka obracalność remanentem i wysokie cyfry obrotu na 1 pracownika, gdyż artykuły te są łatwe w prowadzeniu.

Normatywy rotacji towarów. Rotacja w dniach dla przeciętnie położonego sklepu z artykułami monopolowymi w większych i mniejszych ośrodkach miejskich powinna wynosić 2 — 3 dni

(obrót przeciętnym remanentem 180 — 120 razy w ciągu roku). Na spadek szybkości rotacji mogą wpłynąć warunki transportowe. Szybkość rotacji będzie więc niższa w miejscowościach oddalonych od punktów hurtowej sprzedaży wyrobów P. M. S. Tak więc w spółdzielniach, w których dojazd po towary odbywa się raz w tygodniu, rotacja będzie wynosić ca 7 dni.

Normatywy wydajności. Średni obrót miesięczny na 1 pracownika sklepowego w sklepie z artykułami monopolowymi w większych ośrodkach miejskich oraz miasteczkach wynosi 3.000.000 złotych.

Jak wynika z podanej niżej tablicy pomocniczej miesięczna wydajność na 1 pracownika w sklepach z artykułami monopolowymi kształtowała się w roku 1947 od 2.169.000.— zł do 3.724.000.— zł.

Normatywy wynagrodzenia. Górna granica wynagrodzenia personelu sklepowego wyrażona w %% od obrotu wynosi — dla większych ośrodków miejskich 0,35%, dla miasteczek — 0,30%.

Przyjęto przy tym założenie, że wydajność personelu sklepowego wynosić będzie około 3.000.000.— zł przeciętnego obrotu miesięcznego na 1 pracownika sklepowego. Przy wyliczaniu wynagrodzeń przyjęto również, iż kształtuje się ono w granicach grup II do IV tabeli płac,

Tablica pomocnicza **Dane za 1947 r.**

Wyszczególnienie	Sklep Nr 1	Sklep Nr 2
Średni obrót miesięczny sklepu w tys. zł.	6.507	7.448
Średni remanent wg cen sprzedażnych w tys. zł.	708	983
Średnia wysokość 1 aktu sprzedaży w zł.	500	500
Ilość zatrudnionych w sklepie	3	2
Ilość klientów w listopadzie 1947 r.	13.000	15.000
Ilość klientów na 1 sprzedawcę w XI.1947 r.	4.334	7.500
Ilość klientów na 1 dzień pracy w XI.1947 r.	542	625
Ilość klientów na 1 dzień pracy jednego sprzedawcy w XI.47 r.	180	312
Rotacja towarów — dni	3,3	3,9
Średni obrót miesięczny na 1 pracownika sklepu w tys. zł.	2.169	3.724

obowiązującej główne centrale spółdzielcze, tj. od 8.300.— zł do 11.500.— zł. Średnie wynagrodzenie 1 pracownika sklepowego w większym ośrodku miejskim wynosi wg powyższych założeń 10.500.— zł, w mniejszych zaś 8.900.— zł.

D a n e f a k t y c z n e. Tablica na str. 71 zawiera dane z 1947 r., dotyczące 2 sklepów. scharakteryzowanych poniżej.

Sklep Nr 1 znajduje się w Krakowie, w śródmieściu.

Sklep Nr 2 znajduje się w osadzie blisko Krakowa, w bardzo dobrym punkcie handlowym.

19. Normatywy dla sklepów towarów mieszanych w mniejszych ośrodkach miejskich i na wsi

U w a g i o g ó l n e. Ze względu na charakterystyczne cechy środowiskowe zastosowaliśmy dla celów analitycznych podział sklepów mieszanych na 2 grupy — sklepy w mniejszych ośrodkach miejskich i sklepy na wsi.

Sklepy położone w mieście, cechuje większy obrót, większa wydajność na 1 pracownika, mierzona wartościowo, bo ilościowo liczby obsługiwanych klientów są prawie równe, większy personel sklepowy, odmienny asortyment towarów, oraz szybsza rotacja.

N o r m a t y w y r o t a c j i t o w a r ó w. Rotacja w dniach dla przeciętnie położonego sklepu towarów mieszanych w mniejszym ośrodku miejskim powinna wynosić 18 dni (obrót przeciętnym remanentem 20 razy w ciągu roku), dla sklepu towarów mieszanych na wsi — 20 dni (obrót przeciętnym remanentem 18 razy w ciągu roku).

Poniżej podajemy przeciętne rotacje dla sklepów mieszanych gminnych spółdzielni „Samopomoc Chłopska" wg poszczególnych województw w roku 1947.

w 1 województwie	rotacja kształtowała się	poniżej 20 dni
w 7 województwach	„ „ „	od 21 do 25 „
w 1 „	„ „ „	od 26 do 30 „
w 5 „	„ „ „	powyżej 30 dni

N o r m a t y w y w y d a j n o ś c i. Średni obrót miesięczny na 1 pracownika sklepowego w sklepie towarów mieszanych w mniejszym ośrodku miejskim powinien wynosić 650.000 zł, na wsi zaś 350.000 zł.

Jak wynika z podanej na str. 74 tablicy pomocniczej wydajność ta kształtowała się w 1947 r. od 339.000 zł do 666.000 zł dla mniejszego ośrodka miejskiego i od 162.000 zł do 247.000 zł dla wsi.

W 1948 r. obserwuje się w sklepach położonych w dogodnych punktach handlowych wypadki przekroczenia wydajności ustalonej w niniejszym opracowaniu. Dotyczy to przede wszystkim sklepów w miasteczkach, częściowo zaś i na wsi, gdzie sklepy po przejściowej stagnacji spowodowanej przemianami natury organizacyjnej, zaczynają rozwijać coraz pomyślniejszą działalność.

N o r m y w y n a g r o d z e n i a. Górna granica wynagrodzeń personelu sklepowego w sklepie towarów mieszanych, wyrażona w %% od obrotu powinna wynosić 1,25% dla sklepu w mniejszym ośrodku miejskim i 1,90% dla sklepu na wsi.

Wyższe koszty personalne, wyrażone w %% od obrotu na wsi znajdują swoje uzasadnienie w mniejszych obrotach na 1 osobę personelu sklepowego w ośrodkach wiejskich, przy jednakowej mniej więcej liczbie obsługiwanych klientów.

Przy ustalaniu powyższych normatywów przyjęto założenie, że wydajność pracowników sklepowych wynosić będzie dla sklepu w mniejszym ośrodku miejskim 650.000 zł, dla sklepu na wsi 350.000 zł średniego obrotu miesięcznego na 1 pracownika sklepowego.

Przyjęto również, że normalne wynagrodzenie sklepowych w sklepach towarów mieszanych będzie się kształtowało w granicach grup III — V tabeli płac, obowiązującej główne centrale spółdzielcze, bez zwrotu za deputat i obiady, tj. w granicach ca 5.000.— zł do 10.000.— złotych.

Przy założeniu wyżej podanej wydajności, oraz górnej granicy kosztów personalnych, średnie wynagrodzenie 1 pracownika w sklepie mieszanym miejskim wynosi ca 8.000 zł.

Faktyczna średnia wynagrodzeń w sklepach towarów mieszanych wyszczególnionych w tablicy pomocniczej na str. 74 wynosiła w 1947 r. — 8.658 zł, — 5.005 zł, — 4.203 zł.

Średnie wynagrodzenie 1 pracownika sklepowego w sklepie mieszanym wiejskim, według podanych wyżej założeń, wynosi ca 6.500 zł.

Faktyczna średnia wynagrodzeń w sklepach przedstawionych w tablicy pomocniczej, wynosiła w 1947 r. — 13.800 zł, — 9.924 zł, — 5.434 zł, — 4.532 zł.

Tablica pomocnicza **Dane za 1947 r.**

Wyszczególnienie	Sklepy w miastach			Sklepy na wsi			
	Sklep Nr 1	Sklep Nr 2	Sklep Nr 3	Sklep Nr 4	Sklep Nr 5	Sklep Nr 6	Sklep Nr 7
Średni obrót miesięczny sklepu w tys. zł.	666	2.275	2.373	230	247	370	649
Średni remanent wg cen sprzedażnych w tys. zł.	352	1.654	1.369	202	261	147	1.600
Średnia wysokość 1 aktu sprzedaży w zł.	495	422	176	150	77	265	120
Ilość zatrudnionych w sklepie	1	5	7	1	1	2	4
Ilość klientów w listopadzie 1947 r.	1.311	5.392	13.500	1.500	.	3.690	7.108
Ilość klientów na 1 sprzedawcę w XI.1947 r.	1.311	1.348	2.700	1.500	.	1.845	1.777
Ilość klientów na 1 dzień pracy w XI.1947 r.	55	224	560	62	.	154	296
Ilość klientów na 1 dzień pracy 1 sprzedawcy w XI.47 r.	55	56	112	62	.	77	74
Rotacja towarów — dni	15,8	22,0	17,6	26,0	31,7	12,0	72,0
Średni obrót miesięczny na 1 pracownika sklepu w listopadzie 1947 r.	666	455	339	230	247	185	162
Ogólna suma wynagrodzeń personelu sklepowego w %% obrotu sklepu	1,30	1,10	1,24	6,00	2,20	2,45	5,70

Objaśnienia do tablicy pomocniczej:

Sklep Nr 1 znajduje się w osadzie rolniczo-przemysłowej koło Krakowa.

Sklep Nr 2 w miasteczku górskim w woj. krakowskim.

Sklep Nr 3 w miasteczku w okolicy czysto rolniczej w woj. krakowskim.

Sklep Nr 4 na terenie wsi w woj. kieleckim.

Sklep Nr 5 we wsi powiatu sandomierskiego.

Sklep Nr 6 we wsi koło Krakowa.

Sklep Nr 7 w większej osadzie górskiej w woj. krakowskim.

III.

Zamierzone prace badawcze

W części drugiej niniejszego artykułu przedstawiliśmy tzw. drugie przybliżenie normatywów dla handlu spółdzielczego. Stwierdziliśmy już, że opracowanie to posiada wiele luk i braków. Uważamy jednak, że warto opublikować te tymczasowe wyniki, gdyż życie domaga się nawet takich niekompletnych informacji. Poza tym sądzimy, że dyskusja, jaka się może rozwinąć wokół poruszonych zagadnień, przyczyni się do ich pogłębienia.

Czytelnikowi chcemy zakomunikować, że prace nad badaniem normatywów będą prowadzone w dalszym ciągu z nastawieniem, by do planowania na rok 1950 dostarczyć normatywów bardziej precyzyjnych i metod doskonalszych.

Badania przyszłe będzie cechować większa szczegółowość, bezwzględne powiązanie z klasyfikacją i układem schematów planów gospodarczych, wszechstronniejsze i głębsze uwzględnianie czynników ogólnogospodarczych.

W szczególności będą prowadzone prace nad normowaniem masowych czynności mechanicznych w handlu (zwłaszcza w dziedzinie skupu) oraz nad ustaleniem dokładnych norm ubytków.

Szczegółowym rozpracowaniom będzie podlegać metoda badań w oparciu o doświadczenia spółdzielczości radzieckiej w tym zakresie.

Nastąpi włączenie normatywów w charakterze wskaźników do akcji współzawodnictwa między spółdzielniami.

Reasumując: ambicją Instytutu będzie takie rozpracowanie zagadnienia normatywów, by mogły otrzymać charakter wiążący przy sporządzaniu następnego planu gospodarczego.

EUGENIUSZ GARBACIK

Formy kooperacji produkcyjnej w rolnictwie

I.

Zagadnienia kooperacji produkcyjnej w gospodarstwie wiejskim nie są całkiem obce naszej literaturze społeczno-ekonomicznej i historycznej. Pojawiają się one już to jako echo żywych dyskusyj na te tematy prowadzonych w innych krajach, już to jako samorodne koncepcje reorganizacji systemu gospodarki wiejskiej. Lecz ani w teorii, ani w praktyce, zagadnienia te dotychczas nie miały u nas szczególniejszego znaczenia. Pełna kooperacja w gospodarstwie wiejskim wysuwa się jako poważny problem realizacyjny dopiero w ostatnich czasach. Przed tym sprawa ta nabrała pewnej aktualności tylko w związku z kwestią zasiedlenia i zagospodarowania ziem odzyskanych przez Polskę na zachodzie.

Jeszcze w czasie ostatniej wojny wystąpił niedawno zmarły doc. dr Rajmund Buławski z inicjatywą spółdzielczego zagospodarowania folwarków poniemieckich na dużych obszarach, które miały przypaść Polsce w wyniku drugiej wojny światowej. W przygotowanej wówczas pracy na temat problemów osadniczo-przesiedleńczych [1], przedstawił on obszernie korzyści zastosowania formy spółdzielczej w osadnictwie rolniczym. Chodziło o wydatne przyśpieszenie procesu zasiedlenia ziem zachodnich i o uniknięcie marnotrawstwa, które musiałoby być połączone z natychmiastową parcelacją wielkich, zmechanizowanych i dobrze zagospodarowanych gospodarstw poniemieckich. Tam zaś, gdzie gospodarstwa te zostały przez wojnę zniszczone, spółdzielnie miały ułatwić osadnikom pracę w trudnym, wstępnym okresie.

W roku 1943 dr Buławski zwrócił się z propozycją opracowania

---

[1]) Wydanej jako pierwszy zeszyt prac Rady Naukowej dla Zagadnień Ziem Odzyskanych, 1945 r.

odpowiednich projektów do autora niniejszego artykułu, który na pierwszą sesję Rady Naukowej dla Zagadnień Ziem Odzyskanych (rok 1945) przygotował ogólną koncepcję spółdzielni osadniczej, a na drugą sesję już skonkretyzowany projekt pt. „Tezy do statutu spółdzielni osadniczej" [1]). Projekt statutu tych spółdzielni opracowany przy współpracy z kilku członkami Rady miał stanowić podstawę szeroko zakrojonej akcji osadnictwa grupowego na ziemiach zachodnich. Jednym z założeń tego projektu było domniemanie, że przynajmniej niektóre z mających powstać spółdzielni parcelacyjno-osadniczych utrzymają się jako stała i dobrowolna forma współpracy w produkcji rolnej, jeśli ta w praktyce okaże się społecznie i gospodarczo korzystna [2]).

Jak widzimy kooperacja produkcyjna w rolnictwie polskim toruje sobie drogę niezależnie od prób tego rodzaju za granicą. Wykazuje jednak cechy z tamtymi wspólne, jak to zobaczymy na tle dalszych rozważań. Cały szereg projektów i konkretnych poczynań w różnych krajach, które występując niezależnie od siebie mają podobne zasadnicze cechy, dowodzi, że problem rolniczej kooperacji produkcyjnej przestał być sprawą utopijnych fantazji, stał się zaś problemem o możliwościach pełnej realizacji. Aczkolwiek błędnym byłoby wiązać i wyprowadzać rodowód dzisiejszej produkcyjnej kooperacji rolnej ze wspólnot istniejących ongiś, ewentualnie z idei wspólnoty, rozwijanych już w wiekach ubiegłych, a szczególniej popularnych w okresie tzw. rewolucji przemysłowej pierwszej połowy XIX wieku, kiedy to miały one być ratunkiem dla proletaryzowanych przez kapitalizm mas drobnych wytwórców, to jednak nie od rzeczy będzie wspomnieć i o tych poczynaniach, które mogą dziś budzić pewne zainteresowanie, nie tylko historycznej natury.

II.

Koncepcje wspólnoty powstają już w IV wieku przed Chrystusem w pismach filozofów greckich (Plato, Zeno i inni); rozważania na te tematy snują historycy rzymscy, opisując życie starych Germanów;

---

[1]) Eugeniusz Garbacik: Spółdzielnie osadnicze, oraz tegoż autora „Tezy do statutu spółdzielni osadniczej", drukowane w wydawnictwach prac Rady Naukowej — Sesja I, zesz. IV i Sesja II, zesz. II.

[2]) E. Garbacik: Spółdzielnie osadnicze, wyd. j. w., str. 86.

idei wspólnoty hołdują niektórzy ojcowie kościoła, jak św. Ambroży, który głosił, że z woli Boga dobra i ziemia winny być w posiadaniu wszystkich. Już w czasach starożytnych spotykamy tu i ówdzie pełną lub częściową wspólnotę. Mimo, iż później pod wpływem formujących się zrębów prawa naturalnego, zasada wspólności dóbr ustępuje miejsca własności prywatnej, której tak gorliwie i skutecznie bronił św. Tomasz z Akwinu, — zagadnienie wspólnoty wciąż powraca, już to jako postulat teoretyczny, już to jako zadanie realizacyjne. Żyje on wśród wielu sekt religijnych, zwłaszcza w drugiej połowie średniowiecza. Z tamtych to czasów dochowały się podstawowe zasady, którymi kierują się istniejące do dziś gminy huterowskie w Ameryce.

Starogreckie sympatie dla wspólnot odżywają silnie w okresie renesansu. W tym klimacie wyrosła Utopia Tomasza Morusa, najdoskonalszy wytwór fantazji reformistyczno-społecznej owych czasów. Obok Morusa spotykamy takie nazwiska, jak Fr. Bacon, Andreae, Harrington, Campanella, Morelly i innych. Do grupy tych autorów dochodzą później sławni utopiści Owen, Fourier i Cabet, z których pisarską akcją wiążą się konkretne próby organizowania życia na zasadach pełnej, względnie częściowej wspólnoty. Pod ich wpływem spółdzielczość, w swych początkach zwłaszcza, hołdowała również tym zasadom.

W wieku dziewiętnastym zagadnienia te wchodzą wyraźnie w obręb dziejów socjalizmu, zwłaszcza utopijnego. Wiele dyskusyj na te tematy wywołały zwłaszcza prace tzw. socjalistów agrarnych. Odtąd pogląd na istotną rolę wspólnej gospodarki wiejskiej wiąże się często z apriorycznym nastawieniem badacza w zależności od jego stanowiska światopoglądowego. Uwydatnia się to również w pracach historyczno-gospodarczych, omawiających dawne formy kooperacji w rolnictwie, np. spór między historykami społeczno-gospodarczymi na temat dawnej wspólnoty wiejskiej. Szereg wybitnych uczonych (Maurer, Marriot, Guiraud i inni) stwierdza istnienie wspólnej gospodarki polowej oraz wspólnych pastwisk u starych Germanów, w Rosji, w Szwajcarii, na Jawie, wśród amerykańskich Indian, w Afryce, w północno-wschodniej Azji i w innych krajach świata [1]). Inna jednak grupa uczonych z Fustel de Coulanges na czele zaprzecza ist-

[1]) Por. również M a r g a r e t M e a d: Cooperation and competition among primitive peoples, N. York 1937.

nienia dawnej wspólnoty germańskiej i innych wspólnot tego rodzaju. Wysuwano na przykład, że dawna „obszczyna" rosyjska powstała odgórnie z inicjatywy władz dla celów fiskalnych. Szeroko dziś jeszcze rozpowszechnione wspólnoty pastwiskowe, zwłaszcza w Szwajcarii i we Francji w okręgach górskich, są jednak pozostałością dawnej, szerzej rozwiniętej wspólnoty wiejskiej wolnych chłopów, a później chłopów pańszczyźnianych.

Słuszność mają ci pisarze, którzy formy kooperacji wiejskiej wiążą z systemem techniki i metod gospodarowania. Dawna wspólnota, która powstała na skutek konieczności techniczno-ekonomicznych (pług, trójpolówka), ustępuje miejsca gospodarce indywidualnej z chwilą, gdy ta więcej odpowiada nowoczesnym systemom gospodarki rolnej, a więc w miarę jak trójpolówkę wypiera system płodozmienny. Na miejsce trzech głównych łanów i związanego z tym przymusu niwowego, przychodzi coraz to większe zróżnicowanie pól, przy którym trudno jest przeprowadzać systematyczne podziały dla każdej uprawy i dla każdego gospodarstwa chłopskiego. Ostateczna likwidacja tych form swego rodzaju kooperacji produkcyjnej na wsi następuje w ciągu wieku XIX, który również w gospodarce na roli przynosi hegemonię indywidualizmu.

Lecz jak ongiś wynalazek pługa kołowego, tak dziś nowoczesna maszyna rolnicza skłania ponownie do ściślejszej kolaboracji rozdrobnionych w międzyczasie gospodarstw.Coraz intensywniej poszukuje się obecnie takich form gospodarstwa wiejskiego, które godziłyby dwa na pozór wzajemnie wykluczające się postulaty: zachowania w pełni osobistego zainteresowania rolnika oraz organizowania jego produkcji w ten sposób, by stworzyć szanse wykorzystania ekonomii wielkiego przedsiębiorstwa. Problem ten wydaje się być trudny do rozwiązania, jednak czasy najnowsze przynoszą pod tym względem rozwiązania, które wytrzymują próbę życia. Można by to więc uważać w pewnym sensie za nawrót do starodawnych form kooperacji, lecz już na wyższym poziomie techniczno-organizacyjnym. Miejsce dawnych prymitywnych form współpracy zajmuje kooperacja w nowoczesnym tego słowa znaczeniu z jej wyraźnie wykształconymi formami organizacyjnymi.

Widzimy więc, że obok dawnych wspólnot, istniały mniej związane formy współpracy w gospodarce wiejskiej o różnym stopniu uspołecznienia. Pierwsze miały podłoże już to religijne, już to refor-

matorsko-społeczne, drugie zaś opierały swe istnienie przede wszystkim na przesłankach społeczno-ekonomicznych i techniczno-organizacyjnych i do nich w pierwszym rzędzie nawiązuje dzisiejsza kooperacja produkcyjna w rolnictwie.

III.

Pełne wspólnoty powstawały najczęściej w oparciu o motywy religijne. Podstaw ich istnienia doszukiwano się w ewangelii. Lecz mimo tych metafizycznych przesłanek, wiele z tych wspólnot cieszyło się doskonałymi rezultatami ekonomicznymi. Istniejące do niedawna, a niektóre i do dziś wspólnoty religijne w Ameryce są tego najlepszym przykładem. Największe sukcesy odnosiły gminy huterowskie, wspólnoty Mormonów, Zoarytów oraz Inspiracjonistów, a wśród tych ostatnich znane stowarzyszenie Amana [1]).

Gminy religijne odznaczały się na ogół dużą spoistością i harmonią życia wewnętrznego. Sprzyjał temu staranny dobór członków w myśl surowych reguł poszczególnych grup wyznaniowych. W tym leży sekret ich długowieczności. Gminy huterowskie, które mają swój początek w pierwszej połowie szenastego wieku na Morawach i okrężnymi drogami przybyły do Ameryki w roku 1874, żyją tam do dziś w 50 osadach, z tego 45 w Kanadzie, a 5 w Stanach Zjednoczonych A. P. Amana założona w Europie w roku 1714, później przesiedlona do Ameryki (1842) przetrwała do dzisiaj, podobnie jak osady Douchoborów, którzy do Ameryki przywędrowali z Rosji w połowie dziewiętnastego wieku. Do dzisiaj przetrwały także: Koreshan Unity, założona w roku 1888 (51 gmin), Heaven City (zał. 1923), Temple of the people (zał. 1902) i Zion (zał. 1901).

---

[1]) Doskonały opis tych gmin na podstawie autopsji daje Ch. N o r d h o f f w obszernej pracy „The communistic societies of United States", N. York 1875.

Patrz również:

N o y e s, J a h n H u m p r e y: History of american socialism, N. York 1870.

H i n d s W i l l i a m: American communities, Chicago 1902.

W o o s t e r E r n e s t S.: Communities of the past and present, New Llano Cooperative Colony, 1924.

C a l v e r t o n F. V.: Where angels dared to tread, Indianopolis, 1941.

E a t o n J. W.: Exploring tomorrows agriculture..., N. York 1943,

oraz prace K. Gide'a, Tuhan-Baranowskiego i innych. Istnieje obfita literatura amerykańska, dotycząca poszczególnych wspólnot religijnych i innych.

Spośród gmin religijnych dziś już nieistniejących najdłużej przetrwała sławna Ephrata Cloister (1732 — 1905), gminy szekerowskie (1778 — 1940) oraz gminy harmonistów (rappistów), które osiągnęły cały wiek istnienia (1805 — 1905). Inne osady trwały nieco krócej, większość z nich jednak osiągnęła wiek kilkadziesiąt lat, jak St. Nazianz (1854 — 96), gminy spirytualistyczne Harrisa (1851 — 1900), Bethel Aurora (1844 — 81), gmina separatystyczna Zoarytów (1819—1898) itd.

Przykładem wielkiej i dobrze prosperującej wspólnoty opartej na przesłankach częściowo religijnych była Rzeczpospolita Jezuitów w Paragwaju, która przetrwała 172 lata.

Odmienna jest sytuacja w dawniejszych wspólnotach organizowanych z motywów innych, niż religijne. Odznaczają się one daleko mniejszą trwałością i przeżywają wiele trudności wewnętrznych. Również te gminy rozwinęły się najlepiej w Ameryce, która dawała w ubiegłym stuleciu i dawniej szanse nieskrępowanego osadnictwa na olbrzymich niezaludnionych przestrzeniach. Powstawały osady, które realizując nowy system życia pod wpływem Owena, Fouriera i Cabeta chciały pociągnąć swym przykładem innych ludzi i wprowadzić w ten sposób nowy, sprawiedliwy ład na świecie. Po wojnie w roku 1812 powstała tam również pewna liczba wspólnot zakładanych przez ruch zwany „Revivalizm", kierowany przez Nettleton'a i Finney'a.

Spośród 134 gmin tego typu, które wymieniają w swej pracy J. W. Eaton i J. M. Katz [1]) najdłużej, bo 47 lat przetrwały gminy ikaryjskie (1848 — 95), lecz żadna z nich nie istniała dłużej niż po 20 lat. Dłuższym okresem istnienia wyróżniają się poza tym: wspólnota Llano, Victor Considerants Colony (21 lat), Colorado itd. Większość z tych eksperymentów nie przetrwała więcej niż rok lub kilka lat. Poza Ameryką najdłużej istniała owenowska New Lanark (15 lat) oraz Familistère de Guise (35 lat).

Obok wspomnianych wyżej, istniało w różnych krajach szereg prób tego rodzaju, zakładających sobie cele reformatorsko-społeczne. Tu

---

[1]) „Research guide on cooperative group farming", N. York 1942. Por. również wykazy podane przez D. F. B l a n k e r t z: Marketing Cooperatives, N. York 1940, s. 75 i nast. Istnieje również nieznana mi praca J u l i a E l i z a b e t h W i l l i a m s: An analytical tabulation of the North American Utopian communities by type, longevity and location, University of South Dakota Master's thesis, June, 1939.

należą również, mimo ich teoretycznej podbudowy ekonomicznej, koncepcje wspólnot Oppenheimera i Hertzki, które próbowano realizować praktycznie.

Do eksperymentów omawianego typu należy niedawno (1939) rozwiązana wspólnota produkcyjna w New Llano (Zach. Louisiana). Założył ją w roku 1914 Job Harriman, ustalając zasady, którymi winni rządzić się jej członkowie:

1) prawa zbiorowości będą ważniejsze od jakichkolwiek praw jednostek,
2) wolność działania dopuszczona, jeśli nie ogranicza wolności drugiego,
3) środki produkcji muszą być własnością wspólną,
4) wartości materialne wytworzone przez gminę mogą być tylko w niej inwestowane,
5) jedynie utożsamiając interes własny z interesem drugiego można osiągnąć prawdziwe szczęście.

Podobnym zasadom hołdowały w teorii i inne gminy, które realizowały częściową wspólnotę, organizowane z motywów reformatorsko-społecznych. Życie wewnętrzne tych osad ulegało jednak dezorganizacji w miarę jak ostygał pierwszy zapał pionierów nowych form życia. Złudą okazała się wiara w to, że zgromadzony na pewnym obszarze i najczęściej przypadkowo dobrany zespół członków potrafi wytworzyć trwałą organizację, która swoim przykładem zdoła pociągnąć innych. Nawet przy najszczęśliwiej ułożonych wewnętrznych warunkach życia tych grup nie mogły one cieszyć się dłuższym istnieniem w otoczeniu kapitalistycznym, które wpływało na nie destrukcyjnie. Jedynie gminy religijne, żyjące w stanie daleko posuniętej izolacji od otoczenia, wykazywały większą odporność i związaną z tym długowieczność.

IV.

Wyraźne motywy ekonomicznej natury wykazuje nowoczesna kooperacja produkcyjna w gospodarstwie wiejskim. Zmierza ona do reorganizacji systemu gospodarki wiejskiej przy użyciu takich form, które mają rację istnienia w aktualnych warunkach społeczno-gospodarczych. Zasadniczym jej celem jest stworzenie możliwości produkcji na wielką skalę, analogicznie do silnie już rozwiniętej spółdzielczości w innych działach gospodarstwa wiejskiego. Nie ma bo-

wiem zasadniczych powodów, dla których nie można by rozwijać współpracy spółdzielczej w dziedzinie produkcji polowej, tak jak dotąd rozwinięto ją w dziale przetwórstwa, zakupów i zbytu produktów rolnych.

Jest to jednak najtrudniejsza forma kooperacji. Tutaj w stopniu wyższym niż zazwyczaj, konieczne jest duże społeczne wyrobienie członków i ich wzajemne zaufanie. W spółdzielni produkcyjnej nie ma tak wyraźnie wyodrębnionych granic osobistych interesów zrzeszonych, nie ma tak oczywistych kryteriów kontroli, jak w zwykłej spółdzielni rolniczo-handlowej. Dzieląc wspólnie wyprodukowane dobra w spółdzielni wytwórczej, daleko łatwiej jest o nadużycia, niż przy rozliczeniach za dostawę mleka, świń itd. Dlatego też, choć argumenty przemawiające za tworzeniem rolniczych spółdzielni produkcyjnych są jasne i przekonujące, sprawa ich organizowania napotyka na pewne opory, posuwa się powoli poprzez stadia wstępne, jak np. spółdzielnie maszynowe itp. Mimo tych trudności ostatnie lata przynoszą i w tym dziale ruchu spółdzielczego poważne postępy.

Spółdzielnie produkcyjne w rolnictwie powstają już to jako forma społeczno-gospodarcza, powołana do życia drogą wielkich przemian rewolucyjnych, które stwarzają dla niej dogodne warunki rozwoju, już to jako tylko wyraz konieczności ekonomicznych i techniczno-organizacyjnych, z czym nie wiąże się wyraźniejsza świadomość przemian ustrojowo-gospodarczych, jakie ta forma w istocie rzeczy sprowadza. Przykładem jest tutaj z jednej strony wielka reforma agrarna w ZSRR i wytworzone przez nią artele (kołchozy), spółdzielnie w Rumunii, Jugosławii, Bułgarii oraz w pewnej mierze meksykańskie ejido, z drugiej zaś strony cały szereg eksperymentów w innych krajach, przybierających różne formy, od spółdzielni maszynowej aż do daleko posuniętej lub pełnej wspólnoty, jak w kwucy palestyńskiej.

Spółdzielnie omawianego typu mają niekiedy charakter przejściowy, jako forma pomocnicza, która służy pewnym określonym celom ekonomiczno-organizacyjnym. Przykładem są tutaj nasze spółdzielnie parcelacyjno-osadnicze, dawniejsze spółdzielnie przymusowe, które miały ułatwić reformę rolną w Rumunii, amerykańskie eksperymenty F. S. A. (Farm Security Administration), o których dalej mówimy itd. Chcąc ułatwić sobie zadania w dziedzinie osadnictwa rolniczego i poprawy bytu ubogiej ludności wiejskiej, władze często sięgały do form spółdzielczych. Założenie farmy spółdzielczej wy-

maga mniej nakładów inwestycyjnych w przeliczeniu na jedną rodzinę, niż bezpośrednie osadnictwo indywidualne.

Tu należy wymienić spółdzielnie dzierżawne, które rozwinęły się we Włoszech, w Rumunii i w innych krajach. Ostatnio obserwujemy ich żywszy rozwój w Stanach Zjednoczonych, dzięki akcji F. S. A. Spółdzielnie te wspólnie wydzierżawiają ziemię, ponosząc zbiorową odpowiedzialność za spłatę czynszu. Gospodarka na ziemi wspólnie dzierżawionej jest najczęściej indywidualna, przy różnym stopniu współpracy zrzeszonych. Bywa jednak, że spółdzielnie te prowadzą wspólną gospodarkę polową a niekiedy i hodowlaną. Wypadki te stwierdzamy szczególnie tam, gdzie spółdzielnie powstają głównie dla zatrudnienia bezrobotnych pracowników rolnych (Włochy).

Rumuńskie spółdzielnie dzierżawne powstały jako obrona chłopów przed uciskiem pośredników-dzierżawców. Ich celem była wspólna dzierżawa oraz zaopatrzenie w środki pieniężne na spłatę czynszu dzierżawnego, podatków itd. Spółdzielnia dostarczała ponadto sprzętu i maszyn, nasion oraz zajmowała się zbytem produktów wytworzonych przez członków spółdzielni. Pracami gospodarczymi zrzeszonych kierował najczęściej wykształcony rolnik, którego do spółdzielni skierowywała centrala rewizyjna tych spółdzielni. Za spłatę czynszu dzierżawnego członkowie odpowiadali solidarnie. Spółdzielni tych powstało wiele przed pierwszą wojną światową, zwłaszcza pod wpływem ustawy z roku 1910, która nakazywała dzierżawienie domen tylko w ten spółdzielczy sposób. Po pierwszej rewolucji agrarnej liczba tych spółdzielni szybko malała.

Cechy spółdzielni produkcyjnej wykazują również stowarzyszenia dla wspólnego wykupna ziemi, celem jej dalszej parcelacji. Tutaj jednak rzadziej mamy do czynienia ze wspólną produkcją rolną, wyjąwszy konieczność jej prowadzenia w okresie poprzedzającym definitywny podział gruntów między poszczególnych nabywców. Przykładów spółdzielni tego typu można znaleźć wiele w różnych krajach [1]; należą tutaj także nasze stowarzyszenia ziemskie w b. zaborze pruskim pod koniec ubiegłego stulecia.

Podobne do tych spółdzielni są stowarzyszenia kolonizacyjne, które zawiązują się w celu zagospodarowania ziem leżących odłogiem, lecz bez stosowania dalej posuniętej kooperatyzacji gospodarstwa rolnego. Przykładem mogą tu być hiszpańskie spółdzielnie koloni-

[1]) Stowarzyszenia tego rodzaju zakładali chłopi duńscy już w XVIII wieku. v. E. Garbacik: Wieś duńska dawniej i dziś, s. 28.

zacyjne, które powstawały na zasadzie ustawy z roku 1907. Ustawa ta przewidywała, że członek nie może zbyć swej ziemi przez 10 lat, a po tym okresie prawo pierwokupu przysługuje spółdzielni. Wprowadzono tam również przymus członków należenia do miejscowej spółdzielni mieszanej, pełniącej funkcje w dziedzinie zaopatrzenia, zbytu i kredytu [1]).

Rolnicze spółdzielnie produkcyjne w ściślejszym tego słowa znaczeniu wykazują rozmaitość form, w zależności od stopnia kooperatyzacji. Najprostszą i najłatwiejszą do zorganizowania jest spółdzielnia maszynowa, która polega na złączeniu w jednej puli kapitałów na zakup wyposażenia technicznego, użytkowanego wspólnie na indywidualnych gospodarstwach członków. Spółdzielnie te, zapoczątkowane jeszcze w ubiegłym stuleciu, istnieją dziś we wszystkich krajach rolniczych, rozwijają się zwłaszcza tam, gdzie istotną rolę odgrywa problem robocizny. Zagadnienie mechanizacji rolnictwa rozwiązywane jest również przez państwo, które zakłada stacje maszynowe (ZSRR), względnie przez specjalne wydziały spółdzielni uniwersalnych.

Interesujące pod tym względem są świeże poczynania Francji. W ubiegłym roku powołano tam w 60 departamentach okręgowe spółdzielcze ośrodki maszynowe, które współpracują ze spółdzielniami lokalnymi (w liczbie 600). Całością akcji kieruje niedawno powołana do życia centrala Union National des Cooperatives d'Utilisation de Materiel Agricole w Paryżu. Silny ruch założycielski spółdzielni mechanizacyjnych we Francji jest spowodowany niedostatkiem rąk roboczych, wyniszczeniem siły pociągowej w czasie wojny oraz dążnością do rychłego podniesienia produkcji rolnej dla zdobycia własnych podstaw aprowizacyjnych kraju.

Francuskie spółdzielnie maszynowe powstały w oparciu o przepisy wydane przez rząd, któremu zależało na tym, by importowane maszyny były jak najlepiej wykorzystane. Pierwszeństwo nabywania maszyn dano spółdzielniom pod następującymi warunkami:

1) musiały zrzeszać co najmniej 7 członków,
2) stosować się do postanowień dekretu, który określał wytyczne ich pracy,
3) członkowie uprawiają łącznie conajmniej 190 akrów ziemi.

---

[1]) W Hiszpanii przygotowywano szerzej pojętą kooperatyzację wsi przed dojściem do władzy gen. Franco.

Członkowie składali określone sumy pieniężne w stosunku do obszaru, na jakim zamierzali maszyn używać, państwo zaś udzielało tanich kredytów do wysokości czterokrotnej sumy kapitału złożonego przez członków. Przepisy wspomnianego dekretu wymagały, aby stowarzyszenia przyjęły system organizacji, oparty na zasadach spółdzielczych. Władze tej spółdzielni to Walne Zgromadzenie oraz Rada Administracyjna, złożona z 3 — 15 osób, wybranych na 3 lata.

Francuskie spółdzielnie mechanizacyjne wykazują tendencje do rozwinięcia dalej idącej kooperatyzacji produkcji rolniczej [1]. W wyższym jednak stopniu dążności te obserwujemy w spółdzielniach kanadyjskich, zwłaszcza w Stanie Saskatchewan.

W czasie ostatniej wojny powstało w Saskatchewan szereg spółdzielni produkcyjnych, których liczba w roku 1946 wynosiła 32. Spółdzielnie te mają charakter już to pomocniczy, już to występują jako pełna forma kooperacji produkcyjnej, w której rolnicy gospodarują wspólnie, złączywszy w jednej puli pracę, kapitał i ziemię. Ruch ten jest popierany przez rząd stanu i niniejsze dane czerpiemy między innymi z oficjalnych wydawnictw sprawozdawczych i instrukcyjnych.

Kilka z tych spółdzielni postawiło sobie za cel wspólne nabywanie i użytkowanie maszyn; w dalszej zaś perspektywie zakładają sobie pełną wspólnotę produkcyjną, którą systematycznie przygotowują. Najbardziej interesujące pod tym względem są spółdzielnie Round Hill, Mount Hope, Algrove Farm oraz Orley Production Co-operative. Dwie spółdzielnie (Mc Intosh koło Hepburn oraz Turner koło Osler) zostały założone dla wspólnej produkcji hodowlanej i przetwórstwa. I te zmierzają do pełnej wspólnoty produkcyjnej. Od razu jako właściwe spółdzielnie produkcyjne powstały Sturgis Farm oraz The Laurel Farm. Ta ostatnia została zorganizowana w ramach rządowej akcji osadnictwa inwalidów wojennych.

W sprawozdaniach Departamentu Spółdzielczego czytamy: „To doświadczenie w dziedzinie spółdzielczej gospodarki rolnej Saskatchewan wskazuje, że spółdzielcze rolnictwo może i powinno pracować. Daje ono większe ekonomiczne i socjalne korzyści, niż gospodarka indywidualna. Jednak powodzenie tej pracy zależy w pierwszym rzędzie od zdolności poszczególnego członka do harmonijnej współpracy z grupą, do przekładania interesu grupy ponad interes własny i do ponoszenia przypadającej na niego części odpowiedzial-

[1]) Por. Yearbook of Agricultural Cooperation, 1947, art. A. R. Barfielda, s. 203.

ności za całe gospodarstwo spółdzielcze. Jeśli członkowie potrafią temu na stałe sprostać i jeśli zachowają zdrową bazę ekonomiczną działalności, wtedy nie będzie żadnego powodu, dla którego nie mogliby zbierać dobrodziejstw współpracy".

Stosowanie nowoczesnych maszyn rolniczych nie jest w pełni możliwe na małych parcelach indywidualnych gospodarstw. Stąd to doświadczenia spółdzielni maszynowych narzucają oczywisty wniosek o konieczności terenowego złączenia pól uprawnych w ten sposób, by duże i więcej wydajne maszyny mogły pracować na większych obszarach. Możliwe to jest przy zachowaniu indywidualnego władania ziemią, tak jak w zwykłej spółdzielni mechanizacyjnej.

Ten system współpracy w gospodarstwie wiejskim najłatwiej jest zaprowadzić na obszarach parcelowanych i nowokolonizowanych. Dlatego też w rozważaniach nad koncepcją spółdzielni parcelacyjno-osadniczych przewidywano tę formę, jako jeden z wariantów osadnictwa rolniczego na Zachodzie Polski. Na terenach jeszcze nie zasiedlonych można zaplanować taki podział gruntów między gospodarstwa indywidualne, by na przylegających do siebie parcelach można było dokonywać wspólnej orki i zasiewów. Zagadnienia te rozwinął szerzej W. S t y ś w artykule: Zagadnienia mechanizacji rolnictwa (Ekonomista, II, 1948), podając sposoby i korzyści zastosowania tej formy współpracy gospodarstw wiejskich.

Przypomina to starodawne formy kooperacji produkcyjnej w rolnictwie, kiedy na uprawionym wspólnie łanie każdy gospodarz miał wyznaczoną swoją własną działkę, z której sam zbierał plony [1]). Tak jak dawniej obowiązuje tutaj wspólne układanie planów produkcji oraz przymus niwowy, z tą różnicą, że ongiś w ramach gospodarki trójpolowej było to prostsze i łatwiejsze, niż obecnie w systemie gospodarki płodozmiennej i przy bardziej zróżnicowanej produkcji rolnej.

Omawianą formę kooperacji wiejskiej trudniej jest stosować na ziemiach już zasiedlonych, zwłaszcza przy silnie rozdrobnionej strukturze agrarnej. Trzeba tutaj przeprowadzić dość skomplikowane prace nowego podziału gruntów oraz dokonywać koniecznych wyrównań gospodarstw, wchodzących w skład wspólnie uprawianych terenów. System ten daje możliwość kooperatyzacji gospodarstwa rolnego tylko w ograniczonym zakresie.

---

[1]) E. G a r b a c i k: Wieś duńska dawniej i dziś, Kraków, 1946, s. 11. Zagadnienia te mają dość bogatą literaturę.

Wspomnianych trudności unikają te spółdzielnie, które decydują się na całkowite złączenie gruntów, kapitałów i pracy w jedną pulę, dzieląc się rezultatami wspólnej gospodarki. Ziemia, która nadal pozostaje własnością indywidualną członków, wnoszona jest do spółdzielni już to jako udział, już to jako zwyczajny wkład majątkowy, względnie w innej, w statucie wyraźnie określonej formie, za co członkowi wypłaca się pewien procent nadwyżki przy rozliczeniach okresowych. W gospodarstwach spółdzielczych ZSRR ziemia jest własnością narodową, podobnie jak w kwucy palestyńskiej. Ograniczenia indywidualnego władania ziemią, w szczególności zaś prawa jej alienacji spotykamy zazwyczaj w tych gospodarstwach spółdzielczych, które powstały w wyniku rewolucyjnych reform agrarnych, względnie w ramach akcji kolonizacyjnej władz publicznych. Ograniczenia te mają na celu nie tylko zabezpieczenie ogólnych celów reform, lecz również utrudnienie zbyt częstych zmian w składzie członkowskim poszczególnych grup, co ma tak doniosłe znaczenie dla ich wewnętrznej spoistości.

Najtrudniejszym problemem, jaki mają do rozwiązania te spółdzielnie, są rozliczenia między członkami. Stosowane są tutaj różne metody, przy czym najczęściej spotyka się system, jaki wykształcił się w sowieckich gospodarstwach, gdzie członkowie otrzymują wynagrodzenie w stosunku do rodzaju wydajności i czasu pracy, według tzw. trudo-dni. Gdzie ziemia pozostaje własnością członków, otrzymują oni ponadto pewien udział w nadwyżkach tytułem renty gruntowej. Na przykład wspólnota bułgarska w Słatinie [1]) z osiągniętego dochodu wypłacała: 35% tytułem renty gruntowej, 55% wynagrodzenie za pracę i 10% na fundusz zasobowy. W meksykańskim ejido rozliczeń dokonuje się w stosunku do przepracowanych godzin, po odjęciu pewnych sum na fundusz społeczny (5%), jednak bieżące wynagrodzenie za pracę oblicza się tam albo w stosunku do kwalifikacyj pracownika, albo też od sztuki (przy zbiorach bawełny). W amerykańskich farmach spółdzielczych F. S. A. stosowano system zaliczek na dywidendy w trojakiej postaci:

1) w większości wypadków była to „equal labor advance", czyli równe raty za godzinę, niezależnie od rodzaju pracy; wypłacano je tygodniowo lub miesięcznie,

[1]) Dość dokładny jej opis daje W. Mariański w „Społem" Nr 2—3, 1948.

2) niektóre farmy stosowały w ciągu roku wypłaty zróżnicowane w zależności od czasu i sprawności pracy, a na końcu roku obrachunkowego obliczeń dokonywano w stosunku do ogólnej liczby przepracowanych godzin,

3) jedna z farm całkowite wynagrodzenie za pracę wraz z nadwyżką wypłacała członkom dopiero na końcu okresu gospodarczego, natomiast w ciągu roku mogli oni otrzymywać miesięczne zaliczki od F. S. A., w formie pożyczek nisko oprocentowanych (3%).

Żony i dzieci członków spółdzielni są wynagradzane zazwyczaj bieżąco, tak jak najemnicy spoza grupy. Spółdzielnie produkcyjne wykonują wszelkie prace we wspólnym gospodarstwie własnymi siłami zrzeszonych rodzin. Praca najemna jest tutaj w zasadzie wykluczona.

Spółdzielnie obejmują swą działalnością przede wszystkim gospodarkę polową. Często również hodowla jest włączona do wspólnoty gospodarczej. W spółdzielniach sowieckich i wielu innych hodowla na dużą skalę prowadzona jest zbiorowo, każdy jednak członek może mieć we własnym indywidualnym gospodarstwie określoną ilość pogłowia zwierząt domowych, drobiu itd., tak jak posiada pewną określoną działkę koło swego domu, którą dowolnie wykorzystuje.

Rzadziej spotykamy spółdzielnie specjalne, działające tylko w dziedzinie hodowli. Wspominaliśmy już o takich spółdzielniach w Kanadzie. Próby tego rodzaju czyniono również w innych krajach. Spółdzielnia hodowlana w Bjärme, w Szwecji, powstała dla oszczędzenia na robociźnie, której tam brak oraz na kapitale budowlanym (przez budowę wspólnych obór). Za spółdzielnie hodowlane uważa się również te stowarzyszenia, które mają na celu podnoszenie hodowli roślin i zwierząt w gospodarstwach indywidualnych przez prowadzenie stacyj doświadczalnych, utrzymywanie sztuk rozpłodowych, selekcję nasion itd. Nie są to jednak spółdzielnie produkcyjne w sensie właściwym, aczkolwiek ingerują bezpośrednio w gospodarkę hodowlaną.

W dziedzinę hodowli wkraczają również i spółdzielnie pastwiskowe, które istnieją licznie rozsiane w różnych krajach, zwłaszcza na terenach górskich. Czeskie spółdzielnie pastwiskowe w górach sudeckich przyjmują bydło zrzeszonych gospodarstw do podchowania, prowadzą hodowlę trzody chlewnej itd. Spółdzielnie tego typu są kontynuacją starodawnych wspólnot pastwiskowych i leśnych, które przechowały się od wieków, stanowiąc świadectwo kooperacji wsi

w przeszłości. Interesujących w tym względzie przykładów dostarczają nam zwłaszcza okolice górskie jury francuskiej i szwajcarskiej. Nie brak ich dziś jeszcze na naszych terenach karpackich [1]).

Poza wymienionymi przykładami, próby kooperacji produkcyjnej w rolnictwie przedsiębrano w szeregu innych krajów. Projekty takie wysuwano na przykład w Anglii już w XVII stuleciu, kiedy to Bellers John wystąpił w parlamencie z inicjatywą organizowania osadnictwa grupowego dla biednych. Praktycznie stosowano tam te formy w osadnictwie wojskowym po pierwszej wojnie światowej. Obecnie ciekawą akcję w tej mierze rozwija Welsh Land Settlement Association [2]). Podobne plany wysuwano w Irlandii. Spółdzielnie produkcyjne istnieją, jak podaje Yearbook of Agricultural Co-operation, w Afryce południowej. Przykładów tych moglibyśmy mnożyć wiele.

Z powyższego przeglądu widzimy, że kooperacja produkcyjna istnieje w wielu krajach, przybierając różne formy. Różny jest też jej zakres działania w zależności od woli zrzeszonych członków. Nie wkracza ona na ogół w dziedzinę ich gospodarstwa domowego, które jest domeną pracy spółdzielni innego typu, ani też nie krępuje ich życia osobistego, jak to jest w pełnej wspólnocie, o której była mowa wyżej. Jej istotne zadania wyczerpują się w sferze spraw ekonomicznych i techniczno-organizacyjnych gospodarstwa wiejskiego. Nie mogąc w ramach tego artykułu dać szerszej analizy poruszanych tu zagadnień [3]), rozważania nasze uzupełnimy jeszcze kilku konkretnymi przykładami kooperacji wiejskiej, celem pełniejszego uwydatnienia społecznej i gospodarczej problematyki tych spółdzielni.

V.

Na pierwszy plan wysuwa się swymi rozmiarami wiejska kooperacja produkcyjna ZSRR, gdzie w roku 1940 było 240.000 spółdzielni, obok 4.000 gospodarstw państwowych. Do dyspozycji uspołecznionej gospodarki wiejskiej postawiono wówczas 530.000 traktorów, 182.000 kombajnów, 228.000 samochodów ciężarowych [4]). Tę wielką

---

[1]) K. Dobrowolski: Najstarsze osadnictwo Podhala, Lwów 1935.

[2]) Założyło ono 2 farmy spółdzielcze: Boverton Castle koło Cardiff oraz Sealand Manor koło Chester.

[3]) Autor nie stawia sobie tutaj celu pełnego wyczerpania omawianych tu zagadnień. Niniejsze rozważania są częścią materiałów do obszerniejszej pracy.

[4]) Wg N. J. Anisimowa: Sielskoje Choziajstwo S. S. S. R. za 30 let.

kolektywizację rolnictwa, rozpoczętą w roku 1929, przeprowadzono w stosunkowo krótkim czasie. Zasady i założenia pracy sowieckich spółdzielni produkcyjnych są nam przynajmniej z grubsza znane, nie będziemy więc omawiać ich tutaj [1]). Poświęcimy natomiast nieco uwagi mniej znanym przykładom kooperacji omawianego typu w Meksyku, w Stanach Zjednoczonych i w Palestynie.

E j i d o meksykańskie powstało w wyniku reformy agrarnej z roku 1915. Korzeniami swymi tkwi ono jednak w tradycyjnych na tych terenach formach wspólnoty wiejskiej, które znajdujemy u miejscowych Indian. Do rozszerzenia zasad wspólnego posiadania ziemi przyczynili się również Hiszpanie, którzy organizowali osady wiejskie według wzorów przywiezionych ze starej Kastylii. Ze stopienia tych dwu prototypów powstała wieś na terytoriach hiszpańskich Ameryki. Ziemie uprawne przechodziły zwolna pod indywidualną uprawę, zachowały się jednak daleko idące ograniczenia ich alienacji [2]).

Meksykańska reforma rolna z roku 1915 nie precyzowała wyraźnie form władania i gospodarki, widać jednak w tym dekrecie tendencje do stworzenia podstaw mechanicznej uprawy. Sprawy te określa bliżej dopiero cyrkularz 51, wydany przez Narodową Komisję Rolną w roku 1922. Przewidywano w nim wspólną uprawę gruntów na zasadzie spółdzielczej współpracy. Zarządzenia te zostały jednak uchylone w dużej mierze po zmianie rządu w roku 1925. Wydano wówczas nowe dekrety, które przeprowadzały zasadę częściowej indywidualizacji gospodarki wsi. Walki polityczne wokół tych spraw trwały przez szereg następnych lat. Sama reforma rolna postępowała dość wolno i tylko część majątków została rozparcelowana. Dopiero w roku 1933 w jesieni rozpoczęto ponownie prace nad reformą na wielką skalę. Regulował to nowy kodeks agrarny z roku 1934. Ejido miało stać się systemem, który uwolni chłopa od feudalnej oraz kapitalistycznej eksploatacji [3]).

Ejido oznacza te obszary, które zgodnie z dekretami o reformie

---

[1]) Ostatnio ukazał się artykuł poświęcony kooperacji w rolnictwie ZSRR — J e r z e g o S z w a l b e g o: Spółdzielcza produkcja rolna jako system produkcji w skali ogólnokrajowej, Spółdzielczy Przegląd Naukowy, Zesz. II — III. 1948.

[2]) Por. J o h n B l a c k: Farm management, N. York 1947, s. 30 i nast.

[3]) V. obszerna praca E y l e r N. S i m p s o n: The Ejido, Mexicos way out. The Univ. of North Carolina Press, 1937.

rolnej podlegały parcelacji między chłopów. Takich zespołów, powstałych w wyniku parcelacji, było w roku 1940 około 15.000, z czego około 5.000 ejido stosowało kooperację produkcyjną [1]).

W myśl art. 44 kodeksu agrarnego z 22.III.1934 r. ziemię otrzymują grupy osadnicze, złożone co najmniej z 20 chłopów. Członkiem ejido może być:

1) meksykanin z urodzenia, mający ponad 16 lat,
2) zamieszkały na danym terenie od 6 miesięcy,
3) rolnik z zawodu,
4) posiadający nie więcej niż 2.500 pesos majątku.

Jeśli kandydat domaga się ziemi, która ongiś do niego należała, otrzymuje ją na zasadzie przywrócenia posiadania. Dla tych, którzy tego tytułu wykazać nie mogą, dokonuje się wywłaszczenia obszarników, którym państwo daje odszkodowanie w papierach wartościowych, amortyzowanych w 40 latach (5% wartości taksacyjnej ziemi plus 10% dodatku). Kodeks agrarny przewiduje w zasadzie indywidualną uprawę roli przy wspólnocie pastwisk, lasów i wód [2]). Wiązanie się w spółdzielnie produkcyjne ejido pozostawione jest dobrej woli zrzeszonych.

Ziemia ejido nie może być alienowana. Wydalony członek ze spółdzielni nie może mieć do niej prawa. Ejido posiada samorząd, który jest nadzorowany przez państwowe władze osadnicze. Nadzór ten i ogólne kierownictwo spraw ejido jest przejściowo konieczne ze względu na niski poziom kultury meksykańskich peonów. Istnieje więc tutaj podwójny ośrodek dyspozycyjny: organów wewnętrznych oraz zewnętrznych.

Samorząd wewnętrzny spoczywa w rękach komitetu wykonawczego, złożonego z trzech członków i trzech zastępców oraz komitetu nadzorczego w podobnym składzie. Członkowie komitetów wybierani są przez walne zgromadzenie. Główną władzą wykonawczą ejido jest prezes komitetu wykonawczego. Wraz z prezesem komitetu nadzorczego reprezentuje on ejido na zewnątrz. Walne zgromadzenie wybiera ponadto „szefa pracy", który wykonuje zlecenia komitetu wykonawczego. Z tymi władzami wewnętrznymi współpracuje asystent okręgu, mianowany przez władze osadnicze. Regulaminy dla ejido opracowuje Ejido Bank po konsultacji z członkami.

---

[1]) H. F. Infield: Co-operative communities at work. N. York, 1946.
[2]) W Meksyku jest dotkliwy brak wody, na skutek słabych opadów atmosferycznych.

Dla finansowania akcji osadnictwa wiejskiego powołano specjalny bank, którego funkcje są bardzo rozległe. Ejido Bank udziela kredytów, kieruje sprawami użytkowania ziemi, prowadzi skup produktów rolnych itd. Do organizacji nadrzędnych ejido należą prócz władz osadniczych i Banku specjalne organizacje zwane interejido, złożone z delegatów każdego ejido. Pracami tej organizacji kieruje komitet złożony z 6 delegatów dla spraw:

1) oświaty,
2) administracji,
3) zdrowia,
4) kredytu,
5) rozstrzygania sporów,
6) ogólnej problematyki rolniczej.

Analogiczna organizacja istnieje na szczeblu wyższym w regionach. Organizacją szczytową jest Unia Stowarzyszeń Kredytowych Ejido.

Ejido prowadzi wspólną produkcję polową, niekiedy również hodowlaną. Poza tym członkowie gospodarują indywidualnie. Regulamin nakłada na każdego członka obowiązek pracy w gospodarstwie rolnym i zabrania mu pracować poza stowarzyszeniem, dopóki jest w nim potrzebny.

Ejido nastawia się w miarę możliwości na wieloraką uprawę obok głównego produktu, bawełny. Czyni się więc próby rozwinięcia uprawy zbóż, lucerny itd. celem zdobycia samowystarczalności gospodarstw. Dzięki tym wysiłkom zdołano znacznie zróżnicować monotonne pożywienie wsi meksykańskiej.

Obok kooperacji produkcyjnej powoli rozwijają się również inne typy spółdzielni, inicjowane przez Ejido Bank. Wielką troską otacza się sprawy kultury i oświaty wiejskiej. Kobieta nie może być członkiem ejido, jeśli nie jest głową rodziny; jednak jej sytuacja społeczna poprawia się, zwłaszcza dzięki oddziaływaniu Ligi Kobiet.

Eyler N. Simpson, nie będący bezkrytycznym entuzjastą spółdzielni produkcyjnych ejido, wymienia następujące plusy, które należy zapisać na dobro rachunku tej formy gospodarowania [1]:

1) Z ogólnej powierzchni ziemi, jaka przypada na ejido i na gospodarstwa indywidualne, spółdzielnie ejido zdołały uprawić 54,7%, a prywatni gospodarze tylko 48,3%.

---

[1] l. c., s. 508,9; por. również F. Tannenbaum: The Mexican agrarian revolution, N. York 1929.

2) Podobnie wykazują ejido większy procent dokonanych zbiorów na swych obsianych terenach.
3) W gospodarstwie ejido produkcja zboża z ha wynosiła 586 kg, a na gruntach prywatnych 511 kg, a więc w ejido o 14,7% więcej.

Tenże autor zastanawiając się nad przyszłością ejido, stwierdza, że forma ta winna być w pełni rozbudowana i dostosowana do warunków w Meksyku i że w oparciu o nią należy konsekwentnie i spokojnie doprowadzić do końca reformę agrarną Meksyku [1]. Przeprowadziwszy surową i wszechstronną krytykę dotychczasowych prób (do roku 1936), autor ten mimo wszystko widzi w ejido najlepszą drogę wyjścia (porównaj tytuł książki) z obecnych trudności Meksyku.

Pewne podobieństwa do pracy ejido, zwłaszcza jeśli chodzi o współpracę z organami zewnętrznymi, stwierdzamy w amerykańskich próbach kooperacji produkcyjnej, zainicjowanych przez Farm Security Administration (F. S. A.), która jest instytucją rządową, i która spełniała podobną rolę jak Ejido Bank w Meksyku. Na zakupionej ziemi osadzała ona dobrane przez siebie zespoły osadnicze, które tworzyły tzw. cooperative corporation farms, finansowała ich zagospodarowanie i pełniła cały szereg innych funkcyj, wkraczając bezpośrednio w życie tych farm spółdzielczych.

F. S. A. wyszukiwała teren dla farmy spółdzielczej, decydowała o jej wielkości i rodzaju, wznosiła zabudowania gospodarskie i przygotowywała ziemię do uprawy. Następnie dobierała członków osady i organizowała spółdzielnię. Członkiem spółdzielni mógł zostać tylko obywatel Stanów Zjednoczonych, zamieszkały w stanie, gdzie jest położona farma, wykazujący sprawność potrzebną w wielkim gospodarstwie rolnym i nie będący spokrewnionym z innym członkiem tej samej grupy. Ponadto kandydat winien wykazywać dobre zdrowie, charakter i zdolność współpracy. Pierwszeństwo przyjęcia mieli ojcowie rodzin w wieku 25—40 lat, posiadający mniej niż 6-ro dzieci w wieku poniżej 12 lat. Wszystko to badał specjalny agent F. S. A. Jeśli grupa była już zorganizowana, przyjęcie dalszych członków uzależnione było od jej opinii [2].

---

[1] E. N. Simpson, l. c., s. 510 i nast.

[2] Joseph W. Eaton: Exploring tomorrow's agriculture. Cooperative group farming — a practical program of rural rehabilitation. N. York 1943, s. 94. W pracy tej daje autor obszerną analizę tych spółdzielni.

Jak w każdej zwykłej spółdzielni znajdujemy tutaj organy, jak Walne Zgromadzenie i Zarząd, który składa się z 5 członków. Do Zarządu wchodzi kierownik farmy oraz buchalter, obaj płatni przez F. S. A., która niekiedy dodawała również pomoc sekretarską. Regionalne organy F. S. A. dokonywały superrewizji spółdzielni.

Widzimy więc tutaj zbyt daleko idącą ingerencję F. S. A., co zniekształcało spółdzielczy charakter pracy grup osadniczych. Członkowie czuli się więcej podwładnymi F. S. A., niż współgospodarzami. Stan ten pogarszało silne i od członków w dużej mierze niezależne stanowisko kierownika farmy, który swej władzy często nadużywał. Kierownik mógł nakładać kary, mógł nawet zarządzić czasowe wydalenie członka, o czym jednak decydował ostatecznie zarząd i F. S. A. Stąd powstawało wiele skarg i nieporozumień.

Jeśli członek występował ze spółdzielni lub był z niej wykluczony, mógł nie tylko podjąć wszelkie zyski, które na niego przypadały w normalnych rozliczeniach, lecz miał nadto prawo domagać się części przyrostu majątku wypracowanego w okresie jego przynależności do grupy. Głównym celem tej akcji osadniczej była chęć podniesienia dobrobytu niezamożnych farmerów i robotników rolnych, nie stawiano więc przeszkód w odejściu, jeśli znaleźli oni gdzie indziej lepsze warunki egzystencji. Stąd też utrudnione było wydalenie członka z grupy. Skład członków zmieniał się w tych osadach dość często, co wywierało ujemny wpływ na rozwój współpracy grupowej.

Farmy te prowadziły wspólną gospodarkę polową, a często i hodowlaną. Członkowie mieli własne gospodarstwo domowe z przyległym kawałkiem ziemi. Całą pracę wykonywano własnymi siłami członków i ich rodzin, przepisy dozwalały jednak dorywczo angażować siły najemne. W osadach tych próbowano rozwijać również kooperację handlową, celem wdrożenia członków do wszechstronnej współpracy.

Jak już wspomniano wyżej, kooperacja produkcyjna inicjowana przez F. S. A. miała w założeniu charakter przejściowy. Samodzielność grup osadniczych miała wzrastać w miarę zdobywania przez nie własnych podstaw gospodarczych i spłaty zobowiązań. Po pewnym okresie czasu grupy te mogły przejść na indywidualną gospodarkę.

Rezultaty pracy tych spółdzielni nie były złe, mimo wielu ujemnych ich cech. Zainicjowane w roku 1937, po kilku latach wykazały na ogół dobre wyniki gospodarcze. W roku 1942 było ich już 27 [1]). Byt ich jednak zależał od nastrojów w Kongresie. Obawiano się tej formy gospodarstwa wiejskiego jako zbyt radykalnej. W roku 1943 Kongres uchwalił likwidację tej akcji. Jedenaście z tych farm, mimo kosztownych inwestycyj włożonych w nie przez F. S. A., rozkupili członkowie. Jest to jeden z dowodów, że system ten nie dawał złych wyników.

W ramach F. S. A. organizowano również wspomniane wyżej spółdzielnie dzierżawne i wspólnego zakupu ziemi oraz tzw. Greenbelt Communities, tj. osiedla łączące w sobie elementy osadnictwa wiejskiego i miejskiego na wzór angielskich „rurban communities" Welwyn i Latchworth [2]).

Do najbardziej interesujących eksperymentów w dziedzinie kooperacji wiejskiej należy kwuca palestyńska. Powstała ona z konieczności dostosowania form osadnictwa do specyficznych warunków Palestyny, gdyż trzeba było wielekroć wydzierać ziemię piaskom i moczarom, czemu nie mógł podołać indywidualny osadnik. Akcja osadnictwa palestyńskiego zapoczątkowana na większą skalę z początkiem bieżącego stulecia prowadzona jest pod auspicjami ruchu sjonistycznego. Można by więc powiedzieć, że kwuca ma głębszą podbudowę ideologicznych i narodowych motywów. Niemniej przeto powstała ona przede wszystkim jako najdogodniejsza forma w danych warunkach przyrodniczych i ekonomicznych, w sposób naturalny, obok innych form osadnictwa zbiorowego.

Pierwsze osady zakładane przez Żydowski Fundusz Narodowy kierowane były przez zawodowych agronomów, nie będących członkami grupy osadniczej. Agronomowie ci, angażowani przez władze osadnicze, traktowali pracę w sposób niewłaściwy, odnosząc się do członków jak do zwykłych najemników. Często angażowali do pracy sąsiednich arabów, którzy dostarczali tańszej robocizny. Wywoływało to niezadowolenie osadników żydowskich. W osadzie Kinereth wybuchł z tych powodów strajk. Członkowie zażądali usunięcia agronoma, a gdy władze osadnicze odmówiły spełnienia tego żądania, duża część najlepszych osadników opuściła grupę i zdecy-

[1]) Szczegółowy wykaz tych osad daje J. W. Eaton i S. M. Katz, Research guide ...., s. 56.

[2]) H. F. Infield: Co-operative communities at work, s. 87 i nast.

dowała się rozpocząć pracę osobno. Tak powstała pierwsza prawdziwa kwuca Dagania A (rok 1908).

Członkowie tej nowej osady obchodzili się bez szefa. Uznawali początkowo prywatną własność i zamierzali dzielić osiągnięte zyski, gdy jednak przez długi jeszcze czas gospodarstwo nie mogło dawać dochodów, postanowili wyeliminować prywatną własność i stosować pełną wspólnotę dóbr wszelkiego rodzaju. Przykład ten podziałał również na inne osady, które przekształciły się na wzór Daganii. Do roku 1921 powstało zaledwie 6 takich osad, a w roku 1944 liczba tych wspólnot wzrosła do 147.

Istnienie kwucy, jako pełnej wspólnoty, jest tym bardziej zastanawiające, że obok niej znajdują się mniej związane formy osadnictwa, mianowicie moszawy, które stosują tylko częściową kooperację w produkcji polowej. Osadnicy mają swobodę wyboru. Większość z nich jednak wybiera kwucę, mimo że rezygnuje przez to z wszelkiej indywidualnej własności na rzecz grupy. W roku 1944 było 147 pełnych wspólnot, a tylko 90 moszaw [1]).

Kwuca to nieduża osada obejmująca przeciętnie około 200 członków. Największa z nich Yagur liczy 1241, a najmniejsza 12 osadników. Członkowie jej to emigranci, głównie z krajów wschodnioeuropejskich, które opuszczali pod wpływem prześladowań lub też dobrowolnie, chcąc w myśl haseł sjonizmu budować ojczyznę żydowską w Palestynie. Rekrutują się oni z różnych klas społecznych. Więcej niż połowę członków stanowią ludzie o wykształceniu średnim i wyższym. Mimo tej różnorodności typów i kultur wytwarza się w kwucy harmonijne współżycie. Nowy system życia i wspólny język hebrajski — to najistotniejsze ogniwa łączące wszystkich.

Członkiem kwucy można zostać po odbyciu okresu próby, który nie trwa zazwyczaj dłużej niż rok. Przystępując do kwucy członek rezygnuje z wszelkiej osobistej własności, a w chwili jej opuszczenia również nie otrzymuje niczego z majątku wspólnego. Dzięki starannej selekcji kandydatów rzadko zdarza się wydalenie z grupy. Częściej spotyka się dobrowolne wystąpienie z różnych przyczyn, jak trudność dopasowania się do warunków fizycznych życia w osadzie,

[1]) I z a a k R a b i n o w i c z: Agricultural Co-operation in Palestine. Yearbook of Agricultural Co-operation, 1945/6, s. 16. W tymże roczniku art. H. F. I n f i e l d a pt. The modern co-operative community: the kwutza, the kolkhoz and the Ejido. Piękną monografię kwucy daje H. F. I n f i e l d w pracy „Cooperative living in Palestine", N. York 1945.

chęć zarobków dla niesienia pomocy krewnym w Europie, niezdolność współżycia w gromadzie itd.

Ewangelią kwucy jest praca. Pozycję każdego z członków wyznacza rodzaj i ilość pracy jaką wykonuje. Za pracę, którą każdy winien wykonywać wedle swych najlepszych intencyj i sił, otrzymuje on wszystko, co jest do życia potrzebne, a więc żywność i ubranie, mieszkanie, opiekę lekarską, wychowanie dzieci, wsparcie dla rodziców itd. „Jakaś zbiorowa odpowiedzialność i pragnienie by stać się produktywną siłą i twórczą jednostką w ramach swojej grupy, okazała się silniejszym bodźcem niż perspektywa otrzymania wynagrodzenia dla swej własnej kieszeni." W tych słowach jednego z członków kwucy, cytowanych przez Infielda [1]), tkwi wyjaśnienie zagadki spoistości kwucy, w której nie ma żadnych specjalnych przepisów, kodeksów ani regulaminów określających zasady współżycia. Panuje tu dyscyplina, której sankcją jest opinia ogółu zrzeszonych.

Walne Zgromadzenie członków określa ogólne plany pracy, natomiast codzienne kierownictwo spoczywa w rękach komitetów pochodzących z wyboru. Każdy członek jest wybierany do tych organów grupy. Dzięki osobistemu zainteresowaniu, praca każdego członka, którą stara się on wykonać jak najlepiej, — jak stwierdza Infield — daje możliwość wykorzystania inicjatywy osobistej w tym samym stopniu, jak gospodarstwo indywidualne, lecz bez jego ujemnych stron. W kwucy nie ma zagadnienia dowodzenia, ani kwestii posłuchu dla zarządzeń. Nie ma tu ubiegania się o mandaty. Ideałem członków jest po prostu „być dobrym pracownikiem" [2]).

Życie w kwucy jest na ogół ciężkie, gdyż trudne są warunki ekonomiczne i fizyczne w jakich grupy te pracują. Osady zaczynają od niczego. Na zakupionych przez Fundusz Palestyński obszarach powstaje zwolna kwitnąca osada nakładem ogromnych wysiłków. Wiele czasu musi upłynąć zanim ziemia wydarta piaskom i moczarom zacznie wydawać owoce. Klimat, brak wody i malaria — to najcięższe trudności do pokonania. Organizacje sjonistyczne dają również fundusze na zagospodarowanie osad. Większość z nich jednak już przed wojną zdołała dojść do samowystarczalności i wykazuje pewne nadwyżki budżetowe.

Kwuce zorganizowane są w federacje, zwane kibucami. Są one

---

[1]) Cooperative living in Palestine, s. 45.

[2]) H. F. Infield, l. c., s. 20.

ponadto podporządkowane Ogólnej Żydowskiej Federacji Pracy, która dokonuje wstępnej selekcji kandydatów.

Pewną ujemną stroną kwucy jest może zbyt daleko idące związanie ludzi, tak że nie ma prawie zupełnie możliwości osobistego życia. Ujemną jej cechą jest również zbytnia gloryfikacja pracy fizycznej i nie przykładanie dostatecznie dużej wagi do zagadnień rozwoju życia kulturalnego. Dziś, kiedy kwuca jest jeszcze w początkowej fazie rozwoju, podsycanego przez idee sjonizmu i chęć tworzenia nowego systemu społecznego, problemy te nie występują w całej pełni. Inaczej będzie przy dalszej stabilizacji życia tych osad, gdy pracę obejmie nowe pokolenie tam wyrosłe. Wówczas okażą się obecne braki w całej pełni. Wtedy dopiero ta forma wspólnoty zda swój ostateczny egzamin.

Niezależnie od spraw wewnętrznych przyszłość kwucy związana jest w wysokim stopniu z rozwojem ruchu sjonistycznego oraz z kwestią arabską, która ciąży na rozwoju wszelkich prac państwa żydowskiego.

★

Artykuł niniejszy został przygotowany do druku przed znanym przemówieniem Ministra H. Minca na temat uspołecznienia gospodarki rolnej. W przemówieniu tym określono trzy zasadnicze formy kooperacji produkcyjnej w rolnictwie: 1) zrzeszenie uprawowe, 2) zjednoczenie wytwórcze, 3) związek wytwórczy. Obok tych form mogą istnieć również inne, stosownie do aktualnych warunków na danym terenie (np. spółdzielnie produkcyjno-hodowlane). Systematyka tych form przeprowadzona jest, podobnie jak wyżej w rozdziale IV, w odniesieniu do stopnia uspołecznienia, jakie sprowadza stosowanie każdej z nich.

JAKUB DROZDOWICZ

Organizacja central spółdzielni

Typy i rodzaje central

Pod względem prawno-organizacyjnym występują trzy typy central, pracująeych w oparciu o spółdzielnie, a mianowicie:

a) centrale spółdzielni,

b) „ spółdzielczo-państwowe i

c) przedsiębiorstwa państwowo-spółdzielcze.

Pierwsze dwa typy central posiadają trzy podstawowe cechy, zasadniczo różniące je od typu trzeciego, a mianowicie:

a) są związkami osób prawnych (spółdzielni i innych), prowadzącymi przedsiębiorstwo,

b) oprócz działalności gospodarczej prowadzą działalność rewizyjno-instrukcyjną w stosunku do zrzeszonych osób,

c) posiadają własny samorząd.

Centrale spółdzielni — jako związki osób — są w swej istocie spółdzielniami spółdzielni, a więc niejako spółdzielniami wyższego rzędu.

Centrale spółdzielczo-państwowe są swoistego rodzaju związkami osób prawnych (spółdzielni i innych osób prawnych), opartymi o ustawę z dnia 21.5.1948 r., do których jednak stosuje się również przepisy ustawy o spółdzielniach z dnia 29.10.1920 r. Swoistość tych central polega na tym, że:

a) Powoływane są do życia na mocy zarządzenia Ministra Przemysłu i Handlu, wydanego w porozumieniu z Ministrem Skarbu i z innymi zainteresowanymi ministerstwami po zasięgnięciu opinii Centralnego Związku Spółdzielczego.

b) Odmienny, niźli w spółdzielniach, jest sposób powoływania władz, a mianowicie ¼ członków rady nadzorczej mianuje Minister Przemysłu i Handlu, który również zatwierdza wy-

brany zarząd z wyjątkiem kierownika wydziału rewizyjno-instrukcyjnego.

c) Wzmocniona jest ingerencja państwa, a mianowicie:

ca) nadzór nad działalnością gospodarczą sprawuje Minister Przemysłu i Handlu, rada nadzorcza zaś nadzoruje działalność rewizyjną, organizacyjną, szkoleniową i propagandową; w zakresie działalności gospodarczej rada nadzorcza może sprawować nadzór w granicach określonych zarządzeniem Ministra Przemysłu i Handlu,

cb) bilans oraz rachunek strat i zysków opiniuje rada nadzorcza, ale zatwierdza Minister Przemysłu i Handlu, a nie walne zgromadzenie,

cc) statut zostaje nadany centrali przez Ministra Przemysłu i Handlu po zasięgnięciu opinii Centralnego Związku Spółdzielczego.

d) Przedsiębiorcą zatem w najszerszym tego słowa znaczeniu jest ogół zrzeszonych osób prawnych w centrali i państwo w osobie Ministra Przemysłu i Handlu, podczas gdy w centrali spółdzielczej przedsiębiorcą jest tylko ogół zrzeszonych członków.

e) W zakresie rachunkowości stosują się centrale do wvmogów obowiązujących przedsiębiorstwa państwowe.

f) Kapitał zakładowy składa się z majątku wniesionego przez skarb państwa oraz z funduszów wniesionych przez spółdzielczość (spółdzielnie i centrale).

g) Centralny Związek Spółdzielczy ma prawo rewizji tylko w odniesieniu do działalności rewizyjnej, organizacyjnej i propagandowej central spółdzielczo-państwowych.

Z powyższego wynika, że funkcja przedsiębiorcy w centralach państwowych rozłożona jest na:

1) walne zgromadzenie członków zrzeszonych w centrali,

2) radę nadzorczą,

3) zarząd,

4) Ministra Przemysłu i Handlu.

P r z e d s i ę b i o r s t w a p a ń s t w o w o - s p ó ł d z i e l c z e natomiast nie mają charakteru związku osób, lecz charakter swoistego przedsiębiorstwa, posiadającego osobowość prawną i prowadzącego w zasadzie tylko działalność gospodarczą (bez rewizyjno-instrukcyjnej) w oparciu o dołowy aparat spółdzielczy, państwowy, własny a nawet częściowo prywatny.

Swoistość tego typu przedsiębiorstwa wyraża się w następujących zasadniczych cechach:

a) Mimo braku podbudowy organizacyjnej przedsiębiorstwa (nie ma członków) posiada ono radę gospodarczą, powołaną przez Ministra Przemysłu i Handlu spośród kandydatów przedstawionych przez Centralny Związek Spółdzielczy. Rada ta ma uprawnienia zbliżone do uprawnień rady nadzorczej centrali spółdzielczo-państwowej.

b) Przedsiębiorcą w najszerszym pojęciu jest państwo, wykonujące tę funkcję za pośrednictwem powoływanego przez Ministra Przemysłu i Handlu zarządu (dyrekcji) przedsiębiorstwa.

c) Spółdzielnie mają zapewniony wpływ poprzez C. Z. S., który przedstawia listę kandydatów do rady gospodarczej oraz sprawuje nadzór nad działalnością instrukcyjną i szkoleniową przedsiębiorstw państwowo-spółdzielczych na odcinku pracy ze spółdzielniami.

Struktura prawno-organizacyjna central spółdzielni i spółdzielczo-państwowych

Każda z central spółdzielni i spółdzielczo-państwowych posiada zatem pod względem organizacyjnym podwójny charakter:

a) jest związkiem osób — a jednocześnie,

b) jest społecznym przedsiębiorstwem o ogólno-krajowym zasięgu działania, prowadzonym wspólnie przez w/w związek osób. Związek osób zatem jest zbiorowym, społecznym przedsiębiorcą.

Budowę centrali jako związku osób, czyli jej strukturę prawno-organizacyjną, określa statut danej centrali. Statuty central spółdzielni przewidują istnienie następujących władz centrali:

a) zjazd delegatów wszystkich spółdzielni zrzeszonych w danej centrali — jako naczelna władza centrali,

b) rada nadzorcza — jako organ nadzorujący,

c) zarząd — jako organ wykonawczy centrali.

Samorząd terenowy centrali stanowią:

a) okręgowe zgromadzenia delegatów spółdzielni (z danego okręgu), wybierające delegatów na zjazd (centralny) oraz wybierające,

b) rady okręgowe, mające uprawnienia nadzorcze i opiniodawcze w odniesieniu do oddziałów centrali, jak też i spółdzielni danego okręgu zrzeszonych w danej centrali.

Podobną strukturę prawno-organizacyjną posiadać będą i centrale spółdzielczo-państwowe z odchyleniami, podanymi pokrótce przy omawianiu zasadniczych cech tych typów central.

Ogólne podstawy budowy central

Każda centrala jako związek osób ma względem swych członków szereg praw i obowiązków o charakterze organizacyjnym, nadzorczym i społeczno-wychowawczym.

Jednocześnie każda centrala — jako przedsiębiorstwo o ogólnokrajowym zasięgu działania — ma szereg bardzo poważnych zadań o charakterze gospodarczym. Do wykonania tych prac musi centrala posiadać zarówno na szczeblu centralnym, jak też i w terenie, odpowiednio zorganizowany aparat. Budowa tego aparatu musi być racjonalna, a jednocześnie uwzględniająca w pełni obie dziedziny prac centrali oraz naturalne warunki tych prac.

Zadania zatem i zakres prac poszczególnych central stanowią zasadnicze podłoże budowy ich aparatu. Są one różne i złożone zarazem tak, jak różne i złożone są dziedziny naszego życia społeczno-gospodarczego, objęte zasięgiem pracy każdej z central.

Poważną rolę gra tu również struktura obrotu gospodarczego w naszej gospodarce społecznej, a więc budowa całego aparatu gospodarczego, i to zarówno dotychczasowa, jak też i ta, która jest stopniowo realizowana — optymalna struktura obrotu gospodarczego w uspołecznionej gospodarce planowej, a której główne założenia można by ująć w dwa podstawowe punkty:

1) zmniejszona do niezbędnego minimum (optimum) droga obiegu dóbr między konsumentem a producentem przez wyeliminowanie wszelkich zbędnych, dublujących pracę — ogniw pośrednictwa i przez oparcie obrotu gospodarczego o uspołecznione jednostki gospodarcze, zbliżające się swą rozbudową do optimum swej wielkości,
2) ujęty przez uspołecznione ogniwa obrotu gospodarczego możliwie cały strumień dóbr, płynący od producenta do konsumenta we wszystkich fazach jego przebiegu.

Sieć spółdzielni terenowych, stopień ich siły gospodarczej i ich sprawności organizacyjnej, stopień wyrobienia organizacyjnego spółdzielni i ich członków, poziom fachowości personelu — to następna grupa czynników kształtujących organizację central.

Różne te czynniki działają bądź to poszerzająco, bądź też zwężająco na budowę central, powodując mniejszą lub większą rozbudowę ich poszczególnych komórek ustrojowych. Różnie również wpływają te czynniki na budowę terenową central. Względy gospodarki planowej — a głównie potrzeba wiązania i uzgodniania planów i prac central w terenie z poczynaniami władz państwowych i administracyjnych oraz zainteresowanych organizacyj zawodowych i społecznych przemawiają za tym, by rozbudowa terenowa była dostosowana do administracyjnego podziału kraju. Naturalne warunki gospodarcze natomiast przemawiają za tym, by rozbudowę terenową central dostosować raczej do wytworzonych drogą naturalną rejonów produkcyjnych i rejonów obrotu gospodarczego, które to rejony i ich ośrodki (ciążenia gospodarczego) nie zawsze pokrywają się z podziałem administracyjnym kraju.

Trudność w racjonalnej rozbudowie terenowej aparatu niektórych central — szczególnie działających na terenie wiejskim — występuje również na tle ich dwukierunkowej działalności gospodarczej — w sensie prowadzenia skupu płodów rolnych i zaopatrywania wsi w artykuły przemysłowe. Inna jest bowiem droga obiegu produktu rolnego od jego producenta do konsumenta (bezpośredniego lub pośredniego), a inna znowu jest droga biegu towarów przemysłowych od producenta przemysłowego do gospodarstwa rolnego — jako ich odbiorcy. W zakresie towarów przemysłowych występują nadto różne ich grupy o różnych drogach obiegu.

Nie są to oczywiście wszystkie czynniki, lecz tylko najważniejsze spośród bezpośrednio wpływających na organizację central spółdzielczych.

Wszystkie te czynniki występują z różnym nasileniem w poszczególnych dziedzinach życia gospodarczego i zmieniają się również w swej istocie w następstwie naturalnych zmian podłoża naszych stosunków społeczno-gospodarczych i dlatego też:

a) swoiste są warunki prac każdej z central,
b) w konsekwencji powyższego organizacja central musi uwzględniać te swoiste warunki ich prac, nie może być potraktowana schematycznie, sztywno,

c) nie powinna też organizacja central być formą skostniałą, lecz elastyczną, dostosowującą się do zmieniających się stale w rozwoju warunków.

Mimo jednak tych różnych warunków prac każdej z central, wyraźnie zarysowują się zasadnicze wspólne założenia organizacyjne u wszystkich central, wynikające ze wspólnych dla wszystkich przedsiębiorstw podstawowych zasad racjonalnej organizacji.

Te wspólne założenia powinny być przestrzegane, jeśli chce się zachować prostotę i przejrzystość w budowie przedsiębiorstwa oraz osiągnąć warunki optymalnych przebiegów czynności w przedsiębiorstwie, łatwego kierowania i kontroli.

Zadania i zakres prac central spółdzielni i spółdzielczo-państwowych

Każda z central ma szereg zadań do spełnienia w stosunku do zrzeszonych spółdzielni, jak też i w stosunku do gospodarki społecznej oraz państwa jako głównego podmiotu gospodarującego. Zadania w stosunku do zrzeszonych spółdzielni wynikają z charakteru tych central i sprowadzają się one do możliwie pełnego obsłużenia spółdzielni pod względem gospodarczym, organizacyjnym, instrukcyjnym i rewizyjnym.

Zadania central w stosunku do gospodarki społecznej i państwa wynikają z ich uspołecznionego charakteru, z ich zadań w stosunku do zrzeszonych spółdzielni i z założeń gospodarki planowej, w myśl których m. i. wszystkie jednostki gospodarcze działać powinny w ramach ogólnego planu narodowego.

Polegają one na:

1) świadomym pełnieniu funkcji realizatora zasad uspołecznionej gospodarki planowej przez stopniowe wprowadzanie tych zasad w dziedziny życia gospodarczego, należące branżowo do danej centrali i jej spółdzielni,
2) ścisłym współdziałaniu z państwem i jego aparatem gospodarczym w zakresie przedmiotu swej działalności,
3) realizowaniu optymalnej struktury obrotu gospodarczego przez eliminowanie ogniw zbędnych i doskonalenie metod pracy,
4) pełnieniu funkcji nadbudowy i aparatu włączającego w sposób zorganizowany indywidualne drobne warsztaty wytwórcze w ramy gospodarki planowej.

Z powyższego krótkiego wyliczenia zadań central wynika, że zadania te mają charakter gospodarczy, organizacyjny, społeczno-wychowawczy i ustrojowy.

Analizując prace, jakie wykonuje każda z central w realizacji swych zadań, łatwo można wyodrębnić następujące zasadnicze grupy czynności:

1) czynności o charakterze normatywnym i organizacyjnym,
2) „ administracyjne, finansowe i rachunkowościowe,
3) „ gospodarczo-handlowe,
4) „ gospodarczo-produkcyjne (wytwórcze, przetwórcze i usługowe),
5) „ instrukcyjne, społeczno-wychowawcze i rewizyjne.

Do grupy pierwszej należą takie czynności, jak: planowanie, statystyka, studia ekonomiczne związane z przedmiotem działalności centrali i zrzeszonych w niej spółdzielni, ustalanie budowy wewnętrznej i terenowej centrali, jej zakładów i spółdzielni, racjonalizacja pracy, ustalanie norm wydajności, współzawodnictwo pracy, kontrola wewnętrzna, sprawy personalne itp.

Czynności administracyjne, finansowe i rachunkowościowe obejmują: administrację majątkiem rzeczowym centrali (ruchomości i nieruchomości), prowadzenie taboru własnego, gospodarowanie środkami finansowymi własnymi i obcymi — będącymi w dyspozycji centrali, rachunkowość i sprawozdawczość.

Do czynności gospodarczo-handlowych należy zaopatrywanie spółdzielni w artykuły rozprowadzane lub przetwarzane przez daną centralę, kierowanie skupem prowadzonym przez zrzeszone spółdzielnie i zbytem, względnie prowadzenie zbytu produktów skupionych lub wytworzonych przez zrzeszone spółdzielnie oraz prowadzenie eksportu i importu.

Czynności gospodarczo-produkcyjne (wytwórcze, przetwórcze i usługowe) obejmują prowadzenie odnośnych zakładów we własnym zakresie, obsłużenie analogicznych zakładów spółdzielni pod względem technicznym, technologicznym i organizacyjno-instrukcyjnym.

Wreszcie ostatnia grupa czynności obejmuje: instruowanie zrzeszonych spółdzielni w zakresie zagadnień organizacyjnych, rachunkowościowych, prawno-podatkowych, planowania, szkolenie personelu i władz spółdzielni, prowadzenie czynności propagandowych, rewizje itp.

Ogólne zasady organizacji central

Budowa wewnętrzna central — jak to już powyżej stwierdzono — musi być w szczegółach różna, w zależności od swoistych dla każdej z nich warunków pracy.

Podstawowe jednak zasady organizacji są wspólne dla wszystkich central.

Taką naczelną, wspólną dla wszystkich central zasadą organizacyjną jest zasada jednolitego, trzystopniowego podziału organizacyjnego centralnego aparatu central, a mianowicie podziału na: wydział, dział i referat. Największą zatem komórką ustrojową centrali jest wydział, w ramach którego pracują działy — złożone z referatów. W centralach o szerokim zakresie działania dopuszcza się w wyjątkowo uzasadnionych wypadkach podział czterostopniowy przez wprowadzenie komórki ustrojowej pośredniej między działem a wydziałem. Komórka ta w wydziałach prowadzących prace o charakterze normatywnym i administracyjnym przyjmuje nazwę biura.

Za podstawę tworzenia wyżej wymienionych komórek ustrojowych niższego i wyższego rzędu przyjąć należy drugą z kolei wspólną zasadę: jednemu kierownikowi powinno podlegać 3—6 komórek niższego rzędu, a więc referat powinien obejmować 3—6 referentów (nie licząc sił pomocniczych), dział 3 — 6 referatów i wreszcie wydział 3 — 6 samodzielnych działów i biur. Przestrzeganie tej zasady ułatwi kierowanie pracami komórek niższego rzędu. Wprowadzanie w wyjątkowych wypadkach podziału czterostopniowego jest częściowym rozłożeniem i przesunięciem funkcji kierownika wydziału na kierowników biur, jest zatem niejako zabezpieczeniem się przed obciążeniem kierownika wydziału potrzebą kontaktowania się z nadmierną ilością kierowników działów.

Jeśli w wydziałach prowadzących działalność gospodarczą zachodzi potrzeba utworzenia większej ilości działów — wówczas dopuszczalnym jest podobne uproszczenie kierowania wydziałem przez powołanie zastępców kierownika wydziału i powierzenie im funkcji kierowania grupą działów o pokrewnym zakresie.

Dla celów oszczędnościowych należy przyjąć zasadę niewprowadzania samoistnych funkcji zastępców kierowników biur, działów i re-

feratów. Funkcje te powinien pełnić jeden z kierowników komórki ustrojowej niższego szczebla organizacyjnego, wyznaczony przez odnośnego kierownika (biura lub działu).

Dla zapewnienia właściwego kierowania wydziałami, a jednocześnie celem urealnienia prac zarządów central, przyjęto zasadę, w myśl której na czele wydziału stać powinien członek zarządu centrali.

Ostatnią wreszcie wspólną zasadą organizacyjną jest łączenie jednorodnych czynności w centrali w jedną komórkę ustrojową. Zasada ta jednak w praktyce stosowana jest dość elastycznie. Niektóre bowiem czynności nawet o charakterze jednorodnym sprawniej mogą być wykonywane przez różne komórki ustrojowe — pod warunkiem jednak niedopuszczania do dublowania prac. Typowym przykładem są czynności organizacyjne i czynności planowania.

W zasadzie czynności organizacyjne zarówno w odniesieniu do centrali i jej placówek, jak też i w odniesieniu do spółdzielni powinny być wykonywane przez jedną wspólną komórkę (dział organizacyjny), współpracującą z wszystkimi zainteresowanymi komórkami. Zagadnienia bowiem organizacyjne central i zrzeszonych w nich spółdzielni są wspólne, ściśle z sobą związane, mają wspólne podłoże, wspólne zasady.

Opracowywanie organizacji przedsiębiorstwa spółdzielni, czy organizacji obrotu gospodarczego w oderwaniu od zagadnień organizacyjnych centrali i jej placówek — i odwrotnie — może łatwo doprowadzić do mylnych wniosków. Spółdzielnia bowiem i ich centrala powinny stanowić niejako jedną organiczną całość, ściśle ze sobą zespoloną.

W praktyce jednak — z uwagi na obecny nawał zagadnień organizacyjnych zarówno na odcinku central, jak też i spółdzielni, nasuwa się potrzeba prowadzenia tych prac w dwu oddzielnych komórkach ustrojowych: w dziale organizacyjnym dla spraw organizacyjnych centrali i jej placówek oraz w komórce wydziału rewizyjno-instrukcyjnego, zwanej instruktoriatem organizacyjnym — dla spraw organizacyjnych spółdzielni. Obie te komórki powinny jednak ściśle z sobą współpracować.

Czynności związane z planowaniem są również w swej istocie czynnościami jednorodnymi. Są to jednak czynności stanowiące jeden z podstawowych etapów każdej działalności zarówno indywidualnej,

jak też i zespołowej. Stąd też nie można tych czynności wyłączyć z prac poszczególnych komórek ustrojowych, mających określone zadania i komasować w jednej komórce wspólnej dla wszystkich komórek ustrojowych centrali, gdyż wówczas prace jej byłyby oderwane od realnych prac gospodarczych, stanowiących treść planów, a działalność gospodarcza komórek gospodarczo-operatywnych miałaby charakter bezdusznego wykonywania zleceń. Plan straciłby w konsekwencji swe walory wychowawcze i mobilizujące siły twórcze tkwiące w czynniku ludzkim.

Jest jednak szereg czynności związanych zarówno z opracowywaniem generalnego planu gospodarczego centrali, jak też i z prowadzeniem czynności planowania przez inne komórki ustrojowe centrali, dla których konieczną jest rzeczą powołanie do życia oddzielnej komórki ustrojowej w randze nawet biura. Do zadań tej komórki należy:

a) organizowanie komórek planowania w oddziałach centrali i spółdzielniach w porozumieniu z działem organizacyjnym i wydziałem rewizyjno-instrukcyjnym,
b) instruowanie komórek własnych i spółdzielni w zakresie programu, metody i techniki planowania oraz ustalania odnośnych wytycznych w oparciu o dyrektywy właściwych organów państwowych,
c) koordynowanie prac w zakresie planowania dokonywanych przez poszczególne komórki ustrojowe centrali i spółdzielni,
d) korygowanie planów w porozumieniu z zainteresowanymi wydziałami,
e) sporządzanie planu generalnego dla całej centrali i zrzeszonych spółdzielni w oparciu o plany odcinkowe, sporządzane przez poszczególne wydziały, i przedkładanie do zatwierdzenia zarządowi,
f) kontrolowanie wykonania planów oraz współpraca w tym zakresie z działem kontroli wewnętrznej i wydziałem rewizyjno-instrukcyjnym.

Takie jednak jednorodne czynności, jak czynności związane ze sprawami personalnymi dla całej centrali, ze szkoleniem personelu dla spółdzielni i dla centrali, dalej — jak czynności wydawnicze, rachunkowościowe i finansowe w centrali — są ujmowane organizacyjnie w odrębne komórki ustrojowe i prowadzone jednolicie w skali całej centrali.

Rozbudowa terenowa central

W zależności od stopnia nasilenia w terenie zjawisk gospodarczych, objętych działalnością spółdzielni i ich centrali, struktury obiegu dóbr danej branży i szeregu innych czynników, podanych częściowo w omówieniu podłoża budowy central, — rozbudowa terenowa central będzie różna, niejednolita.

Z reguły każda z central posiada dwustopniową budowę pionową: aparat centralny o zasięgu ogólno-krajowym i aparat pomocniczy w terenie w postaci oddziałów. Oddziały obejmują swą działalnością teren bądź to całego województwa, bądź też teren dwu i więcej województw, lub też teren mniejszy od województwa. Centrale: rolnicza, spółdzielni mleczarsko-jajczarskich, ogrodniczych, pracy, B. G. S., mięsna oraz P. Z. Z. — mają swe oddziały w każdym mieście wojewódzkim, obejmując swą działalnością teren całych województw. Centrala Spółdzielni Spożywców „Społem", dostosowując swą rozbudowę terenową do przeprowadzonej ostatnio reorganizacji sieci spółdzielni spożywców — racjonalizuje również sieć swych placówek terenowych.

Centrale mięsna i rybna niezależnie od swych terenowych oddziałów hurtowych prowadzą na razie własne detaliczne punkty sprzedaży. Pozostałe centrale bądź to mają oddziały obejmujące swym zasięgiem teren większy od województwa (np. Centrala Spółdzielni Mieszkaniowych) — bądź też znajduje się jeszcze w stadium organizacji.

Dla uproszczenia i ujednolicenia nomenklatury przyjęto pojęcie okręgu na określenie terenu działania każdego oddziału centrali bez względu na jego wielkość i zasięg terytorialny.

Organizacja aparatu centralnego i terenowego central spółdzielczych i spółdzielczo-państwowych

Uwzględniając wyżej omówiony pokrótce ogólny zakres prac central oraz wspólne założenia organizacyjne — prawie w każdej centrali występują następujące wydziały: prezydialny, administracyjno-finansowy, handlowy, produkcji i rewizyjno-instrukcyjny (patrz rysunek).

W y d z i a ł p r e z y d i a l n y obejmuje w zasadzie wszystkie komórki ustrojowe, prowadzące prace o charakterze normatyw-

nym i organizacyjnym w odniesieniu do centrali i jej placówek. Z reguły są to: dział, względnie biuro planowania i studiów ekonomicznych, obejmujące również czynności statystyczne, dział organizacyjny, kontroli wewnętrznej i dział personalny. Dział personalny w istocie swej obejmuje czynności normatywne i typowo administracyjne w odniesieniu do czynnika ludzkiego, stąd może zachodzić wątpliwość co do słuszności umieszczania go w rzędzie komórek normatywnych. Przemawia jednak za tym waga tych zagadnień.

Wydział ten stanowi niejako narzędzie zarządu centrali w administrowaniu całym aparatem centrali. Stąd też z reguły kierowany on jest bezpośrednio przez prezesa zarządu centrali. W dużych centralach — dla odciążenia prezesa w jego zajęciach — kierownictwo tym wydziałem powierza się pełnomocnikowi zarządu. W takich jednak wypadkach — z uwagi na ważność prac komórki, prowadzącej prace związane z planowaniem — podporządkowuje się kierownictwo działu, względnie biura planowania bezpośrednio prezesowi zarządu.

Dział kontroli wewnętrznej ma za zadanie bieżąco przeprowadzać rewizje oddziałów i zakładów centrali, zarówno w zakresie ich gospodarki, jak też i organizacji. Być może, iż praktyka wykaże potrzebę włączenia tych prac w ramy wydziału rewizyjno-instrukcyjnego, obsługującego spółdzielnie. Może to okazać się konieczne przede wszystkim w centralach posiadających nieliczne spółdzielnie i mniej rozbudowane własne zakłady i oddziały. W centralach jednak silnie rozbudowanych i zrzeszających wiele spółdzielni, oddzielenie kontroli wewnętrznej od rewizji spółdzielni wydaje się nieodzowne. W miarę doskonalenia metod i techniki planowania oraz dostosowywania się księgowości do potrzeb planowania i kontroli wykonania planów — zachodzić będzie niewątpliwie potrzeba wzajemnego ustawiania i wiązania prac tych komórek. Palącą natomiast jest sprawa ustalenia metod i racjonalnego powiązania prac statystycznych z pracami księgowości, planowania i kontroli oraz ujednolicenia sprawozdawczości.

W y d z i a ł a d m i n i s t r a c y j n o - f i n a n s o w y obejmuje w zasadzie komórki ustrojowe, prowadzące prace o charakterze typowo administracyjnym, wewnętrzno-usługowym, rachunkowościowym, sprawozdawczym oraz komórki prowadzące prace związane ze sprawami finansowymi centrali. Z reguły są to działy:

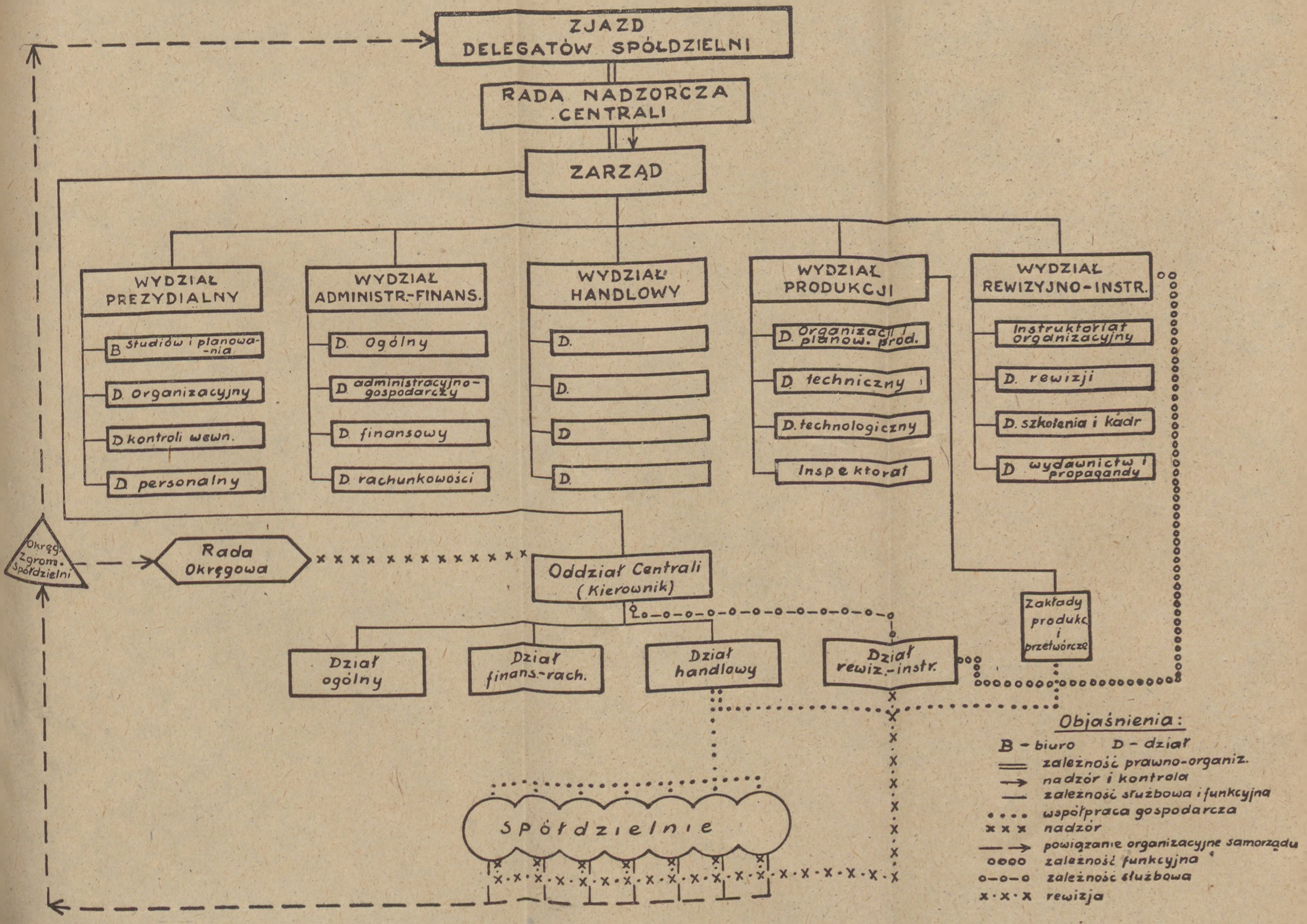
ogólny, administracyjno-gospodarczy, transportowy, finansowy i rachunkowości.

W centralach rozbudowanych i o szerokim zakresie działania dopuszczalnym jest stworzenie odrębnego wydziału administracyjnego oraz odrębnego wydziału finansowo-rachunkowego. W tych też wypadkach zachodzi zwykle potrzeba dokonania więcej szczegółowego podziału pracy, w następstwie czego są powoływane do życia nawet takie samodzielne działy, jak: podatkowy, budownictwa itp. Niektóre centrale, uwzględniając swoiste warunki prac, włączyły komórki prowadzące prace o charakterze administracyjnym do wydziału prezydialnego, unikając w ten sposób potrzeby tworzenia odrębnego wydziału administracyjnego i pozostawiając w wydziale finansowo-rachunkowym tylko czynności z tego zakresu. Nie stosowano tu zatem sztywnych reguł, by móc możliwie dokładnie dostosować organizację do naturalnych warunków pracy.

W y d z i a ł h a n d l o w y powinien obejmować wszystkie komórki prowadzące działalność handlową, bądź też kierujące działalnością handlową oddziałów centrali i zrzeszonych spółdzielni.

W centralach silnie rozbudowanych, prowadzących dwukierunkową działalność handlową (skup i zaopatrywanie) lub w zakresie dwu różnych dziedzin, zachodzi potrzeba utworzenia dwu wydziałów handlowych. Ma to miejsce np. w Centrali Rolniczej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska", gdzie istnieją obok siebie: wydział produktów rolniczych i wydział towarów przemysłowych — oraz w Centrali Spółdzielni Mleczarsko-Jajczarskich, gdzie również pracują dwa wydziały handlowe, a mianowicie: wydział mleczarski i wydział jajczarsko-drobiarski. Ilość działów w wydziałach zależna jest od zakresu prac i bogactwa asortymentu towarowego. Nazwy działów zazwyczaj określają asortyment, stanowiący przedmiot działalności danego działu, np. dział pasz, surowców włóknistych, czy np. dział artykułów monopolowych itp. Oprócz działów handlowych tworzą niektóre centrale w ramach wydziałów handlowych działy prowadzące czynności pomocnicze, jak np. dział informacji handlowej, dział rozliczeń towarowych lub dział organizacji zbytu. Jest to jednak uzasadnione tylko w wyjątkowych wypadkach, gdyż w zasadzie te czynności pomocnicze powinny być wykonywane przez każdy dział handlowy w zakresie jego działalności. Dział organizacji zbytu ma uzasadnienie przede wszystkim w centralach spółdzielni wytwórczych.

Ramowy schemat organizacji central spółdzielczych i spółdzielczo-państwowych

Do zakresu prac **w y d z i a ł u p r o d u k c j i** należy: prowadzenie własnych zakładów produkcji lub przetwórstwa, ustalanie kierunków produkcji w zakładach spółdzielni, organizowanie racjonalnej sieci zakładów w terenie, udzielanie pomocy technicznej i instrukcyjnej zakładom własnym i zakładom poszczególnych spółdzielni, przeprowadzanie kontroli technicznej i technologicznej oraz doskonalenie metod pracy i produkcji. Wydziały te w niektórych centralach prowadzą nadto prace związane z zaopatrywaniem zakładów spółdzielni w potrzebne im surowce.

Stąd też w ramach tego wydziału występują jako typowe następujące działy, względnie hierarchicznie równoważne, lecz innym mianem określane komórki ustrojowe: dział organizacji i planowania produkcji, dział techniczny, technologiczny i inspektorat oraz dział zaopatrzenia. W Centrali Rolniczej odpowiednikiem tego wydziału jest wydział produkcji i przemysłu rolnego, obejmujący 4 działy: zakładów własnych, zakładów spółdzielni, torfiarstwa i dział przemysłu ludowego. W tejże centrali występują jednocześnie pilne, doniosłej wagi zadania w zakresie zmechanizowania produkcji rolnej przez zorganizowanie racjonalnej sieci ośrodków maszynowych i ich pełne obsłużenie, zarówno pod względem zaopatrzenia, jak też i instruowania, zarówno technicznego, jak i organizacyjnego. Dlatego też dla tych celów powołano odrębny wydział ośrodków maszynowych, który opiekuje się również spółdzielniami parcelacyjno-osadniczymi.

W niektórych centralach zagadnienia produkcji i przetwórstwa bądź to wcale nie występują, np. w Centrali Spółdzielni Mieszkaniowych, bądź też występują ale w mniejszej skali, np. w Centrali Spółdzielni Wydawniczych i Księgarskich. W Centrali Spółdzielni Pracy natomiast czynności tego zakresu mają raczej charakter typowo organizacyjno-instrukcyjny i zaopatrzeniowy.

Powiązanie organizacyjne zakładów własnych centrali z jej aparatem centralnym lub terenowym jest zagadnieniem dość trudnym do rozwiązania, głównie z uwagi na różnolitość tych zakładów pod względem wielkości, stanu urządzeń i obsady fachowej, jak też i z uwagi na nierównomierność w ich rozmieszczeniu (brak dostatecznego zaplecza surowcowego). Stąd też zagadnienie to nie może być rozwiązane schematycznie. W praktyce zakłady produkcyjne i przetwórcze prowadzone przez centrale stanowią samoistne jednostki gospodarcze, powiązane organizacyjnie bezpośrednio z wy-

działem produkcji w centrali. O ile jednak są to zakłady małe (o znaczeniu rejonowym), wówczas raczej są powiązane organizacyjnie z terenowo właściwym oddziałem danej centrali.

Wydział rewizyjno-instrukcyjny w każdej centrali jest w swej istocie odpowiednikiem byłego Związku Rewizyjnego Spółdzielni. Do zakresu jego prac należy: przeprowadzanie rewizji spółdzielni, instruowanie ich w zakresie zagadnień organizacyjnych, rachunkowościowych, sprawozdawczych, podatkowo-prawnych, dbanie o racjonalną sieć placówek spółdzielczych przez wydawanie oświadczeń o celowości zakładania spółdzielni i zatwierdzania planów rozbudowy w terenie placówek spółdzielczych, prowadzenie prac szkoleniowych i społeczno-wychowawczych, propagandowych i wydawniczych. W konsekwencji tych zadań występują tu następujące typowe działy: instruktoriat organizacyjny, dział rewizji, dział szkolenia oraz dział wydawnictw i propagandy. W centralach silnie rozbudowanych, zrzeszających bardzo dużo spółdzielni i to różnego rodzaju — może zachodzić potrzeba więcej szczegółowego podziału tych prac. Instruowanie gospodarcze i techniczne prowadzone jest w praktyce bądź to przez wydziały prowadzące działalność gospodarczą, bądź też przez wydział rewizyjno-instrukcyjny.

Połączenie w ramach każdej centrali funkcji gospodarczej i organizacyjnej z funkcją rewizyjno-instrukcyjną przyniesie niewątpliwie znaczne korzyści zarówno dla central, jak też i dla spółdzielni. Przede wszystkim zwiększy się siła oddziaływania centrali na spółdzielnie w terenie, wzmocni się ilość i różnorodność więzów łączących spółdzielnie z centralą — co niewątpliwie dodatnio wpłynie na zbliżenie i pogłębienie współpracy spółdzielni z centralą, umożliwi skoordynowanie prac rewizyjno-instrukcyjnych i organizacyjnych z pracami gospodarczymi oraz dostosowanie tych prac do istotnych potrzeb. To zaś ułatwi zarówno spółdzielniom, jak też i ich centralom spełnienie obowiązków w stosunku do zrzeszonych, do gospodarki społecznej oraz w stosunku do państwa, jako naczelnego podmiotu gospodarczego.

Organizacja oddziałów central jest analogiczna do organizacji aparatu centralnego. Z reguły występują:

a) dział ogólny lub sekretariat, jako odpowiednik wydziału prezydialnego i administracyjnego,

b) dział finansowo-rachunkowy, jako odpowiednik wydziału finansowo-rachunkowego,
c) dział handlowy, jako odpowiednik wydziału handlowego,
d) dział rewizyjno-instrukcyjny, jako odpowiednik wydziału rewizyjno-instrukcyjnego.

W oddziałach niektórych central nie mogą istnieć działy rewizyjno-instrukcyjne; w tych wypadkach pracujący rewidenci podlegają służbowo bezpośrednio kierownikowi oddziału.

Powyżej nakreślona organizacja central nie jest oczywiście ani formą doskonałą, ani też ostateczną. W miarę doświadczeń i zmian warunków pracy, musi ona ulec odpowiednim korektywom. Jest to tylko pierwsza próba ujęcia organizacyjnego central w formy możliwie najbardziej dostosowane do ich zadań i naturalnych warunków pracy.

M. LIFIC

Handel radziecki na nowym etapie

Pod tym tytułem zamieszczamy tłumaczenie artykułu M. Lifica: Pierechod k rozwiernutoj sowieckoj torgowle, opublikowanego w Nr 2 (str. 58—66) czasopisma „Woprosy Ekonomiki", organu Instytutu Ekonomiki Akademii Nauk ZSRR.

Na ten temat ponadto ukazały się ostatnio m. in. następujące artykuły:

Lubimow A.: Ot kartocznoj sistiemy k rozwiernutoj sowieckoj torgowle (Bolszewik, Nr 24, 1947 r.).

Moskwin W.: Ot kartocznoj sistiemy snabżenia k rozwiernutoj sowieckoj torgowle (Płanowoje Choziajstwo, Nr 1, 1948 r.).

Majzenberg L.: O jedinych gosudarstwiennych roznicznych cenach (Płanowoje Choziajstwo, Nr 2, 1948 r.).

Dokonanie reformy pieniężnej oraz zniesienie systemu kartkowego, zlikwidowały skutki minionej wojny w zakresie obrotu towarowego. Nastąpiło przejście do szeroko rozwiniętego bezkartkowego handlu po ustalonych cenach.

Handel radziecki to szczególny handel, jest on socjalistyczną formą rozdziału i wymiany produktów pracy. Podstawą jego jest socjalistyczna społeczna produkcja. Planowa produkcja i rozdział przesądzają o wielkości i strukturze obrotu towarowego, jako też konkretne formy stosunków towarowo-wymiennych w gospodarce narodowej. Jak wskazywał Stalin, rozwinięta państwowa produkcja przemysłowa oraz cały system kołchozów i sowchozów — gwarantują państwu olbrzymie rezerwy rolniczych i przemysłowych towarów dla rozwoju radzieckiego handlu [1]).

W ustroju socjalistycznym podstawowa masa towarowa kursuje pomiędzy przedsiębiorstwami uspołecznionymi, których produkcja jest wynikiem pracy uspołecznionej. Decydującym, jest rynek zorganizowany. Tym niemniej istnienie dwóch form własności socjali-

[1]) J. Stalin: Woprosy leninizma (Zagadnienia leninizmu). Wyd. 11, str. 390.

stycznej w ZSRR sprawia, iż w obrocie występują obok siebie przedsiębiorstwa państwowe i kołchoźniczo-spółdzielcze. Prócz tego pewien wpływ na rynek mają również osobiste pomocnicze gospodarstwa [1]) członków kołchozów oraz drobne prywatne gospodarstwa. Część produkcji kołchozów, gospodarstw pomocniczych i drobnych gospodarstw prywatnych trafia na rynek niezorganizowany — kołchoźny. Rynek ten ma jednak znaczenie podrzędne w globalnym obrocie towarowym ZSRR. W ten sposób w ekonomice socjalistycznej, w przeciwieństwie do kapitalistycznej, wymiana przeważającej masy towarowej dokonywuje się w sposób planowy; przebiega ona pod bezpośrednim kierownictwem socjalistycznego państwa.

W gospodarce kapitalistycznej przejście, przemiana towaru w pieniądz, natrafia na żywiołowe przeszkody, jest ona — jak to pisał Marks — prawdziwym „śmiertelnym skokiem" dla towaru.

Wyraża się to w tym, że przy kapitalizmie „wzrost zapotrzebowania mas, ich zdolności nabywczej, nie nadąża nigdy za wzrostem produkcji, pozostaje zawsze w tyle, doprowadzając w konsekwencji do kryzysów" [2]). Nieprzerwany wzrost potrzeb i zarobków warstw pracujących jest jednym z ważniejszych bodźców rozwoju socjalistycznego gospodarstwa. W okresie Stalinowskich pięciolatek, w procesie socjalistycznej industrializacji kraju i kolektywizacji rolnictwa, sowiecki rynek rozwijał się w szybkim tempie.

W okresie drugiej pięciolatki obrót towarowy wzrósł trzykrotnie. W pierwszym półroczu 1941 r. osiągnięto 92% poziomu, przewidzianego w trzeciej pięciolatce dla 1942 r. Ten wzrost obrotu towarowego oznacza konkretne podniesienie poziomu materialnego sowieckiego narodu i szybsze wypełnienie pięcioletniego planu—blisko dwukrotnego wzrostu spożycia. Wedle słów Mołotowa „Gdyby nie było wojny nasze miasta i okręgi przemysłowe zademonstrowałyby dziś olbrzymie, dotychczas niewidziane osiągnięcia w zakresie polepszenia materialnych i kulturalnych warunków życiowych ludności pracującej [3]).

Wielka ojczyźniana wojna zmusiła do przebudowy radzieckiego handlu i dostosowania go do potrzeb wojny. Wzrost potrzeb armii w zakresie zaopatrzenia przy jednoczesnym spadku produkcji dóbr

---

[1]) „Podsobnoje choziajstwo".

[2]) J. Stalin: Woprosy leninizma. Wyd. 10, str. 398.

[3]) W. M. Mołotow: Trzydziestolecie wielkiej rewolucji październikowej, str. 9.

pierwszej potrzeby oraz towarów przemysłowych, wywołały konieczność wprowadzenia w pierwszych okresach wojny systemu reglamentowanego zaopatrzenia. Zaopatrzenie kartkowe zorganizowano w olbrzymich rozmiarach; dość wspomnieć, że ilość ludności nim objętej osiągnęła 76,8 mil. osób. Zatrudnionym w ważniejszych dziedzinach gospodarki wojennej zagwarantowano przy tym stosunkowo lepsze warunki.

Dzięki takiemu systemowi zaopatrzenia oraz utrzymaniu na niezmienionym poziomie cen na wszystkie reglamentowane towary, państwo zabezpieczyło najbardziej racjonalne wykorzystanie zasobów towarowych i realny poziom płac. Państwo zapobiegło w ten sposób dezorganizacji rynku, zjawisku typowemu dla warunków wojennych w ustrojach kapitalistycznych. Wzrost cen na niezorganizowanym, kołchoźniczo-chłopskim [1]) rynku nie miał wpływu na podstawowy obrót towarowy w kraju, zresztą jeszcze w okresie wojny nastąpiła na nim zniżka cen.

O przełomie w zakresie cen zdecydowały wyniki rozbudowy gospodarki, jaka się odbywała we wschodnich częściach kraju oraz odbudowy, jaka miała miejsce jeszcze w toku wojny na wyzwalanych obszarach. Stopniowo wzrastały ilości towarów objętych centralną dyspozycją i rozdzielanych systemem kartkowym, zwiększała się produkcja kolektywnych oraz indywidualnych pomocniczych gospodarstw. W 1944 r. uruchomiono ponadto sprzedaż po cenach komercyjnych (wyższych od państwowych jednolitych) artykułów pierwszej potrzeby oraz towarów przemysłowych. Jednocześnie wzrastał dopływ towarów z odbudowujących się kolektywnych gospodarstw. Wszystko to wzmocniło i rozwinęło sowiecki handel.

Tym niemniej różnorodność cen oddziaływała na prawo wartości dezorganizująco. Znaczna rozpiętość pomiędzy cenami na rynku zorganizowanym i niezorganizowanym stwarzała dogodne warunki dla spekulacji. *Poza tym system kartkowy zawierał w sobie elementy „urawniłowki"* [2]) i nie mógł być w sposób elastyczny dostosowywany do potrzeb nabywcy (spożywcy). Znaczenie i rola handlu sowieckiego, jako jednej z dźwigni materialnego zainteresowania świata pracy w rozwoju gospodarki i podnoszeniu wydajności pracy — były osłabione.

---

[1]) „Kołchozno — krestianskij rynok".

[2]) Tzn. równej płacy, sprzecznej z socjalistyczną zasadą wynagradzania: w stosunku do ilości i jakości włożonej pracy. (Podkreślenie i wyjaśnienie tłumacza).

★

Przejście sowieckiej ekonomiki na tory pokojowe stworzyło szybko warunki do likwidacji skutków wojny w dziedzinie wymiany. Gospodarka pokojowa wymagała normalnego, rozwiniętego handlu, pełnokrwistego obrotu towarowego pomiędzy miastem i wsią, pomiędzy poszczególnymi gałęziami gospodarki narodowej oraz poszczególnymi rejonami kraju. Obrót towarowy niekrępowany systemem kartkowym stał się jednym z ważniejszych warunków dalszego przyśpieszonego rozwoju gospodarki narodowej.

Przejście do gospodarki pokojowej stworzyło nowe proporcje pomiędzy poszczególnymi gałęziami gospodarstwa narodowego, wielkie osiągnięcia w rozdziale dochodu narodowego oraz zmianę struktury produkcji społecznej. Szybko odbudowuje się przedwojenny asortyment produkcji, szczególnie produkcji przeznaczonej na szeroki rynek. Globalna produkcja tekstylna oraz produkcja przemysłu lekkiego wzrosły w roku 1947 w porównaniu z 1946 r. o 33%, produkcja olejów roślinnych o 24%, tłuszczów zwierzęcych o 12%, cukru o 110%.

Szybko realizowane są także historyczne postanowienia lutowego plenum CK WKP(b) z 1947 r. o podniesieniu rolnictwa. Globalne zbiory zbóż przekraczają w 1947 r. zbiory z roku 1946 o 58%. *Dostawy państwowe*[1]) *osiągnęły poziom z lepszych lat przedwojennych.* Te wyniki gospodarcze stworzyły warunki do odpowiednio dużego wzrostu państwowego i spółdzielczego handlu. Do rozwiniętego obrotu towarowego dostosowano także jego aparat: dobierano i kształcono kadry pracowników handlowych, remontowano magazyny i sklepy, wzmagano ich techniczną wydolność; w ciągu 1947 r. uruchomiono nowych, zarówno państwowych jak i spółdzielczych — 55.000 przedsiębiorstw.

Duże znaczenie dla rozwoju obrotu towarowego miała uchwała rządu z dnia 9 listopada 1946 r. o rozwoju handlu spółdzielczego w miastach i osiedlach (podkreślenie nasze). W wyniku jej realizacji poczęły się rozwijać wszystkie rodzaje sowieckiego handlu. Spółdzielczość spożywcza, która przed wojną była organizatorem obrotu towarowego pomiędzy miastem i wsią oraz zbytu produkcji kołchozniczej wsi, odbudowy-

---

[1]) „Gosudarstwiennyje zagotowki chleba".

wała i znakomicie rozwijała swój obrót. Stała się ona ważnym uzupełnieniem w zaopatrzeniu towarowym ludności miast i osiedli. Wprowadzała bowiem do obrotu towarowego nadwyżki produkcji, pozostające na wsi po wypełnieniu obowiązkowych dostaw państwowych przez kołchozy. O wielkości i roli handlu spółdzielczego można wnioskować stąd, że obrót towarowy wszystkich rodzajów spółdzielczości w 1947 r. wyniósł 22,4 mil. rubli, przekraczając plan o blisko 5 miliardów.

Jednym z wymagań powojennej gospodarki było wyrównanie cen na analogiczne towary. Już w 1946 r. państwo przedsięwzięło szereg środków przygotowawczych. I tak na jesieni 1946 r. zniżono ceny komercyjne, natomiast kartkowe nieznacznie podwyższono. Od systemu trzech cen, komercyjnej, ulgowo-komercyjnej i przydziałowej państwowy handel przechodzi na system dwóch zbliżonych cen: komercyjnej i przydziałowej. W wyniku przedsięwziętych środków zniżyły się również ceny na niezorganizowanym rynku i zmniejszyła się rozpiętość pomiędzy cenami państwowymi, a kołchoźniczo-chłopskimi.

Rozwijanie spółdzielczego handlu w miastach i osiedlach, wywołało powstanie nowej ceny spółdzielczej. Ceny spółdzielcze, aczkolwiek bazowały na cenach rynku kołchoźniczego, tym niemniej były niższe od cen wolnorynkowych, a tym samym bliższe do cen państwowych, nie były bowiem wynikiem swobodnego układu stosunków na rynku, lecz kształtowały się pod kontrolą państwową.

Obrót spółdzielczy stanowi zatem część obrotu zorganizowanego. Plany zakupów organizacji spółdzielczych w zakresie artykułów rolnych na wsi i sprzedaży ich w miastach i osiedlach, zatwierdzane są przez państwo, które planuje również rozmiary sieci spółdzielczej i jej rozmieszczenie oraz dokonywuje kontroli nad cenami spółdzielczymi zarówno przy zakupie, jak i sprzedaży. W ten sposób ceny spółdzielcze mają szczególny charakter. Z jednej strony są one jak gdyby zbliżone do cen rynku niezorganizowanego, albowiem ich poziom kształtuje się w oparciu o koniunkturę rynku, prawo podaży i popytu rynkowego, z drugiej zaś strony ceny obrotu spółdzielczego zbliżają się do cen państwowych. Ich g ó r n a granica jest wyznaczana przez państwo. W ten sposób ceny spółdzielczego handlu oddziaływują zniżkowo na ceny rynku kołchoźno-jarmarcznego [1]). Nie ulegają one takim wahaniom jak ceny rynku kołchozowego i są

[1]) „Kołchozno-bazarnych cen".

stosunkowo stałe: rewidowane co najwyżej raz na miesiąc. Ponadto we wszystkich przedsiębiorstwach spółdzielczych danego miasta, ceny dla tych samych towarów są jednakowe. Ceny miejskiego handlu spółdzielczego reprezentują więc specyficzną formę świadomego stosowania prawa wartości w socjalistycznej gospodarce.

Koniecznym wreszcie warunkiem dla zniesienia systemu kartkowego była reforma walutowa z 1947 r. dokonana jednocześnie ze zniesieniem systemu kartkowego. W wyniku reformy masa pieniężna znajdująca się w obrocie była dostosowana do potrzeb gospodarki narodowej. Wycofano z obrotu zbywające ilości znaków obiegowych, które mogły naruszyć — zakłócić normalne procesy wymienne. Pieniądz o zniżonej sile nabywczej został zamieniony przez pieniądz pełnowartościowy.

★

Jak wiemy przy systemie kartkowym, posiadanie pieniądza nie jest równoznaczne z możliwością nabycia pożądanych towarów po sztywnej cenie. Zniesienie systemu kartkowego i przejście do handlu bezkartkowego przywróciło normalny proces wymiany towarowo-pieniężnej. Pieniądz uzyskał ponownie znaczenie pełnowartościowego środka obrotowego. W trybie normalnej wymiany towaru na pieniądz, czyli bez kartek, talonów itp. można otrzymać dobra pierwszej potrzeby.

System kartkowy, określając strukturę zapotrzebowania, wnosił elementy egalitaryzmu („urawnitielnosti") — o czym była mowa wyżej (str. 118). W warunkach zaś wolnego rozwiniętego obrotu towarowego, struktura zapotrzebowania jest określana przez wysokość dochodu pieniężnego oraz poziom i stosunek cen poszczególnych dóbr. Przy reglamentowanym zaopatrzeniu, kartka jest swego rodzaju dopełnieniem pieniądza, odgrywając ważną rolę w zagwarantowaniu realnej płacy. Zniesienie systemu kartkowego i przejście do wolnego handlu przekreśliło tę rolę kartki i podniosło znaczenie zapłaty pieniężnej za pracę. Tym samym stworzono dodatkowy bodziec do powiększania wydajności pracy oraz podwyższania kwalifikacji. Rozwój sowieckiego handlu gwarantując wymianę dochodów pieniężnych na towary, stosownie do potrzeb i gustów obywateli, oznacza pełniejszą realizację socjalistycznej zasady zapłaty za ilość i jakość pracy. W nowych warunkach wzrasta znaczenie pieniądza jako środka kontroli nad spożyciem. Przy reglamento-

wanym zaopatrzeniu funkcja pieniądza jako środka kontroli finansowej była ograniczona, bowiem pomiędzy towarem i pieniądzem stała kartka. Wraz ze zniesieniem systemu kartkowego pieniądz stał się pełnowartościowym środkiem kontroli nad obrotem i zapotrzebowaniem, stał się prawdziwym narzędziem — środkiem zbliżenia towaru do spożywcy, odbiorcy. Przy wielkiej ilości cen wartość jednakowych dóbr była wyrażana rozmaitymi kwotami pieniężnymi. Było to sprzeczne z prawem wartości. Przejście od systemu dwóch cen (handlowej i przydziałowej) do jedynej ceny ogólnopaństwowej wzmogło znaczenie pieniądza jako miernika wartości. Jednolite ceny, ustalane przez państwo w oparciu o prawo wartości, wzmocniły wartość pieniądza.

Szczególnie ważną okolicznością w przejściu do systemu jednolitych cen w końcu 1947 r. był fakt, że w stosunku do przeważającej ilości towarów pierwszej potrzeby dokonano tego przez likwidację wysokich cen i ustalenie cen jednolitych na poziomie cen reglamentowanych, zaś o ile chodzi o chleb i kaszę, tj. towary, zajmujące szczególnie ważne miejsce w budżecie spożywczym, nowe ceny były nie tylko 2½-krotnie niższe od cen handlowych, lecz również niższe od cen reglamentowanych. W zakresie ważniejszych artykułów przemysłowych (tkaniny, obuwie, odzież, wyroby dziane itp.) w miejsce niskich cen reglamentowanych i wysokich komercyjnych — ustalono nowe ceny 3,2 razy niższe od cen komercyjnych.

Nowe, planowo ustalane ceny na artykuły pierwszej potrzeby gwarantują planowy rozwój socjalistycznej odbudowy i dalszy wzrost standardu życiowego ludności.

Szczególnie ważną jest okoliczność, że nowy poziom planowanych cen, był ustalony w zasadzie poniżej poziomu cen, które istniały przed zniesieniem systemu kartkowego. Globalna roczna oszczędność społeczeństwa z tytułu przejścia do systemu nowych cen, wyraża się kwotą 57 miliardów rubli, tzn., że nowy poziom cen powiększa analogicznie efektywne dochody, podwyższa zapotrzebowanie, realną płacę roboczą i wartość pieniężnych dochodów ludności. Zniżka cen na artykuły przemysłowe i pierwszej potrzeby dokonana 16.XII.1947 r. była zaledwie pierwszym etapem. W związku z ogólnym wzrostem gospodarstwa narodowego ZSRR oraz wzrostem produkcji artykułów pierwszej potrzeby, Rada Ministrów uznała za konieczne dokonanie drugiej zniżki cen, co też miało miejsce dnia 10 kwietnia 1948 r. Zarządzenie to zmierzało do dalszej poprawy sytuacji społeczeństwa. Nowa zniżka cen przez dalszą zwyżkę siły

nabywczej rubla, gwarantowała podwyżkę płac realnych ludności miejskiej oraz dochodów wsi.

Przejście do systemu jednolitych cen, stworzyło nowe proporcje pomiędzy cenami na poszczególne towary. W szczególności nastąpiło wyrównanie poziomu cen w poszczególnych rejonach kraju. Zmniejszyło się zróżnicowanie cen: zamiast 7 stref cen w zakresie chleba i pieczywa ustalono 5, w zakresie mięsa i przetworów mięsnych, ryby i przetworów rybnych ustalono 3 strefy, — zamiast 4. Zmniejszenie rozpiętości pomiędzy cenami związane było z osiągnięciami w zakresie rozmieszczenia sił produkcyjnych kraju i wyrównaniem różnic pomiędzy kosztami produkcji w różnych okręgach.

Likwidacja zbędnych różnic cen pomiędzy poszczególnymi rejonami w zakresie cen państwowych, wpłynęła zniżkowo na ceny rynku kołchoźnego, przez co osłabiono możliwości dokonywania spekulacyj pomiędzy poszczególnymi okręgami.

W zakresie szeregu artykułów, jak np. owoców i nabiału, ustalono ceny graniczne zamiast dotychczasowego jednolitego poziomu. Umożliwia to realny wpływ na kształtowanie się popytu, jakoteż wpływ na ceny pokrewnych towarów na niezorganizowanym rynku.

★

Przejście do wolnego handlu, związane jest z dużymi zmianami w zakresie realizowanej na rynku masy towarowej. Zmiany w proporcjach pomiędzy cenami różnych towarów, wywołują zmiany zapotrzebowania na różne dobra. Zmiany cen z 1947 r. w związku z przejściem do wolnego obrotu nie pozostały bez wpływu na strukturę zapotrzebowania. W ciągu krótkiego okresu czasu, który upłynął od momentu zniesienia systemu kartkowego ujawniła się różna intensywność w popycie na poszczególne towary, nastąpiło przemieszczenie popytu z jednych towarów i gatunków na inne, przy czym ostrzej zarysowały się wahania sezonowe w popycie na artykuły pierwszej potrzeby. W rezultacie, przejście do wolnego obrotu, opartego o jednolite ceny państwowe, jako też rozwój handlu spółdzielczego, wzmogły oddziaływanie rynku zorganizowanego na niezorganizowany. Nastąpiła powszechna i szybka zniżka cen na rynkach niezorganizowanych. W niektórych miastach i rejonach ceny rynkowe spadły do poziomu przedwojennego. Ceny rynku kołchoźniczego w I kwartale 1948 r. były niższe w stosunku do tegoż okresu

z roku 1947 więcej niż 3-krotnie, poziom zaś cen na miejskim rynku spółdzielczym obniżył się w tym okresie bardziej niż 2-krotnie. Zniżki cen na rynkach kołchozowym i spółdzielczym przyczyniły się do dalszego podniesienia realności płacy roboczej. Charakterystyczną cechą nowych cen rynku kołchoźnego jest ich stosunkowa stałość, brak wszelkich wahań, a tym bardziej nagłych skoków, obserwowanych w okresie wojennej ekonomiki. W tych zjawiskach przejawia się również wzmożone oddziaływanie zorganizowanego rynku w zakresie obrotu towarowego kraju.

Handel spółdzielczy również pomaga państwu w oddziaływaniu na niezorganizowany rynek. Ceny jego są niższe od cen normalnorynkowych, w niektórych zaś ośrodkach — jak np. w Moskwie i Leningradzie oraz w innych miastach — równe cenom państwowym na artykuły pierwszej potrzeby. W paru miastach są one nawet niższe od cen państwowych.

Przejście do wolnego handlu państwowego o jednolitych cenach zmieniło sytuację na rynku niezorganizowanym także pod tym względem, iż usunięty został grunt dla spekulacyjnych operacji. Wzrósł udział artykułów rolnych w obrotach na rynkach kołchozowych. Dalsza zniżka cen rynkowych odbywa się ciągle, w związku ze wzrostem podaży na rynkach kołchozowych, częściowo wskutek wprowadzenia do obrotu towarowego produkcji z dalszych okręgów, głównie dzięki handlowi zorganizowanemu. Bodźcem w zakresie podaży towarowej są także tego rodzaju czynniki ekonomiczne, jak: ceny, taryfy transportowe i „akcja przemysłowa dla wsi" [1]. Wszystko to doprowadzi z czasem do tego, iż handel kołchozowy zajmie w zakresie zaopatrzenia ludności miejskiej artykułami spożywczymi to miejsce, które miał przed wojną.

★

Partia nigdy nie stała na stanowisku, że obrót musi być dokonywany tylko przy pomocy jednego aparatu handlowego. „Byłoby błędem mniemać, że handel sowiecki może być rozwinięty przy pomocy tylko jednego systemu np. przez spółdzielczość. Dla szerokiego rozwinięcia radzieckiego handlu, konieczne jest wykorzystanie

---

[1] W oryginale: „Wstriecznaja torgowla promtowarami". W przekładzie polskim użyliśmy wyrażenia: „akcja przemysłowa dla wsi", jako bardziej zrozumiałego dla polskiego czytelnika.

wszystkich systemów, a więc zarówno sieci spółdzielczej, jak państwowej, jak wreszcie handlu kołchoźnego" — mówi Stalin [1]). Rozwój współzawodnictwa pomiędzy poszczególnymi systemami handlowymi, wciągnięcie do obrotu towarowego wszystkich rodzajów spółdzielczości, jako też przemysłu miejscowego — sprzyja dalszemu rozwojowi obrotu towarowego. We współzawodnictwie poszczególnych systemów w zakresie lepszej obsługi klienteli, biorą udział również działy zaopatrzenia przemysłu i transportu. Mają one bowiem nie tylko szeroką sieć magazynów, sklepów i zakładów zbiorowego żywienia, lecz także duże magazyny pomocnicze, dokonywujące wielkich obrotów w zakresie ziemniaków, jarzyn, mięsa, ryb, mleka, miodu oraz innych artykułów. Powyższe działy zaopatrzenia pracowników przemysłu spełniły wielką i pozytywną rolę w okresie wojennej ekonomiki przy systemie kartkowym. Nie tracą one swego znaczenia również w warunkach wolnego obrotu towarowego.

Po likwidacji systemu kartkowego, zdrowa konkurencja pomiędzy poszczególnymi systemami, rozprowadzającymi towary, a które działają obecnie w ogólnych warunkach wolnego handlu, podnosi się na wyższy poziom. Ta „konkurencja" różni się zasadniczo od konkurencji kapitalistycznej. Konkurencja kapitalistyczna zasadza się na prywatnej własności środków produkcji oraz na wyzysku świata pracy. Oznacza ona ostrą walkę pomiędzy kapitalistami i służy do wydobycia ze społeczeństwa dodatkowych zysków. Pociąga ona za sobą ruinę jednych i wzbogacenie innych, doprowadza do rozrzutności i marnotrawstwa sił wytwórczych. Falsyfikacja towarów, oszukiwanie odbiorcy, okradanie go — to są nieuniknione skutki kapitalistycznej konkurencji i takiegoż handlu.

Podstawowa różnica pomiędzy „konkurencją" na sowieckim rynku, a konkurencją kapitalistyczną, tkwi w zasadniczo innym charakterze rynku ZSRR. Uczestnicy handlu radzieckiego — socjalistyczne przedsiębiorstwa — kierują się w pracy zasadą wypełnienia planu państwowego, w szczególności planu podwyższenia stopy życiowej ludności, nie zaś pogonią za zyskiem. Za fałszowanie towarów i oszukiwanie odbiorców w społeczeństwie radzieckim jest stosowany najwyższy wymiar kary. Zdrowa konkurencja w obrocie towarowym jest jedną z form socjalistycznego współzawodnictwa. U podstaw jej leży walka o rozwój obrotu towarowego, lepsze zaopatrze-

---

[1]) J. Stalin: Woprosy leninizma (Zagadnienia leninizmu), Wyd. 11, str. 389

nie odbiorców, poszerzenie asortymentu, polepszenie jakości towarów oraz podniesienie kultury w obsłudze i wreszcie zmniejszenie strat w obrocie towarowym.

„Socjalistyczne współzawodnictwo pomiędzy przedsiębiorstwami w obrocie towarowym i w produkcji w połączeniu z systemem premiowania są potężnym źródłem progresywnego rozwoju radzieckiego handlu" [1]).

★

Przy zaopatrzeniu kartkowym możliwość zmiany popytu (z jednych dóbr na inne) jest ograniczona. Ograniczony zresztą był także w okresie wojennym asortyment produkowanych towarów. W warunkach wolnego handlu wzrasta znaczenie wszystkich ekonomicznych czynników, wpływających na rozwój obrotu towarowego, a przede wszystkim wzrasta znaczenie ceny, jako czynnika oddziaływującego na zapotrzebowanie, a tym samym na strukturę i zakres obrotu towarowego. Struktura zapotrzebowania w gospodarce socjalistycznej nie kształtuje się żywiołowo tak, jak w warunkach kapitalistycznych. Struktura ta jest kształtowana świadomie przez państwo, które wykorzystuje w tym celu ceny. Zmieniając wzajemne stosunki pomiędzy cenami na poszczególne towary, państwo przyczynia się do zmian popytu na poszczególne towary, do zbytu niektórych towarów i przez to określa rozmiary zapotrzebowania członków socjalistycznego społeczeństwa, współdziała w podnoszeniu poziomu materialnego warstw pracujących, określa nie tylko wzrost globalnego zapotrzebowania, lecz także wpływa na polepszenie jego struktury.

Normalny obrót towarowy wymaga, ażeby wartość towarów, kierowanych do wymiany była proporcjonalna w stosunku do możliwości płatniczych społeczeństwa. Równowaga pomiędzy obrotem towarowym i siłą nabywczą ludności zależy m. in. od struktury masy towarowej i od proporcji pomiędzy zapotrzebowaniem oraz podażą poszczególnych grup towarów.

Towar jest wyrazem jedności: wartości użytkowej i wartości [2]). Towarowi radzieckiemu obce są sprzeczności właściwe towarowi

---

[1]) N. Wozniesienskij: Wojennaja ekonomika SSSR w pieriod Otieczestwiennoj wojny, str. 123.

[2]) „Towar predstawlajet jedinstwo potrebitielnoj stoimosti i stoimosti".

w warunkach kapitalistycznych, sprzeczności antagonistyczne, których rozwój prowadzi ku kryzysom. Nie wyklucza to jednak, iż w wypadkach kiedy ignoruje się asortyment i wartość towarów, praca, zużyta na ich wyprodukowanie nie uzyskuje powszechnego uznania [1]. Tak na przykład po dokonaniu pieniężnej reformy podniosło się zapotrzebowanie na gatunkowo lepsze towary i szereg dóbr, wyprodukowanych przez spółdzielczość i przemysł miejscowy, bez uwzględnienia nowych warunków rynkowych, nie mogło być zrealizowanych na rynku. Ustalenie pełnej proporcji pomiędzy wartością artykułów sprzedawanych i popytem na nie ze strony konsumenta — oto jedno z najważniejszych zadań dnia. Proporcja ta gwarantuje normalny obrót towarowy i pieniężny w kraju i przez to samo przesądza o powodzeniu planu w zakresie obrotu towarowego.

W sowieckim obrocie towarowym odbiorcy dokonywują pełnej kontroli pracy przedsiębiorstw handlowych przy pomocy pieniądza a to przez stałe podnoszenie swych wymagań, co z kolei oznacza wzmożenie wpływu handlu na produkcję. Asortyment produkcji musi bowiem ściśle odpowiadać konkretnym żądaniom, wzrastającego pod względem ilościowym i jakościowym popytu, wskutek czego też m. in. stale rozszerza się produkcja nowych towarów.

W nowopowstałych warunkach bezkartkowego handlu wzrasta znaczenie umów pomiędzy przemysłem i handlem, wzrasta odpowiedzialność przedsiębiorstw za jakość i asortyment produkowanych dóbr, w z r a s t a z n a c z e n i e h u r t o w y c h o g n i w w o b r o c i e t o w a r o w y m, k t ó r e m u s z ą ś c i ś l e k o n t r o l o w a ć p r o d u k c j ę t o w a r o w ą i powinny m. in. przeciwdziałać przedostawaniu się do obrotu detalicznego towarów niepełnowartościowych oraz kiepskiej jakości. Przy wolnym obrocie towarowym wzrasta również znaczenie kredytu. Wzrastają wkłady kredytowe w obrocie towarowym. Z drugiej zaś strony wzrasta obracalność towarami (rotacja), co prowadzi z kolei do zmniejszenia długości terminów kredytowych.

Wiadomo, iż system kartkowy powoduje zwolnienie tempa obrotów towarowych. W okresie wojny w aparacie handlowym Ministerstwa Handlu obrót przyśpieszono około półtorakrotnie. Przejście do wolnego obrotu bezkartkowego usunęło szereg przyczyn, które

[1] „Obszczestwiennogo priznania" — czyli mówiąc prościej — towar nie znajduje nabywcy.

powodowały wolniejsze tempo obrotu towarowego, jak np. konieczność magazynowania towarów w ciągu całego okresu rozdzielczego.

W okresie obrotu reglamentowanego, gdy nie było różnic w obrocie poszczególnymi towarami, miarodajne były przeciętne terminy kredytowania. Teraz stały się one hamulcem w rozwoju obrotu towarowego. Po to, ażeby kredyt był jak najbardziej czynny i pobudzał wzrost obrotu towarowego — nie tylko w całości, lecz i w stosunku do poszczególnych dóbr — powinny być ustalone zróżnicowane terminy kredytowania, stosownie do rotacji w zakresie poszczególnych towarów.

Wolny, szeroko rozwinięty sowiecki obrót towarowy wymaga dużego polepszenia pracy przedsiębiorstw handlowych, a przede wszystkim podniesienia wydajności pracowników handlowych. Wzrost obrotu sieci handlowej, zaprzestanie prac związanych z systemem kartkowym, jak sprawdzanie, odcinanie i naklejanie odcinków, zwiększenie sprzedaży towarów w gotowym opakowaniu, większa specjalizacja poszczególnych sekcji w sklepach i magazynach — to są nowe elementy wzrostu wydajności pracy aparatu handlowego.

Rotacja towarowa jest ważnym elementem składowym w zakresie produkcji towarów. Przyśpieszenie rotacji ma decydujący wpływ na wzrost tempa produkcji. Dla przyśpieszenia obrotu towarowego konieczne jest poznanie potrzeb odbiorców, racjonalizowanie drogi przebiegu towarów, stałe usprawnianie ich dostawy oraz prawidłowe rozmieszczenie sieci przedsiębiorstw handlowych.

Podniesienie wydajności pracy pracowników handlowych, przyśpieszenie obrotu towarowego, zmniejszenie strat, kosztów kredytu itp., wreszcie likwidacja kosztów związanych z systemem kartkowym — wszystko to powinno się przyczynić do spadku kosztów obrotu towarowego.

W związku ze zniesieniem systemu kartkowego ponownie stała się aktualna sprawa prawidłowej organizacji gospodarki pieniężnej, w szczególności racjonalnego wykorzystywania środków obrotowych. Przejście do wolnego handlu na podstawie nowych jednolitych cen detalicznych, jako też konieczność stworzenia określonych zapasów towarowych dla zagwarantowania sprawnego [1]) handlu, wpłynęły na zmianę i skład środków obrotowych przedsiębiorstw handlowych. W związku ze wzrostem masy towarowej ogólna kwota środków obrotowych przedsiębiorstw handlowych wzrasta, co też zostało

[1]) „Obezpieczenia biezpierebojnoj kulturnoj torgowli".

przewidziane w budżecie na 1948 rok. W szeregu organizacji handlowych powstały niedobory środków obrotowych, w innych zaś, mianowicie w tych, które przeszły na obrót po zniżonych cenach, powstały nadwyżki. W ten sposób przejście do wolnego obrotu wymagało poddania rewizji rozdziału środków obrotowych pomiędzy poszczególne przedsiębiorstwa i organizacje handlowe. Wzmocnienie gospodarki finansowej organizacyj handlowych nie jest do pomyślenia bez prawidłowego planowania środków obrotowych, bez przestrzegania ustalonych norm zapasów towarowych (remanentów), bez wypełnienia planów kapitalizacji, wzmocnienia dyscypliny finansowej, przestrzegania zasad oszczędności i likwidacji marnotrawstwa. Dlatego konieczne jest przywrócenie w pełnym zakresie rozrachunku gospodarczego („chozrasczota") w przedsiębiorstwach handlowych, wzmocnienie dyscypliny w zakresie przestrzegania umów i wzmocnienia roli kierownictwa.

Większe wymagania muszą być także postawione w odniesieniu do samego planowania obrotu towarowego. Zamiast planowania obrotu towarowego i środków nań na podstawie ustalonych kontyngentów i norm zaopatrzenia, jak to miało miejsce w okresie kartkowym, teraz planowanie powinno być prowadzone na podstawie głębokiej ekonomicznej analizy rynku, wskaźników dla poszczególnych rejonów, ruchu ludności, dynamiki jej dochodów pieniężnych, p o p y t u itp. W planowaniu obrotu towarowego wzrasta znaczenie komórek lokalnych, tym bardziej, że w nowych warunkach szczególnego znaczenia nabiera wzrost obrotu towarowego w ramach miejscowych zasobów.

★

Praktyka rozwoju radzieckiego handlu w okresie od momentu dokonania reformy pieniężnej i zniesienia systemu kartkowego potwierdza olbrzymie i podstawowe znaczenie wyżej omówionych środków. One sprzyjały dalszemu wzrostowi tempa socjalistycznej reprodukcji i podnoszeniu poziomu życiowego warstw pracujących. O tym świadczą wspaniałe wyniki rozwoju sowieckiej gospodarki w I kwartale 1948 r.

Zniżka cen zarówno na zorganizowanym, jak niezorganizowanym rynku podniosła zdolność nabywczą rubla w I kwartale 1948 r. o 41% w porównaniu z I kwartałem roku poprzedniego. Realna płaca robocza w tym czasie wzrosła przeciętnie o 51%. Sprzedaż ważniej-

szych artykułów pierwszej potrzeby wzrosła znacznie i tak np. chleba — o 72%, kaszy i makaronu o 52%, wyrobów cukierniczych o 57%, cukru — 2,7-krotnie, tkanin bawełnianych o 44%, jedwabnych o 44% itp.

Wzrósł dopływ sił roboczych do produkcji, wydajność pracy wzrosła o 21%. Wiele przedsiębiorstw osiągnęło rentowność i zrzekło się państwowych dotacji.

Wzmocnienie rubla wzmocniło tym samym rozrachunek gospodarczy, zagwarantowało normalny obrót towarowy i systematyczną zniżkę cen. Wszystkie te osiągnięcia sowieckiej gospodarki dowodzą, jak bardzo na czasie i jak wysoce efektywna była likwidacja systemu kartkowego i przejście do wolnego obrotu. Powodzenie przedsięwziętych reform, osiągnięte zaledwie w dwa lata po zakończeniu ciężkiej wojny i w rok po szczególnie ciężkiej suszy, jest dowodem szczególnej siły sowieckiego ustroju społecznego i olbrzymiej przewagi socjalistycznego systemu gospodarowania nad kapitalistycznym.

W krajach kapitalistycznych przejście do tzw. gospodarki pokojowej i odbudowa gospodarstwa, odbywa się wolnym tempem, przy czym koszty tej odbudowy przerzuca się na barki świata pracy. Kapitalistyczne monopole w dalszym ciągu mają olbrzymie zyski, podczas gdy poziom życiowy warstw pracujących spada wskutek zwyżki cen, wzrostu bezrobocia, inflacji i nadciągającego kryzysu ekonomicznego. W krajach europejskich reglamentowanie zaopatrzenia nie tylko że nie zostało zniesione, lecz rozszerza się na nowe towary, zaś normy zaopatrzenia są zmniejszane.

W ZSRR wszystkie gałęzie produkcji rozwijają się szybko, zwiększa się liczebność robotników, zatrudnionych w gospodarce narodowej, wzrasta płaca robocza i odpowiednio zdolność nabywcza społeczeństwa, ceny zniżkują. Ekonomice ZSRR nie zagraża kryzys. Rozwija się ona zgodnie z progresywnym planem socjalistycznej rozbudowy. Na tej podstawie gwarantuje się dalszy wzrost obrotu towarowego i wzrost zamożności sowieckiego narodu.

Zniesienie systemu kartkowego i przejście do wolnego, szeroko rozwiniętego obrotu towarowego, jest jednym z ważniejszych etapów powojennej odbudowy gospodarki narodowej ZSRR, dalszego potężnego rozwoju socjalistycznej ekonomiki.

MATERIAŁY I PRZYCZYNKI

W poniżej zamieszczonym przyczynku autor daje genezę spółdzielni parcelacyjno - osadniczych na tle akcji zaludnienia Ziem Odzyskanych oraz opisuje pierwsze stadium rozwoju tych spółdzielni. Wobec włączenia problemu produkcyjnej spółdzielczości rolniczej do rzędu naczelnych zagadnień przebudowy społecznej wsi polskiej, sprawa spółdzielni parcelacyjno - osadniczych budzi zainteresowanie ogólne, już nie tylko jako problem zagospodarowania Ziem Odzyskanych. W następnych zeszytach Przeglądu przejdziemy do omawiania spółdzielni parcelacyjno-osadniczych, już w związku z tym ogólnym aspektem tego zagadnienia.

OSADNICTWO SPÓŁDZIELCZE NA ZIEMIACH ODZYSKANYCH

Osadnictwo na Ziemiach Odzyskanych

Nim przystąpimy do wyliczenia i scharakteryzowania różnych form osadnictwa zastosowanych na naszych ziemiach zachodnich a spółdzielni parcelacyjno-osadniczych w szczególności, musimy kilka słów poświęcić władzom, urzędom i instytucjom, powołanym specjalnie dla zagadnień osadnictwa, lub którym powierzono dodatkowo sprawy osadnictwa i parcelacji.

Dla zcentralizowania całej akcji i nadania jej jednolitego oblicza z jednej strony, z drugiej zaś dla usprawnienia pomocy państwa dla całej akcji, powołano do życia Ministerstwo Ziem Odzyskanych, którego celem jest zagospodarowanie ziem zachodnich możliwie w najkrótszym czasie i przy użyciu minimum sił technicznych. Bezpośrednio temu celowi służy Departament Osiedleńczy z Wydziałami Osiedleńczymi na szczeblach wojewódzkich.

Drugim urzędem dla spraw osadnictwa jest Centralny Państwowy Urząd Repatriacyjny o trzystopniowej organizacji, a więc również na szczeblach wojewódzkich i powiatowych. Nazwa tego urzędu wskazuje, że głównym jego zadaniem jest opieka nad repatriantami, ale ponieważ repatrianci stanowią główny trzon osadników, więc główna część prac PURu sprowadza się do roli regulatora akcji osadniczej.

Wielką rolę w sprawie osadnictwa spełniają również Urzędy Ziemskie, obecnie Wojewódzkie Działy Rolnictwa i Reform Rolnych, przeprowadzając techniczną i mierniczą stronę parcelacji. Wykonują też one plan osadnictwa i zabudowy.

Oczywiście jasną jest rzeczą, że i inne urzędy państwowe i samorządo-

we, a nawet zjednoczenia przemysłowe odgrywają w ogólnej akcji niemałą rolę.

Obok czynnika państwowego wciągnięto do wielkiego dzieła zorganizowania Ziem Odzyskanych czynnik naukowy w postaci Rady Naukowej dla Zagadnień Ziem Odzyskanych z Biurem Studiów Osadniczo-Przesiedleńczych jako jej organem uzupełniającym, jak również i czynnik społeczny przez powołanie Społecznej Rady Osadnictwa Spółdzielczo-Parcelacyjnego przy Ministerstwie Ziem Odzyskanych z Głównym Biurem Rady Społecznej, jako organem wykonawczym i kontrolnym.

Rada Naukowa i Biuro Studiów ograniczały swą działalność li tylko do badań naukowych, rozpatrując na tzw. Sesjach Rady Naukowej poszczególne problemy związane i dotyczące osadnictwa. Dlatego na tym miejscu nie będziemy rozpatrywać ani historii, ani działalności tej Rady.

Natomiast przypatrzymy się bliżej Radzie Społecznej Osadnictwa, gdyż jej udział w akcji osadniczej jest bardzo poważny, a w pewnych wypadkach decydujący. Społeczne Rady Osiedleńcze są instytucją trzystopniową, gdyż występują również na szczeblach wojewódzkich i powiatowych. Przy czym jako fakt bardzo znamienny należy zanotować, że istnieją różnice między Radami Społecznymi działającymi na terenie tzw. Polski Centralnej, a działającymi na terenach ziem zachodnich Różnice dotyczące celu i kompetencji, a nie składu.

Główną Radę Społeczną Osadnictwa Spółdzielczo-Parcelacyjnego powołano do życia dnia 18.III.1946 r. W skład tej rady, jak również w skład rad na niższych szczeblach weszli przedstawiciele takich organizacji, jak Wici, Samopomoc Chłopska, Związek Walki Młodych, Związek Nauczycielstwa Polskiego, Związek Rewizyjny Spółdzielni R. P. i Polski Związek Zachodni, przedstawiciele partii politycznych oraz na podstawie zarządzenia z dnia 27.I.1947 r. o reorganizacji Rad Społecznych, wydanego łącznie przez Ministerstwo Ziem Odzyskanych, Administracji Publicznej i Rolnictwa i Reform Rolnych został przewidziany także stały udział w Radach czynnika administracyjnego. Obecnie zatem na szczeblu wojewódzkim przewodniczącym Rady Społecznej jest Wojewoda lub jego urzędowy zastępca, sekretarzem dyrektor wojewódzkiego PURu, stanowisko zaś wiceprezesa zarezerwowano dla czynnika społecznego, wybranego z wyżej wymienionych organizacji. To prezydium może dokooptować i zwykle dokooptowuje i innych członków — przedstawicieli tychże organizacji lub osoby uznane przez prezydium za pożądane. Na szczeblu powiatowym przewodniczy Radzie Społecznej Starosta lub jego urzędowy zastępca, sekretarzuje naczelnik powiatowego PURu, pozostały skład analogicznie, jak przy Radach wojewódzkich rekrutuje się z przedstawicieli społeczeństwa.

Na Ziemiach Dawnych Rady Społeczne zajmują się werbowaniem osadników, kompletowaniem tzw. grup osadniczych czy też zespołów spółdzielczych spółdzielni parcelacyjno-osadniczych, a wreszcie wspólnie z PURem transportem osadników aż do miejsca przeznaczenia. Rady Społeczne działają przy pomocy instruktorów i inspektorów terenowych,

którzy są pracownikami Biura Głównego Rady Społecznej. Do połowy 1947 r. było czynnych 16 inspektorów, 108 instruktorów.

Działalność Rad Społecznych na Ziemiach Odzyskanych ma wybitnie charakter opiekuńczy. Spełniają one tam również rolę pośrednika między osadnikami a całym aparatem administracyjnym.

Należy zaznaczyć, że cała akcja osadnicza jest przeprowadzana według powziętego planu opracowanego przez Radę Naukową i zaakceptowanego przez czynnik rządowy z małymi tylko zmianami. Nad wykonaniem tego planu czuwa Centralny Urząd Planowania Przestrzennego z komórkami wykonawczymi na szczeblach wojewódzkich i powiatowych. Pod względem podziału administracyjnego istnieją powiaty wyłączone z osadnictwa spółdzielczego, jak powiaty kłodzki, jeleniogórski, kamieniogórski. Wszystkie powiaty nadgraniczne, jak np. Lwówek, Lubań są zarezerwowane wyłącznie dla osadnictwa wojskowego.

Gospodarstwa rolne podzielono na podlegające i nie podlegające parcelacji, zgodnie z brzmieniem dekretu o reformie rolnej. Podział ten ma to praktyczne zastosowanie, że gospodarstwa nieobjęte parcelacją jako indywidualne, zostają osiedlane przez indywidualnych osadników, chociażby ci osadnicy byli kierowani do nich grupowo. Parcelacji podlegają wyłącznie majątki, które według przeznaczenia są podzielone na państwowe, przeznaczone do parcelacji grupowej i do parcelacji spółdzielczej, a częściowo także do uzupełnienia niedostatecznych gospodarstw indywidualnych. Wszystkie majątki poniemieckie posiadają zarząd tymczasowy. A więc mamy następujące formy osadnictwa: indywidualne, zbiorowe lecz z przeznaczeniem natychmiastowego objęcia gospodarstw indywidualnych, grupy pracowniczo-parcelacyjne, spółdzielcze i wojskowe. O formie osadnictwa decyduje zasadniczo wyposażenie techniczne i inwentarz żywy kandydatów, gdyż Społeczna Rada Osadnictwa stawia pod tym względem różne wymagania. I tak: kandydat na gospodarstwo indywidualne musi wykazać się posiadaniem jednego konia lub dwóch krów na rodzinę oraz dostateczną ilością środków materialnych, tak by mógł objąć gospodarstwo bez jakiejkolwiek pomocy ze strony państwa. Wymogi te są uzależnione od stopy procentowej zniszczenia gospodarstwa. Wyżej podane wymagania odnoszą się do gospodarstw zniszczonych ponad 25%. Dla grup pracowniczo-parcelacyjnych wymaga się: 1 koń i 1 krowa na rodzinę, dla spółdzielni osadniczo-parcelacyjnych — 1 koń na 3 rodziny i 1 krowa na 2 rodziny.

Grupy parcelacyjne są formą pokrewną osadnictwu w formie spółdzielczej. Główna Rada Społeczna dopatruje się w obu tych formach tak wielu podobieństw i licznych analogii, że w sprawozdaniach i zestawieniach cyfrowych łączy obie te formy razem. Z tego też głównie powodu, nim przejdziemy do omawiania spółdzielni osadniczo - parcelacyjnych, poświęcimy więcej uwagi grupom parcelacyjnym, tym bardziej, że zmuszeni jesteśmy zestawienia cyfrowe podawać również łącznie. Za łącznym omówieniem tych dwóch form przemawia jeszcze jeden aspekt, a mianowicie brak rozróżnienia między nimi w budżetach państwowych w za-

kresie pomocy finansowej i kredytowej. Za przykładem państwa, nie robią rozróżnienia między tymi dwoma formami instytucje kredytowe, jak Bank Gospodarstwa Spółdzielczego, a zwłaszcza Państwowy Bank Rolny. Pomoc finansowa państwa przejawia się w przydziałach koni, krów, traktorów, a kredytowa w udzielaniu indywidualnych pożyczek na odbudowę. O pożyczkę indywidualną może się ubiegać członek grupy czy spółdzielni parcelacyjno - osadniczej dopiero po uzyskaniu aktu nadania. Członkowie ci otrzymują akty nadania bez trudności i w pierwszym rzędzie. Przewidziano również jako formę osadnictwa — tzw. grupy pracowniczo - parcelacyjne. Na osadnictwo pracowniczo - parcelacyjne wyasygnował rząd 115 milionów zł. Czym w pewnym zakresie dla spółdzielczego osadnika jest spółdzielnia, tym dla pracownika osadniczego jest Kasa Gwarancyjna. Każdy członek grupy pracowniczo - parcelacyjnej staje się automatycznie członkiem Kasy Gwarancyjnej, musi jednakże podpisać deklarację przystąpienia. Każdy członek — pracownik nie obarczony rodziną oddaje na rzecz funduszu parcelacyjnego 25% swych zarobków, które potrąca mu się tylko z deputatów w zbożu, mleku, ziemniakach i opale. Członkowie obarczeni rodziną oddają z tych samych zarobków 20%. Równocześnie na fundusz parcelacyjny, Państwowy Zarząd Nieruchomości Ziemskich jako gospodarz uprawianych czasowo majątków, wpłaca dla każdego wolnego pracownika 20%, a dla obarczonego rodziną 25%. Z tak zebranego funduszu w najdalszym pięcioletnim okresie wyposaża się osadnika na samodzielną gospodarkę w krowę, parę prosiąt, pług, bronę oraz z chwilą odejścia na indywidualną gospodarkę — w konia z uprzężą i wozem. Kasa gwarancyjna opiera swą działalność na specjalnym statucie wydanym przez Główną Radę Społeczną. Statut ten jest przeróbką niektórych artykułów statutu spółdzielni parcelacyjno - osadniczej, który omówimy obszerniej.

Statut spółdzielni parcelacyjno-osadniczej

Spółdzielnia parcelacyjno - osadnicza jest bardzo młoda, bo istnienie swoje datuje od 1945 r.

Dzięki odzyskaniu ziem zachodnich i racjonalnie przeprowadzonej reformie rolnej, zjawiła się konieczność zorganizowania akcji, która przez swą masowość i szybkość stała się problemem naukowo - społecznym. Problem ten należycie oceniony został i rozwiązany przy pomocy Rady Naukowej dla Zagadnień Ziem Odzyskanych.

Przy rozstrzyganiu tego problemu odrzucono od razu i bez namysłu obie skrajne drogi, tzn. nie dopuszczono do bezplanowej inicjatywy prywatnej i nie przerzucono ciężaru akcji na barki państwa w rozumieniu upaństwowienia całej akcji. Jako jedna z możliwości pośrednich wysunęła się kwestia rozwiązania tego ważnego i wielkiego zadania na drodze spółdziałania wszystkich zainteresowanych, a więc państwa, obywateli i doświadczonych doradców na drodze spółdzielczości. W ten sposób na tory spółdzielczości pchnięto i sprawę parcelacyjno-osadniczą.

Nim jeszcze losy wojny zostały przesądzone, a raczej, gdy pozornie wydawało się, że zwycięstwo Niemiec jest prawdopodobne, było wielu ludzi, którzy dobrze zdawali sobie sprawę, że potęga hitlerowska runie i że ziemie niegdyś zrabowane muszą wrócić do Polski. Między innymi dr Rajmund Buławski, już w czasie okupacji niemieckiej napisał pracę: „Problemy osadniczo - przesiedleńcze ziem odzyskanych“. W książce tej autor przewidywał, że ziemie te muszą nam przypaść bez niepotrzebnych nam jej mieszkańców Niemców i że będziemy musieli sami osiedlić je własnymi siłami i szybko. To też przewiduje on ingerencję państwa jako człona kierowniczego i normującego, ale przewiduje przede wszystkim współdziałanie samych osadników, proponuje tworzenie drużyn osadniczych, zwraca uwagę na planowanie akcji.

Kiedy 10 lipca 1945 r. powołana została do życia Rada Naukowa dla Zagadnień Ziem Odzyskanych mogła już na pierwszej sesji w dniach od 30.VII — 1.VIII.1945 r. zająć się dokładnie tą sprawą.

Na specjalnie zwołanej komisji Rady w marcu 1946 r. omawiano szczegółowo projekt statutu spółdzielni parcelacyjno - osadniczej, który jako rezultat obrad komisji został przesłany Ministerstwu Ziem Odzyskanych do zatwierdzenia. Ministerstwo Ziem Odzyskanych ustaliło wspólnie z Ministerstwem Rolnictwa i Reform Rolnych ostatecznie tekst statutu, który już jako statut wzorowy został wydany przez Radę Społeczną w Warszawie 31.III.1946 r.

Postanowienia ogólne tego zatwierdzonego, wzorowego statutu decydują, że spółdzielnia parcelacyjno - osadnicza to tylko przejściowa forma osadnictwa rolniczego. Spółdzielnia, jako osoba prawna, nie jest ani statutowo, ani faktycznie właścicielem nieruchomości (gruntu, budynków), lecz może być użytkownikiem i administratorem tzw. resztówek pofolwarcznych. Ten przepis ma duże znaczenie przy obliczaniu podatku gruntowego.

Członkiem spółdzielni parcelacyjno - osadniczej może być rolnik osadnik, który za pośrednictwem spółdzielni uzyskał akt nadania gospodarstwa rolnego i zadeklaruje przystąpienie do spółdzielni. Ponieważ spółdzielnia parcelacyjno - osadnicza jest pewnego rodzaju spółdzielnią pracy, więc członkowie jej poza normalnymi prawami (bierne i czynne prawo wyborcze) mają prawo do wynagrodzenia za pracę w gotówce lub naturze. Moment pracy uwzględnia się również przy podziale ewentualnej nadwyżki. Do obowiązków członka, poza normalnymi obowiązkami, zalicza statut obowiązek odpłatnej pracy i odpłatnego świadczenia inwentarzem żywym i martwym na rzecz spółdzielni. Członkostwo można wypowiedzieć na sześć miesięcy przed upływem roku kalendarzowego. Walne zgromadzenie może też pod pewnymi warunkami wykluczyć członka.

Spadkobiercy zmarłego członka, odpowiadający wymogom statutowym, mogą przejąć członkostwo zmarłego.

Na fundusze spółdzielni składają się:

udziały w wysokości sześciuset złotych od każdego przeciętnie przypadającego na członka ha ziemi, płatne ratami w gotówce lub naturze;

fundusz zasobowy, na który składa się wpisowe 10% czystej nadwyżki;

fundusz parcelacyjny: 10% wynagrodzeń za pracę, przelewy czystej nadwyżki przeznaczonej do podziału, specjalne wkłady członków i kredyty;

fundusz specjalny: ofiary, subwencje, dobrowolne składki członków.

Władze spółdzielni parcelacyjno - osadniczej nie różnią się statutowo od władz jakiejkolwiek innej spółdzielni.

Zwyczajne, doroczne, ustawą przewidziane walne zgromadzenie odbyć się powinno najpóźniej w październiku. Nadzwyczajne walne zgromadzenie powinno się odbyć w ciągu miesiąca od chwili statutem przewidzianego zażądania takiego walnego zgromadzenia. Na wypadek opieszałości zarządu w zwołaniu nadzwyczajnego walnego zgromadzenia, zebranie takie może zwołać rada nadzorcza lub Związek Rewizyjny, względnie lustratorzy central branżowych.

Zarząd zwołuje walne zebranie w sposób zwyczajny i zawiadamia o miejscu, czasie i o porządku obrad tak członków spółdzielni, jak i Związek Rewizyjny. Walne zgromadzenie poza normalnymi, ustawowymi kompetencjami, uchwala wnioski w sprawie przydziału parcel oraz projektuje plany zabudowy, zatwierdza zasady wynagrodzenia za pracę i za inne świadczenia na rzecz spółdzielni.

Statut nie podaje ilościowego składu rady nadzorczej, trzeba zatem przyjąć ustawowe minimum, tj. trzy osoby. Rada Nadzorcza powołuje i odwołuje zarząd, przyjmuje członków i sprawuje ustawą przewidzianą kontrolę. Zbiera się ona co najmniej raz na kwartał.

Statut nie podaje również ilościowego składu zarządu spółdzielni. Z innych jednak postanowień tegoż statutu wynika, że musi być co najmniej dwuosobowy. Zarząd konstytuuje się sam z wyjątkiem przewodniczącego, którego wyznacza Rada Nadzorcza. Funkcje zarządu są honorowane w ramach budżetu. Rokiem obrachunkowym spółdzielni parcelacyjno - osadniczej jest rok rolniczo - gospodarczy, tj. od 1 lipca do 30 czerwca.

Rachunkowość według statutu ma być zgodna z przepisami prawa (ustawą o spółdzielniach, rozporządzeniami skarbowymi) i zaleceniami Związku Rewizyjnego. Pewną odrębnością statutu spółdzielni parcelacyjno - osadniczej są postanowienia o sądzie polubownym, który w praktyce ma jednak niewielkie zastosowanie wobec rozstrzygania niemal wszystkich spraw przez walne zgromadzenie, zwoływane w małych spółdzielniach bardzo często.

Bardzo ważną, mogącą mieć duże praktyczne zastosowanie, jest wzmianka końcowa o ewentualnym przekształceniu się spółdzielni na inny typ po spełnieniu statutowych zadań głównych.

Spółdzielnie parcelacyjno-osadnicze

Spółdzielnia parcelacyjno - osadnicza zawiązuje się na tzw. ziemiach starych. Delegat odpowiedniej ilości kandydatów na spółdzielczą parcelację udaje się do powiatowej, względnie wojewódzkiej Rady Społecznej przedstawić jej ilość kandydatów, ich stan rodzinny i wyposażenie w inwentarz żywy i martwy. Otrzymuje wzór statutu i uzgodnia położenie i wielkość majątku, który ma być wspólnie zagospodarowany. Następnym etapem jest wyjazd kilku delegatów do wyznaczonego majątku za wolnymi biletami przejazdu, uzyskanymi przez powiatowy PUR. Na miejscu, po dokładnym obejrzeniu i zorientowaniu się w planie osadniczym, gdy delegaci decydują się na objęcie majątku, donoszą odpowiedniej lokalnej Radzie Społecznej, że rezerwują go dla siebie. Do końca 1946 r. okres rezerwowy, czyli od chwili obejrzenia obiektu do chwili faktycznego objęcia wynosił dwa miesiące; w 1947 r. skrócono ten okres do jednego miesiąca. Po upływie tego okresu majątek nie objęty uważa się za wolny i może być zaofiarowany innej grupie kandydatów. Następnie spółdzielnia konstytuuje się w dotychczasowym miejscu pobytu i jej członkowie wyjeżdżają zbiorowo pod opieką miejscowego PUR, który dostarcza środków przewozowych. Z chwilą przybycia do obranego majątku — dostają się oni pod opiekę miejscowej Rady Społecznej, która załatwia wszelkie formalności, stara się o przydziały, ulgi, kredyty, subwencje. Jednym słowem załatwia wszystkie sprawy organizacyjne i formalne, jak rejestracja, podatki, podania do władz, występowanie o dostawy, przydziały itd., pozwalając tym samym członkom spółdzielni zająć się wyłącznie sprawami zagospodarowania i urządzenia wewnętrznego. Rozdziału przydzielonego inwentarza dokonuje Gminna Spółdzielnia Samopomocy Chłopskiej. Poza przydziałami państwowymi, spółdzielnia może nabyć przez Centralę Spółdzielczą traktory w cenie 140 — 220 tys. zł. Otrzymuje od Banku Rolnego pożyczkę w wysokości zł 300.000 — 3,5 miliona złotych, zależnie od rozmiaru majątku i stanu budynków. Pożyczki te są długoterminowe na 10 — 15 lat, oprocentowane bardzo nisko, gdyż zaledwie 2%; pierwsza rata pożyczki jest płatna po czterech latach. B. G. S. udziela również kredytu średnioterminowego o 8% odsetkach.

Bezpośrednimi opiekunami spółdzielni są inspektor i instruktor z ramienia Głównego Biura Rady Społecznej, z których pierwszy poza kontrolą pomaga w sprawozdawczości, a drugi udziela praktycznych wskazówek z zakresu gospodarki. Spółdzielnią interesuje się od razu Zrzeszenie Samopomocy Chłopskiej przez swych inspektorów i rewidenci Centrali Rolniczej „Samopomoc Chłopska".

Po tym omówieniu podstaw prawnych spółdzielni i opisaniu sposobu jej powstania przedstawimy najbardziej charakterystyczne dane cyfrowe na podstawie sprawozdań Biura Głównego Rady Społecznej. Jak już wspomniano, cyfry te mają charakter orientacyjny mimo, że są oparte na bezpośrednim materiale sprawozdawczym, a to z tego powodu, że są wspólne dla grup parcelacyjnych i dla spółdzielni.

Przede wszystkim należy zaznaczyć, że do lata 1947 r. Państwowy Bank Rolny według zestawień Głównego Biura Rady Społecznej rozdysponował dotychczas kredytu dla:

woj. wrocławskiego	9.300.000 zł.
„ szczecińskiego	4.000.000 „
„ olsztyńskiego	3.500.000 „
„ gdańskiego	700.000 „
„ Ziemi Lubuskiej	2.200.000 „
„ śląsko-dąbrowsk.	300.000 „

rozdzielając go między spółdzielnie parcelacyjno - osadnicze i grupy parcelacyjne. Niestety w żadnym sprawozdaniu nie podano klucza podziału.

Następnie podać należy, że państwo wyasygnowało w miesiącu czerwcu 1947 r. 10 milionów złotych jako pomoc spółdzielniom i grupom parcelacyjnym na zakup koniecznego inwentarza, a na najbliższe 10 miesięcy przewidziano w budżecie na ten sam cel kwotę 220 milionów. Na pierwszy kwartał 1948 r. przewidziano kredyt 30 mil. zł. dla zasilenia grup parcelacyjnych i spółdzielni parcelacyjno - osadniczych. Kredytem tym dysponuje B. G. S. Kwoty (odnoszące się do 1947 r.) pochodzą z dwóch źródeł, część stanowią dotacje państwa, a reszta pochodzi ze zbiórek społecznych. Akcja zbiórek przyniosła w samym tylko województwie krakowskim, które przoduje pod tym względem — siedem milionów złotych. Świadczy to o tym, że całe społeczeństwo żywo się interesuje losami osadnictwa.

Stan osiedlenia spółdzielczego i grupowego na dzień 31 maja 1947 r. przedstawiał się jak następuje:

Województwo	Obszar zasiedlony w ha		Osiedlono		Forma osiedlenia	
	ogółem	użytków rolnych	rodzin	osób	spół. os. parc.	grupy prac.
Szczecińskie	68724	51482	2535	6504	43	198
Wrocławskie	77875	65669	4947	18664	103	237
Gdańskie	23315	20431	1159	3878	5	81
Olsztyńskie	54042	47090	2178	8889	—	251
Ziemia Lubuska	15369	10853	608	2211	12	36
Śląsko-Dąbrowskie	2144	1905	225	629	5	9
Białostockie	108	108	8	27	—	1
Razem	241577	197538	11660	40802	168	813

Tablica ta wykazuje nam przede wszystkim dużą przewagę zwykłego osadnictwa grupowego nad osadnictwem spółdzielczym. Przyczyn tego faktu należy się dopatrywać w dotychczasowym niedocenianiu znaczenia osadnictwa spółdzielczego, co m. in. znalazło wyraz i w budowie statutu wzorowego spółdzielni parcelacyjno - osadniczej, np. formalny przepis

statutu przewidujący liczbę 10 jako minimum członków spółdzielni, faktycznie uniemożliwiał objęcie przez spółdzielnie osadnicze folwarków mniejszych. W ogóle statut wzorowy kładąc duży nacisk na tymczasowość tej formy osadnictwa przyczynił się do tego, że spółdzielnie te nie zajęły należytego miejsca w całokształcie przebudowy społecznej wsi polskiej. Następnie przed zmianami ogólnej struktury naszej spółdzielczości spółdzielnie parcelacyjno - osadnicze nie mogły również znaleźć dla siebie odpowiedniego miejsca w ogólnym ruchu spółdzielczym. Dopiero obecnie po przydzieleniu tych spółdzielni do nowopowstałej Centrali Rolniczej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska", spółdzielnie parcelacyjno-osadnicze otrzymały należytą pomoc i opiekę ze strony ruchu spółdzielczego. Wyrazem „macoszego" stosunku do spółdzielni parcelacyjno - osadniczych ze strony spółdzielczości był fakt, że do połowy 1947 roku z 168 czynnych takich spółdzielni tylko kilkanaście zostało zarejestrowanych przez b. Związek Rewizyjny Spółdzielni R. P. Przy omawianiu szczegółowszym spółdzielni parcelacyjno - osadniczych, będziemy posługiwać się przede wszystkim danymi o tych właśnie kilkunastu spółdzielniach.

Poniżej przytoczona tabela podaje ich wykaz.

Siedziba spółdzielni	Gmina	Powiat	Liczba członków ogółem	w tym kobiet
Doble	Sadkowo	Białogard	19	17
Stępień	Jankowice	Oleśnica	150	—
Kopaszyce	Oborniki	Trzebnica	20	—
Miastów	—	Świdnica	32	3
Jordanów	Jordanów	Dzierżoniów	24	5
Lipów	Wąwołowicz	Strzelno	20	1
Wędrowce	Borów	„	36	21
Głęboki	Głęboki	„	37	13
Baratów	Żórawin	Wrocław	12	1
Sadowice	Kąty	„	26	—
Rolantowice	Sobótka	„	12	—
Hermanowice	Smolec	„	10	1
Książenice	Kąty	„	22	1

Tablica powyższa podaje nam również liczbę członków z wyszczególnieniem ile w tej liczbie jest członków-kobiet. Kobiety te rekrutują się w dużym stopniu ze służby folwarcznej i służby domowej, wśród nich blisko 50% to wdowy z dziećmi.

Odnośnie wymienionych powyżej 13 spółdzielni dodamy jeszcze, że wszystkie one prowadzą tylko po jednym gospodarstwie rolnym z wyjątkiem spółdzielni w Stępieniu, którą też z tego powodu zajmiemy się poniżej oddzielnie.

Spółdzielnia parcelacyjno - osadnicza w Stępieniu, pow. Oleśnica obejmuje swym zarządem nie jeden majątek, jak to jest we wszystkich pozostałych spółdzielniach czy też grupach parcelacyjnych, lecz dwadzieścia

dwa majątki o łącznym obszarze 4.530 ha, rozlokowanych w promieniu 20 — 25 km od Stępienia. Spółdzielnia ta liczyła w maju 1947 r. 150 członków, a obecnie liczy już 312 członków. Członkowie ci przywieźli ze sobą 91 koni i 216 krów — przydzielono im 39 koni i 116 krów. Obecnie każdy członek, a więc każda rodzina ma już własną krowę. Ponadto spółdzielnia ma jeden własny traktor, a robi starania o przydział pięciu nowych. Gospodarka we wszystkich majątkach idzie doskonale i daje duże wyniki, między innymi i dla tego, że szereg członków ukończyło szkoły rolnicze lub przynajmniej odpowiednie kursy. Oprócz wymienionych gospodarstw rolnych prowadzi ona dwie gorzelnie. Zamierza uruchomić stolarnię oraz warsztat ślusarsko-kowalski, które obsługiwałyby wyłącznie członków. Zarząd spółdzielni daje sobie doskonale radę z całością, a wyniki są lepsze niż w przeciętnej pojedyńczej spółdzielni. Odrębność organizacji tej spółdzielni i osiągnięcia gospodarcze zwróciły uwagę czynników rządowych i spółdzielczych, a zwłaszcza Głównej Rady Społecznej. Uznano ją po rozpatrzeniu za samoczynny eksperyment nowej formy osadniczej.

Statut obecny nie przewidział właściwie takiej formy spółdzielni osadniczych. A więc nie tylko zasadniczo, ale w szczegółach formalnej natury statut wzorowy nie wytrzymał próby życia.

Nie możemy pominąć w opisie spółdzielni parcelacyjno-osadniczej opisu spółdzielni pojedyńczych, które stanowią olbrzymią większość i które mają duże możliwości rozwoju. Przytoczymy więc za prof. Stysiem opis kilku spółdzielni parcelacyjno-osadniczych, założonych przy jego poparciu przez mieszkańców wsi Husowa. Pierwszych 20 rolników zorganizowanych w spółdzielnię z Husowa zajęło folwark Miechowice pow. Oława, obejmujący 75 ha czarnoziemu. Dalszych 18 rolników folwark Mianów pow. Świdnica o 350 ha ziemi lessowej; 17 rodzin zajęło w tym samym charakterze majątek Klęcin o powierzchni 175 ha. Wreszcie 40 rodzin z tych samych okolic utworzyło spółdzielnię na folwarku Tyniec o 515 ha. Do Mianowa przywieziono 8 koni, 3 źrebięta, 27 krów, 7 jałówek, 9 cieląt, 39 świń, 2 kozy i drób. W majątku tym zastano 1 krowę, 1 woła, 5 koni ciężkich, a z przydziału otrzymano 4 krowy.

A teraz kilka ogólnych uwag o zajętych dotychczas przez spółdzielnie parcelacyjno-osadnicze majątkach. Stan budynków pofolwarcznych raczej dobry. Brak inwentarza żywego stanowi jedną z głównych trudności z jakimi walczą spółdzielnie. Koszt uruchomienia produkcji rolnej w formie spółdzielni parcelacyjno-osadniczej nie przekracza w miejscowościach niezniszczonych 5% kosztu dotychczasowej pełnej parcelacji połączonej z racjonalnym pod względem solidności budownictwem, wyposażeniem w inwentarz itp. Szybkość decyzji i wykonanie oraz zabezpieczenie przydzielonego obiektu decyduje często o powodzeniu.

Na zakończenie opisu akcji spółdzielczo-parcelacyjnej podajemy poniżej odwrotną, a raczej pierwotną stronę tej akcji, nie mniej ważną i interesującą, a mianowicie dane skąd i w jakiej ilości rekrutują się członkowie spółdzielni parcelacyjno-osadniczych.

Wysłano na Ziemie Odzyskane według województw:

Województwo	Wysłano zorganizowanych		Wysłano rodzin			Zajęto majątków
	spółdzielni	grup	razem	do spółdzielni	w grupach	
Rzeszowskie	30	50	1528	825	703	69
Warszawskie	5	74	773	127	646	60
Krakowskie	13	25	1336	552	784	70
Kieleckie	10	86	2353	267	2086	78
Poznańskie	4	3	124	90	34	9
Łódzkie	5	45	1836	248	1588	60
Lubelskie	—	31	683	—	683	58

Pod koniec 1947 r. i w 1948 r. sprawa wciągnięcia spółdzielni parcelacyjno - osadniczych w orbitę ogólnego ruchu spółdzielczego naturalnie znacznie posunęła się naprzód. Na dzień 31.12.1947 r. zarejestrowane zostało już 79 spółdzielni, których liczba członków wynosiła 1992, a powierzchnia przejętych 104 majątków—27.793 ha. Spółdzielnie te posiadały 582 konie i 719 krów. Co się tyczy terytorialnego rozmieszczenia tych spółdzielni, to nadal przoduje woj. wrocławskie (33) i szczecińskie (22), ale przybywają nowe spółdzielnie na terenie woj. olsztyńskiego (7) i śląskiego (2). Stan spółdzielni parcelacyjno-osadniczych na Ziemiach Odzyskanych w dn. 1.7.48 r. przedstawiał się jak następuje:

Województwo	Obszar przejęty w ha		Ilość			Inw. żywy	
	ogółem	użytków rolnych	spółdz.	rodz.	osób	koni	krów
Wrocławskie	24.362	22.571	70	1 688	6 859	997	1.795
Szczecińskie	4.911	3.907	13	235	962	195	284
Gdańskie	580	534	2	31	129	13	27
Poznańskie (Z. Lub.)	5.267	2.461	8	150	635	121	152
Olsztyńskie	2.203	1.897	7	109	405	63	83
Śląskie	404	365	3	34	108	26	28
Razem	37.728	31.375	103	2.247	9.098	1.415	2.369

Tabelka powyższa wykazuje przede wszystkim znaczny postęp w zaopatrzeniu tych spółdzielni w inwentarz żywy. O ile na 1992 rodzin w końcu 1947 r. przypadało tylko 719 krów, to w dniu 1.7.48 — 2.247 rodzin posiadało 2.369 krów, a więc już nieco więcej, niż przeciętnie po jednej krowie na rodzinę; w takim samym mniej więcej stosunku, jak wzrost liczby krów, zwiększyła się liczba koni.

Dla choćby pobieżnego zorientowania się w charakterze społecznym obecnych spółdzielni parcelacyjno - osadniczych, należy przede wszystkim podnieść, że spółdzielnie te nie są pod względem form gospodarowania jednolite i dokładne zbadanie tej ważnej kwestii wyodrębniło aż osiem grup, a mianowicie:

1) spółdzielnie jednostkowe (jednofolwarczne) o wspólnej gospodarce rolnej i hodowlanej, przy czym gospodarstwa domowe i małe ogrody warzywne prowadzi się indywidualnie;

2) spółdzielnie wielofolwarczne o wspólnej gospodarce;

3) spółdzielnie jednostkowe o wspólnej gospodarce zbożami chlebowymi i wspólnej hodowli koni ale indywidualnej gospodarce okopowymi i hodowli rogacizny i trzody chlewnej;

4) spółdzielnie jednostkowe o wspólnej uprawie ziemi i hodowli ale indywidualnym dokonywaniu zbiorów;

5) spółdzielnie o częściowej obszarowo gospodarce indywidualnej, a częściowo wspólnej, zwłaszcza roślin przemysłowych.

6) spółdzielnie jednostkowe o całkowicie indywidualnej gospodarce, lecz wspólnie użytkującej inwentarz martwy, wspólnie zakupującej zboże siewne, nawozy sztuczne, materiał budowlany i wspólnym zbycie płodów rolnych;

7) spółdzielnie wielofolwarczne o indywidualnej gospodarce, lecz wspólnym zbycie płodów rolnych, wspólnym zakupie inwentarza żywego i martwego;

8) spółdzielnie jednostkowe o indywidualnej gospodarce rolnej, lecz wspólnej gospodarce budynkami, maszynami rolniczymi i siłą pociągową; (te spółdzielnie nie są właściwymi spółdzielniami parcelacyjno-osadniczymi, lecz zaliczyć je należy raczej do spółdzielni wspólnego użytkowania maszyn i mieszkaniowych).

Te różne formy gospodarowania zależą przede wszystkim od możliwości technicznych, z których najważniejszą jest posiadanie lub nieposiadanie wspólnego traktora. Dalszym powodem są pewne zwyczaje, czy tradycje przywiezione przez remigrantów czy repatriantów z zagranicy i tak, inaczej gospodarują remigranci z Francji, inaczej z Jugosławii, Saksonii, Turyngii. Ale i przesiedleńcy z wnętrza Polski mają swe regionalne sposoby uprawy ziemi — z tych wyróżnia się głównie liczna grupa podhalańska.

Ta różnorodność gospodarowania w spółdzielniach parcelacyjno-osadniczych jest również wyrazem dotychczasowej płynności tych form osadnictwa — powstają spółdzielnie nowe, rozwiązują się niektóre dawniejsze spółdzielnie.

Spółdzielnie parcelacyjno-osadnicze są, jak wynika chociażby z wykazanego powyżej podziału na formy produkcji, spółdzielniami produkcyjnymi i przyszłość ich związana jest ściśle z ogólnym rozwojem tej formy spółdzielczości rolniczej. Stwierdzić jednak należy, że spółdzielnie parcelacyjno - osadnicze przyczyniły się do rozwiązania dwóch problemów: zagospodarowania folwarków w szczególnie trudnych warun-

kach oraz kontynuowania planowej działalności osadniczej. Można zaryzykować powiedzenie, że bez spółdzielni zagospodarowanie wielu folwarków nie byłoby się powiodło, a dewastacja tych folwarków dokonałaby się w szybkim tempie.

Edward Mildner

USTAWA GENERALNA O STOWARZYSZENIACH SPÓŁDZIELCZYCH W MEKSYKU

Poniżej podajemy z pewnymi skrótami tekst meksykańskiej ustawy o spółdzielniach wraz z odpowiednim rozporządzeniem wykonawczym, jako jednej z najbardziej rozbudowanych i charakterystycznych nowszych ustaw o spółdzielniach. Ustawa ta pochodzi z 1934 roku. Tłumaczenia i skrótów dokonał *Remigiusz Bierzanek.*

Dział I

Rozdział I

Art. 1. Stowarzyszenia spółdzielcze odpowiadać winny następującym warunkom:

a) istnieją dla ludzi klasy pracującej, którzy wnoszą do stowarzyszenia swą osobistą pracę, jeżeli chodzi o spółdzielnie wytwórców; lub zaopatrują się za pośrednictwem spółdzielni albo korzystają z usług, które ona rozdziela — jeżeli chodzi o spółdzielnie spożywców,
b) działają na zasadach równości praw i obowiązków swych członków,
c) działają ze zmienną liczbą członków, nigdy jednak poniżej 10,
d) mają zmienny kapitał i czas działania nieokreślony,
e) przyznają każdemu członkowi jeden głos,
f) zmierzają do podniesienia społecznego i gospodarczego swych członków za pomocą wspólnego działania tych członków we wspólnym przedsiębiorstwie,
g) rozdzielają swoje nadwyżki między członków stosownie do czasu przepracowanego przez każdego z nich, jeżeli chodzi o spółdzielnie wytwórców, a zgodnie z wysokością transakcji dokonanych ze spółdzielnią — w spółdzielniach spożywców.

Art. 2. Tylko spółdzielnie podlegają przepisom niniejszej ustawy i są uprawnione i rejestrowane przez Ministerstwo Gospodarki Narodowej.

Art. 3. W stowarzyszeniach spółdzielczych nie wolno przyznawać korzyści ani przywilejów inicjatorom, założycielom ani też kierownikom, nie wolno też przyznawać jakichkolwiek preferencyj poszczególnym częściom kapitału, ani też wymagać od członków nowoprzystępujących podpisania więcej niż jednego udziału, względnie zaciągnięcia innego zobo-

wiązania o charakterze gospodarczym, wyższego od zobowiązań jakie zaciągnęli członkowie należący już do spółdzielni.

Art. 4. Zabrania się zrzeszeniom lub osobom nie podlegającym przepisom niniejszej ustawy używania w firmie słów „spółdzielnia", „spółdzielczość", „spółdzielczy" lub podobnych, które mogłyby czynić wrażenie, że chodzi o stowarzyszenie spółdzielcze.

Art. 5. Stowarzyszenia spółdzielcze mogą przyjąć odpowiedzialność udziałami lub dodatkową w odniesieniu do swych członków: winny one wyrazić w swej nazwie odpowiedzialność przyjętą, jak również liczbę urzędowego rejestru. W rozumieniu niniejszej ustawy odpowiedzialność jest dodatkowa — jeżeli członkowie odpowiadają w stosunku do wyników gospodarki aż do wysokości określonej w akcie założycielskim lub zgodnie z uchwałą Zgromadzenia.

Art. 6. Upoważnienie do działania spółdzielni nie oznacza przyznania innych prerogatyw poza wyraźnie wymienionymi przez ustawę, ani też w konsekwencji — ustalenia zakresu działalności, ani wreszcie konkretnych przejawów działalności, które spółdzielnia może podejmować i nie przyznaje ani spółdzielni, ani jej członkom praw wyłączności.

Art. 7. Prawa wyłączności mogą pochodzić tylko z koncesji, zezwolenia, upoważnienia, umowy lub przywileju, którego prawnie udzieli właściwa władza.

Art. 8. Stowarzyszenia spółdzielcze nie powinny rozwijać działalności innej niżeli ta, do której zostały prawnie powołane oraz do działalności związanej z upoważnieniem. Do wykonywania działalności uzupełniającej lub podobnej wymagane jest upoważnienie Ministerstwa Gospodarki Narodowej, które winno być udzielone zawsze, jeżeli nie narusza interesów zbiorowych.

Nazwa spółdzielni nie może sugerować zakresu działania szerszego, niżeli ten, do jakiego spółdzielnia jest upoważniona.

Art. 9. Wszystkie stowarzyszenia spółdzielcze mogą zakładać działy oszczędnościowe, które by udzielały pożyczek swym członkom zgodnie z postanowieniami niniejszej ustawy.

Art. 10. Stosunki pracownika ze spółdzielnią, w której jest zatrudniony, poza przypadkami wyjątkowymi określonymi w art. 62, podlegają ustawodawstwu pracy.

Art. 11. Cudzoziemcy nie mogą zajmować stanowisk w dyrekcji lub administracji ogólnej w spółdzielniach.

Art. 12. Spółdzielnie nie mogą należeć do Izb Handlowych, ani też do związków producentów.

Art. 13. Spółdzielnie szkolne zrzeszające nauczycieli lub uczniów, w celach wyłącznie szkoleniowych, podlegać będą przepisom, wydanym przez Ministerstwo Oświaty Publicznej, jak również prawu zatwierdzenia i nadzorowi tegoż Ministerstwa, przestrzegać jednak winny w każdym przypadku zasad ogólnych niniejszej ustawy.

Rozdział II

Założenie spółdzielni i upoważnienie urzędowe

Art. 14. Założenie stowarzyszeń spółdzielczych winno nastąpić za pośrednictwem zgromadzenia ogólnego, które odbywają zainteresowani, sporządzając akty w 5 egzemplarzach, w których poza danymi dotyczącymi założycieli i nazwisk osób, które zostały wybrane by stanowić po raz pierwszy rady i komisje, zawarty być winien tekst statutu (bases constitutivas). Własnoręczność podpisów wyrażających zgodę zaświadczona ma być przez jakąkolwiek władzę notariusza, maklera (corredor titulado) lub urzędnika federalnego, sprawującego jurysdykcję w swej siedzibie.

Art. 15. Statut winien zawierać:

a) nazwę i siedzibę stowarzyszenia,

b) przedmiot spółdzielni, wyrażający konkretnie każdą z czynności, jakie winna spółdzielnia rozwijać, jak również ograniczenia, którym czynności te podlegają, oraz zakres działalności,

c) rodzaj odpowiedzialności,

d) sposób ustanawiania i powiększania kapitału udziałowego: ustalenie wysokości udziałów, formy płatności i zwrotu, jak również zasady szacunku przedmiotów i praw w przypadku, jeżeli one mają być wnoszone do spółdzielni,

e) wymagania dotyczące przyjmowania, wykluczania i dobrowolnego wystąpienia członków,

f) sposób tworzenia funduszów społecznych, ich wysokości, cel i reguły dotyczące tych funduszów,

g) działy specjalne, które mają być utworzone i reguły dotyczące ich funkcjonowania,

h) długość okresu obrachunkowego, który nie może przekraczać jednego roku,

i) przepisy dotyczące rozwiązania i likwidacji spółdzielni,

j) sposób, w jaki winno następować składanie kaucji przez pracowników, którzy dysponują przedmiotami lub pieniędzmi,

k) inne postanowienia, przepisy i reguły, które uważane będą za konieczne dla dobrego funkcjonowania stowarzyszenia, z tym jednak, że nie mogą pozostawać w sprzeczności z przepisami niniejszej ustawy.

Art. 16. Wszystkie egzemplarze akt, o których mówi art. 14, winny być przekazane do Ministerstwa Gospodarki Narodowej, bezpośrednio lub za pośrednictwem urzędu znajdującego się w bliskości, poprzez władzę, która udziela koncesji, zezwolenia lub upoważnienia, umowy lub przywileju w zakresie działalności spółdzielni, jeżeli chodzi o spółdzielnie podlegające urzędowej interwencji, albo też poprzez Robotniczy Bank Narodowy Popierania Uprzemysłowienia w przypadku, gdy chodzi o spółdzielnie z udziałem Państwa. W ostatnich dwu przypadkach, właściwa władza lub Bank prześle egzemplarze statutu do Ministerstwa Gospodarki Narodowej

wraz ze swą opinią umotywowaną w odniesieniu do zezwolenia, o jakie spółdzielnia ubiega się i zmian jakie winny być dokonane.

Art. 17. Nie można upoważnić żadnej spółdzielni podlegającej interwencji urzędowej, bez ustalenia przed tym w zasadzie, przez właściwą władzę z założycielami spółdzielni na mocy porozumienia praw eksploatacji. Jeżeli chodzi o udzielenie zezwolenia spółdzielniom z udziałem państwowym, może ono być udzielone dopiero po zaświadczeniu Robotniczego Banku Narodowego Popierania Uprzemysłowienia, że w zasadzie istnieje porozumienie z założycielami spółdzielni celem oddania w zarząd spółdzielni przez właściwy Bank lub władzę elementów koniecznych dla podjęcia produkcji.

Właściwa władza lub Bank, w danym przypadku, winny przekazać Ministerstwu Gospodarki Narodowej w terminie nie dłuższym niż 15 dni akty określone w art. 16 z odpowiednimi porozumieniami.

Art. 18. Po zadośćuczynieniu wymaganiom ustawowym, Ministerstwo Gospodarki Narodowej w ciągu następnych 30 dni udzieli zezwolenia na działalność spółdzielni, jeżeli tylko ona:

a) nie zamierza ustalić warunków współzawodnictwa krzywdzącego inne organizacje pracownicze, posiadające odpowiednie zezwolenia,
b) posiada wystarczające perspektywy rozwoju.

Art. 19. Po udzieleniu zezwolenia — w ciągu następnych 10 dni Ministerstwo Gospodarki Narodowej wciągnie statut do Narodowego Rejestru Spółdzielczego, który podlega temuż Ministerstwu. Zezwolenie urzędowe będzie skuteczne od dnia, w którym wpis został dokonany.

Art. 20. Przepisy tego rozdziału znajdują zastosowanie także do zezwoleń i rejestrowania zmian, jakie będą wprowadzane do statutów spółdzielni.

Rozdział III

O funkcjonowaniu i administracji

Art. 21. Kierownictwo, zarząd i nadzór w stowarzyszeniach spółdzielczych będą należały do:

a) zgromadzenia ogólnego,
b) rady administracyjnej,
c) rady nadzorczej,
d) komisji przewidzianych przez ustawę lub wyznaczonych przez zgromadzenie ogólne.

Art. 22. Zgromadzenie ogólne jest najwyższą władzą a jego uchwały są wiążące dla wszystkich członków, zarówno obecnych jak i nieobecnych, jeżeli tylko uchwały powzięte zostały zgodnie ze statutem, ustawą i rozporządzeniem.

Art. 23. Zgromadzenie podejmuje uchwały we wszystkich sprawach i zagadnieniach posiadających znaczenie dla spółdzielni oraz ustala reguły ogólne, które winny określać działalność społeczną. Ponadto poza

uprawnieniami przyznanymi przez statut i ustawę — zgromadzenie ogólne winno rozpoznawać sprawy:

1. przyjęcie, wykluczenie i wystąpienie członków,
2. zmiana statutu,
3. zmiany ogólne w systemie produkcji, pracy, rozdziału i sprzedaży,
4. powiększenie lub zmniejszenie kapitału społecznego,
5. wybieranie i odwoływanie, gdy jest słuszna przyczyna, członków rady administracyjnej i nadzorczej oraz komisyj specjalnych,
6. badanie rachunkowości i bilansów,
7. badanie protokółów rad i komisji,
8. ustalanie odpowiedzialności członków rad i komisyj w celu zastosowania sankcyj w zakresie odpowiedzialności cywilnej,
9. zastosowanie sankcyj dyscyplinarnych do członków,
10. użycie funduszów społecznych i sposób ich odbudowy,
11. podział nadwyżki.

Uchwały w sprawach, o których mówią punkty 1—5 tego artykułu winny zapaść większością głosów obecnych na zgromadzeniu ogólnym, w pozostałych sprawach — większością 2/3 członków spółdzielni. Poza przypadkami, które wyraźnie wymienia niniejsza ustawa ustalając liczbę głosów, statut może ustalić większość specjalną dla uchwał podejmowanych w innych sprawach.

Art. 24. Zgromadzenia ogólne winny być zwoływane co najmniej na 5 dni naprzód; jeżeli nie zbiera się wystarczająca liczba członków, zgromadzenie zwołane będzie po raz drugi i zgromadzenie takie może odbyć się bez względu na liczbę zebranych członków.

Art. 25. W rozporządzeniu do niniejszej ustawy podane zostaną powody, które mogą usprawiedliwić wykluczenie członków i postępowanie, jakie w tym celu należy przeprowadzić. Jeżeli członek uważa, że wykluczenie nastąpiło bezzasadnie, może odwołać się do Ministerstwa Gospodarki Narodowej i wykazać, że zgromadzenie ogólne naruszyło przepisy prawne, które ustalają przyczyny wykluczenia lub procedurę w sprawach wykluczeń, i Ministerstwo nakazać może w przypadku pierwszym przywrócenie praw członkowskich lub przeprowadzenie postępowania, jeżeli tylko proceduralne przepisy zostały naruszone.

Art. 26. Statut może upoważnić do głosowania przez pełnomocnictwo, z tym jednak, że jeden członek nie może reprezentować więcej, niż dwóch członków.

Art. 27. Kiedy liczba członków przekracza 500 lub członkowie zamieszkują z dala od miejscowości, w której odbywa się zgromadzenie ogólne, zgromadzenie może odbyć się za pośrednictwem delegatów wybranych w sekcjach lub okręgach. Delegaci winni być wyznaczani na każde zgromadzenie, jeżeli reprezentują zamiejscowe sekcje i winni wykazać się pisemnym upoważnieniem w odniesieniu do poszczególnych spraw, będących na porządku obrad i będą wówczas mieli tyle głosów, ilu repre-

zentują członków. Rozporządzenie do niniejszej ustawy ustali podstawy wyznaczania delegatów.

Art. 28. Rada administracyjna będzie organem wykonawczym Zgromadzenia ogólnego i reprezentować będzie spółdzielnię i jej firmę. Może ona wyznaczyć spośród członków lub spośród osób nie będących członkami jednego lub więcej kierowników, upoważnionych do reprezentowania spółdzielni w pewnym zakresie, jak również jednego lub więcej pełnomocników, którzy będą administrować specjalnymi działami.

Art. 29. Rada administracyjna składa się z nieparzystej liczby członków, nie więcej, niż z 9, którzy będą pełnić obowiązki przewodniczącego, sekretarza, skarbnika i kierowników Wychowania i Propagandy, Organizacji Produkcji lub Rozdziału — zależnie od typu spółdzielni — Rachunkowości i Inwentarzy. Jeżeli liczba członków jest poniżej 5 — obsadzone będą 3 pierwsze stanowiska, a ci którzy pozostają, będą mieli charakter głosujących członków rady (vocales).

Art. 30. Uchwały dotyczące administracji spółdzielni winny zapadać większością lub przy jednomyślności członków rady administracyjnej. Sprawy proceduralne i o małym znaczeniu załatwiać będą członkowie rady, według swych funkcji i pod swą własną odpowiedzialnością, zdając sprawę ze swych poczynań na pierwszym posiedzeniu rady.

Art. 31. Powołanie członków rady administracyjnej następuje w drodze głosowania imiennego na zgromadzeniu ogólnym, przy czym przed głosowaniem należy sprecyzować nazwisko osoby i stanowisko, na jakie osoba ta ma być wybrana. Kadencje upływają w porządku progresywnym od daty wyboru: nie mogą trwać dłużej niż 2 lata, przy czym reelekcja jest dopuszczalna dopiero po okresie równym temu, jak długo trwało pełnienie funkcyj.

Art. 32. Rada nadzorcza sprawuje nadzór nad całą działalnością spółdzielni i posiada prawo veta, przy czym rada administracyjna winna ponownie rozważyć sprawę, co do której postawione zostało veto. Prawo veta winno być wykonane wobec przewodniczącego rady administracyjnej w ciągu 48 godzin od chwili powzięcia uchwały. Rada administracyjna może wykonać swą decyzję pod własną odpowiedzialnością: niezwłocznie zwołane zgromadzenie ogólne zbada konflikt i rozstrzygnie go w sposób definitywny.

Dla celów określonych w tym artykule — każda uchwała rady administracyjnej winna być podana do wiadomości pisemnie radzie nadzorczej.

Art. 33. Rada nadzorcza składa się z nieparzystej liczby członków, nie więcej niż 5, z równą liczbą zastępców; spośród członków wyznaczany jest przewodniczący, sekretarz i członkowie — w ten sam sposób i na ten sam okres, jak to zostało ustalone w art. 31 w odniesieniu do rady administracyjnej.

W wypadku, gdyby w czasie wyborów rady administracyjnej utworzyła się mniejszość, która reprezentuje co najmniej 25% obecnych na zgromadzeniu, rada nadzorcza będzie wyznaczona przez mniejszość.

Rozdział IV

O kapitale i funduszach społecznych

Art. 34. Kapitał spółdzielni składa się z udziałów członkowskich, z otrzymanych darów i z procentów od nadwyżki, które są przeznaczone na powiększenie kapitału.

Art. 35. Udziały mogą być wnoszone gotówką, w ruchomościach, prawach majątkowych i w pracy: będą one uwidocznione w zaświadczeniach które są nominalne, niepodzielne, równej wartości i przenośne tylko na warunkach określonych w rozporządzeniu do niniejszej ustawy i w akcie założycielskim spółdzielni: ich wartość jest niezmienna. Szacowanie udziałów, które nie zostały wniesione w gotówce, odbywa się na podstawie statutu lub w czasie przystępowania do spółdzielni na podstawie umowy między nim a radą administracyjną z zatwierdzeniem jej przez zgromadzenie ogólne.

Art. 36. Każdy członek winien wnieść, co najmniej wartość jednego udziału i jeżeli przyjęto, że udziały dodatkowe są oprocentowane, procent nie może być wyższy od ustawowego. Przy zakładaniu spółdzielni lub przy przystąpieniu do niej — obowiązkowym jest wpłacanie co najmniej 10% od wartości udziałów.

Art. 37. Jeżeli zgromadzenie ogólne uchwali zmniejszenie kapitału, który uzna za zbyt wielki, będzie miało miejsce wycofanie udziałów przez tych członków, którzy posiadają ich większą ilość — lub przez wszystkich członków pro rata parte — jeżeli wszyscy są posiadaczami równej ilości udziałów.

Jeżeli zapadnie uchwała w kierunku zwiększenia kapitału — wszyscy członkowie będą zobowiązani do podpisania dodatkowej sumy w sposób i w czasie ustalonym przez zgromadzenie ogólne. Ponadto kapitał może się zwiększyć na skutek przekazania pewnej części nadwyżki na ten cel na podstawie uchwały zgromadzenia ogólnego.

Art. 38. Spółdzielnie winny utworzyć co najmniej następujące fundusze społeczne: 1) fundusz rezerwowy, 2) fundusz opieki społecznej.

Art. 39. Fundusze wymienione w artykule poprzednim, jak również dary jakie otrzyma spółdzielnia, są niepodzielne i w przypadku likwidacji nadwyżka, jaka z nich powstanie po zastosowaniu odpowiednich przepisów, przejdzie na Fundusz Narodowy Kredytu Spółdzielczego.

Art. 40. Fundusz rezerwowy może być ograniczony w statucie, nie może jednak wynosić mniej niż 25% kapitału udziałowego w spółdzielniach producentów lub 10% w spółdzielniach spożywców i winien być uzupełniony, skoro tylko został uszczuplony. Uszczuplenie może nastąpić na końcu roku obrachunkowego celem pokrycia strat.

Art. 41. Fundusz opieki społecznej nie może być ograniczony. Jest on przeznaczony przede wszystkim na pokrycie ryzyka i wydatków związanych z chorobami zawodowymi członków i pracowników, bądź to przez

zwrot składki ubezpieczeniowej, bądź też w inny bardziej właściwy sposób w zakresie działalności spółdzielni i na cele o charakterze społecznym.

Art. 42. Fundusz opieki społecznej stanowić winien nie mniej, niż 2% od obrotów brutto: procent ten może zwiększyć się lub zmniejszyć zależnie od przypuszczalnego ryzyka i gospodarczej siły spółdzielni na podstawie decyzji Ministerstwa Gospodarki Narodowej.

Art. 43. Fundusz rezerwowy spółdzielni winien być złożony w Robotniczym Banku Narodowym i tylko rada administracyjna za aprobatą rady nadzorczej może nim dysponować na cele określone w art. 40 ustawy. Bank określi formę gwarancji tych depozytów.

Art. 44. Fundusze rezerwowe będą tworzone z 10 lub 20% nadwyżki, jakie będą miały spółdzielnie w każdym roku obrachunkowym. Jeżeli fundusze są ograniczone i są w pełni utworzone, procent przeznaczony na ten cel może być użyty na powiększenie funduszu opieki społecznej, lub na inny cel według uznania zgromadzenia ogólnego.

Art. 45. Wszystkie spółdzielnie obowiązane są przyczyniać się do ustanowienia Funduszu Narodowego Kredytu Spółdzielczego, którym administruje Robotniczy Bank Narodowy.

Rozdział V

Rozwiązanie i likwidacje

Art. 46—51. Przepisy nader zbliżone do innych ustaw: likwidują sądy w porozumieniu z urzędami gospodarczymi.

Dział II

Rozdział I

Spółdzielnie spożywców

Art. 52. Spółdzielniami spożywców są te, których członkowie zrzeszają się celem otrzymywania wspólnie dóbr lub usług dla nich samych, rodzin lub dla swej indywidualnej działalności wytwórczej.

Art. 53. Związki robotnicze prawnie zarejestrowane mogą zakładać spółdzielnie spożywców, zgodnie z niniejszą ustawą i rozporządzeniem. Zgromadzenie związku będzie miało charakter zgromadzenia ogólnego i wyznaczy radę administracyjną i radę nadzorczą. Rada nadzorcza może być zastąpiona przez komisarzy, wyznaczonych na zgromadzeniu związku.

Art. 54. Spółdzielnie spożywców mogą dokonywać transakcji z ogółem mieszkańców (niečłonkami) tylko za specjalnym zezwoleniem Ministerstwa Gospodarki Narodowej: są one wówczas obowiązane przyjmować

jako członków spożywców, którzy się o to ubiegają, jeżeli tylko odpowiadają warunkom przyjęcia. W tych przypadkach nadwyżki przypadające na niečłonków będą przekazywane na Fundusz Narodowy Kredytu Spółdzielczego.

Art. 55. Nie uwłaczając postanowieniom zawartym w artykule poprzednim, spółdzielnie spożywców i sekcje spożywców będą rozdzielały towary wśród ogółu mieszkańców, jeżeli Ministerstwo Gospodarki Narodowej dla zwalczania nadmiernych cen—poleci lub upoważni ich do tego.

Rozdział II

Spółdzielnie producentów

Art. 56. Spółdzielniami producentów są te, których członkowie jednoczą się celem pracowania wspólnie, dla produkowania towarów lub świadczenia usług ogółowi.

Art. 57. Spółdzielnie producentów nie mają prawa na członków przyjmować cudzoziemców w proporcji wyższej, niż 10% ogółu członków.

Art. 58. Spółdzielnie producentów mogą mieć sekcje spożywcze.

Art. 59. W spółdzielniach producentów będzie utworzona komisja kontroli technicznej złożona z sił technicznych wyznaczonych przez radę administracyjną i z delegatów poszczególnych działów produkcji, włączając w to sekcje. Delegaci będą wybierani bezpośrednio przez członków, zatrudnionych w działach i mogą być przez nich odwołani w każdym czasie większością głosów.

Art. 60. Funkcje jakie pełni komisja kontroli technicznej są:

a) udzielanie rad dyrekcji produkcji,
b) osiąganie, za pomocą delegatów, pełnej koordynacji między działami, które winny prowadzić różne fazy produkcji,
c) popieranie wobec zgromadzenia ogólnego inicjatywy zmierzającej do udoskonalenia systemu produkcji pracy, dystrybucji i sprzedaży,
d) odwoływanie się do zgromadzenia ogólnego, jeżeli dyrekcja produkcji nie uczyni zadość opiniom technicznym, wydanym przez komisję,
e) planowanie działalności, jaką ma prowadzić spółdzielnia w każdym okresie.

Komisja kontroli technicznej winna być zapytana bezwzględnie o opinię, gdy chodzi o przyjęcie określonej liczby nowych członków, jak również we wszystkich przypadkach, kiedy ma nastąpić zmiana systemu produkcji, pracy, rozdziału lub sprzedaży, w sprawach powiększenia lub pomniejszenia funduszu udziałowego, użycia funduszów społecznych i w ogóle we wszystkich sprawach dotyczących zarządu technicznego produkcji i rozdziału oraz planowania działalności społecznej.

Art. 61. Zgromadzenie ogólne na wniosek komisji kontroli technicznej ustali zaliczki na zarobki (płace), które okresowo mają otrzymywać

członkowie, biorąc pod uwagę rodzaj pracy, czas i przygotowanie techniczne, jakiego jej wykonywanie wymaga zgodnie z zasadą, że równej pracy winna odpowiadać równa płaca.

Art. 62. Spółdzielnie nie będą korzystały z pracowników najemnych. Wyjątkowo mogą z nich korzystać w przypadkach:

a) gdy wymagają tego nadzwyczajne i nieprzewidziane warunki produkcji,

b) dla wykonania prac terminowych,

c) dla prac sezonowych lub ewentualnych, różnych od objętych zakresem działania spółdzielni.

W tych przypadkach należy dać pierwszeństwo innym spółdzielniom celem wykonania pracy: jeżeli takie nie istnieją, należy zawrzeć umowę pracy ze związkiem lub związkami zawodowymi, które skierują odpowiednią liczbę pracowników; gdyby nie istniały organizacje robotnicze, można zatrudniać indywidualnie, przy czym należy w dwóch ostatnich przypadkach zawiadomić Ministerstwo Gospodarki Narodowej.

Zatrudnieni przy pracach terminowych lub nadzwyczajnych, będą uważani jako członkowie, jeżeli będą tego sobie życzyli i jeżeli pracują przez sześć kolejnych miesięcy i odpowiadają warunkom przyjęcia. Wykonujący pracę dla spółdzielni, nawet ponad sześć miesięcy, nie będą uważani za członków, jeżeli uważają, że cele spółdzielni są im obce.

Dotyczy to także kierowników i pracowników technicznych, którzy nie mają interesów równoległych z pozostałymi zrzeszonymi. Nadwyżki jakie odpowiadają pracy zatrudnionych będą im zaliczone na rachunek udziałów: jeżeli nie mają być członkami — będą przekazane na Fundusz Narodowy Kredytu Spółdzielczego.

Rozdział III

Spółdzielnie podlegające interwencji urzędowej

Art. 63. Spółdzielniami interwencji urzędowej są te, które korzystają z koncesji, zezwoleń, uprawnień, umów lub przywilejów, udzielonych prawnie przez władze federalne lub lokalne.

Art. 64. Rząd federalny, rządy krajowe i departament okręgu federalnego udzielać będą wymienionych koncesji i zwrócą uwagę władz publicznych na spółdzielnie, które organizują się w takich celach. W każdym razie spółdzielnie mają prawo żądać, jeżeli może to prawnie nastąpić, aby wymienione władze odwołały zezwolenia na produkcję i świadczenia usług już udzielone, celem udzielenia ich spółdzielniom, o ile te zobowiążą się lepiej je sprawować.

Art. 65. Spółdzielnie podlegające interwencji urzędowej, korzystające z usług publicznych, obowiązane są prowadzić rachunkowość zgodnie ze wskazówkami udzielonymi przez właściwe władze.

Rozdział IV

Spółdzielnie z udziałem państwa

Art. 66. Spółdzielniami z udziałem państwa są te, które eksploatują jednostki produkcyjne lub majątki, oddane im w zarząd przez rząd federalny lub rządy krajowe albo dystryktowe, departament dystryktu federalnego, zarządy miast lub Robotniczy Bank Narodowy Popierania Uprzemysłowienia.

Art. 67. Spółdzielnie z udziałem państwa korzystają z tych samych preferencyj, jakich udziela art. 64 spółdzielniom podlegającym interwencji urzędowej, którym udzielono praw eksploatacji.

Art. 68. Art. 65 stosuje się do spółdzielni z udziałem państwa, korzystających z usług państwa.

Art. 69. W spółdzielniach z udziałem państwa winien być stworzony fundusz akumulacyjny, przeznaczony do ulepszenia jednostki gospodarczej i rozszerzenia jej zdolności produkcyjnej. Fundusz jest niepodzielny i może być ograniczony. Będzie tworzony z części nadwyżki. Ulepszenia poczynione przechodzą na rzecz jednostki gospodarczej.

Art. 70. W umowie, jaką spółdzielnie z udziałem państwa zawrą z Robotniczym Bankiem Narodowym Popierania Uprzemysłowienia lub z władzą, która odda im w zarząd dany obiekt, określony będzie udział Banku lub właściwej władzy w zarządzie i funkcjonowaniu spółdzielni. Ministerstwo Gospodarki Narodowej wyznaczy z kolei przedstawiciela, który może przekazać swe uprawnienia przedstawicielom Banku lub właściwej władzy z prawem głosu w zgromadzeniu ogólnym i w radach i z prawem veta wobec podejmowanych uchwał. Uchwały, co do których zastosowano veto, mogą być przedstawione Ministerstwu Gospodarki Narodowej, które wyda ostateczną decyzję.

Art. 71. W umowie, o której wspomina artykuł poprzedni, należy ponadto określić udział, jaki Bank lub właściwa władza będzie miała w nadwyżkach, a następnie określić sprawy, co do których może rozstrzygać tylko Bank lub właściwy urząd, sposób ustanawiania funduszów rezerwowych, opieki społecznej, akumulacyjnych i innych koniecznych, przyczyny odstąpienia od umowy i inne klauzule niezbędne dla unormowania stosunków między urzędem lub Bankiem a spółdzielnią.

Dział III

O związkach i narodowej konfederacji spółdzielczej

Art. 72—77 przyznają spółdzielniom prawo zakładania związków dla celów gospodarczych i organizacyjnych; regionalne związki tworzyć mają Narodową Konfederację Spółdzielczą, której zadaniem ma być planowanie gospodarcze wespół z Ministerstwem Gospodarki Narodowej, koordynowanie działalności spółdzielni, prowadzenie handlu hurtowego surowców, narzędzi pracy i towarów.

Dział IV

O podatkach i ochronie organizacji spółdzielczych

Art. 78—81 przewidują zwolnienie spółdzielni od opłat stemplowych: Ministerstwo Finansów i Kredytu Publicznego może przyznawać spółdzielniom specjalne ulgi.

Dział V

O nadzorze urzędowym i o sankcjach

Art. 82. Ministerstwo Gospodarki Narodowej winno czuwać nad wykonaniem niniejszej ustawy i rozporządzeń wykonawczych. W tym celu spółdzielnie, związki spółdzielcze i konfederacje narodowe obowiązywane są przedstawiać dane i elementy, jakie będą uznane za konieczne i okazywać księgi rachunkowe i dokumenty wyznaczonym inspektorom, pozwalając im na wstęp do biur, zakładów i innych pomieszczeń.

Art. 83. Jeżeli jako rezultat inspekcji Ministerstwo Gospodarki Narodowej otrzyma wiadomość o działaniu, które narusza przepisy niniejszej ustawy lub wyrządza szkodę interesom lub transakcjom spółdzielni lub jej członków, zawiadomi o tym radę administracyjną, radę nadzorczą lub członków i może zwołać zgromadzenie ogólne, aby zaproponować środki, jakie należy zastosować celem usunięcia uchybień, jakie stwierdzono, nie naruszając prawa do zastosowania właściwych sankcyj.

Art. 84—87. Sankcje karne.

Następne końcowe artykuły zawierają postanowienia przejściowe.

ROZPORZĄDZENIE WYKONAWCZE DO USTAWY GENERALNEJ O STOWARZYSZENIACH SPÓŁDZIELCZYCH W MEKSYKU

Dział I

Rozdział I

Założenie i zezwolenie na działalność spółdzielni

Art. 1. Akt założycielski spółdzielni winien zawierać poza danymi oznaczonymi w art. 14 ustawy — podanie liczby udziałów, jakie każdy członek ma podpisać i wymaganą ilość dla założenia spółdzielni, o ile udziały nie są wnoszone w pracy.

Art. 2. Określa sposób przystępowania do spółdzielni analfabetów.

Art. 3. Zawiera wymagania formalne dotyczące statutu.

Art. 4. Siedziba spółdzielni będzie w miejscowości, w której zawiera się największą ilość transakcji. Nazwa spółdzielni winna obejmować poza

numerem rejestru litery S. C. L. lub S. C. S. według rodzaju odpowiedzialności. Spółdzielnie w strefie objętej miejscowością swej siedziby mogą zmieniać biura, zawiadamiając o tym w ciągu 5 dni Ministerstwo Gospodarki Narodowej.

Art. 5. Dla wyjaśnienia pkt. a) art. 1 Ustawy ustala się, że istnieją cele zysku, jeżeli wśród zadań spółdzielni figuruje zakup i sprzedaż towarów, gdy spółdzielnia nie przerabia ich, chyba że zachodzi przypadek z art. 54 tejże ustawy odnośnie spółdzielni spożywców.

Art. 6. Nazwa spółdzielni winna różnić się od jakiejkolwiek spółdzielni już zarejestrowanej, która rozwija taką samą działalność.

Art. 7. Określa procedurę w przypadku, gdyby działalność nowej spółdzielni miała być „rujnującą" dla istniejącej spółdzielni.

Rozdział II

O członkach

Art. 8. Statut wśród wymagań dla wstępujących na członków nie może nakładać obowiązku wpłacenia wpisowego.

Art. 9. Określa procedurę przy przyjmowaniu członków.

Art. 10. Członkowie posiadają następujące prawa i obowiązki:

1. upłynnić wartość udziału lub udziałów przez siebie wniesionych w miejscach ustalonych w statucie lub w uchwale zgromadzenia ogólnego, jeżeli podniosło ono kapitał udziałowy,
2. brać udział w zgromadzeniach ogólnych,
3. otrzymywać pożyczki w koniecznych przypadkach, jeżeli spółdzielnia prowadzi sekcję oszczędnościową,
4. otrzymywać odpowiednią część, jaka wypada z nadwyżki będącej do rozdziału w każdym roku obrachunkowym, zgodnie ze statutem i uchwałą zgromadzenia ogólnego,
5. ubiegać się i uzyskiwać od rady administracyjnej i rady nadzorczej informacje dotyczące działalności i transakcyj spółdzielni,
6. wykonywać prawo głosu i spełniać funkcje, zajmować stanowiska i uczestniczyć w komisjach, jeżeli zlecą mu to: zgromadzenie ogólne, lub rady na warunkach określonych w statucie.

Art. 11. Udziały można zbywać tylko pod następującymi warunkami:

1. cessant musi posiadać więcej, niż jeden udział,
2. cesjonariusz musi być członkiem.

Art. 12. Celem załatwiania sporów, jakie wynikną między organami spółdzielni i jej członkami albo między członkami — można tworzyć wewnątrz spółdzielni doraźne lub stałe komisje pojednawcze lub rozjemcze w sposób ustalony przez statut.

Art. 13. Charakter członka traci się przez śmierć, dobrowolne wystąpienie lub przez wykluczenie.

Art. 14. Przyznaje prawo przystąpienia do spółdzielni po zmarłym członku osobie opiekującej się rodziną.

Art. 15. Wypowiedzenie członkostwa należy zgłosić radzie administracyjnej, która podejmie tymczasową decyzję: decyzja ta będzie miała skutek prawny wystąpienia dobrowolnego i ustania odpowiedzialności za zobowiązania spółdzielni zaciągnięte po tym dniu — po definitywnym przyjęciu wypowiedzenia przez zgromadzenie ogólne.

Art. 16. Przyczynami wykluczenia członka są:
1. niewypełnienie obowiązków określonych w pkt. I art. 10, chyba że według decyzji zgromadzenia ogólnego istniały przyczyny usprawiedliwiające,
2. wstrzymywanie się bez uzasadnionej przyczyny od objęcia stanowiska, obowiązków lub udziału w komisjach — na zlecenie organów spółdzielni,
3. złe prowadzenie się, z którego wynika poważna szkoda dla spółdzielni,
4. w spółdzielniach spożywców organizowanych przez związki zawodowe ustanie członkostwa odnośnego związku,
5. niedopełnienie innych zobowiązań, nałożonych na członków w umowie społecznej.

Art. 17 i 18. Określają procedurę przy wykluczaniu: wyklucza zgromadzenie ogólne, odwołanie przysługuje do Ministerstwa Gospodarki Narodowej.

Art. 19. Dotyczy rozliczeń co do udziału z członkiem występującym.

Art. 20. Przewiduje odwołanie się osoby nieprzyjętej na członka do Ministerstwa Gospodarki Narodowej.

Rozdział III

O działalności i zarządzie

Art. 21. Zgromadzenia ogólne są zwyczajne lub nadzwyczajne: pierwsze odbywają się okresowo, co najmniej raz w roku w terminie ustalonym przez statut, drugie — kiedy tego wymagają okoliczności. W każdym przypadku winno się odbyć zgromadzenie; jeżeli rada administracyjna przyjęła 10 nowych członków obowiązuje wówczas zwołanie zgromadzenia w ciągu 10 dni od daty ostatniego przyjęcia.

Art. 22—26. Określają technikę zwoływania zgromadzeń i treść zawiadomień.

Art. 27. Jeżeli nie zbiera się na pierwsze zebranie niezbędna ilość członków (połowa, względnie 2/3), będzie zgromadzenie zwołane po raz drugi i będzie ono prawidłowe bez względu na liczbę członków, poza przypadkami kiedy wymagana jest specjalna ilość obecnych.

Art. 28. Zwołanie zgromadzenia ogólnego należy do rady administracyjnej: jeżeli jednak zgromadzenie ogólne zwyczajne nie zostanie zwołane w terminie ustalonym przez statut, lub rada administracyjna nie zwoła zgromadzenia nadzwyczajnego na żądanie co najmniej 20% członków lub rady nadzorczej, ta ostatnia może zwołać walne zgromadzenie. Jeżeli rada

nadzorcza odmówi — zgromadzenie zwyczajne lub nadzwyczajne może być zwołane przez 20% członków.

Art. 29. Określa przewodniczenie na zgromadzeniu.

Art. 30. Rady administracyjne i nadzorcze, jak również komisje i kierownictwo, są obowiązane przedstawić odpowiednie dane, dokumenty i informacje niezbędne do dyskusji co do punktów przewidzianych w porządku obrad.

Art. 31. Uchwały walnych zgromadzeń zapadają większością głosów, poza przypadkami kiedy statut wymaga większości kwalifikowanej. Głosowania będą bezpośrednie — imienne lub tajne — według przepisów statutu. Postanowienia tego artykułu dotyczą zebrań sekcyjnych lub okręgowych.

Art. 32. Zgoda 2/3 członków jest wymagana by ustalić:

1. rozwiązanie spółdzielni,
2. zmianę nazwy lub siedziby,
3. połączenia z inną spółdzielnią,
4. ograniczenia funduszu rezerwowego, jego powiększenia i utworzenia funduszów specjalnych,
5. powiększenia lub zmniejszenia kapitału,
6. inne uchwały, które przewidują zmianę statutu z wyjątkiem przypadku zgodnie z art. 42 Ustawy, kiedy chodzi o decyzję Ministerstwa Gospodarki Narodowej.

Art. 33. W przypadku równości głosów — decyduje głos przewodniczącego.

Art. 34—35. Określa formalności związane ze zmianą statutu.

Art. 36. Wylicza kompetencje rady administracyjnej w 17 punktach.

Art. 37—39. Nakładają na radę administracyjną obowiązek odbywania posiedzeń.

Art. 40. Członkowie rady administracyjnej będą odwołani przez zgromadzenie w każdym czasie, jeżeli:

a) nie składają kaucji, gdy tego wymaga ustawa lub rozporządzenie,
b) nie zwołują w swoim czasie zgromadzenia ogólnego,
c) podejmują decyzje w sprawie przyjęcia członka, który nie odpowiada wymaganiom ustawowym lub statutowym,
d) nie zdają sprawozdania rachunkowego w czasie określonym w statucie albo też gdy sprawozdanie zostało nieprzyjęte,
e) wyrządzają złośliwie szkodę spółdzielni,
f) pełnią swe funkcje z oczywistym niedbalstwem, ujawnionym w działaniach konkretnych należycie udowodnionych,
g) ogólnie, jeżeli nie dopełniają jakichkolwiek przepisów umowy społecznej lub postanowień ustawy i tego rozporządzenia, zarówno przez działania jak i zaniechania.

Art. 41—42. Wyliczają obowiązki rady nadzorczej oraz przyczyny odwołania członków tej rady.

Art. 43—45. Zawierają przepisy dotyczące sekcyj i komisyj.

Rozdział IV

O sekcjach oszczędnościowych

Art. 46—53. Określają działalność specjalnych sekcyj oszczędnościowo - pożyczkowych, jakie mogą być tworzone przy spółdzielniach.

Rozdział V

O funduszach społecznych

Art. 54. Sumy przeznaczane na fundusz opieki społecznej winny być odprowadzane miesięcznie, odpowiednio do dochodów brutto za ten okres.

Art. 55. Zanim Ministerstwo Gospodarki Narodowej zadecyduje o powiększeniu lub zmniejszeniu procentu, jaki należy przeznaczać na fundusz opieki społecznej, winno przed tym wysłuchać opinii odpowiednich władz, gdy chodzi o spółdzielnie podlegające interwencji urzędowej lub z udziałem państwa.

Art. 56. Statuty spółdzielni określą, zależnie od ich rodzaju, choroby i ryzyka, jakie należy uważać za zawodowe, oraz przeznaczenie i zastosowanie funduszu opieki społecznej, a nadto określą sprawy, które Ministerstwo Gospodarki Narodowej uzna za celowe.

Rozdział VI

O księgach i rachunkowości

Art. 57—67. Dotyczą spraw buchalteryjnych.

Rozdział VII

O rozwiązaniu i likwidacji

Art. 68—76. Zawierają przepisy proceduralne i finansowe w zakresie likwidacji spółdzielni.

Dział II

Rozdział I

O spółdzielniach spożywców

Art. 77—85. Spośród tych przepisów, przeważnie formalnych, na uwagę zasługuje jedynie postanowienie, że podział nadwyżki winien odbywać się według dokonanych zakupów: spółdzielnie w związku z tym obowiązane są prowadzić określoną kontrolę zakupów członkowskich.

Rozdział II

Spółdzielnie producentów

Art. 86. Dla celów określonych w art. 8 ustawy uważa się, że:

1. czynnościami związanymi z upoważnieniem są te, które łącząc się z główną działalnością dla celów doskonalenia jej pod względem gospodarczym, mają za zadanie produkować towary lub usługi przeznaczone dla ogółu.

   Co do rodzaju różne od tych, na które opiewa upoważnienie, i możliwe do wykonywania samodzielnie.
2. czynnościami uzupełniającymi są te, które polegają na doskonaleniu głównej działalności, z którą łączą się gospodarczo i które są stosowane wyłącznie przez spółdzielnię jako pomocnicze dla głównej działalności prawnie uznanej.
3. czynnościami podobnymi są te, za pomocą których urzeczywistnia się produkcję lub usługi dla ogółu — tego samego rodzaju, ale różne co do stopnia lub jakości od tych, na które opiewa upoważnienie prawnie wydane.

Art. 87. Wartość udziałów członkowskich w spółdzielniach producentów nie może przekraczać sumy, jaka—wziąwszy pod uwagę okoliczności— przechodziłaby możliwości gospodarcze pracowników, którzy wykonywują dany zawód.

Art. 88—90. Dotyczą kwalifikacyj członków i działalności komisji kontroli technicznej.

Art. 91. W spółdzielniach producentów podział nadwyżki winien nastąpić w sposób jak niżej:

1. przeznacza się na utworzenie funduszów, o których mówi ustawa lub rozporządzenie, sumy ustalone w przepisach dotyczących funduszów,
2. sumy uzyskane z sekcji oszczędnościowej przeznacza się na cele wymienione w art. 53 (oprocentowanie oszczędności i podział według obrotów oszczędnościowych ze spółdzielnią),
3. sumy uzyskane z sekcji spożywczej — na cele określone w poprzednim rozdziale,
4. reszta — biorąc pod uwagę jakość pracy i czas przygotowania technicznego, jakiego praca wymaga — do podziału zgodnie z zasadą, że za równą pracę winna przypadać równa płaca.

Jakość pracy jak i przygotowań technicznych, których dane zajęcie wymaga, będą przedmiotem regulaminu przyjętego przez komisję kontroli technicznej, który poddany będzie pod rozpatrzenie zgromadzenia ogólnego.

Art. 92. Przyczyną wykluczenia członka w spółdzielniach producentów może być fizyczna niezdolność lub prawna przeszkoda do wykonywania zajęcia, jakie obowiązani wykonywać są członkowie.

Rozdział III

Spółdzielnie podlegające interwencji urzędowej

Art. 93—98. Przewiduje preferencje dla spółdzielni w zakresie udzielania koncesyj oraz przy zawieraniu umów - zezwoleń, przy czym określają formę tych koncesyj i kompetencje poszczególnych władz.

Rozdział IV

Spółdzielnie z udziałem państwa

Art. 99—100. Rozszerzają niektóre ulgi na spółdzielnie z udziałem państwa, przy czym przewidują tworzenie w tych spółdzielniach funduszu akumulacyjnego.

Dział III

O związkach i Narodowej Konfederacji Spółdzielczej

Art. 101. Statuty związków i Narodowej Konfederacji Spółdzielczej winny zawierać postanowienia pkt. a, b, d, h, j, art. 15 ustawy i 3, 6, 10 i 12 art. 39 rozporządzenia.

Art. 102. W statutach należy ustalić liczbę delegatów, którzy biorą udział w zgromadzeniach związków lub konfederacji, z tym jednak, by mniejszość reprezentująca w zgromadzeniu 25% głosów miała prawo wyznaczenia delegata.

Art. 103. Głosy w zgromadzeniach ogólnych związków rozdzielone będą w proporcji — jeden głos na jedną spółdzielnię, a w Konfederacji Narodowej — jeden głos na każdy związek.

Art. 104. Rada administracyjna i nadzorcza będą wyznaczone przez zgromadzenie ogólne zgodnie z art. 33 ustawy i art. 44 rozporządzenia.

Art. 105. Odpowiedzialność związków i konfederacji będzie ustalona zawsze do wysokości udziałów.

Art. 106—107. Przewiduje tworzenie funduszów w związkach i konfederacji oraz komisji rozjemczych dla rozstrzygania sporów.

Art. 108. Do utworzenia związku konieczne są co najmniej 2 spółdzielnie.

Art. 109. Związki winny być zakładane w ciągu 60 dni od daty, kiedy Ministerstwo Gospodarki Narodowej w drodze zarządzenia ustali strefę gospodarczą i stwierdzi, że istnieją warunki dla założenia związku. Upoważnienie udzielone spółdzielniom będzie nieważne, jeżeli nie przystąpią do związku.

Art. 110. Przy zatwierdzaniu ustroju związków — Ministerstwo Gospodarki Narodowej winno zbadać, czy udziały sfederowanych spółdzielni wystarczą na utrzymanie związku.

Art. 111. Rewizje w spółdzielniach, związkach i konfederacji mogą odbywać się tylko za zezwoleniem Ministerstwa Gospodarki Narodowej. Funkcjonariusz lub urzędnik wykonujący ją winien wykazać się odpowiednim poleceniem. Jeżeli spółdzielnia tego żąda, mogą być przy rewizji dwaj członkowie wyznaczeni przez funkcjonariusza dokonywującego rewizji.

Art. 112. Rezultatem rewizji winien być protokół sporządzony w 3 egzemplarzach, który podpisuje rewident, jak również przedstawiciel rewidowanej spółdzielni.

Art. 113. Ustalenie stref gospodarczych może ulec zmianie dokonanej przez Ministerstwo Gospodarki Narodowej, po wysłuchaniu opinii zainteresowanych związków.

Art. 114. W żadnym przypadku stanowiska członków rad administracyjnej i nadzorczej jak również stanowiska kierownicze w każdym związku — nie mogą być objęte przez osoby obce spółdzielniom sfederowanym. W ten sam sposób członkowie rad administracyjnej i nadzorczej oraz osoby zajmujące stanowiska w Narodowej Konfederacji Spółdzielczej winni rekrutować się z członków związków spółdzielczych.

APARAT LUSTRACYJNY SZWEDZKIEGO RUCHU SPÓŁDZIELCZEGO

P o w s t a n i e i o r g a n i z a c j a. Wydział lustracyjny przy szwedzkim Związku Spółdzielczym, „Kooperativa Förbundet“ (K. F.) powstał dopiero w 1916 roku, a działalność swą rozpoczął w 1917 r.

Do tego czasu spółdzielnie same zajmowały się lustracją, ale przy angażowaniu lustratorów natrafiały na wielkie trudności z braku wykwalifikowanych kandydatów. Znajomość rachunkowości nie była wówczas rozpowszechniona w Szwecji i nieliczne kompetentne osoby były już zatrudnione w spółdzielniach.

Dzięki wysiłkom K. F. sytuacja ta stopniowo poprawiała się, ale zbyt powoli. Tymczasem potężny rozwój gospodarczy spółdzielni wymagał niezwłocznego usprawnienia aparatu lustracyjnego.

Okoliczności powyższe skłoniły K. F. do wzięcia inicjatywy w swoje ręce i zorganizowania Wydziału lustracyjnego.

Początkowo należenie spółdzielni do Wydziału lustracyjnego było dobrowolne. Wszakże wobec trudnej sytuacji po I-szej Wojnie Światowej, Kongres K. F. w 1921 roku uchwalił przymus należenia dla nowych spółdzielni przystępujących do K. F. Co się tyczy starych spółdzielni, które były już członkami K. F. przed 1917 r., to zasada dobrowolności pozostala w mocy. Jednakowoż niemal wszystkie spółdzielnie zgłosiły swój akces tak, że np. w 1943 r. tylko 6 spółdzielni spożywców nie należało do Wydziału lustracyjnego.

Początkowo organizacja lustracyjna była całkowicie scentralizowana. ale już w 1920 r. zaczęto myśleć o decentralizacji. Reorganizację w tym sensie zatwierdził kongres w następnym roku.

Lustratorzy okręgowi. Według tej reformy, która niemal bez zmian obowiązuje do dnia dzisiejszego, Wydział lustracyjny pociągnął w dużym stopniu do współpracy samorząd spółdzielczy. Wydział lustracyjny nadaje kierunek całej akcji i pozostaje z nią w stałym, bliskim kontakcie, ale bezpośredni nadzór nad pracą lustratorów okręgowych sprawują Komitety Okręgowe. Są to organy samorządu spółdzielczego. Składają się z 5 członków, wybieranych przez Zjazdy Okręgowe. Zadaniem ich jest pieczą nad życiem spółdzielczym okręgu.

Sprawa angażowania lustratorów okręgowych jest załatwiona kompromisowo. Lustrator jest w zasadzie pracownikiem K. F., ale podlega także Komitetowi Okręgowemu, który go angażuje, czyniąc wybór spośród trzech kandydatów, przedstawionych przez K. F.

Każdy z 18 okręgów spółdzielczych, na które Szwecja jest podzielona, wybiera swego lustratora. Lustratorzy rekrutują się przeważnie spośród doświadczonych i energicznych kierowników spółdzielni. Lustrator okręgowy cieszy się na ogół dużym autorytetem wśród sfer spółdzielczych, jest człowiekiem o dużej praktyce zawodowej, którego kompetencji nikt nie może kwestionować.

Lustrator jakkolwiek bezpośrednio podlega Komitetowi Okręgowemu, który układa marszruty, zatwierdza wydatki itp., obowiązany jest dostarczać Wydziałowi lustracyjnemu sprawozdania ze wszystkich dokonanych lustracji, według ustalonego kwestionariusza. Otrzymuje też od Wydziału instrukcje ogólne i szczegółowe w specjalnych wypadkach.

Zazwyczaj biuro lustratora mieści się w lokalu oddziału K. F. W ten sposób lustrator znajduje się w stałym kontakcie z działalnością gospodarczą K. F., co ułatwia mu rozpatrywanie spornych spraw zarówno z punktu widzenia związku jak i spółdzielni.

Stosunki w Szwecji układają się tak, że lustrator ma zazwyczaj przydzielony nie ten okręg, w którym stale zamieszkuje, ale okręg sąsiedni. Prawo szwedzkie zabrania bowiem, aby lustracji spółdzielni dokonywała osoba w jakikolwiek sposób związana ze spółdzielnią, która podlega jej lustracji.

Zastrzeżenie to nie dotyczy wszakże tzw. *lustratorów lokalnych* (tak nazywają się w Szwecji członkowie komisji rewizyjnych), którzy są wybierani na walnych zebraniach spośród członków spółdzielni.

Współpraca lustratora okręgowego z lustratorami lokalnymi

Działalność lustratora okręgowego i lustratorów lokalnych uzupełnia się. Wzorowy statut dla dużych spółdzielni w paragrafie 26 w następujący sposób formułuje i rozgranicza ich funkcje.

Obowiązki lustratora okręgowego:

a) dokonywanie oficjalnych lustracji i składanie o każdej z nich sprawozdania;

b) baczenie, aby uchwały zarządu spółdzielni były zgodne z prawem spółdzielczym oraz ze statutem spółdzielni, tudzież aby aktywa spółdzielni nie były księgowane w wysokości wyższej, niż rzeczywista;

c) wyrażanie opinii w sprawie wniosku o absolutorium dla zarządu.

Obowiązki lustratorów lokalnych:

a) baczenie, aby wszystkie pozycje przychodowe i rozchodowe były księgowane codziennie;

b) baczenie, aby wszystkie pozycje w księdze kasowej były wpisywane poprawnie i poparte dowodami;

c) sprawdzanie gotówki w kasie co najmniej raz na miesiąc z saldem księgi kasowej;

d) baczenie, aby panował ład przy zawiadywaniu majątkiem spółdzielni.

Taki podział pracy pomiędzy lustratorem okręgowym a lustratorami lokalnymi, zdaniem Erika Wingarda, dyrektora Wydziału lustracyjnego K. F., daje dobre rezultaty. Lustrator okręgowy staje się instruktorem i doradcą swych kolegów lokalnych, których rzetelna praca ułatwia mu zadanie.

Z a k r e s p r a c y l u s t r a t o r a o k r ę g o w e g o. Utrzymywanie stałego kontaktu ze spółdzielniami ułatwia lustratorowi okręgowemu fakt wprowadzenia miesięcznych sprawozdań spółdzielni. Mianowicie kierownik każdej spółdzielni obowiązany jest sporządzić sprawozdanie rachunkowe za ubiegły miesiąc do 25-go każdego miesiąca. Sprawozdanie to sprawdzają i podpisują lustratorzy lokalni, po czym zostaje ono wysłane do Wydziału lustracyjnego i do lustratora okręgowego.

W czasie swej wizytacji lustrator okręgowy winien zapoznać się z całą pracą zarządu spółdzielni z punktu widzenia zawodowego i spółdzielczego, winien odwiedzić wszystkie sklepy i wytwórnie.

Obowiązuje dwukrotna lustracja spółdzielni w ciągu roku. Jedna z nich przypada w okresie zamykania rachunków, druga zaś w następnym półroczu. Jedna z lustracji winna odbyć się nieoczekiwanie, bez uprzedniego zapowiedzenia. Prócz tych obowiązkowych lustracji lustrator winien odwiedzać spółdzielnie tak często, jak zachodzi tego potrzeba. Zwłaszcza spółdzielnie słabe pozostają pod czujną opieką lustratora.

Po każdej lustracji lustrator odbywa konferencję z władzami spółdzielni, komunikuje jej swoje uwagi co do prowadzenia spółdzielni, ponadto winien wzbudzić zainteresowanie aktualnymi planami K. F., które będą poddane dyskusji na następnych zjazdach okręgowych.

Na Zjeździe Okręgowym swego okręgu lustrator wygłasza sprawozdanie o działalności spółdzielni okręgu w ubiegłym roku.

Zadania lustratora okręgowego wybiegają w ogóle bardzo daleko poza wykonywanie urzędowych funkcji. Bierze on bowiem żywy udział w całej działalności organizacyjnej i propagandowo-szkoleniowej okręgu. W Komitecie Okręgowym spełnia funkcję sekretarza i czynnika wykonawcze-

go. Do jego obowiązków należy, między innymi, zaznajamianie się z projektami rozszerzenia działalności spółdzielni i składanie z tych planów miesięcznych sprawozdań zarówno Komitetowi Okręgowemu jak i Wydziałowi lustracyjnemu.

Ponadto lustrator dopomaga sekretariatowi K. F. w planowaniu akcji odczytowych i propagandowych w swym okręgu, organizuje zebrania pracowników, komitetów sklepowych, kółek samokształceniowych itp. Lustrator znajduje się również w bliskim kontakcie z ośrodkiem szkoleniowym „Vår Gård" w Saltjöbaden, wyszukując odpowiednich kandydatów spośród różnych kategorii pracowników na liczne kursy zawodowe, prowadzone przez tę instytucję.

Wynagrodzenie lustratora ustala Komitet Okręgowy w porozumieniu z Wydziałem lustracyjnym. Ponadto zwracane są koszty podróży. Ponieważ w czasach normalnych lustrator posługuje się przeważnie własnym samochodem, zwracane mu są odszkodowania w wysokości ustalonej przez władze K. F.

S k ł a d k i l u s t r a c y j n e. Spółdzielnie opłacają na rzecz Wydziału lustracyjnego składki lustracyjne w następującej skali:

przy obrocie rocznym poniżej 150 tys. koron — 1 kor. od 1000 kr. obrotu

„ „ „ od 150 tys. do 450 tys. — opłata podstawowa 150 koron plus po 30 örów od każdego tysiąca obrotu powyżej 150 tys.

„ „ „ od 450 tys. do 1 mil. kr. — opłata podstawowa 240 koron plus 10 örów od każdego tysiąca powyżej 450 tys.

„ „ „ miliona kr. i powyżej — opłata podstawowa 295 kr. plus 2 öry od każdego tysiąca powyżej miliona obrotu.

Kwoty, uzyskane ze składek lustracyjnych, Wydział lustracyjny przekazuje Komitetom Okręgowym, a ponadto udziela im stałych subsydiów, których wysokość uzależniona jest od kosztów lustracyjnych, ale w stosunku regresywnym. Ponadto K. F. dostarcza bezpłatnie lokalu biurowego dla lustratora.

Koszty Wydziału lustracyjnego są przewidziane w budżecie K. F. i szef wydziału baczy, aby nie były przekraczane.

Z a d a n i a W y d z i a ł u l u s t r a c y j n e g o K. F. Wydział lustracyjny ponosi odpowiedzialność, jak wspominaliśmy, za odpowiedni dobór kandydatów na lustratorów okręgowych. Kandydaci rekrutują się przeważnie spośród kierowników spółdzielni, którzy wykazali nieprzeciętne uzdolnienia. W ostatnich czasach korzysta się również z innego źródła, mianowicie, wybiera się kandydatów spośród absolwentów specjalnego dwuletniego kursu w szkole „Vår Gård", przeznaczonego dla jednostek wyjątkowo uzdolnionych, w celu przygotowania ich do obejmowania odpowiedzialnych stanowisk w dużych spółdzielniach.

Co roku Wydział lustracyjny zwołuje lustratorów okręgowych na konferencję, która odbywa się zazwyczaj w szkole „Vår Gård" i trwa cały tydzień. Tutaj lustratorzy mają sposobność porównywania swych osią-

gnięć i dyskutowania przy udziale dyrektorów K. F. problemów aktualnych i planu ich dalszej pracy.

Wydział lustracyjny utrzymuje bliski kontakt z działem pośrednictwa pracy, którego zadaniem jest wynajdywanie odpowiednich kandydatów na wakujące posady i pomoc spółdzielniom w tym zakresie.

Wydział lustracyjny prowadzi kartotekę spółdzielni z wszelkimi danymi o ich stanie i działalności.

Łącznie z Urzędem Państwowym dla Spraw Społecznych Wydział lustracyjny opracowuje co roku statystykę spółdzielni i inne zestawienia, np. dotyczące manka, zakupów spółdzielni w K. F. itd.

O. M.

ANALIZA I PLANOWANIE OBROTU TOWAROWEGO W WIEJSKIM STOWARZYSZENIU SPOŻYWCZYM (SIELPO)

Artykuł poniższy stanowi obszerne streszczenie rozdziału drugiego książki prof. S. D. Dnieprowskiego pt. Analiz i płanirowanije choziajstwiennoj diejatielnosti sielpo, o której pisaliśmy w poprzednim zeszycie „Spółdzielczego Przeglądu Naukowego" (Z. II — III—1948 r.) w dziale Sprawozdań i Ocen.

Na wstępie autor omawia zasady organizacyjne sielpo. Stwierdza, że w każdej gminie powinien istnieć sklep główny (magazyn), zaopatrzony w duży wybór towarów. Niezależnie od magazynu głównego powinna istnieć dostateczna ilość sklepów filialnych z artykułami pierwszej potrzeby. Każdy sklep m u s i posiadać podstawowy asortyment towarów, rozszerzany odpowiednio do możliwości i potrzeby.

Trzeba stale czuwać nad podnoszeniem poziomu lokali sklepowych i magazynowych, urządzenia i wyposażenia sklepów, sprawności i uprzejmości obsługi, a także zwracać uwagę, aby godziny otwarcia sklepu były dostosowane do potrzeb mieszkańców.

W okresach pilnych robót w polu (a także w miarę możliwości i w innym czasie) trzeba starać się zorganizować sprzedaż poza sklepem, przez rozwożenie, względnie roznoszenie towarów oraz drobną sprzedaż w wyznaczonych punktach, dążąc w ten sposób do możliwie największego przybliżenia towarów do konsumenta.

ANALIZA OBROTU OGÓLNEGO

Trzeba uwzględniać:

a) wykonanie planu za badane okresy,

b) wzrost obrotów w stosunku do poprzedniego okresu,

c) wykonanie poszczególnych pozycji planu.

Plan poszczególnych spółdzielni jest związany z ogólnym planem państwowym. Obroty sklepów wywierają wpływ na obrót hurtowy, produkcję itd. Dlatego też wykonanie planu każdej spółdzielni ma znaczenie ogólnopaństwowe.

Ważna jest nie tylko wysokość obrotu ogólnego, ale i sposób dokonania obrotu — a więc jakimi dokonany był artykułami i w jakim stopniu zaspokojono potrzeby ludności.

Obrót należy badać nie tylko w stosunku rocznym, ale i w okresach kwartalnych, względnie miesięcznych, porównując wyniki za miesiąc (kwartał) badany z wynikami za miesiąc (kwartał) ubiegły oraz za ten sam miesiąc (kwartał) roku ubiegłego. Porównywać należy również obrót przypadający na 1 mieszkańca. Linią wytyczną powinien być stały wzrost — z roku na rok i z miesiąca na miesiąc. Wskazane jest procentowe określanie obrotów w poszczególnych miesiącach. Do analizowania obrotów ogólnych można posługiwać się następującą tabelką:

Kwartał (miesiąc)	Rok ubiegły		Rok sprawozdawczy				Wykonanie planu w %	Stosunek roku sprawozd. do ubiegłego w %
			obrót planowany		obrót osiągnięty			
	Kwota	%	kwota	%	kwota	%		

Porównanie obrotów przypadających na 1 mieszkańca na terenie działalności badanej spółdzielni, z takimiż obrotami na terenie działalności innej spółdzielni można przeprowadzić w następujący sposób:

Nazwa spółdzielni	Obrót w roku sprawozd. w % (rok ubiegły 100 %)		Średni zakup 1 mieszk. w ciągu roku — rubli		
	planowany	osiągnięty	w roku ubiegłym	w roku sprawozd.	wzrost (spadek) w %
x . . . (badana)	106, 2	124, 2	266	320	20,3
y . . . (sąsiednia)	115	110	254	268	5,5

Tabelka ta daje cenny materiał informacyjny. Niewielki wzrost obrotów przypadających na 1 mieszkańca, względnie mniejszy obrót aniżeli w sąsiedniej spółdzielni, świadczą o niedostatecznej gospodarce (eliminując różnicę dochodu na 1 mieszkańca), a więc o niewłaściwym asortymencie, braku towarów, wysokich cenach, wadliwej obsłudze itp.

Przed przystąpieniem do porównywania obrotów ceny muszą być zrównane. Służą do tego celu indeksy cen. Otrzymuje się je przez podzielenie ceny obecnej przez cenę dawniejszą, np.: cena obecna wynosi 150, dawniejsza 120, indeks równa się 150/120 = 1,25, względnie jeśli jako miernik bierzemy cenę obecną, to indeks dla ceny dawniejszej wynosi 120/150=0,8.

W dalszej kolejności trzeba zanalizować obroty poszczególnych sklepów i zakładów, posługując się następującą tabelą:

Sklep Nr	Rok ubiegły		Rok sprawozdawczy				Stosunek obrotów w roku sprawozd. do obrotu z roku ub. w %
	kwota	%	kwota planowana	osiągnięto		% wykonania planu	
				kwota	%		

Analiza obrotów poszczególnych sklepów pozwala na zorientowanie się w ich gospodarce. Szczególnie ważne jest analizowanie sklepów (działów) branżowych. Przy okazji trzeba zbadać, czy sieć sklepów jest wystarczająca i racjonalnie zaplanowana.

ANALIZA OBROTÓW WEDŁUG ASORTYMENTU

Analiza ogólnego obrotu daje tylko powierzchowny pogląd na działalność spółdzielni. Do głębszego wniknięcia w gospodarkę potrzebna jest analiza obrotu poszczególnymi artykułami (podstawowymi, względnie grupami). Analiza taka pozwala na ocenę jakości obrotów. Podlega zbadaniu:

a) wykonanie planu obrotu według asortymentu,
b) budowa asortymentu,
c) zmiany asortymentu i ich stosunek do zmian zapotrzebowania,
d) zwiększenie sprzedaży poszczególnych artykułów,
e) wysokość sprzedaży poszczególnych artykułów w przeliczeniu na 1 mieszkańca i zmiany tej wysokości,
f) udział artykułów podstawowego (obowiązkowego) asortymentu w obrocie i stałe posiadanie tych artykułów w sprzedaży.

Szczególną uwagę należy poświęcić artykułom podstawowego asortymentu włączonym do grup analizowanych w całości, np.: „inne artykuły przemysłowe", „inne artykuły spożywcze" itp.

Ze względów technicznych trzeba ograniczać się do badania wyrywkowego. Aby otrzymać sumę (czy ilość) sprzedanych towarów, dodajemy do pozostałości na koniec badanego okresu, sumę (ilość) towarów wprowadzonych do sklepu w okresie badanym i odejmujemy pozostałość towarów na początku badanego okresu. Badać możemy tylko okresy od spisu do spisu towarów. Przy analizie rocznej wystarczy zbadać 1—2 kwartały.

Na podstawie tych badań należy stwierdzić, czy spółdzielnia nie idzie po linii najmniejszego oporu, a w szczególności czy:

a) nie handluje głównie towarami dającymi najwięcej korzyści materialnej, zaniedbując handel towarami potrzebnymi zaopatrywanej ludności, ale mniej rentownymi,
b) interesuje się wprowadzeniem nowych potrzebnych towarów,
c) posiada zawsze w sprzedaży podstawowy (obowiązkowy) asortyment,
d) interesuje się artykułami miejscowej produkcji,
e) nie zwiększa obrotu wódką kosztem innych towarów itp.

Jak wiadomo, wykonanie planu sprzedaży zależy od szeregu okoliczności, np.:

a) wykonanie planu zakupów,
b) przestrzeganie posiadania przewidzianych zapasów,
c) właściwości (gatunek, wartość) towarów,
d) wystarczająca sieć sklepów,
e) sprawność obsługi i stosunek do kupujących itp.

Analiza ma na celu zbadanie wpływu tych okoliczności na wysokość obrotu. Do analizowania tych spraw wskazane jest posługiwanie się następującą tabelką:

Nazwa towaru	Rok ubiegły		Rok sprawozdawczy				Stosunek roku sprawozdawcz. do ubiegłego w %	Sprzedaż na 1 mk w rub.	
	kwota	%	kwota planowana	osiągnięto		wykonano plan w %		w roku ubiegłym	w roku sprawozdawczym
				kwota	%				

Wskaźniki procentowe można zastąpić również cyframi absolutnymi, jeśli wyliczenie procentów natrafiałoby na trudności.

Kwartalną analizę wykonania planu trzeba porównać z planem rocznym. Do tego celu służy następująca tabelka:

Nazwa towaru	Plan roczny	Za III kwartał			Wykonanie planu rocznego		Obrót w III kwartale w porównaniu z II kwartałem w %
		kwota planowana	kwota osiągnięta	wykonano plan w %	kwota	%	

W analogiczny sposób bada się obroty sklepów branżowych.

Niezbędne jest analizowanie w ten sposób obrotów w poszczególnych sklepach spółdzielni (co kwartał, względnie w innych terminach).

Analizę w pierwszym rzędzie powinny przeprowadzać władze spółdzielni (buchalter).

Obrót poszczególnymi artykułami wskazane jest ustalać częściej.

Analizę wykonania planu przez sklep można przeprowadzić przy użyciu następującej tabelki:

Nazwa towaru	Planowano	Wykonano	
		kwota	%

ANALIZA ZAPASÓW TOWAROWYCH

Utrzymywanie odpowiednich zapasów towarowych jest niezbędne w celu utrzymania sprzedaży bez przerw. W ZSRR opracowano normy obracalności i dostosowano do nich wysokość kredytów. Normy uwzględniają następujące warunki działalności sielpo:

a) zapotrzebowanie kupujących na poszczególne towary, z uwzględnieniem sezonowości,

b) asortyment towarów (znajdujący się w sklepach),

c) asortyment podstawowy (obowiązujący),

d) częstotliwość dostawy towarów,

e) czas potrzebny na przygotowanie towarów do sprzedaży (rozpakowanie, kalkulacja, segregowanie itp.),

f) zapasy rezerwowe poszczególnych towarów (ustalane odgórnie).

W oparciu o powyższe ustala się:

a) zapas minimalny,

b) zapas przeciętny (obrotowy),

c) zapas maksymalny.

Zapas minimalny trzeba uważać jako zapas, poniżej którego nie można schodzić, gdyż nastąpiłoby zahamowanie sprzedaży.

Pożądane jest sprawdzanie i ustalanie jak najczęściej obracalności poszczególnymi towarami (co miesiąc lub co kwartał). Ważne to jest zwłaszcza w odniesieniu do towarów sezonowych. Zapas dzienny otrzymujemy przez podzielenie obrotu przez ilość dni, w ciągu których otrzymaliśmy dany obrót.

Przy analizowaniu obracalności należy uwzględniać:

a) przeciętny zapas towarów,

b) wyliczenie średniej sprzedaży dziennej,

c) obracalność podaną w dniach,

d) porównanie obracalności uzyskanej z planowaną,

e) ustalenie przyczyn różnic pomiędzy wynikami osiągniętymi i planowanymi.

Możemy posługiwać się przy analizie obracalności następującą tabelą:

Nazwa towaru	Rok ubiegły			Rok sprawozdawczy			Planowana norma obracalności
	średnia pozostałość w ciągu roku	średni obrót dzienny	obracalność (w dniach)	średnia pozostałość w ciągu roku	średni obrót dzienny	obracalność (w dniach)	

Analizę obracalności trzeba uzupełnić analizą zapasów towarowych (remanentów) posiadanych na początku i w końcu roku (kwartału itp.), posługując się następującą tabelą:

Nazwa towaru	Na początku roku			W końcu roku			Norma (podana w dniach)
	pozostałość	średni obrót dzienny w IV kwart. roku ub.	zapas (podany w dniach)	pozostałość	średni obrót dzienny w IV kw. roku sprawoz.	zapas (podany w dniach)	

Główną przyczyną spadku obracalności jest nadmierne nagromadzenie zapasów. Analizując ten objaw, trzeba stwierdzić, czy nastąpiło to wskutek:

a) niewłaściwego doboru towarów,

b) niedostatecznego wyboru,

c) niskiej jakości towarów,

d) niedostosowania się do przyzwyczajeń miejscowej ludności,

e) zbyt późnej dostawy towarów sezonowych itp.

Trzeba również wyjaśnić, kto ponosi odpowiedzialność za wymienione nieprawidłowości.

STAN ZASPOKOJENIA POTRZEB KUPUJĄCYCH

Podlega wyjaśnieniu, czy:

a) przestrzegane jest posiadanie ustalonego asortymentu,

b) nie powstają przerwy w sprzedaży artykułów pierwszej potrzeby,

c) towary dostosowane są do zapotrzebowań ludności,

d) jakie są podstawy organizacyjne i materialne handlu w sielpo (sieć sklepów, lokal, urządzenie, wyposażenie itd.),

e) jaki jest poziom organizacji i techniki sprzedaży.

Wykorzystujemy wykazy towarów opracowane centralnie dla poszczególnych typów sklepów.

Wskaźnikami są:

a) procent wykonania planu,

b) obrót na 1 mieszkańca,

c) obracalność dzienna — w porównaniu z normą.

Wskaźniki powyższe przedstawiają wartość tylko wtedy, gdy brane są za krótki okres czasu.

Analizę należy uzupełnić przez:

1. przeprowadzenie spisu towarów,
2. przejrzenie protokółów i sprawozdań komisji rewizyjnej,
3. rozmowy z kupującymi.

ZAKUP I DOSTAWA TOWARÓW

Przy analizowaniu tego zagadnienia bierzemy pod uwagę:

a) wykonanie planu zakupu według asortymentu,

b) źródła zakupu (z uwzględnieniem powiatowego związku),

c) zakupy w miejscowych źródłach,

d) sprowadzanie towarów,

e) dostawy bezpośrednie.

Badania możemy przeprowadzać przy wykorzystaniu następującej tabelki:

Dostawca	Rok ubiegły		Rok sprawozd.		Porównanie z rokiem ubiegłym w %
	kwota	%	kwota	%	

Rozpatrywanie zakupów bez porównania ich ze sprzedażą i pozostałościami jest bezwartościowe. Wskazane jest przeprowadzać badania łącznie, przy wykorzystaniu następującej tabelki:

Nazwa towaru	Pozostałość na początku kwart.		Sprzedaż towarów			Zakup towarów			Pozostałość na koniec kwartału			
									planowana		rzeczywista	
	kwota	na dni	planowana	osiągnięta	różnica (+ —)	planowany	osiągnięty	różnica (+ —)	kwota	na dni	kwota	na dni

Tablica powyższa zawiera podsumowanie całej analizy obrotu. Po jej zestawieniu można już przystąpić do wyciągnięcia wniosków i opracowania projektów usprawnienia działalności. Należy jeszcze zwrócić tylko uwagę na stosunki sielpo z hurtownią spółdzielczą i innymi dostawcami.

PODSTAWY PLANOWANIA OBROTÓW TOWAROWYCH

Podstawowe znaczenie mają ogólne wytyczne państwowe, a następnie zadania wyznaczone przez powiatowy związek spółdzielczy.

Przy opracowywaniu planu sielpo trzeba brać pod uwagę wszystkie jej osiągnięcia oraz stwierdzone niedociągnięcia w działalności. Z tego względu duże znaczenie dla planu ma gruntowne przeprowadzenie analizy. Należy uwzględniać:

a) planowy wzrost produkcji towarowej oraz obrotów handlowych,

b) dane dotyczące dostawy (transportu) towarów,

c) zmiany ekonomiczne na terenie działalności sielpo, jak: zmiany w możliwościach skupu ziemiopłodów, zmiany w wielkości produkcji miejscowej itp.,

d) wzrost siły kupna miejscowej ludności,

e) obrót na 1 mieszkańca i możliwości zwiększenia tego obrotu.

Związek powiatowy daje wytyczne dotyczące nie tylko ogólnego obrotu, ale i obrotu poszczególnymi artykułami.

Duże znaczenie ma dokładne określenie pełnej siły kupna posiadanej przez wszystkich mieszkańców, zamieszkujących na terenie działalności sielpo, tj. określenie części dochodu przeznaczonego na zakupy towarów prowadzonych przez sielpo.

Oprócz artykułów spożywczych trzeba uwzględnić w planie artykuły potrzebne do prowadzenia gospodarstw rolnych (względnie innych warsztatów pracy, jeżeli są prowadzone na terenie działalności sielpo).

Wzrost obrotów jest ściśle uzależniony od stanu pomieszczeń i urządzeń sklepowych, a także sposobu obsługi. Plan powinien przewidzieć te okoliczności oraz sposoby usprawnienia.

W związku z powyższym, podstawowymi elementami planu sielpo są:

a) wytyczne związku powiatowego i perspektywy zaopatrzenia się w towary za pośrednictwem związku oraz przy wykorzystaniu miejscowych możliwości,

b) wyniki analizy działalności handlowej za okres ubiegły,

c) zapotrzebowanie ludności na towary,

d) przewidywany dochód społeczny miejscowej ludności,

e) stan pomieszczeń, urządzeń i obsługi oraz możliwości ich ulepszenia.

PODSTAWOWE WSKAŹNIKI PLANÓW OBROTU SIELPO I OKREŚLENIE OGÓLNEGO OBROTU

W planie obrotu przewiduje się:

a) ogólną wysokość obrotu towarowego (sprzedaży) — roczną i kwartalną,

b) podział obrotów według magazynów, sklepów i sprzedaży drobnej (poza sklepem) z wydzieleniem ważniejszych artykułów,

c) sprzedaż towarów według asortymentu,

d) sprzedaż towarów zakładom własnym,

e) zapasy towarów na początku i w końcu planowanego okresu — sumy i na ile dni,

f) dostawę towarów według asortymentu,

g) dochód ze sprzedaży,

h) plan inwestycji.

W pierwszym rzędzie opracowuje się plan orientacyjny (plan-zajawka). Plan ten powinien uwzględniać wszelkie możliwości rozwojowe spółdzielni. Sporządza się go wg następującego wzoru:

Plan orientacyjny działalności gospodarczej . . . sielpo . . . rejon

I. Ogólne wskaźniki na . . . kwartał 194 . . . r.

L. p.	T r e ś ć	Przewidywane wykonanie planu w ub. kwartale	Plan na kwartał
1	werbunek członków (uspółdzielczenie)		
2	wpłata udziałów		
3	sprzedaż detaliczna		
4	jadłodajnia		
5	piekarnia		
	itd		

II. Sprzedaż poszczególnych towarów (grup towarowych)

L. p.	Nazwa towaru	Przewidywane wykonanie planu w ub. kwartale	Plan na kwartał

III. Skup ziemiopłodów

L. p	Nazwa towaru	Jednostka miary	Ilość lub kwota

IV. Sieć sklepów i zakładów

W ciągu kwartału przewiduje się uruchomienie:

a) sklepu we wsi . . . .

b) . . . .

Podpisy:

W celu lepszej przejrzystości można przedstawić ogólny obrót w następującej tabelce:

L. p.	Treść	Ubiegły rok	Rok sprawozdawczy	Rok planowany	Wzrost w % w porównaniu z rokiem ubiegłym
1	Planowane obroty				
2	Siła kupna				
3	% dochodu społecznego przeznaczonego na zakupy w sielpo itd.				

PODZIAŁ ROCZNEGO OBROTU NA KWARTAŁY

Przy opracowywaniu planu rocznego i podziale na kwartały, plan na I kwartał uważa się za ostateczny, na następny kwartał — tylko jako projekt.

Przy podziale trzeba brać pod uwagę:

a) obrót za rok ubiegły według kwartałów,

b) skup ziemiopłodów za rok ubiegły — kwartałami,

c) przewidywane zmiany w stanie gospodarczym terenu (zmiana powierzchni zasiewów, zbiorów itp.),

d) inne zmiany obserwowane w ciągu poszczególnych kwartałów (budownictwo, ruch ludności, zmiany sieci handlowej itp.).

Bierze się pod uwagę:

a) obrót i wykonanie planu za kwartał ubiegły oraz za ten sam kwartał roku ubiegłego,

b) obrót na 1 mieszkańca, w tych samych okresach.

Dane te zestawiamy wg poniższej tabelki:

Kwartał	Obroty w roku sprawozdawczym				Obroty planowane		Wzrost w % w porównaniu z rokiem sprawozdawczym	Obrót na 1 mieszkańca	
	planowane	osiągnięte	% w stosunku do całego roku	% wykonania planu	kwota	% w stosunku do całego roku		w roku sprawozdawczym	w roku planowanym

ROZPLANOWANIE OBROTU NA MAGAZYNY, SKLEPY I DROBNĄ SPRZEDAŻ

Planowany obrót trzeba rozdzielić na poszczególne placówki. Dokonuje się to przy udziale ich przedstawicieli. Trzeba przy tym uwzględniać:

a) obrót za okres ubiegły, % wykonania planu,

b) przewidywane zmiany sieci,

c) asortyment towarów.

Posługujemy się następującą tabelką:

Nazwa placówki	Obrót w IV kwart. roku sprawozdawczego		Planowany obrót na I kwartał		Wzrost obrotu (kwota)
	kwota	% obrotu ogólnego	kwota	% obrotu ogólnego	

Poza tym dla każdego sklepu (magazynu) sporządza się plan sprzedaży towarów, wg następującego wzoru:

Nazwa towaru	Sprzedaż w roku ubiegłym	Plan na rok bieżący	Plan zatwierdzony przez zarząd
Ogólny obrót			
w tym:			
cukier			
sól itd.			

W podobny sposób opracowują plan również sielmagi i inne samodzielne przedsiębiorstwa, z tą różnicą, że w planie wyszczególniają cały asortyment, a także podają plan sprzedaży, pozostałości, dostawę i dochodowość.

PLANOWANIE OBROTU WEDŁUG ASORTYMENTU

Podstawowymi elementami przy sporządzaniu planu według asortymentu są:

a) wyznaczone przez powiatowy związek zadania dotyczące sprzedaży artykułów monopolowych i reglamentowanych,

b) podstawowe dane o sprzedaży: w roku ubiegłym, w kwartale ubiegłym oraz w tym samym kwartale roku ubiegłego,

c) informacje o popycie,

d) zapotrzebowanie odbiorców kolektywnych (lecznic, klubów itp.),

e) wysokość sprzedaży na 1 mieszkańca,

f) spostrzeżenia wynikające z doświadczenia personelu sklepowego,

g) przebieg wykonania planu rocznego (przy planie kwartalnym).

Plan opracowuje się wg następującej tabelki:

Nazwa towaru	Za IV kwartał roku ubiegłego		Plan na I kwartał planowanego roku				Na 1 mieszkańca	
	kwota	%	wyznaczony przez zw. powiatowy	wg planu sielpo	wg planu uzgodnionego ze zw. powiatowym		w IV kwartale	w I kwartale
					kwota	%		
Cukier Słodycze itd.								
Razem art. spoż. Mydło itd.								
Razem art. przem.								
Ogółem								

W tabelce podaje się tylko podstawowe towary, pozostałe towary łączy się w grupy.

PLANOWANIE ZAPASÓW TOWAROWYCH

Przy ustalaniu zapasu minimalnego (w dniach) trzeba uwzględnić:

1. Przy towarach asortymentu prostego (cukier, sól, zapałki itp.) ustala się na podstawie doświadczenia:

a) czas potrzebny na sporządzenie i dostarczenie zamówienia,

b) „ „ „ dostawę towarów,

c) „ „ „ przyjęcie towarów do sklepu.

d) „ rezerwowy (ca 5 dni).

2. Przy towarach asortymentu złożonego (konfekcja, obuwie, galanteria itp.) ustala się wspólnie z personelem sklepowym minimalny wybór towarów, pozwalający na postawienie sprzedaży na odpowiednim dla danego sklepu poziomie. Następnie na podstawie cen detalicznych wylicza się kwotę i ustala średni obrót dzienny — kwotę zapasu dzieli się przez obrót dzienny, otrzymując w ten sposób zapas wyrażony w dniach.

Zapas obrotowy ustala się na podstawie przeciętnego okresu dzielącego jedną dostawę towarów od drugiej.

Celem ustalenia zapasu towarów sezonowych należy wziąć pod uwagę:
a) ogólne zapotrzebowanie na towary sezonowe,
b) dostawy w okresie trwania sezonu.

BIEŻĄCA KONTROLA WYKONANIA PLANU OBROTÓW

Podlegają badaniu wskaźniki, dotyczące następujących zagadnień:
a) wykonanie planu sprzedaży — ogólnie oraz sprzedaży towarów podstawowych,
b) przestrzeganie ustalonych norm zapasu towarowego,
c) wykonanie planu zakupu towarów,
d) wykonanie umów dostawców,
e) stan przyjmowania i przechowywania towarów,
f) lokale sklepowe i wyposażenie sklepów.

Z wyjątkiem zapasów towarowych oraz sprzedaży poszczególnych ważniejszych towarów, kontrolowanych zasadniczo co 6 dni, pozostałe wskaźniki należy badać codziennie.

Zapasy towarów (ogólne) bada się na podstawie zapisów buchalteryjnych, pozostałości ważniejszych artykułów bada się w naturze.

Przełożył *K. Wiszniewski*

WYŻSZE STUDIA SPÓŁDZIELCZE ZA GRANICĄ

(W Szwajcarii i w ZSRR)

W Szwajcarii istnieje od 1944 r. przy Uniwersytecie Genewskim (Fakultet Nauk Politycznych i Społecznych) roczne Studium Spółdzielcze.

Warunkiem przyjęcia na to Studium, które trwa dwa semestry, jest ukończenie wyższych studiów i posiadanie tytułu magistra lub doktora nauk politycznych, bądź społecznych.

Absolwenci Studium otrzymują dyplomy z ukończenia studiów spółdzielczych (le certificat d'études coopératives). Warunkiem otrzymania takiego dyplomu jest przesłuchanie przepisanych wykładów, czynny udział w pracach i seminariach Studium (wg specjalnego planu corocznie układanego), napisanie dwóch prac z zakresu spółdzielczości, odbycie przynaj-

mniej dwumiesięcznej praktyki w jednej z instytucji spółdzielczych oraz zdanie odpowiednich egzaminów. Egzaminy są piśmienne i ustne w następujących dyscyplinach wiedzy:

Egzaminy piśmienne:

1. ekonomia społeczna (économie sociale),
2. ekonomia polityczna specjalna (économie politique spéciale),
3. nauka o handlu (technique commerciale),
4. socjologia (sociologie).

Przedmiotami egzaminu ustnego są:

1. historia doktryn ekonomicznych (histoire économique explication d'auteurs),
2. ekonomia polityczna (économie politique),
3. nauka o gospodarce państwowej i komunalnej (économie publique), *)
4. polityka handlowa (économie commerciale),
5. prawo handlowe (droit commercial),
6. statystyka (statistique spéciale),
7. antropogeografia (géographie humaine).

Poza Uniwersytetem Genewskim, prowadzącym wyżej wymienione Studium, uniwersytet w Bernie stworzył katedrę spółdzielczości, a Wyższa Szkoła Handlowa w St. Gallen uwzględnia dość obszernie w swoich wykładach spółdzielczość. I tak prowadzone są wykłady dotyczące organizacji produkcyjnych zakładów spółdzielczości spożywców oraz następujące wykłady o aktualnych problemach spółdzielczości: spółdzielcze problemy bankowe, Raiffeisenki jako organizacje samopomocy gmin wiejskich, problemy budownictwa spółdzielczego, robotnicze spółdzielnie wytwórcze, spółdzielczość rolnicza w Szwajcarii, Międzynarodowy Związek Spółdzielczy i jego zadania, spółdzielczość ubezpieczeniowa, oraz Związek Szwajcarskich Spółdzielni Spożywców i jego spółdzielnie specjalne.

Jak widać Szkoła w St. Gallen, poświęcając sporo miejsca spółdzielczości, nie prowadzi odrębnych kursów, czy też studiów spółdzielczych. Jedynie takie studium prowadzi uniwersytet w Genewie i studium to, ze względu na skład uczestników (absolwenci wyższych uczelni) posiada charakter wybitnie specjalizujący w zakresie spółdzielczości, o nastawieniu wyraźnie ekonomicznym, przy stosunkowo małym uwzględnieniu społecznej strony spółdzielczości (jeden przedmiot socjologia). Studium Genewskie, niewątpliwie teoretyczne, pragnie również uzupełnić wykształcenie swoich słuchaczy przez praktyczne zbliżenie do życia spółdzielczego przez przedmiot techniki handlu oraz, co należy uznać za słuszne, przez dwumiesięczną praktykę w jednej z instytucji spółdzielczych.

---

*) Przetłumaczenie na język polski nazw przedmiotów francuskich może nasunąć pewne wątpliwości tym bardziej, iż brak szczegółowego programu każdego przedmiotu. Z tego względu podana jest w nawiasie odpowiednia nazwa francuska. Jeśli chodzi o termin ekonomia publiczna, to należy pod nią raczej rozumieć ekonomikę wielkich przedsiębiorstw publicznych, zarówno państwowych, samorządowych, jak i innych noszących charakter społeczny.

Studium genewskie tak pomyślane kształci element kierowniczy ruchu spółdzielczego.

Z S R R. Kilka uwag ogólnych. Niewątpliwą cechą charakterystyczną ruchu spółdzielczego w ZSRR jest jego masowość i rozmach. Toteż i szkolnictwo spółdzielcze w ZSRR cechuje masowość. Tysiące absolwentów różnego rodzaju szkół spółdzielczych znajduje pracę w dziesiątkach tysięcy spółdzielni. Cyfra pracowników spółdzielczych wynosiła w 1940 r. — 1.068 tys., w 1950 r. ma osiągnąć 1.289 tys.

Ogólnie można powiedzieć, iż zadaniem szkolenia spółdzielczego w ZSRR jest: a) przygotowanie i podniesienie kwalifikacji kierowniczych sił w Związkach Towarzystw Spółdzielczych, b) przygotowanie specjalistów z wyższymi kwalifikacjami dla aparatu Związku Centralnego oraz dla aparatu Związków Republikańskich krajowych i okręgowych Związków Towarzystw Spółdzielczych, c) przygotowanie specjalistów o średnich kwalifikacjach, przeważnie dla rejonowych Związków Towarzystw Spółdzielczych, d) masowe przeszkolenie niżej kwalifikowanych, przeważnie dla Wiejskich Towarzystw Spółdzielczych.

Zależnie od tych zadań można by podzielić szkolnictwo spółdzielcze w ZSRR na: wyższe, średnie i niższe.

Do wyższych zakładów, tzw. Sowieckich Instytutów Handlu Spółdzielczego (uznane za wyższe zakłady naukowe rozporządzeniem Prezydium Rady Najwyższej ZSRR z dnia 10.4.1946 r.), przyjmuje się maturzystów (po 10 kl. szkoły średniej), do Spółdzielczych Zakładów Technicznych (Technikumy), odpowiadających naszemu szkolnictwu średniemu, po 7-kl. szkoły średniej i wreszcie do szkół handlowo-spółdzielczych (poziom niższy niż nasz średni) po 6-kl. sowieckiej szkoły średniej. Niezależnie od tego prowadzone są na tych poziomach liczne kursy dokształcające, bądź bezpośrednio, bądź korespondencyjnie.

Interesujące nas wyższe zakłady spółdzielcze w ZSRR, tzw. Instytuty, istniejące obecnie w Moskwie i we Lwowie, mają zadania dość rozlegle ujęte. I tak mają być nie tylko ośrodkami badań naukowych, nie tylko mają kształcić fachowców i wychowywać ich w duchu ideologii marksistowskiej, lecz również mają wydawać podręczniki i pomoce naukowe stojące na poziomie współczesnej wiedzy i zastosowane do ideowych wymogów wychowania młodzieży, mają przygotowywać młody narybek naukowy (tzw. aspirantów) i wreszcie popularyzować zdobycze naukowe w dziedzinie spółdzielczości.

Na przykładzie Moskiewskiego Instytutu Sowieckiego Handlu Spółdzielczego można się najlepiej zapoznać ze strukturą i organizacją naukową wyższych zakładów tego typu w ZSRR.

Moskiewski Instytut dzieli się na 3 wydziały: towaroznawczy, sprawozdawczo-ekonomiczny i handlowo - ekonomiczny. Przygotowuje więc fachowców z zakresu następujących specjalności: 1) ekonomia i planowanie sowieckiego handlu spółdzielczego, 2) rachunkowość i prowadzenie ksiąg handlowych przy spółdzielniach spożywców, 3) towaroznawstwo w zakresie artykułów spożywczych oraz artykułów przemysłowych ze specjalizacją na: a) artykuły tekstylne i krawieckie, skórzane i szewskie, dzia-

ne, galanteryjne i perfumeryjne, b) artykuły chemiczne i inne dla użytku gospodarstw domowych.

Słuchacze rekrutują się z obywateli w wieku od 17 do 35 lat, posiadających świadectwo dziesięciolatki, niezależnie od pozycji socjalnej, płci, rasy i narodowości.

Przy wstąpieniu wymagany jest egzamin wstępny z: 1) rosyjskiego, 2) historii narodów ZSRR i konstytucji ZSRR, 3) matematyki, 4) fizyki, 5) chemii, 6) jednego języka obcego (angielski, francuski lub niemiecki).

Zwolnieni są od egzaminu maturzyści szkoły średniej, odznaczeni medalem złotym lub srebrnym za naukę. Nauka jest bezpłatna i większość studentów ma zapewnione stypendium.

Uczęszczanie na wykłady i branie udziału w zajęciach praktycznych jest obowiązkowe, przy czym są przewidziane zarówno kollokwia jak i egzaminy z poszczególnych przedmiotów. Egzaminy odbywają się dwa razy do roku na zakończenie semestru. Po złożeniu wszystkich egzaminów i zaliczeniu zajęć praktycznych studenci zdają egzaminy państwowe przed Państwową Komisją Egzaminacyjną i w wypadku złożenia egzaminu otrzymują dyplom ukończenia Instytutu Sowieckiego Handlu Spółdzielczego ze wskazaniem nabytych kwalifikacji.

Strona naukowa wygląda podobnie jak u nas. Formą pracy są wykłady, zajęcia praktyczne w laboratoriach, gabinetach naukowych; dużą wagę kładzie się na praktykę oraz samodzielne prace studentów.

Przedmioty dzielą się na ogólne (zatwierdzane przez Ministerstwo Szkół Wyższych ZSRR) i specjalne (zatwierdzane przez Centrosojuz). Przedmiotami ogólnymi są: zasady nauki Marksa i Lenina, ekonomia polityczna, geografia ekonomiczna, historia gospodarki narodowej, prawo obywatelskie, teoria rachunkowości, wyższa matematyka, fizyka, chemia ogólna, teoria statystyki, język obcy, przysposobienie wojskowe, kultura fizyczna.

Do przedmiotów specjalnych zaliczają się: planowanie gospodarki narodowej, ekonomia i planowanie sowieckiego handlu spółdzielczego, organizacja i technika sowieckiego handlu spółdzielczego, towaroznawstwo, statystyka sowieckiego handlu, rachunkowość i prowadzenie ksiąg handlowych, rachunkowość i prowadzenie ksiąg handlowych w systemie spółdzielczości, kalkulacja handlowa i technika zmechanizowanej rachunkowości, finanse i kredyty ZSRR, analiza i rewizja działalności gospodarczej przedsiębiorstw, mikrobiologia i fizjologia roślin, chemia nieorganiczna, chemia organiczna, chemia analityczna, fizyko-chemia i chemia kolloidalna.

Przedmioty specjalne noszą charakter praktyczny, ogólne natomiast dają podbudowę teoretyczną do przedmiotów zawodowych.

Okres studiów trwa 4 lata. Rok szkolny podzielony jest na 2 semestry: jesienny — od 1 września do 24 stycznia i wiosenny — od 7 lutego do 30 czerwca.

Z ogólnego podziału czasu (tzw. budżet czasu w tygodniach), w ciągu 4 letniego okresu studiów przeznacza się 112 tygodni na teorię, 26 tyg. na sesje egzaminacyjne, 6 tyg. na obozy, 20 tyg. na praktykę zawodową, 10 tyg. na pracę dyplomową i 26 tyg. na wakacje. Razem 200 tygodni.

Ilość tygodni przeznaczonych na teorię zmniejsza się w dalszych latach studiów (I i II rok — po 34 tyg., III r. — 27 tys. i IV r. — 17 tyg.). Natomiast zwiększa się na wyższych latach czas przeznaczony na praktykę (I i II r. — 0 tyg., III r. — 8 tyg., IV r. — 12 tyg.) i pracę dyplomową.

Egzamin państwowy po 4 roku studiów składa się z zasadniczych przedmiotów, tj.: 1) zasady nauki Marksa i Lenina, 2) ekonomika handlu sowieckiego, względnie przedmiot zbliżony zależnie od specjalności, oraz z dwóch przedmiotów specjalnych zależnie od wydziału. I tak np. na wydziale towaroznawczym dochodzi 3) towaroznawstwo i 4) organizacja i technika handlu sowieckiego, a np. na wydziale ekonomicznym dojdzie, poza pierwszymi dwoma, jako drugi i trzeci, ekonomia polityczna i technika handlu sowieckiego.

Komisja egzaminacyjna składa się z profesorów i z działaczy spółdzielczych. Przewodniczy delegat Centrosojuza. Absolwenci instytutu korzystają ze wszystkich praw przysługujących w Związku Radzieckim osobom z wyższym wykształceniem.

Ogólnie można stwierdzić, iż program Instytutów Radzieckiego Handlu Spółdzielczego jest rozbudowany i zbliżony niewątpliwie do programów naszych Akademii Handlowych. Należy tutaj podkreślić podobieństwo w podziale na wydziały celem specjalizacji.

W instytutach sowieckich cykl wykładów ogólno-teoretycznych (tzw. przedmioty ogólne) daje słuchaczom niezbędną wiedzę z dziedziny nauk społecznych, znajomość języków obcych i innych ogólno-kształcących przedmiotów. Cykl ten jest wspólny i obowiązujący dla wszystkich wydziałów. Podstawowymi przedmiotami będą tutaj: nauka Marksa i Lenina, ekonomia polityczna, historia narodowej gospodarki sowieckiej, geografia ekonomiczna ZSRR i państw kapitalistycznych, zasady i podstawy prawa sowieckiego.

Cykl przedmiotów specjalnych daje niezbędną wiedzę w zakresie specjalizacji. Wykłady te prowadzone są na poszczególnych wydziałach różnorodnie. Różnica polega nie tyle nawet na nazwie przedmiotu, ile na wymiarze godzin w stosunku do innych wydziałów jak i kierunku ogólnego. I tak np. na wydziale towaroznawczym zasadniczymi przedmiotami będą oprócz towaroznawstwa, chemia, organizacja i technika handlu spółdzielczego, na wydziale handlowo-ekonomicznym: planowanie gospodarki narodowej, organizacja i technika sowieckiego handlu spółdzielczego, statystyka i ekonomia poszczególnych gałęzi sowieckiej gospodarki narodowej, tj. przemysłu, rolnictwa, transportu i handlu. Wreszcie na wydziale sprawozdawczo-ekonomicznym zasadniczymi przedmiotami są: statystyka, teoria rachunkowości, księgowość w spółdzielczości, analiza bilansu, organizacja i technika zmechanizowanej rachunkowości.

Dla pełnego obrazu szkolnictwa spółdzielczego w ZSRR na poziomie właściwie też wyższym, należy jeszcze wspomnieć o Wyższej Szkole Spółdzielczej i Wyższym Spółdzielczym Instytucie Pedagogicznym.

Wyższa Szkoła Spółdzielcza prowadzona jest przez Centrosojuz. Przyjmowani są do niej wyłącznie przewodniczący i zastępcy związków republikańskich okręgowych i powiatowych. Warunkiem przyjęcia jest posia-

danie 5 letniej praktyki. Szkoła jest roczna i zadaniem jej jest pogłębienie teoretycznych wiadomości słuchaczy w dziedzinie handlu, towaroznawstwa, planowania, analizy gospodarczej, rachunkowości, ekonomii i sprawozdawczości.

W procesie nauczania odgrywa znaczną rolę wymiana i stosowanie, dających najlepsze wyniki, doświadczeń w pracy poszczególnych związków spółdzielczych.

Plan naukowy Wyższej Szkoły Spółdzielczej obejmuje następujące przedmioty specjalne:

ekonomia i planowanie sowieckiego handlu spółdzielczego — 180 godzin
rachunkowość — 300 godzin
organizacja i technika sowieckiego handlu spółdzielczego — 180 godzin
towaroznawstwo — 300 godzin
analiza działalności gospodarczej organizacji spółdzielczych — 60 godzin
finansowanie i kredytowanie w organizacjach spółdzielczych — 80 godzin

Jednak wykłady te inaczej są ujęte niż wykłady o tej samej nazwie w szkołach innego typu, bowiem nie są one prowadzone w kolejności i w ramach całkowitego kursu. Zawierają raczej wyjaśnienia ważniejszych teoretycznych kwestii i zagadnień związanych z aktualnymi problemami rozwoju ekonomicznego kraju i jego związku z ruchem spółdzielczym.

Wykłady prowadzą profesorowie i wykładowcy spółdzielczych wyższych zakładów naukowych oraz — na tematy związane z praktyczną stroną życia gospodarczego — kierownicze siły i fachowcy Centralnego Związku.

Słuchacze otrzymują pełne wynagrodzenie w wysokości poborów wypłacanych przed wstąpieniem do szkoły. Szkoła zapewnia im wspólne pomieszczenie i utrzymanie. Kontyngent słuchaczy ograniczony jest do 100 osób.

W ten sposób Wyższa Szkoła Spółdzielcza nie będąc szkołą akademicką prowadzi pożyteczną akcję podnoszenia kwalifikacji zawodowych kierowniczego aktywu spółdzielczego w ZSRR, zgodnie z nowymi zdobyczami nauki i ruchu, pozostawiając troskę o kształcenie młodego narybku Instytutom Sowieckiego Handlu Spółdzielczego. Staje się ona w ten sposób cennym uzupełnieniem spółdzielczego szkolnictwa o typie wyższym.

Centrosojuz prowadzi również pod Moskwą Wyższy Spółdzielczy Instytut Pedagogiczny. Do tego Instytutu przyjmowani są tylko ci, którzy posiadają wyższe wykształcenie ekonomiczne lub handlowe oraz praktykę spółdzielczą.

Zasadniczym zadaniem Instytutu jest przygotowanie wykładowców przedmiotów zawodowych dla instytutów technicznych i szkół spółdzielczych.

Niezależnie od tego Instytut Pedagogiczny zajmuje się również podniesieniem kwalifikacji czynnych nauczycieli tychże szkół przez organizowanie okresowych kursów.

Przygotowaniem specjalistów zajmują się odpowiednie katedry przed-

miotów zawodowych. Poza tymi katedrami istnieją również katedry ogólne jak: filozofii, ekonomii politycznej, pedagogii i psychologii.

Celem Instytutu Pedagogicznego jest nie tylko wykształcenie nauczycieli pod względem fachowym i pedagogicznym, lecz również Instytut troszczy się o ich poziom moralny, społeczno-ideowy i fizyczny. Ideałem jest wszechstronny rozwój osobowości sowieckiego obywatela.

Rok szkolny składa się z 2 semestrów. Plan nauki jest tak ułożony, iż 60% czasu przeznaczonego na naukę przypada na studia przedmiotów ogólnych, jak: filozofii, ekonomii politycznej socjalizmu, pedagogii, psychologii, a 40% czasu na studia przedmiotów z dziedziny, w której student się specjalizuje, a mianowicie: buchalterii i rachunkowości, towaroznawstwa, ekonomii i planowania sowieckiego handlu spółdzielczego i organizacji i techniki sowieckiego handlu spółdzielczego. W zakres danej specjalności wchodzą również wykłady z dydaktyki odpowiednich przedmiotów.

Proces nauczania opiera się na:

1) wykładach profesorów i docentów, 2) seminariach i zajęciach praktycznych, 3) samodzielnych pracach studentów, 4) praktyce wychowawczo-naukowej.

Na wykłady przeznacza się od 40 do 45% czasu przeznaczonego na studia poszczególnych przedmiotów. Seminaria noszą podobny charakter jak u nas. Uczęszczanie na wykłady i seminaria obowiązuje wszystkich studentów.

Dużą wagę przywiązuje się do praktyki naukowo-wychowawczej odbywanej przez studentów w ciągu 2-ch miesięcy w okresie drugiego semestru szkolnego. Praktyka ta polega na samodzielnym prowadzeniu w charakterze wykładowców lekcji z uczniami „Technikumu" (a więc średniej szkoły w naszym pojęciu), który mieszcząc się na tym samym terenie co Instytut Pedagogiczny i podlegając mu we wszystkich kwestiach naukowych, stanowi dla tego ostatniego dobrą bazę naukowo-doświadczalną. Studenci udają się na praktykę w niewielkich grupach po 3—5 osób i grupami są przydzielani do poszczególnych klas Instytutu Technicznego, gdzie w ciągu pierwszych 10 dni praktyki zapoznają się dokładnie z procesem nauczania, a następnie sami dają lekcje z zakresu swej specjalności w obecności swoich profesorów.

Słuchaczami Instytutu Pedagogicznego są w zasadzie — jak wspomnieliśmy — pracownicy ruchu spółdzielczego. W czasie studiów nie tracą oni kontaktu ze spółdzielczymi organizacjami, obowiązani są bowiem do badania prac okolicznych spółdzielni i przedsiębiorstw. Zebrane materiały są opracowywane pod naukowym kątem widzenia.

Poza działalnością pedagogiczną Instytut opracowuje i wydaje podręczniki naukowe zarówno dla uczniów jak i nauczycieli spółdzielczych zakładów naukowych. Zadaniem Instytutu jest również wypracowywanie i eksperymentowanie metod dydaktycznych. W ten sposób Instytut Pedagogiczny staje się swego rodzaju ośrodkiem naukowo-badawczym dla całej sieci średnich zakładów naukowych spółdzielczości.

Zbigniew Wierzbicki

ANALIZA WYBRANYCH 96 SPÓŁDZIELNI SPOŻYWCÓW ZA I PÓŁROCZE 1948 R.

W styczniu br. Spółdzielczy Instytut Naukowy — w porozumieniu ze Związkiem Rewizyjnym Spółdzielni R. P. przystąpił do badania, przy pomocy metody reprezentacyjnej, tendencji rozwojowych gospodarki spółdzielni spożywców. W zeszycie II — III z 1948 r. „Spółdzielczego Przeglądu Naukowego“ zostało zamieszczone przepracowanie tego zagadnienia za I kwartał br.

Prace podjęte na tym odcinku są kontynuowane w oparciu o niezmienione zasady, metodę badań oraz sam obiekt, którym jest 96 — zawsze tych samych spółdzielni spożywców średniej wielkości.

Jako materiał do analizy służą wyłącznie miesięczne sprawozdania (wzór „S“), obowiązujące spółdzielnie spożywców. Szczupłość danych zawartych w sprawozdaniach jest najistotniejszą przyczyną luk i niedomówień, jakie czytelnik zauważy w dalszej analizie.

C h a r a k t e r y s t y k a b a d a n y c h s p ó ł d z i e l n i. Spośród 96 badanych spółdzielni 81 działa na terenie miast powiatowych, 13 w miastach niepowiatowych, 2 w miastach wojewódzkich. Najliczniej reprezentowane są spółdzielnie 4-o, 5-o, 6-o sklepowe, jak to wynika z następującego zestawienia, które zawiera danę o ilości spółdzielni (w miesiącach lutym i czerwcu) wg liczby prowadzonych przez nie sklepów:

	spółdzielnie			spółdzielnie	
sklepy	luty	czerwiec	sklepy	luty	czerwiec
1	4	2	6	14	13
2	8	7	7	12	9
3	5	7	8	6	9
4	13	16	9	5	6
5	21	15	10	1	4
			pow. 10	7	8

C z ł o n k o w i e. Dane, zawarte w sprawozdaniach odnośnie liczby członków, nie odzwierciadlają dokładnie rzeczywistego stanu, z uwagi na to, że nie są co miesięcznie aktualizowane, lecz zazwyczaj powtarzają się liczby z ubiegłych miesięcy.

Okręg poznański po raz pierwszy nadesłał dane o liczbie członków dopiero w sprawozdaniu za m-c czerwiec i to nie dla wszystkich badanych spółdzielni.

Poniżej podajemy zestawienie liczby członków w poszczególnych miesiącach:

okres spraw.	członkowie	wskaźnik
styczeń	67.077	100,0
luty	68.159	101,6
marzec	68.688	102,4
kwiecień	69.055	102,9
maj	69.131	103,1
czerwiec	72.327	107,9

S k l e p y. Na pytanie, czy aparat gospodarczy spółdzielni spożywców posiada odpowiednią podbudowę członkowską, najlepiej odpowiada zestawienie liczby członków, przypadających na 1 sklep ogólno-spożywczy. Liczba ta nie uległa w okresie półrocza większym odchyleniom i wahała się od 181 do 193. Odchylenia od przeciętnej w poszczególnych okresach i okręgach są bardzo poważne, bo od 102 w okręgu szczecińskim (w maju) do 382 w rzeszowskim (w czerwcu). Najniższą liczbę członków wykazują sklepy spółdzielni w okręgach olsztyńskim, wrocławskim i gdańskim. Podkreślić należy poważne osiągnięcia spółdzielni okręgu rzeszowskiego, wyrażające się niemal dwukrotnie wyższą od przeciętnej liczbą członków, przypadających na 1 sklep.

Badanie rozpiętości w poszczególnych miesiącach doprowadza do stwierdzenia, że na przestrzeni okresu sprawozdawczego tendencja wyrównania liczby członków nie zarysowała się.

Z kolei, jeśli idzie o same sklepy, to w pierwszym półroczu br. miał miejsce wzrost ich liczby z 583 w styczniu do 629 w czerwcu. Na odcinku rozbudowy detalicznej sieci sklepów w terenie największą dynamikę wykazują okręgi: olsztyński, lubelski, wrocławski i łódzki. W okręgu olsztyńskim przypada na 1 spółdzielnię przeciętnie po 1,6 nowym sklepie, lubelskim 1,5, wrocławskim 1,4, łódzkim 1,3. W innych okręgach odchylenia za okres półrocza są niewielkie, a okręgi kielecki i rzeszowski w początkowym i końcowym stanie okresu sprawozdawczego żadnych różnic nie wykazują.

Na uwagę zasługuje znaczny spadek liczby sklepów w czerwcu, jaki wykazały okręgi szczeciński i poznański. Fakt ten, abstrahując od możliwości błędów w sprawozdaniach, jest prawdopodobnie wynikiem akcji tworzenia tzw. sklepów sprzężonych, a w każdym razie nie oznacza cofania się bazy handlu spółdzielczego, bowiem w obu tych okręgach dynamika obrotów kształtuje się prawidłowo (w sensie rozwojowym).

Zagadnienie przyrostu, badane wg branż sklepów, wykazuje dość stałą tendencję rozwojową do maja włącznie; czerwiec natomiast przyniósł poważną zmiany, jak np. wzrost liczby sklepów szkła i porcelany z 4 do 11, pieczywa z 14 do 19, włókienniczych z 72 do 74, obuwianych z 2 do 4 itd., przy równoczesnym spadku stanu sklepów: ogólno-spożywczych (z 419 do 410), opałowych i materiałów budowlanych oraz mydlarskich.

Szczegóły, dotyczące liczby sklepów zawiera tabl. I.

Z a k u p y s p ó ł d z i e l n i. W okresie sprawozdawczym omawiane przez nas spółdzielnie poczyniły zakupy na ogólną kwotę 3.984 mil. zł; w tym samym czasokresie obroty wynosiły 4.345 mil. zł. Po dodaniu do

ceny zakupu stopy kalkulacyjnej stwierdzimy, że obroty i zakupy stoją na zupełnie równym niemal poziomie, co świadczy o tym, że polityka zapasów — przy uwzględnieniu zwyżki cen — nie uległa zmianie.

Zakupy, pochodzące z „innych źródeł spółdzielczych“ poza „Społem“ we wszystkich miesiącach są wyższe od stycznia, a wskaźnik dla kwietnia wynosi nawet 166,0.

Dla źródeł pozaspółdzielczych wskaźnik miesiąca stycznia jest najwyższy; w pozostałych miesiącach nie można ustalić jednolitej tendencji, z uwagi na dość znaczne wahania — vide tabl. II.

Podane niżej zestawienie obejmuje wskaźnik ogólnych obrotów i zakupów w poszczególnych miesiącach:

Obroty i zakupy	I	II	III	IV	V	VI
Obroty	100,0	86,2	118,3	97,1	98,1	100,8
Zakupy	100,0	78,9	102,9	86,7	87,3	86,8

Dla całego półrocza zakupy dokonane w „Społem“ stanowią 77,8% ogólnie wydatkowanej na ten cel kwoty; odsetek zakupów dokonanych w źródłach spółdzielczych poza „Społem“ wynosi 8,5%, natomiast towary, pochodzące ze źródeł pozaspółdzielczych, wyrażają się 13,7% zakupów ogólnych.

Na przestrzeni minionego półrocza zarysował się zupełnie wyraźny spadek procentu zakupów w „Społem“ w ramach zakupów ogólnych z 80,2 do 74,9%. W poszczególnych okręgach wahania te są jeszcze wydatniejsze, jak np. w Olsztynie, gdzie różnica między styczniem a czerwcem równa jest 13,2 punktów, a w maju wynosiła nawet 16,1 punktów. Niemal takie same odchylenia mają miejsce w okręgu pomorskim i rzeszowskim. Jedno tylko województwo kieleckie poprawiło nieco procent zakupów w swej centrali gospodarczej.

Właściwy obraz kształtowania się stosunku zakupów dokonanych w „Społem“ i innych źródłach uzyskamy dopiero wówczas, gdy odejmiemy artykuły monopolowe, które spółdzielnie mogą nabywać głównie za pośrednictwem „Społem“. Opracowanie za I kwartał, zamieszczone w poprzednim zeszycie „Spółdzielczego Przeglądu Naukowego“, zawierało odnośne dane za styczeń, luty i marzec br., obecnie rozszerzymy je na dalsze 3 miesiące.

Okres sprawozdawczy	Zakupy w Społem w %% całkowitych zakupów	Obroty art. monopol. w %% całkowitego obrotu	% zakup. art. niemonopol. w Społem	% zakup. art. niemonopol. w innych źródłach: spółdz.	% zakup. art. niemonopol. w innych źródłach: pozaspół.
styczeń	80,2	57,9	22,3	6,1	13,7
luty	77,8	49,9	27,9	7,7	14,5
marzec	78,9	48,1	30,8	7,8	13,3
kwiecień	77,0	47,1	29,9	11,5	11,5
maj	77,5	47,7	29,8	8,9	13,6
czerwiec	74,9	41,7	33,2	9,9	15,1

Powyższe obliczenie zostało dokonane w oparciu o założenie, że procent zakupów równy jest procentowi obrotów.

Na podstawie danych zestawienia stwierdzamy, że procent zakupów artykułów niemonopolowych w „Społem“ wzrósł dość wydatnie (z 22,3 do 33,2%); jest to skutek nie spadku zakupów w innych źródłach spółdzielczych i pozaspółdzielczych, lecz poważnej obniżki obrotów artykułami monopolowymi (57,9 — 41,7%). Wzrost zakupów w innych źródłach wynika zapewne z coraz szerszego zaopatrywania się spółdzielni w hurcie państwowym. Niestety dotychczasowa sprawozdawczość nie podaje wysokości zakupów w hurtowniach państwowych.

Obroty spółdzielni. Wskaźnik obrotów w okresie badanego półrocza wykazuje dość znaczne wahania. Przyjmując obroty styczniowe za 100, otrzymujemy najniższy stan w lutym — 86,2, najwyższy w marcu 118,3; czerwiec kształtuje się prawie na poziomie stycznia — 100,8. Amplituda tych wahań jest wynikiem kilku czynników: spadku obrotów artykułami P. M. S., wzrostu liczby sklepów oraz wahań sezonowych.

W poszczególnych okręgach dynamika obrotów wykazuje znaczne odchylenia od przeciętnej (wskaźnik za czerwiec dla okręgu pomorskiego 83,1, dla okręgu szczecińskiego 122,0).

Zwraca uwagę okręg olsztyński, który jako jedyny za cały okres sprawozdawczy nie spadł poniżej poziomu stycznia.

Najpoważniejszą pozycję stanowią obroty sklepów ogólno - spożywczych w wysokości 61% obrotów globalnych; dalej idą sklepy wódczane — 18,4% oraz włókiennicze — 12,9%. Obroty pozostałych sklepów branżowych rozbijają się na zupełnie drobne pozycje zamykające się w granicach 2,8 — 0,1%.

Zaznaczamy, że procent, przypadający na poszczególne branże sklepów nie obrazuje jeszcze procentu obrotu towarami danej branży, gdyż w sklepach spółdzielczych nie przestrzega się dostatecznie ściśle zasad branżowości.

W sklepach masarskich zarysowuje się stała tendencja wzrostu obrotów. Obroty sklepów włókienniczych osiągnęły najwyższy procent w kwietniu, po czym nastąpił spadek.

Ciekawie przedstawiają się obroty sklepów szkła i porcelany. W styczniu i w lutym układały się one dość równomiernie 667 i 645 tys. zł, w marcu zaś nastąpił skok do 3 mil. zł, kwiecień przyniósł spadek niemal trzykrotny, w maju obroty znów prawie dwukrotnie wzrosły, aż w czerwcu osiągnęły pozycję ponad 5,5 mil. zł.

Wahania te znajdują częściowe wytłumaczenie w zjawisku sezonowości.

Krzywa obrotów sklepów nabiałowych ma swój najwyższy punkt w kwietniu, po czym w maju następuje załamanie i wzrost w czerwcu, nie osiągający jednak poziomu kwietniowego.

Obroty sklepów obuwianych wykazują bardzo znaczne wahania od 63 tys. zł w styczniu do 2.654 tys. zł w czerwcu.

W sklepach opałowych i materiałów budowlanych obserwujemy mimo rozpoczęcia sezonu budowlanego, raczej tendencję zniżkową, co tłumaczyłoby się tym, że podstawą obrotów jest węgiel, na który zapotrzebowanie w okresie wiosny i lata znacznie słabnie.

Dane odnośnie obrotów wg branż sklepów zamieszczone są w tabl. III. Specjalnego omówienia wymaga sprawa obrotów wódką. Istnieje podstawa do stwierdzenia wyraźnej tendencji poprawy — spadku obrotów tym artykułem. O ile bowiem w styczniu obrót wódką stanowił 50,1% całkowitych obrotów, w czerwcu odsetek ten spadł do 38,2%. Analogiczna sytuacja istnieje na odcinku obrotu wódką w sklepach ogólno-spożywczych w ramach obrotów tychże sklepów, gdzie na przestrzeni półrocza procent z 45,1 obniżył się do 35,1%. W szczególności zjawisko zmniejszania sprzedaży alkoholu występuje w okręgu łódzkim, lubelskim, krakowskim i poznańskim, natomiast okręg białostocki, który w styczniu wykazywał najniższy ze wszystkich okręgów procent, bo 37,2 podniósł sprzedaż do 38,6% w czerwcu, a nawet do 42,4% w maju. Obroty artykułami monopolowymi (poza wódką) stanowią w ramach obrotów ogólnych minimalny odsetek i ujawniają w poszczególnych miesiącach okresu sprawozdawczego stałą tendencję zniżkową. Istnieje jednakże prawdopodobieństwo, że część spółdzielni popełnia błąd, polegający na tym, że nie prowadzą one dokładnej specyfikacji obrotów wódką i innymi artykułami monopolowymi, wykazując tym samym zwiększony obrót alkoholem na niekorzyść innych artykułów. W styczniu procent sprzedaży innych artykułów monopolowych wynosił 7,8%, natomiast w czerwcu spadł do 3,5% ogólnych obrotów.

Badanie obrotów, przypadających na 1 sklep, zarówno w przekroju terytorialnym, jak i branżowym daje nam przybliżony obraz zapotrzebowania na pewne artykuły niezależnie od sezonu oraz na artykuły, których zbyt jest koniunkturalny.

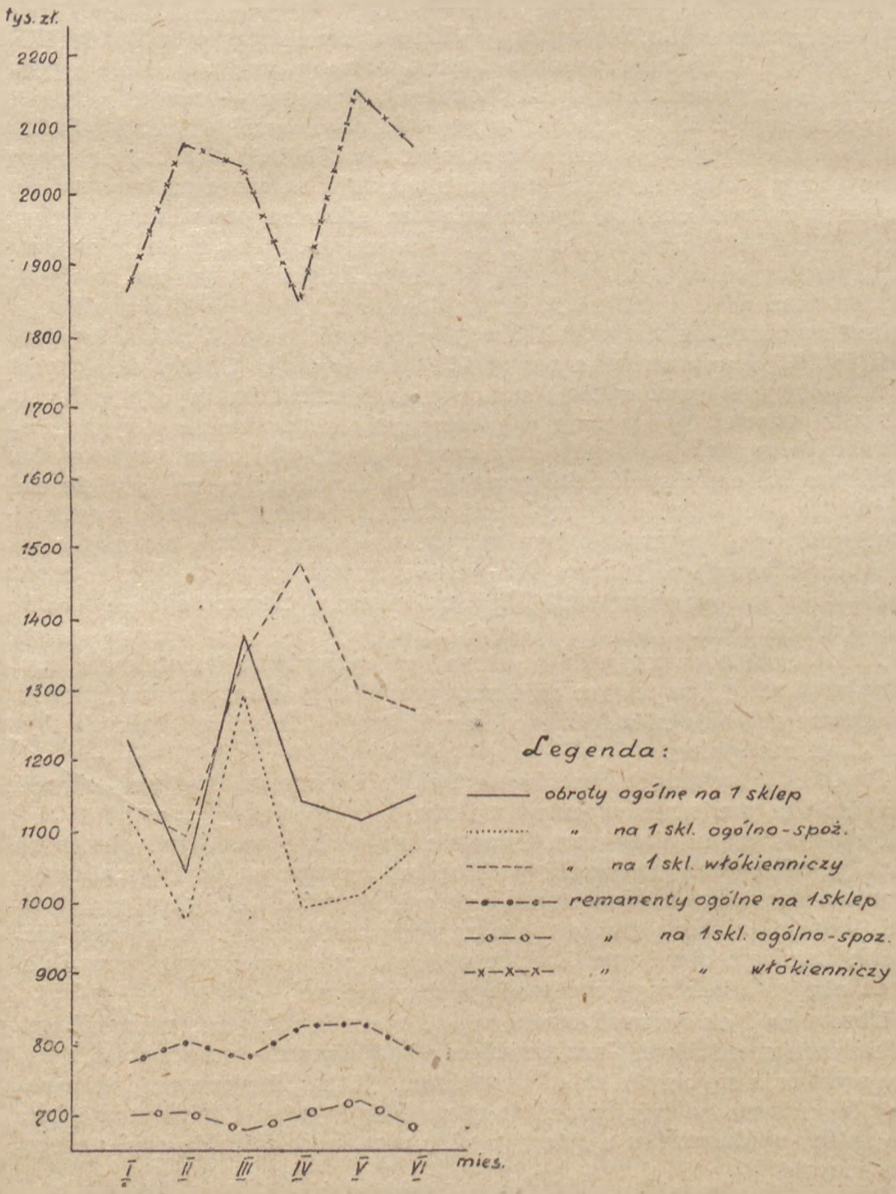
Przebieg przeciętnych obrotów na 1 sklep w poszczególnych miesiącach przedstawia graficznie załączony wykres.

Podobnie jak w pierwszym kwartale, najwyższe przeciętne obroty na 1 sklep, tak ogólne jak i w sklepach ogólno - spożywczych wykazał okręg warszawski; dalsze miejsca zajmują okręgi: szczeciński, lubelski, wrocławski, łódzki. Najniższe obroty ma okręg poznański, drugi zaś po nim kielecki; najniższe obroty na 1 sklep ogólno-spożywczy wystąpiły w sklepach okręgu lubelskiego, następnie poznańskiego.

Obroty na 1 sklep, analizowane wg b r a n ż, dają w poszczególnych miesiącach szeroki wachlarz przeciętnych. Bezspornie na pierwsze miejsce wysuwają się obroty sklepów wódczanych, kształtujące się dwu a nawet trzykrotnie powyżej przeciętnej, na drugim z kolei miejscu znajdują się sklepy włókiennicze, a sklepy ogólno-spożywcze zajmują dopiero trzecią pozycję.

Obroty na 1 sklep branży ogólno-spożywczej nie wykazują specjalnie ciekawej linii, natomiast dynamikę rozwojową przejawiają obroty skle-

Krzywe przeciętnych miesięcznych obrotów i remanentów

pów masarskich. Sklepy nabiałowe dość systematycznie poprawiają swoją sprzedaż. Obroty sklepów obuwianych kształtują się bardzo niejednolicie; o ile styczeń był miesiącem zupełnego zastoju — w lutym nastąpiło ożywienie, osiągające w marcu punkt najwyższy (664 tys. zł.). W kwietniu natomiast obroty zmniejszają się o połowę, w maju o dalsze 100 tys. zł., po czym w czerwcu skaczą do poziomu marca (663 tys. zł.). Wysokość obrotów zależała tu raczej od importu obuwia i nie była wyrazem wahań sezonowych.

Prawidłową współzależność od sezonu wykazują natomiast obroty sklepów włókienniczych (zob. tabl. IV).

R e m a n e n t y. Przeciętna wysokość remanentów, utrzymywanych przez spółdzielnie w poszczególnych województwach odpowiada 2—3 tygodniowemu zapotrzebowaniu. Jedynie w okręgu kieleckim wartość remanentów przekracza jednomiesięczne obroty. Znamienne jest to, że najniższe zapasy magazynowane były przez spółdzielnie w s t y c z n i u (100,0), najwyższe w m a j u (115,1).

Porównanie krzywych obrotów i remanentów (zob. załączony wykres) obrazuje zależność odwrotną między tymi elementami, która wyraża się w ten sposób, że wraz ze wzrostem obrotów następuje spadek remanentów, ze spadkiem zaś obrotów zwyżka zapasów w magazynach.

W normalnie przebiegającym obrocie towarowym zachodzi zjawisko odwrotne, tj. zwiększony obrót wymaga większych planowych zasobów. Anormalne zjawisko wykazane przez nas wyżej, tłumaczyć można bądź przygotowywaniem zapasów na następny okres sprzedaży, bądź błędną polityką zakupów, a właściwie jej brakiem. Byłoby to dowodem, iż nie polityka remanentowa (przewidywanie sezonu itp.) wyznacza wysokość remanentu, lecz wielkość obrotów (przy biernej postawie ze strony spółdzielni i jej inercji) decyduje post faktum o każdorazowej wysokości remanentu.

W okręgach remanenty globalne na 1 sklep i na sklep ogólno-spożywczy kształtują się w poszczególnych miesiącach dość podobnie, przy czym pierwsze (globalne) zamykają się w granicach 774—830 tys. zł., drugie 681 — 722 tys. zł.

Znacznie powyżej tego poziomu układają się remanenty sklepów włókienniczych (również w przekroju terytorialnym), bo od 1.864 tys. zł. do 2.164 tys. zł.

Na przeciwnym krańcu znajdują się sklepy nabiałowe, owocarsko-warzywnicze i masarskie, a więc te, które mają towary łatwo ulegające zepsuciu (tabl. V).

P r z e c i ę t n a r o c z n a r o t a c j a w razach ogółem wynosi w I półroczu 17,4, czyli rotacja w dniach 20,6.

Szybsza od przeciętnej obracalność remanentem miała miejsce w miesiącach styczniu, marcu i czerwcu. Najmniejsza szybkość obracalności, znacznie poniżej przeciętnej, występuje w okręgu kieleckim (9,7—14,2) oraz wrocławskim; najsprawniej natomiast pracują w omawianym zakresie okręgi łódzki i warszawski.

W sklepach ogólno-spożywczych przeciętna w poszczególnych miesiącach obracalność remanentem jest niemal całkowicie równa obracalności ogólnej i wynosi 18,7.

Najwyższą przeciętną rotację mają w dalszym ciągu sklepy wódczane (84,1 razy rocznie), drugie z kolei miejsce zajmują sklepy nabiałowe (71,5) i masarskie (65,2). Najmniejsza szybkość obracalności ma miejsce w sklepach opałowych i materiałów budowlanych (5,1) oraz włókienniczych (7,7).

Zasadniczo w poszczególnych miesiącach odchylenia od przeciętnej nie były znaczne, z wyjątkiem sklepów owocarsko-warzywniczych w marcu, nabiałowych w czerwcu lub szkła i porcelany w marcu (tabl. VI).

K a l k u l a c j a i k o s z t y h a n d l o w e. Podajemy tablicę wysokości stopy kalkulacyjnej i kosztów handlowych w poszczególnych miesiącach II-go kwartału (za I kwartał analogiczną tablicę podano w S. P. N. w zesz. II—III z 1948 r.).

Stopa kalkulacyjna	Liczba spółdzielni			Koszty handlowe	Liczba spółdzielni		
	IV	V	VI		IV	V	VI
— 6,0	—	1	1	— 5,0	4	7	4
6,1 — 7,0	4	1	4	5,1 — 6,0	6	9	6
7,1 — 8,0	5	8	14	6,1 — 7,0	11	14	8
8,1 — 9,0	15	16	9	7,1 — 8,0	14	17	18
9,1 — 10,0	21	14	17	8,1 — 9,0	16	17	7
10,1 — 11,0	16	14	14	9,1 — 10,0	16	6	18
11,1 — 12,0	10	19	12	10,1 — 11,0	12	14	14
12,1 — 13,0	8	7	9	11,1 — 12,0	5	5	8
13,1 — 14,0	7	8	7	12,1 — 13,0	4	2	4
14,1 — 15,0	2	3	1	13,1 — 14,0	2	2	2
15,1 — 16,0	4	3	3	14,1 — 15,0	4	—	2
16,1 —	4	1	2	15,1 —	2	2	2
brak danych	—	1	3	brak danych	—	1	3

Jak wynika z podanego zestawienia większość spółdzielni zamyka stopę kalkulacyjną w granicach 8,1—12%. Zaledwie 2 spółdzielnie przekraczają stopę 16%.

Szeroką rozpiętość obserwujemy na odcinku kosztów handlowych, waha się ona od 5—15% i więcej. Największa część spółdzielni wykazuje

wysokość kosztów od 6,1 do 11%. Koszty handlowe 6% i niższe miało w kwietniu i czerwcu po 10 spółdzielni, w maju nawet 16, natomiast wyższe od 15% we wszystkich miesiącach 2 spółdzielnie.

Liczba spółdzielni, które wykazały procent kosztów handlowych równy lub wyższy od stopy kalkulacyjnej wynosiła w kwietniu 25, w maju 18, w czerwcu 27.

Do przedstawionych wyników w zakresie kosztów należy odnosić się z dużą ostrożnością, bowiem część obciążeń jest księgowana nie w momencie ich powstawania, lecz w momencie realizacji.

K o s z t y   t r a n s p o r t u. Wysokość kwot wydatkowanych na transport towarów oraz ich stosunek procentowy do ogólnej sumy zakupu i obrotów zawiera podane niżej zestawienie:

		w tysiącach złotych					
	Ogółem	I	II	III	IV	V	VI
Koszt transportu	22.465	3.697	3.639	4.102	3.262	3.812	3.953
% sumy zakupu	0,56	0,50	0,63	0,54	0,51	0,59	0,62
% obrotu	0,52	0,51	0,58	0,48	0,45	0,54	0,54

Ogółem wydatkowano na transport 22.465 tys. zł., co stanowi 0,56% sumy zakupów i 0,52% obrotów, dokonanych w I półroczu przez badane spółdzielnie.

F i n a n s e. W zakresie gospodarki finansowej notujemy we wszystkich miesiącach ubiegłego półrocza znaczny wzrost zarówno funduszów ogółem, jak i własnych, a w szczególności kwot wpłaconych udziałów.

Ogólna suma funduszów, będących w dyspozycji badanych przez nas spółdzielni, wynosiła na koniec czerwca br. 473 mil. zł., w czym fundusze własne stanowiły kwotę 166 mil. zł., tj. ok. 35% (w styczniu 30%).

W ramach funduszów własnych udziały wpłacane przez członków spółdzielni wynoszą 26,4, co w liczbach bezwzględnych daje pozycję ok. 44 mil. zł.

Analizując wskaźniki dla poszczególnych rodzajów funduszów, przy założeniu, że styczeń równa się 100, stwierdzamy, że:

dla funduszów ogółem wskaźnik w czerwcu wynosi	153
„ „ własnych „ „ „	185
„ wpłaconych udziałów „ „ „	219

(szczegóły zob. tabl. VII).

Porównując wzrost liczby członków, dla którego wskaźnik w czerwcu wynosił 108 (styczeń 100) ze wzrostem funduszów, dochodzimy do niewątpliwego wniosku, że akcja zbiórki funduszów własnych, a zwłaszcza udziałowych, rozwija się pomyślnie.

Przeciętna kwota wpłaconego udziału na 1 członka wzrosła z 283 zł. w styczniu na 605 zł. w czerwcu. Analizując to pozytywne zjawisko należy pamiętać, że obejmujemy badaniem okres I półrocza, kiedy to na wzrost udziałów wpływają nie tyle wpłaty gotówkowe członków, ile przelewy tytułem zwrotów od zakupów.

★

Publikując po raz drugi w „S. P. N." analizę 96 wybranych spółdzielni, zastrzegamy się za każdym razem co do względnej wartości opracowań, a to z uwagi na niedoskonałość podstawowego materiału statystycznego. Pomimo to kontynuujemy rozpoczętą analizę, pozwoli ona bowiem na wyciągnięcie wniosków, zmierzających do ulepszenia sprawozdawczości, która ma być dostosowana do potrzeb, dyktowanych przez gospodarkę planową.

Tablica I. Liczba sklepów wg branż

Rodzaj sklepów	w miesiącu					
	I	II	III	IV	V	VI
Ogółem	583	591	613	615	630	629
wskaźnik	*100*	*101,4*	*105,1*	*105,5*	*108,1*	*107,9*
spożywcze	395	401	415	419	418	410
włókiennicze	70	71	73	72	76	76
masarskie	18	18	20	21	22	21
pieczywa	16	17	18	14	17	19
szkła i porcelany	3	3	5	4	7	11
wódczane	47	46	48	50	51	52
mydlarskie	4	4	4	4	4	3
owoc.-warzywn.	1	1	2	1	1	3
nabiałowe	2	2	3	3	3	3
obuwiane	1	2	2	2	1	4
opałowe i mat. bud.	7	7	6	5	8	5
różne	19	19	17	20	22	22

Tablica II. Zakupy spółdzielni wg źródeł nabycia i miesięcy

w tys. zł

Źródło zakupu	Ogółem	I	II	III	IV	V	VI
Ogółem	3984387	734263	579691	755676	636471	641038	637248
wskaźnik		*100,0*	*78,9*	*102,2*	*86,7*	*87,3*	*86,8*
Społem	3100823	588948	451066	596297	490153	496902	477457
wskaźnik		*100,0*	*76,6*	*101,2*	*83,2*	*84,4*	*81,1*
Inne źródła spółdz.	340462	44226	44455	58665	73404	56761	62951
wskaźnik		*100,0*	*100,5*	*132,6*	*166,0*	*128,3*	*142,3*
Inne źródła pozaspółdz.	543102	101089	84170	100714	72914	87375	96840
wskaźnik		*100,0*	*83,3*	*99,6*	*72,1*	*86,4*	*95,8*

Tablica III. Obroty ogólne wg. branż sklepów i miesięcy

w tys. zł

Rodzaj sklepów	Ogółem	%	I	II	III	IV	V	VI
Ogółem	4344575	*100* %	723739	623946	854365	702728	709976	729821
spożywcze	2654592	*61,0*	445399	390968	534966	414598	424474	444187
włókiennicze	558197	*12,9*	79731	77761	98491	106440	99133	96641
masarskie	104375	*2,4*	11500	12296	18472	18928	20289	22890
pieczywa	28099	*0,6*	4428	4460	5209	4816	4521	4665
szkła i porcelany	13055	*0,3*	667	645	3081	1059	1942	5661
wódczane	800301	*18,4*	157276	111039	158231	126457	124144	123154
mydlarskie	8857	*0,2*	928	1525	1946	1604	1442	412
owoc.-warzywn.	4081	*0,1*	147	204	2973	221	132	404
nabiałowe	5004	*0,1*	206	423	1038	1207	948	1182
obuwiane	5228	*0,1*	63	264	1328	673	246	2654
opał. i mat. bud.	10903	*0,3*	2689	1533	2097	1221	1744	1619
różne	119692	*2,8*	17100	14454	17675	25288	24844	20331
obroty pozasklepowe	32191	*0,8*	3605	8374	8858	216	6117	5021

Tablica IV. Obroty na 1 sklep wg branż sklepów

Rodzaj sklepów	I	II	III	IV	V	VI
Wszystkie sklepy	1235	1042	1379	1142	1117	1152
spożywcze	1128	975	1289	989	1015	1083
włókiennicze	1139	1095	1349	1478	1304	1272
masarskie	639	683	924	901	922	1090
pieczywa	277	262	289	344	266	246
szkła i porcelany	222	215	616	265	277	515
wódczane	3346	2414	3296	2529	2434	2368
mydlarskie	232	381	487	401	361	471
owoc.-warzywn.	147	204	1487	221	132	135
nabiałowe	103	212	346	402	316	394
obuwiane	63	132	664	337	246	663
opał. i mat. bud.	384	219	350	244	218	324
różne	900	761	1040	1264	1129	924

Tablica V. Remanenty (po cenach sprzedażnych) na 1 sklep wg branż i miesięcy

w tys. zł

Rodzaj sklepów	I	II	III	IV	V	VI
Wszystkie sklepy	774	806	783	823	830	788
spożywcze	701	706	681	703	722	686
włókiennicze	1864	2068	2032	1875	2164	2070
masarskie	126	139	134	169	121	250
pieczywa	90	97	130	142	152	103
szkła i porcelany	500	456	401	494	523	784
wódczane	373	385	360	335	455	418
mydlarskie	332	460	425	384	375	698
owoc.-warzywn.	532	544	365	298	254	86
nabiałowe	18	50	86	74	57	20
obuwiane	194	68	861	519	244	533
opał. i mat. bud.	608	784	930	849	642	236
różne	769	808	870	2255	780	642

Tablica VI. Obracalność remanentem w stosunku rocznym i rotacja w dniach wg branż sklepów

Rodzaj sklepów	Obracalność remanentem w stosunku rocznym							Obracalność remanentem rotacja w dniach					
	Ogółem	I	II	III	IV	V	VI	I	II	III	IV	V	VI
Ogółem	17.4	19.2	15.3	21.1	16.7	16.2	17.5	18.8	23.2	17.0	21.6	22.3	20.6
spożywcze	18.7	19.3	16.6	22.7	16.9	16.9	18.9	18,7	21.7	15.9	21.3	21.3	19.0
włókiennicze	7.7	7.3	6.4	8.0	9.5	7.2	7.4	49.3	56.7	45.2	38.1	48.9	48.8
masarskie	65.2	61.1	59.2	84.3	64.1	91.2	52.4	5.9	6.1	4.3	5.6	3.9	6.9
pieczywa	28.2	36.8	32.4	26.8	29.0	21.0	28.5	9.8	11.1	13.4	12.4	17.1	12.6
szkła i porcelany	8.2	5.3	5.7	18.4	6.4	6.4	7.9	67.9	63.6	19.5	56.0	56.1	45.7
wódczane	84.1	107.7	75.3	109.9	90.7	64.2	68.3	3.3	4.8	3.3	4.0	5.6	5.3
mydlarskie	10.6	8.4	9.9	13.7	12.5	11.5	8.1	42.9	36.2	26.2	28.7	31.2	44.4
owocowo-warzywne	18.7	3.3	4.5	48.9	8.9	6.2	18.7	109.1	80.0	7,4	40.5	57.7	19.2
nabiałowe	71.5	70.6	51.3	48.3	65.0	66.9	240.4	5.0	7.1	7.5	5.6	5,4	1.5
obuwiane	11.5	3.9	23.3	9.3	7.8	12.1	14.9	92.3	15.5	38.9	46.3	29.8	24.1
opał. i mat. budowl.	5.1	7.6	3.3	4.5	3.5	4.1	16.5	47.4	107.4	79.8	104.3	88.3	21.8
różne	11.9	14.0	11.3	14.3	6.7	17.4	17.3	25.7	31.9	25.1	53.5	20.7	20.9

Tablica VII. Fundusze

w tys. zł

Fundusze	I	II	III	IV	V	VI
Fundusze ogółem (w tys. zł)	308835	357555	348908	410442	439435	473095
wskaźnik	*100*	*116*	*113*	*133*	*142*	*153*
Fundusze własne (w tys. zł)	89908	103130	123722	147184	155517	165991
wskaźnik	*100*	*115*	*138*	*164*	*173*	*185*
Wpłacone udziały (w tys. zł)	19994	23813	28630	35281	38159	43773
wskaźnik	*100*	*119*	*143*	*177*	*191*	*219*
% fund. własn. w ramach fund. og.	28,9	28,8	35,5	35,8	35,4	35,1
% wpłac. udział. w ramach fund. włas.	22,4	23,1	23,1	24,0	24'5	26,4
Przeciętna kwota udziałów na jedną spółdzielnię (w tys. zł)	208	248	298	368	397	456
wskaźnik	*100*	*119*	*143*	*177*	*191*	*219*
Przeciętna kwota udziałów na jednego członka (w złotych)	283	333	394	479	517	605
wskaźnik	*100*	*118*	*139*	*169*	*183*	*214*

SPRAWOZDANIA I OCENY

PLANOWANIE

Przegląd prasy krajowej

W okresie sprawozdawczym problematyka planowania wzbogaciła się kilkoma wypowiedziami posiadającymi specjalną wagę, zarówno ze względu na autorytet prelegentów, jak i na doniosłość poruszanych tematów Obszerny artykuł I-go Wiceministra Przemysłu i Handlu, Eugeniusza Szyra „O w ę z ł o w y c h z a g a d n i e n i a c h n a s z e j p o l i t y k i g o s p o d a r c z e j", zamieszczony w Nr 9 miesięcznika „Nowe Drogi", oświetla i konkretyzuje całokształt aktualnych zagadnień gospodarczych.

Minister Szyr, precyzując przede wszystkim główne momenty naszego życia gospodarczego, wskazuje na dotychczasowe osiągnięcia naszego systemu gospodarczego i na jego drogi rozwojowe. Wychodząc z syntezy ogólnych zamierzeń polskiej drogi do socjalizmu, autor dochodzi poprzez szczegółową analizę poszczególnych odcinków naszej ekonomiki do końcowej syntezy, stojących przed nami prac i środków realizacji wytkniętych zadań na okres 1948—1949 r. i w obliczu prac nad przygotowaniem planu 6-letniego, który przedstawia „świadome kształtowanie w sposób naukowo poprawny, w oparciu o marksistowską teorię ekonomii politycznej i rozwoju społecznego, całości gospodarki narodowej, a więc wszystkich elementów w jej skład wchodzących".

Analizując cele działalności najbliższego okresu, to znaczy do końca obecnego planu 3-letniego, minister Szyr stwierdza, że: „trzeba obecnie jak najprędzej, z możliwie najmniejszymi stratami, w sposób najbardziej ekonomiczny i skuteczny rozbudować bazę elementów socjalistycznych gospodarki narodowej, rozszerzyć zakres gospodarki uspołecznionej (państwowej, samorządowej i spółdzielczej), ograniczyć elementy prywatno-kapitalistyczne i przekształcić je w elementy państwowo - kapitalistyczne, stopniowo ujmować gospodarkę drobnotowarową chłopską i rzemieślniczą w ramy gospodarki planowej i wiązać ją poprzez spółdzielcze formy organizacji zaopatrzenia, zbytu i częściowo produkcji oraz system kontraktacji z gospodarką uspołecznioną o cechach socjalistycznych i wreszcie — zlikwidować całkowicie wszelką nielegalną działalność gospodarczą, zlikwidować podziemie gospodarcze". Świadomy plan gospodarczy zakłada tu pełną gestię państwa w stosunku do wszystkich działów życia gospodarczego, zakłada również potrzebę zastosowania właściwych metod sterowania poszczególnymi, odmiennymi co do swego charakteru ustrojowego, członami naszej gospodarki.

Okres przejściowy do socjalizmu wymaga specyficznych form działal-

ności gospodarczej, a więc i specyficznych form planowania. Planowanie w tym okresie ma na celu, jak stwierdza autor — „nie tylko ogólny wzrost dochodu narodowego, ale i walkę o sprawiedliwy rozdział wyprodukowanego dochodu narodowego, o taki rozwój produkcji i takie jej proporcje, które umożliwią i przyśpieszą przekształcenie ustrojowe w kierunku socjalizmu".

Oprócz planowania bezpośredniego gospodarki uspołecznionej przedsiębiorstw państwowych i spółdzielczych, występują ostatnio nowe formy ujęcia gospodarki drobnotowarowej, a nawet elementów gospodarki kapitalistycznej, które umożliwiają nie tylko pośrednie oddziaływanie na ich rozwój przy pomocy kredytu, ceny, podatków, kontroli społecznej, lecz nawet włączenie do bezpośredniego planowania części ich działalności gospodarczej. Jest to w rzeczywistości rozszerzanie zakresu planowania gospodarczego w ustroju demokracji ludowej. „Warunkiem tak pojętego rozszerzenia zakresu planowania jest pogłębienie metod, form i treści planowania w odniesieniu do gospodarki uspołecznionej i opracowanie długofalowego planu, który określi tempo marszu ku socjalizmowi i kierunki rozwojowe gospodarki narodowej".

Analizując następnie drogi pogłębienia i udoskonalenia naszego planowania, autor stwierdza, że „w roku 1948 należy zwrócić szczególną uwagę na pogłębienie form planowania również i w gospodarce państwowej, przede wszystkim w dziedzinie produkcji, obrotu towarowego i inwestycji", oraz na „problem kontroli wykonania planu, przy czym ostrze tej kontroli musi być skierowane na uchwycenie ekonomicznych wyników produkcji, tzn. sumy dochodów i sumy oszczędności, oraz na wykonanie planów według asortymentów i jakości". Problem jakości produkcji ma ogromne znaczenie, ponieważ zła jakość produkcji jest nie tylko wynikiem braków technicznych, ale również i niedostatecznej troski ze strony załóg fabrycznych o właściwy asortyment i wysoką jakość produkowanych towarów. Wynika z tego konieczność uzależnienia premiowania nie tylko od ilości produkcji, ale i od jakości wyprodukowanych towarów, przy czym „rozwój ruchu współzawodnictwa pracy jest ściśle związany ze wzbogaceniem warunków tego współzawodnictwa o punkty dotyczące wykonania planowego asortymentu, zgodnie z normami jakościowymi przy najmniejszej ilości braków i odpadków". Wzrostowi produkcji musi odpowiadać obniżenie kosztów własnych. Racjonalna gospodarka materiałowa, ustalenie norm zużycia i prawidłowa kalkulacja jednostkowa wyrobów, a wreszcie porównywanie kalkulacji analogicznej produkcji w różnych przedsiębiorstwach dadzą możliwości przeprowadzenia zniżenia kosztów własnych. Sprawie tej, zdaniem autora, poświęcano dotąd mało uwagi, „odtąd należy wysunąć na czołowe miejsce również zagadnienie kosztów własnych i gospodarki finansowej zakładów pracy". Ruch współzawodnictwa pracy wzbogacony o zagadnienie jakości wyrobów i walki z marnotrawstwem winien objąć również i dyscyplinę pracy. „Dyscyplina pracy jest probierzem stosunku pracownika do pracy, jest podstawą pełnego wyzyskania sił wytwórczych na cele odbudowy kraju i poprawy stopy życiowej mas pracujących".

Minister Szyr omawia następnie zagadnienie planu tech-

niczno-gospodarczego. Plan techniczno-gospodarczy musi wynikać z planowania naukowego, w oparciu o rzeczywiste, sprawdzalne normy, musi operować wskaźnikami ekonomiczno - technicznymi, opartymi nie o pseudostatystykę, lecz o gruntowną analizę warunków technicznych, ekonomicznych i finansowych każdego zakładu pracy. Zagadnienie planowania technicznego staje się w ten sposób nie tylko problemem uzupełnienia elementów planowania produkcji, lecz również problemem jakościowych zmian w metodach i formach naszego planowania. Dotychczasowe formy planowania były na ogół prymitywne i nie opierały się na głębokiej analizie naukowej zjawisk oraz zmian, które charakteryzują epokę współczesną. Nie opierały się one również na planie technicznym, którego celem jest „pełne wykorzystanie istniejących sił wytwórczych, szybka modernizacja istniejących maszyn i urządzeń, konstrukcji i procesów technologicznych, oraz opracowanie naukowych wytycznych kierunku i zasięgu inwestycji, które mają w szerokiej skali wprowadzić nowe konstrukcje, nowe procesy technologiczne, nowe metody organizacji i kontroli produkcji". Autor omawia dalej treść planu technicznego zakładu pracy oraz zadania wynikające z planu, po czym stwierdza: „Ruch współzawodnictwa pracy stanowi warunek dalszego rozwoju planowania w przemyśle poprzez powstanie i umasowienie ruchu racjonalizatorskiego, nowatorskiego, jako motoru realizacji planu technicznego, szczególnie w dziedzinie usprawnienia i ulepszenia istniejących konstrukcji i stosowanych już procesów technologicznych".

Kolejnym problemem, który rozpatruje Minister Szyr, jest zagadnienie planowania w przemyśle i handlu prywatnym.

Podstawowym założeniem pośredniego i bezpośredniego planowania w tym zakresie jest ograniczenie i przekształcenie elementów prywatno-kapitalistycznych w elementy państwowo-kapitalistyczne. „Jest to niewątpliwie jeden z najtrudniejszych odcinków walki o rozszerzenie i pogłębienie gospodarki planowej w Polsce — odcinek ostrej walki klasowej, której wygranie jest niezbędnym etapem na naszej drodze do socjalizmu. Warunkiem rozwiązania tego zagadnienia jest oparcie się w praktycznej naszej działalności o słuszną, marksistowską teorię, o właściwy pogląd na decydującą rolę państwa ludowego w całym procesie ewolucji ku socjalizmowi, przede wszystkim na odcinku gospodarczym". Analizując kolejno sytuację i zadania w dziedzinie przemysłu prywatnego, handlu hurtowego i detalicznego, minister Szyr stwierdza, że w dziedzinie przemysłu prywatnego zastosowano już w 1947 roku wiele środków ekonomicznych, organizacyjnych i administracyjnych, które oznaczają znaczny krok na przód w kierunku osiągnięcia celów, jak: wprowadzenie przymusu organizacji branżowej, przygotowanie dekretu o kontroli cen i kalkulacji przemysłu prywatnego, zaprojektowanie organizacji central handlowych poszczególnych branż przemysłu prywatnego itp., jednakże wszystkie te środki nie zmierzają do likwidacji przemysłu prywatnego a „oznaczają jedynie tendencję do ograniczenia niezdrowych form rozwoju przemysłu prywatnego, wreszcie do takiej formy kontroli finansowej tych przedsiębiorstw, która umo-

żliwi skierowanie nagromadzonych kapitałów na cele inwestycji, zgodnych z potrzebami i planami państwowymi".

Następnie autor omawia charakter przemysłu prywatnego, stwierdzając fakt, że nastawiony on jest na pokrycie lub zaopatrzenie rynku w artykuły drugorzędnego znaczenia, nie podlegające kontroli rynkowej; również istnieje znaczna „płynność", tzn. przerzucanie się z jednej produkcji na inną, co stanowi przeszkodę w planowaniu przemysłu prywatnego. Przemysł prywatny, jak dotąd, niechętnie poddaje się zarówno planowaniu bezpośredniemu, lub pośredniemu, jak i kontroli i nie wypełnia swoich zobowiązań, wynikających z transakcji wiązanych, szczególnie w zakresie jakości produkcji. Niewątpliwie stan ten wymaga wzmożenia elastyczności i energii aparatu kontrolującego, w kierunku głębokiego wnikania w działalność przemysłu prywatnego.

Rozszerzenie zakresu planowania na handel hurtowy stało się możliwe dzięki rozwojowi handlu uspołecznionego, którego osiągnięcia są duże. Dzięki temu możliwe się staje kontrolowanie prywatnego handlu detalicznego za pośrednictwem hurtu uspołecznionego, a przez to również i postęp w planowaniu handlu prywatnego, zarówno detalicznego, jak i koncesjonowanego hurtowego. W dziedzinie handlu detalicznego obserwujemy znaczny wzrost wpływów państwowych. Rozszerzenie zakresu planowania wymagało szeregu poważnych decyzji. Pierwszą z nich była rozbudowa Państwowych Domów Towarowych i rozbudowa Spółdzielczych Domów Towarowych. Państwowe Domy Towarowe zwycięsko zdały egzamin. Na obecnym etapie nie wystarczy jednak tylko rozszerzenie sieci Państwowych Domów Towarowych. Obok tego powstają wzorowe sklepy i magazyny branż: chemicznej, włókienniczej, spożywczej, elektrotechnicznej itp., o wyższym poziomie technicznym, z nowoczesnymi formami urządzeń i obsługi. Przedsiębiorstwa te mają stanowić o wysokim poziomie państwowego handlu detalicznego i równocześnie ułatwić działalność kontrolną i interwencyjną Państwa. Natomiast handel detaliczny prywatny będzie musiał „przejść swoją ewolucję w następującym kierunku: 1) całkowitego podporządkowania się państwowej polityce cen, 2) rzetelnej kalkulacji, 3) koncesjonowania opartego o prawdziwą lokalizację sieci i likwidacji przerostów w rozbudowie sieci handlu prywatnego, 4) dostosowania się do dyrektyw planu państwowego w dziedzinie handlu". Część kupiectwa zdaje sobie sprawę z konieczności podporządkowania się twardym formom kontroli państwowej i społecznej. Jeśli zaś idzie o „oporną" inicjatywę prywatną, to „zespół środków, którymi dzisiaj dysponujemy wystarczy do systematycznego włączania detalicznego handlu prywatnego do planu państwowego".

Minister Szyr omawia dalej s p r a w ę c h a ł u p n i c t w a i r z e m i o s ł a, przy czym stwierdza, iż te działy również wymagają objęcia rozszerzonym zakresem planowania. Utworzenie w końcu 1947 roku Zjednoczonej Centrali Spółdzielczości Pracy Rzemieślniczej i Chałupniczej stwarza podstawę organizacji chałupników, chroniącą ich przed wyzyskiem i umożliwiającą bezpośrednie planowanie. Szczególną wagę przywiązuje autor do właściwego rozwoju spółdzielni pracy, jako niezmiernie poważnego elementu gospodarczego

i społecznego w naszej strukturze gospodarczej. Kolejno autor omawia planowanie produkcji rolniczej i stwierdza, iż w rezultacie głębokich przemian w gospodarce drobnotowarowej na wsi w roku 1947/8 okazało się w praktyce, że istnieją nie tylko elementy pośredniego oddziaływania na wytwórczość rolniczą poprzez odpowiednią politykę cen, kredytu i inwestycji, odpowiednią politykę handlową i rozwój spółdzielczości, lecz również elementy bezpośredniego oddziaływania na produkcję rolniczą.

Takimi elementami bezpośredniego planowania produkcji rolniczej są: kontraktacja różnych upraw rolniczych z jednej strony oraz działalność majątków państwowych, jako ośrodków kultury i techniki rolnej z drugiej strony. Również współzawodnictwo pracy na roli oraz rosnąca aktywność polityczna, społeczna i gospodarcza chłopstwa stanowią poważne czynniki zmian w strukturze ekonomicznej i społecznej rolnictwa.

Autor podkreśla dalej rozwój spółdzielczości wiejskiej. „Spółdzielczość wiejska, jako dobrowolna organizacja indywidualnych gospodarzy jest najlepszą transmisją, poprzez którą centralny ośrodek planowania może oddziaływać na miliony rozproszonych gospodarstw".

Następnym zagadnieniem omawianym przez ministra Szyra jest problem planowania inwestycji.

Autor stwierdza, iż planowanie inwestycji było dotychczas niezwykle powierzchowne zarówno ze względu na niewielki udział państwowych przedsiębiorstw budowlanych, jak i na wady systemu projektowania oraz na zaległości w metodologii i organizacji planowania inwestycyjnego.

Minister Szyr przewiduje znaczne skrócenie terminów robót i potanienie budownictwa przez przemysłowe formy organizacji pracy, mechanizację procesów produkcji oraz reformę systemu kalkulacji, przetargów itp. Następnie autor oświetla zagadnienie planu finansowego, stwierdzając, że „koroną niejako wszystkich zagadnień związanych z pogłębieniem i rozszerzeniem zakresu planowania jest planowanie finansowe w skali ogólnopaństwowej". Na czoło wysuwa się problem nagromadzenia zasobów finansowych, w związku z czym niezbędne jest pogłębienie planowania efektywnych sum oszczędności i dochodów w przedsiębiorstwach. Minister Szyr postuluje co najmniej 5% zniżkę planowanych kosztów własnych i powiększenie dochodów przedsiębiorstw. Wiąże się z tym szeroko zakrojona akcja oszczędnościowa na odcinku rezerw produkcyjnych, czasu pracy i przerostów administracyjnych.

System podatkowy jest niedostatecznie elastyczny i suma niezapłaconych podatków jest olbrzymia, przez co produkt dodatkowy przechwytywany jest przez elementy kapitalistyczne. Zagadnienie walki z nadużyciami podatkowymi jest nadal aktualne i wymaga radykalnego pogłębienia tej akcji. Niemniej ważne jest zagadnienie likwidacji podziemia gospodarczego i wszelkch przejawów nielegalnego handlu i przemysłu, łapownictwa i spekulacji, które powodują nieobliczalne straty materialne i wymagają znacznego wzmożenia kontroli. Dotyczy to również i kontroli cen, która mimo poważnych osiągnięć wymaga jednak dalszego poszerzenia. W zakończeniu artykułu minister Szyr bilansuje dotychczasowe osiągnięcia w zakresie realizacji

planu i podniesienia stopy życiowej. Rejestruje więc: 1) wzrost funduszu płac w przemyśle państwowym, 2) ogólną poprawę zaopatrzenia kartkowego i większą podaż masy towarowej na wolnym rynku, 3) wzrost konsumcji artykułów żywnościowych i przemysłowych.

Autor podkreśla również, że zagadnienia produkcji łączą się ściśle z zagadnieniami spożycia, cen i płac, że plan produkcji służy pośrednio i bezpośrednio potrzebom mas pracujących. W ostatecznej konkluzji minister Szyr stwierdza: „Rozbudowa elementów socjalistycznych naszej gospodarki, oparta o plan inwestycyjny i prawidłową walkę o sprawiedliwy rozdział dochodu społecznego oznacza realizację hasła przejścia do socjalizmu".

Drugim artykułem o poważnej wadze gatunkowej jest artykuł wiceprezesa C. P. U.-u Kazimierza Sokołowskiego zatytułowany „P r o b l e m y r o l n i c z e".

Artykuł ten ukazał się w numerze 6, lipcowym, „Przeglądu Socjalistycznego". Związek jego z problematyką planowania jest duży, autor stara się bowiem przedstawić zagadnienia rolnicze na tle postulatów gospodarki planowej. Na wstępie autor stwierdza, iż w wyniku zacofania rolnictwa w Polsce, słabego tempa rozwoju produkcji rolniczej istnieje niebezpieczeństwo odrodzenia się pierwiastków kapitalistycznych na wsi. Wciągnięcie rolnictwa do systemu gospodarki planowej jest trudne ze względu na to, iż mamy do czynienia z olbrzymią masą drobnych i indywidualnych przedsiębiorstw, które dążą do form i metod kapitalistycznych. Jednak rozwiązanie sprzeczności między planową gospodarką uspołecznioną a indywidualnym warsztatem rolnym jest konieczne i zdaniem autora leży w: 1) zorganizowaniu wsi w Związku Samopomocy Chłopskiej, 2) ośrodkach maszynowych, 3) instruktażu, 4) handlu spółdzielczym i państwowym, 5) inwestycjach, oraz 6) zastosowaniu nowych metod i organizacyjnych form gospodarowania.

Autor omawia kolejno poszczególne punkty. Odnośnie Związku Samopomocy Chłopskiej stwierdza, że przedstawia on czynnik samorządności dobrowolnej, która łączy ludzi jednego zawodu, reprezentuje interesy wsi, a jednocześnie poddana jest dyrektywom, planowi i kontroli państwa. Ośrodki maszynowe mają za zadanie pogłębić kulturę rolną wsi w ogólnej skali społecznej, a więc przyczynić się do wzrostu i polepszenia produkcji rolnej. Zadaniem instruktażu jest nastawianie rolnika zgodnie z wymaganiami planu gospodarczego na pożądany kierunek wytwórczości. Handel spółdzielczy i państwowy ma związać indywidualnego rolnika z planem i nie dopuścić do wyłamania się z planu, ma zapewnić opłacalność żądanej przez plan produkcji rolniczej, dostarczyć niezbędnych narzędzi i środków produkcji. Autor podkreśla tu znaczenie racjonalnej akcji kontraktacyjnej.

Odnośnie akcji inwestycyjnej autor podkreśla silną potrzebę inwestycji na wsi oraz omawia różne rodzaje wkładów dla gospodarstw rolnych.

Ostatni punkt proponowanego i (stopniowo realizowanego) rozwiązania, autor omawia znacznie szerzej i stwierdza, że metody i formy gospodarowania na roli są coraz częściej uważane za nieekonomiczne. Dlatego też zaleca tworzenie spółdzielni rolniczych, powstałych przez połączenie skomasowanych gruntów ornych dla prowadzenia wspólnej produkcji.

Autor przytacza następnie opisy różnych form spółdzielczości rolnej, która powstała przypadkowo i nieświadomie na Dolnym Śląsku i podkreśla znaczenie odpowiedniej akcji propagandowej. W dalszym ciągu artykułu autor wykazuje szereg sprzeczności w strukturze rolnictwa, hamujących jego rozwój. Po pierwsze, niebezpieczeństwo nagromadzenia kapitału w rękach indywidualnych posiadaczy rolnych wynikłe na skutek usprawnionych metod gospodarowania i wzrastającego dochodu wsi. Autor proponuje tu cały szereg środków zaradczych: racjonalna polityka cen, kredytów, inwestycji i podatków.

Drugą sprzecznością ustroju rolnego jest „sprzeczność między koniecznością pozbycia się gospodarstw karłowatych, rynkowo deficytowych oraz gospodarstw socjalnie nieodpowiednich (o zbyt wielkim obszarze), a chęcią zapewnienia wsi względnego spokoju, aby mogła należycie szybko rozwijać produkcję rolniczą, nastawioną zawsze i wszędzie na dłuższy okres czasu". Autor postuluje w tym względzie racjonalną politykę podatkową, politykę dziedziczenia, zabraniającą działów rodzinnych w gospodarstwach poniżej określonej wielkości oraz zakazy powiększania obszaru rolnego powyżej pewnej granicy, przewiduje również, iż „silny odpływ ludności wiejskiej do miast i przemysłu przyczyni się do tego, że duże gospodarstwa rolne nie będą miały dostatecznej ilości rąk roboczych, co je zmusi do rozpadu na mniejsze, w których rola najemników jest proporcjonalnie skromniejsza".

Ostatnią sprzecznością omawianą przez autora jest rozbieżność między ilością zatrudnionych w rolnictwie a zapotrzebowaniem ze strony miasta na wiejskie ręce robocze. Autor na podstawie szacunków C. U. P.-u dochodzi do następujących wniosków: 1) Dalszy przyrost ludności rolniczej prowadziłby albo do przeludnienia rolnictwa, albo do dalszego a niepożądanego rozdrobnienia ziemi chłopskiej. 2) Założenie odpływu z rolnictwa indywidualnego do zawodów nierolniczych 2,6 mil. osób jest założeniem chwilowo optymalnym. Aby się ono spełniło musi być dokonany olbrzymi wysiłek, tak po stronie miasta (silniejszy od planowanego wzrostu produkcji przemysłowej), jak i po stronie samej wsi (znaczna intensyfikacja rolnictwa, zmechanizowanie uprawy, a więc wzrost inwestycji na wsi). 3) Zmniejszenie ilości gospodarstw karłowatych z 700 tys. na 500 tys., spowodowane dążnością do przerzucenia 2,6 mil. osób do przemysłu, nie rozwiązuje radykalnie kwestii drobnej własności, a więc nieprędko będziemy mieli do czynienia z udoskonaloną strukturą rolną.

W uwagach końcowych autor stwierdza, iż „w rolnictwie naszym tkwi cały szereg sprzeczności odziedziczonych po kapitalizmie, których usunięcie, czy sparaliżowanie jest zadaniem polityki gospodarczej. Zadanie to jest trudne skoro musimy w szybkim tempie podnosić produkcję rolniczą, a zarazem nie chcemy się uciekać do środków zbyt gwałtownych i kosztownych". Następuje teraz cytat Lenina: „Dzieło przerobienia drobnego rolnika, przerobienia całej jego psychologii i nawyków jest dziełem wymagającym pokoleń. Uzdrowić jego psychologię może tylko podstawa materialna, technika, zastosowanie traktorów i maszyn w rolnictwie w skali masowej, elektryfikacja w skali masowej", oraz konkluzja: „Przebudowa wsi jest pośrednio konsekwencją konieczności wzrostu pro-

dukcji rolnej, bo ta pociągnęła za sobą intensyfikację rolnictwa. Technika i kalkulacja wydają się być czynnikami decydującymi. I one ukształtują oblicze polskiej wsi".

W N-rze 9 „Gospodarki Planowej" z lipca br. znajdujemy artykuł redaktora naczelnego St. A. Majewskiego zatytułowany „O w y t y c z n y c h p l a n u n a r o k 1949". W artykule tym autor ogranicza się tylko do zarysowania tła koncepcyjno-ideologicznego, z których wytyczne wyrosły, oraz do opisania najważniejszych, głównych ich tendencji. Na wstępie redaktor „Gospodarki Planowej" wykazuje, że przeciwstawianie konsumcji — inwestycjom, a produkcji dóbr spożycia — produkcji dóbr wytwórczych jest z gruntu błędne. Każdy bowiem plan gospodarczy dąży jednocześnie i do rozwoju gospodarki narodowej i do podnoszenia stopy życiowej szerokich mas.

Następnie autor przechodzi do omówienia najważniejszych wytycznych planu na rok 1949.

W roku 1949 musi zostać położony fundament pod następny wieloletni plan rozbudowy i rozwoju, w związku z czym należy położyć specjalny nacisk na wzmożenie wytwórczości dóbr inwestycyjnych. Należy dalej zmobilizować energię mas pracujących dla podniesienia wydajności pracy o ponad 9% w porównaniu z 1938 r. Należy stworzyć do tego odpowiednie warunki techniczne i organizacyjne oraz upowszechnić współzawodnictwo pracy. Wytyczne omawiają następnie zadania planu technicznego.

Dalsze wytyczne mówią o planie studiów, badań i poszukiwań geologicznych w celu rozszerzenia bazy surowcowej naszego przemysłu. Wytyczne przewidują dalej obniżenie realnych kosztów produkcji o co najmniej 4% w stosunku do roku poprzedniego.

Dalej jest mowa o znacznym powiększeniu zasięgu planowania, zarówno w zakresie planowania bezpośredniego, jak i pośredniego. W gospodarce uspołecznionej wytyczne omawiają plan handlu, budownictwa, szkolenia i nauki oraz plan rozwoju kultury fizycznej. W zakresie planowania pośredniego wytyczne przewidują konieczność roztoczenia kontroli nad przemysłem prywatnym i rzemiosłem przez planową politykę zaopatrzenia, cen itp. Gospodarce drobno-towarowej w mieście i na wsi wskazujemy drogę przez spółdzielczość. Działalność gospodarcza spółdzielczości zostanie bardziej niż dotychczas skoordynowana z planowaniem w obrębie gospodarki państwowej. Wytyczne polecają znaczne rozszerzenie zasięgu planowania pośredniego, również w dziedzinie rolnictwa — poprzez ustaloną w planie politykę zaopatrzenia, popieranie spółdzielczości na wsi i akcję kontraktacji. Wytyczne przywiązują dużą wagę do rozszerzenia działalności Samopomocy Chłopskiej i Centrali Rolniczej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska" w dziedzinie organizowania spółdzielczych ośrodków maszynowych, powiększania powierzchni upraw nasion, rozbudowania sieci instruktorskiej itp. Wytyczne w zakresie rolnictwa formułują konkretne cele, jakie mają być osiągnięte w likwidacji odłogów, podniesieniu liczebności pogłowia, w wzroście wartości produkcji rolnej. W wytycznych określono również zadania w zakresie komunikacji i łączności.

Nr 10 „Gospodarki Planowej" z sierpnia br. przynosi artykuł Stanisława Garczyńskiego zatytułowany: „P l a n o w a n i e w d z i e d z i-

nie socjalnej i kulturalnej".

Autor na tle wytycznych planu na rok 1949 omawia rozszerzenie zakresu planowania w dziedzinie socjalnej i kulturalnej i stwierdza, iż stało się ono możliwe i konieczne. „Możliwe, gdyż wykonanie i przekraczanie planów produkcyjnych wykazało, iż zadania planów były w pełni realne. Konieczne, gdyż właściwy rozwój stosunków i urządzeń socjalnych oraz osiągnięć kulturalnych jest przecież jednym z celów, do których dążymy. Posiada on przy tym poważny, choć czasem pośredni, wpływ na realizację planów produkcji".

Następnie autor kolejno zajmuje się poszczególnymi planami odcinkowymi: a więc planem szkolenia, planem kultury i sztuki, wreszcie zagadnieniami socjalnymi. Dalej autor charakteryzuje równolegle z planami usługowymi, plany zatrudnienia oraz finansowe, wreszcie dochodzi do następującego wniosku: „Jesteśmy obecnie w okresie prac nad przygotowaniem planu na rok 1949. Zrozumienie znaczenia, jakie posiada stworzenie gospodarczego planu w zakresie szkolenia, rozwoju instytucji kulturalnych, akcji socjalnej czy opieki społecznej, służby zdrowia, wczasów pracowniczych, kultury fizycznej — jest podstawą osiągnięcia dalszych wyników w tej dziedzinie planowania".

W N-rze 17 „Życia Gospodarczego" z 16—30 września zamieszczony jest artykuł Zbigniewa Ehrenberga zatytułowany: „Konsekwencje planowania w przemyśle prywatnym". Autor charakteryzuje w nim błędne podejście fabrykantów prywatnych do zagadnienia planowania.

Planowanie oznacza w przemyśle zharmonizowanie produkcji wszystkich fabryk, tak pod względem ilości, jak i pod względem jakości. Wyklucza to zasadę konkurencji.

Planowanie oznacza pobieranie za towar ceny, wynikającej z kalkulacji, zawierającej amortyzację uposażeń jak i godziwy, z góry ustalony zysk, a nie ceny koniunkturalnej. Natomiast większość obecnego prywatnego przemysłu w Polsce nastawiona jest na produkcję koniunkturalną, obliczoną na duży zysk. Planowanie oznacza wyciągnięcie maksimum korzyści, naturalnie w skali ogólnopaństwowej, nie zaś w skali poszczególnego właściciela fabryki.

Od właściwego i społecznego ustosunkowania się prywatnego przemysłu zależeć będzie w znacznym stopniu kierunek rozwojowy przemysłu prywatnego w Polsce.

W N-rze 15/16 „Życia Gospodarczego" zamieszczony jest artykuł mgra M. Bańkowicza, zatytułowany: „Uwagi o konstrukcji długofalowych planów produkcyjnych we włókiennictwie".

Autor zastanawia się nad budową planu handlowego wyrobów włókienniczych i podkreśla wagę ustalenia przyszłych potrzeb konsumentów, by nie narazić przemysłu na pracę w próżni, tj. produkowanie towarów nie znajdujących zbytu.

Autor przewiduje uproszczenie na odcinku upodobań społecznych w dziedzinie odzieży w miarę urbanizacji i uprzemysłowienia. Dalej rozpatruje postulat asortymentowej budowy planu oraz postulat konkurencyjności tekstyliów w stosunku do wytworów innych przemysłów konsumcyjnych, następnie podkreśla rolę produkowania możliwie szerokiego wachlarza wyrobów oraz w zakończeniu omawia sezonowość produkcji.

W N-rze 7 dodatku do „Życia Gospodarczego" notujemy ciekawy artykuł Z. Millera zatytułowany „Planowanie popytu w przemyśle spożywczym".

Autor omawia plan działania na odcinku popytu, a więc to, co jest związane z eksportem i zwiększeniem chłonności rynku wewnętrznego.

Na wstępie jest mowa o wzroście popytu, jako wyniku dochodu indywidualnego przez planową działalność gospodarczą Państwa. Dalej autor analizuje możliwości planowania popytu przez: 1) obniżenie cen, 2) polepszenie jakości, 3) poprawę opakowania, 4) powiększenie ilości asortymentów, 5) reklamę, 6) badania naukowe zużytkowania surowców i odpadków, 7) zwiększenie sprawności aparatu handlowego. Następnie autor nakreśla szczegółowo zadania poszczególnym branżom, a więc przemysłom: cukierniczemu, olejarskiemu, surogatów kawowych i namiastek, drożdżowemu, ziemniaczanemu oraz fermentacyjnemu. Kończąc, autor podkreśla konieczność powiązania planów produkcji zarówno rolniczej, jak i przemysłowej z koniecznością równie planowego działania w zakresie organizowania rynku.

W N-rze 7 — 8 „Przeglądu Socjalistycznego" znajdujemy artykuł A. Kaduszkiewicza zatytułowany „Odbudowa w Związku Radzieckim", w którym autor uwypukla rolę gospodarki planowej w odbudowie gospodarczej ZSRR.

Na wstępie autor opisuje olbrzymie zniszczenia wojenne Związku Radzieckiego, po czym charakteryzuje główne postanowienia czwartego Planu Pięcioletniego oraz wyniki wykonania w ciągu pierwszych dwóch lat. Generalissimus Stalin określił jako naczelne zadania nowego planu pięcioletniego odbudowę zniszczonych okręgów ZSRR, osiągnięcie przedwojennego poziomu w przemyśle i rolnictwie, a następnie przekroczenie tego poziomu w szerszym lub węższym zakresie.

Plan przemysłowy roku 1946 nie został w całości wykonany, aczkolwiek brak stanowi niewielki odsetek — 4%. Rok ten był jednak dla planowej produkcji wykorzystany dopiero od drugiej połowy marca, a poza tym był to okres przestawiania wojennej gospodarki na pokojową. Już plan roku następnego, tj. 1947 roku został wykonany z nadwyżką, wynoszącą 3,3%. W rezultacie zadania nakreślone dla przemysłu radzieckiego w obu latach spełnione zostały w 100%. Znamienna cecha planowej odbudowy radzieckiej, to brak nieprzewidzianych wahań oraz tendencja do wzrostu kierunku stromego rozwoju wytwórczości. Nie tylko jednak produkcja, lecz również inwestycje posiadają analogiczną skłonność do przyśpieszenia wzrostu. Autor opisuje następnie indywidualne cechy obecnego planu. Pierwszą z nich jest nacisk, jaki położono na odbudowę zniszczeń terenów okupowanych. Następną stanowi wzrost przewagi po stronie produkcji dóbr inwestycyjnych. Trzecią cechą wyróżniającą jest sprawa rejonizacji przemysłu. Do zagadnień koncentrujących specjalną uwagę obecnego planu należy sprawa technicznych usprawnień w przemyśle oraz sprawa równomierności produkcji w cyklu rocznym. Wreszcie do szczególnych cech obecnego okresu planowego należy wzrost w porównaniu z ostatnim planem przedwojennym obrotów międzynarodowych.

Na zakończenie przeglądu prasy krajowej podaję szereg artykułów

których brak miejsca nie pozwolił mi szerzej omówić.

Są to:

1) „Praca w gospodarce socjalistycznej" — A. Stama (Gospodarka Planowa Nr 10).

2) „Inwestycje — kapitalny remont — amortyzacja" — Br. Minca (Gospodarka Planowa Nr 9).

3) „O dokładności w planowaniu i statystyce" — Inż. K. Szwabowicza (Gospodarka Planowa Nr 10).

4) „Pojęcie gospodarki planowej" — T. M. (Przegląd Socjalistyczny Nr 7 — 8).

5) „Próby planowania w przemyśle prywatnym" — Mgr. Kaz. Kisielewskiego (Życie Gospodarcze Nr 15/16).

★

W N-rze 17 organu Biura Informacyjnego Partii Komunistycznych i Robotniczych „O trwały pokój, o demokrację ludową!" znajdujemy ciekawy artykuł, dotyczący gospodarki planowej w Czechosłowacji, zatytułowany „Drogi rozwojowe przemysłu w Czechosłowacji".

Autor artykułu I. Goldman, dyrektor Czeskiego Badawczego Instytutu Ekonomicznego charakteryzuje główne zadania nowego planu pięcioletniego. Naczelnym zadaniem projektowanego planu jest znaczne podniesienie stopy życiowej pracujących miast i wsi i umocnienie na tej podstawie sojuszu robotników, chłopów i inteligencji. Przewiduje się powszechny rozwój sił produkcyjnych w kraju, znaczne podniesienie przedwojennego poziomu produkcji i dwukrotne niemal powiększenie dochodu narodowego na głowę ludności. Projekt planu przewiduje w pierwszym rzędzie rozwój ciężkiego przemysłu, podstawowego dla stworzenia warunków dla szybkiego udoskonalenia procesów produkcji. W związku z tym specjalną wagę posiadają zagadnienia: racjonalna polityka płac, walka z postojami oraz z płynnością siły roboczej, wzmocnienie dyscypliny pracy i wzmożenie czujności klasowej mas pracujących. Do rzędu głównych zadań planu pięcioletniego odnosi się przekształcenie struktury ekonomicznej Czechosłowacji, a w szczególności jej przemysłu. Obecnie winny rozwijać się szczególnie te gałęzie przemysłu, które zaspokajają potrzeby własnej gospodarki narodowej oraz te, których produkcja może być zbywana w krajach demokracji ludowej. Planowana zmiana struktury ekonomicznej Czechosłowacji nie powstrzyma rozwoju lekkiego przemysłu, a nawet nie wywoła jego redukcji. Zakłada się tylko, że rozwój przemysłu ciężkiego powinien znacznie wyprzedzać rozwój przemysłu lekkiego. Plan pięcioletni da gwarancję, że dalszy rozwój gospodarki czeskiej nie będzie jak dawniej rezultatem gry ślepych sił ekonomicznych, lecz ich miejsce zajmie świadoma wola ludu, który staje się gospodarzem planowej ludowej gospodarki.

W zakończeniu autor stwierdza: „Nie ulega wątpliwości, że plan pięcioletni przyjęty będzie w zasadniczych zarysach w postaci zaproponowanej przez tow. Gottwalda i stanie się zasadniczym etapem rozwoju Czechosłowackiej Demokracji Ludowej na drodze do socjalizmu".

Przegląd prasy zagranicznej

W N-rze 2 czasopisma „Płanowoje Choziajstwo" dr nauk ekonomicznych L. Gatowski w artykule „Planujące państwo socjalistyczne — źródłem roz-

woju gospodarki radzieckiej" omawia ogólne przesłanki warunkujące planowanie. Należą do nich — pisze autor — zniesienie władzy kapitału i skoncentrowanie jej w ręku mas pracujących, likwidacja kapitalistycznych stosunków wytwórczych i zastąpienie ich przez socjalistyczne stosunki produkcyjne, oparte na społecznej własności środków wytwarzania. Przesłanki te istnieją w ZSRR i tworzą się w krajach demokracji ludowej. W państwie kapitalistycznym, niezależnie od form działalności burżuazyjnego państwa, planowanie jest niemożliwe. Punkt wyjściowy całej działalności państwa socjalistycznego stanowi oparta na nauce polityka partii komunistycznej, stanowiąca życiową podstawę ustroju radzieckiego. Plan gospodarczy państwa radzieckiego stanowi odzwierciedlenie polityki partii i życiowych interesów ludzi pracy. Plany te odgrywają ogromną rolę mobilizowania i organizowania mas pracujących. W radzieckim systemie gospodarczym źródłem ruchu i rozwoju gospodarstwa narodowego jest planujące państwo socjalistyczne. Doprowadziło to do zwycięstwa socjalizmu, do dalszego rozwoju funkcji gospodarczo-organizacyjnej i kulturalno-wychowawczej państwa radzieckiego. Nigdy jeszcze w historii ludzkości planująca władza państwowa nie odegrała i nie mogła odegrać takiej roli w służbie postępu jak dzisiaj w ZSRR.

W N-rze 5 czasopisma „Plánované Hospodárstvi" — organu czeskiego urzędu planowania inż. V. Kobzar w artykule „Planowanie inwestycji" zajmuje się zagadnieniem inwestycji w przyszłym planie pięcioletnim Czechosłowacji.

Autor zwraca uwagę na konieczność odpowiedniego doboru i selekcji projektów inwestycyjnych tak, by w planie znalazły się tylko inwestycje uzasadnione gospodarczo. W obecnej fazie prac ustalono już maksymalną wysokość nakładów pieniężnych na inwestycje pięciolatki, zapewniono więc wykonanie planu od strony finansowej. Pozostaje jednak zagadnienie materiałowe. Wielkie więc zadania przypadają przemysłowi czeskiemu, jako głównemu wytwórcy maszyn i urządzeń. W planie zdefiniowano już podstawowe rodzaje inwestycji, rozdzielono je według celu, któremu służą i według działu, w którym będą dokonane. Dla każdej grupy inwestycji ustalono maksymalne kwoty. Dokonano podziału na inwestycje budowlane i niebudowlane. Przeprowadzono podział na inwestycje kluczowe, priorytetowe i inne. Wstępne prace nad planem zostały zakończone przez opracowanie planu orientacyjnego. Obecnie pracuje się nad szczegółowym planem inwestycyjnym. W następnym roku będą opracowane roczne plany operatywne. Plan szczegółowy zawierać będzie główne techniczne elementy, dotyczące poszczególnych inwestycji, planowany rok uruchomienia, określenie stopnia pilności, wysokość kosztów itp. Uwzględni się tu moment regionalny, interesy obrony kraju i polityczne. Roczne plany rozpracują szczegóły inwestowania i na ich podstawie powstaną plany produkcyjne poszczególnych przedsiębiorstw.

W zakończeniu autor omawia ważne zagadnienie kontroli wykonania planu inwestycyjnego, przy czym wyróżnia kontrolę terminowego wykonania planowanych dostaw i kontrolę kosztów inwestycji.

W tym samym numerze w interesującym artykule „Planowanie i statystyka" porusza inż.

J. Okrouhly zagadnienie wykorzystania statystyki w planowaniu gospodarczym, które wymaga dokładnej analizy gospodarczej i społecznej. Analizę tę należy prowadzić dwiema metodami. Metoda spekulatywna wymaga wiedzy teoretycznej w zakresie nauk ekonomiczno - społecznych. Jednocześnie należy się także posługiwać metodą liczbowego ujmowania zagadnień, tj. statystyką.

Toteż ostatnio wzrasta zapotrzebowanie na opracowania statystyczne oraz wymagania pod ich adresem. Używa się jednak statystyki przeważnie w sposób niewłaściwy. Autor omawia dalej przyczyny tego stanu, które przypisuje nieznajomości przedmiotu badanego, niefachowości opracowanych kwestionariuszy, bądź też wprost barbarzyńskiemu obchodzeniu się z liczbami, połączonemu z brakiem poczucia ich współzależności. Planowanie gospodarcze potrzebuje nie tylko doskonałej i obiektywnej statystyki, ale także elementów liczbowych, określających dalszy rozwój zjawisk. Wchodzą tu w grę elementy rachunku prawdopodobieństwa. W planowaniu odgrywać będzie coraz większą rolę ten dział statystyki, który dokonuje szacunków. Należy zdaniem autora zredukować szczegółowe badania jako uciążliwe, długotrwałe i kosztowne a przejść na metodę badań reprezentatywnych szybkich, łatwych i tanich. Ekonomista i socjolog operują średnimi arytmetycznymi i dyspersjami. Wymagają oni od statystyki określenia liczbowego granic prawdopodobieństwa, w których dany szacunek może się obracać. W zakończeniu autor stwierdza, że statystyka czechosłowacka nie jest jeszcze przygotowana do nowych zadań i nowych metod działania. Przestrzega więc przed nieostrożnym stawianiem żądań w zakresie nowych badań statystycznych, których konieczność nie byłaby naprawdę uzasadniona.

J. Tyszko

ZE SPÓŁDZIELCZEJ PRASY ZAGRANICZNEJ

Review of International Co-operation (za I-sze półrocze 1948 r.).

Nr 1, Styczeń. Apel Organizacji Narodów Zjednoczonych w sprawie pomocy dla dzieci całego świata omawia dyrektor UNESCO, ob. A. Ording. Stwierdza on, że 230 milionów niemowląt i dzieci głoduje, a co najmniej drugie tyle nie jest zabezpieczone od nędzy.

Autor dziękuje M. Z. S. za popieranie akcji solidarności, w myśl której każdy pracujący poświęci na rzecz akcji światowej pomocy dzieciom dzienny zarobek, względnie jednodniowy dochód z działalności przemysłowej, czy handlowej.

W związku z Konferencją Pracy i Zatrudnienia w Hawanie, w której wzięły udział narody, reprezentujące ca 90 — 95% handlu światowego, Th. Odhe daje przegląd dokonanych prac i trudności, jakie konferencja musi przezwyciężyć, aby stworzyć organ dla rozwoju wymiany dóbr mniej skrępowanej, niż obecnie na podstawie multilateralnej. W konferencji tej brały udział w charakterze konsultatywnym organizacje międzynarodowe, mające w Radzie Gospodarczo - Społecznej U. N. O. głos doradczy kategorii A.

Działalność spółdzielczo-oświatowa w Niemczech. Dawny kierownik oświatowy Centralnego Związku Niemieckiego, Henryk Sierakowski, objąwszy znów kierownictwo tego działu, które musiał porzucić w 1933 r., omawia trudności z jakimi spotyka się ruch niemiecki

w obecnym okresie przejściowym. Daje sprawozdanie z prac już dokonanych w strefach zachodnich i zamierzeń na przyszłość.

Mimo, że o zatwierdzenie Związku niemieckiego toczą się jeszcze pertraktacje, Komitet Oświatowy rozpoczął swą działalność już w 1946 r. W skład jego wchodzą dyrektorzy Związku, Hurtowni oraz spółdzielni „Produkcja“ w Hamburgu. Komitet organizuje krótkoterminowe kursy dla pracowników, których potrzeba jest paląca wobec tego, że od 1933 r. kształcenie spółdzielcze było niedostępne.

W najbliższym czasie otwarty zostanie ośrodek szkoleniowy w Wilhelmshaven z dwoma stałymi wykładowcami na miejscu, gdzie odbywać się będą kursy sześciomiesięczne.

H. Halperin w art. „S p ó ł d z i e l c z o ś ć w r o l n i c t w i e w P a l e s t y n i e“ omawia kolektywne formy uprawy roli w Palestynie a w szczególności najliczniejszy typ, tzw. „kvutza“, oparty na pełnym komunizmie według zasady: „każdy według swych uzdolnień, każdemu według potrzeb“ przy zupełnym wyrugowaniu pieniądza w stosunkach wewnętrznych. Autor żywi najlepsze nadzieje co do przyszłego rozwoju tego typu osiedli i powiada: ...„osiedla te nie są jeszcze ustabilizowane ani gospodarczo, ani społecznie, przeciwnie, muszą się bezustannie dostosowywać do zmieniających się warunków... Jednak jakiekolwiek problemy staną przed nimi w przyszłości, można mieć pewność, że je przezwyciężą tak, jak czyniły to dotychczas. Można więc spodziewać się ich dalszego wzrostu i ekspansji“...

J a d ł o d a j n i e m u n i c y p a l n e w W. B r y t a n i i. Pierwsza część studium biura badawczego M. Z. S. poświęcona żywieniu zbiorowemu: próby w tym kierunku uczyniła W. Brytania w czasie wojny wobec palącej potrzeby spowodowanej masowymi zmianami miejsca zamieszkania ludności. Jadłodajnie municypalne i publiczne jako instytucje bezzarobkowe, powołane w celu służenia spożywcy, są szczególnie interesujące ze spółdzielczego punktu widzenia. Instytucje te przetrwały wojnę i zyskały sobie stałe prawo bytu, jednakowoż liczba ich zmniejszyła się w 1947 r. prawie do połowy w porównaniu do 1944 r., kiedy liczba ich przewyższała 2 tysiące.

N r 2, L u t y. Zeszyt ten rozpoczyna obszerne sprawozdanie z zebrania Egzekutywy M. Z. S., które odbyło się w Amsterdamie w czasie od 20—25 stycznia. Jedną z ważnych spraw, załatwionych na tym zebraniu był jednogłośny wybór znanego spółdzielcy szwedzkiego Thorsten Odhego na nowo kreowane stanowisko dyrektora M.Z.S. Ma on za sobą 25 lat pracy spółdzielczej, jako redaktor i publicysta. Jest autorem książek: „Finlandia — naród spółdzielców“ (przełożona na język angielski) oraz „Współczesna Islandia“. Th. Odhe odznacza się wybitnym uzdolnieniem do języków obcych. Przez ostatni rok był stałym przedstawicielem M.Z.S. w Radzie Ekonomiczno-Społecznej U.N.O.

Sprawozdanie finansowe, przedstawione na zebraniu Egzekutywy, wykazało dość pomyślny stan. W rezultacie podniesienia skali składek uzyskano kwotę Ł 19.184 wobec projektowanych Ł 20.000.

N o w i c z ł o n k o w i e. Przyjęto 4 nowych członków: Centralny Związek Spółdzielczy w Sofii, Federację Spółdzielni Chrześcijańskich w Brukseli, Narodowy Instytut Spółdzielczy w Bukareszcie oraz Związek Spółdzielczy w Medellinie. Ponadto przyjęto na członka nowoutworzony Centralny Związek Holenderski „Centrale der Nederlandse Versbruikscoöperaties“ w Rotterdamie w miejsce 3 organizacji, które do-

tychczas były członkami M.Z.S., a które obecnie weszły w skład Centralnego Związku Holenderskiego.

Data XVII Kongresu Międzynarodowego w Pradze Czeskiej została ostatecznie ustalona na 27—30 września. Na Kongres przewidziano referat Albina Johanssona „Praktyczne rezultaty spółdzielczości międzynarodowej na polu gospodarczym" oraz referat pt. „Postawa spółdzielczości w stosunku do problemu nacjonalizacji". Ten ostatni temat referować będzie spółdzielca angielski J. M. Peddie.

Na posiedzeniu Egzekutywy został zatwierdzony program tegorocznego kursu międzynarodowego, który poprzedzi Kongres.

Sprawa współpracy M.Z.S. z U.N.O. jest stałym przedmiotem obrad. Sprawozdanie z tej działalności, przedstawione na posiedzeniu w Amsterdamie objęło Konferencję w Hawannie, Konferencję F.A.O. w Genewie w październiku 1947 r., Konferencję Komitetu dla spraw opałowych i mieszkaniowych dla Europy, Apel w sprawie pomocy dla dzieci (UNAC) itp.

Sprawozdanie kończy się nekrologiem ob. J. Chapmana, dyrektora banku C.W.S. i sekretarza Komitetu Banku Międzynarodowego.

Artykuł pt. „T r z y d e k a d y p o s t ę p o w e g o r u c h u f i ń s k i e g o" daje przegląd rozwoju Związku K. K. i hurtowni OTK za okres 1917—47. Mimo wojny i wstrząsów wewnętrznych, jakie przypadły na ten okres, ruch spółdzielczy rozwijał się i krzepł bez przerwy i obecnie jest gotów do spełnienia odpowiedzialnych zadań, jakie w wyniku wojny i ogólnego rozstroju życia gospodarczego w Finlandii nań spadły.

W ciągu tego okresu liczba członków-rodzin wzrosła przeszło trzykrotnie, ze 137 tys. do 448 tys. Stosunek obrotu spółdzielczego do ogólnego obrotu detalicznego szacuje się na 17%.

W rozwoju ruchu odłamu, tzw. postępowego, w Finlandii uderzają dwa momenty. Poważny i stale wzrastający udział kobiet-członków, który w 1947 r. wynosił 39,8%, oraz rozwój lokalnej produkcji spółdzielczej. Tylko 1/5 lokalnych spółdzielni spożywców nie posiada własnych placówek produkcyjnych, wśród których przodującą rolę odgrywają piekarnie.

O. Spinelli w artykule „O d n o w a r u c h u w ł o s k i e g o" charakteryzuje obecny rozwój ruchu, uznanie jego społecznego znaczenia przez nową konstytucję, powstanie nowych central gospodarczych.

W konkluzji autor dochodzi do wniosku, że „obecnie spółdzielczość włoska, powstająca z grobu, do którego wrzuciła ją i trzymała przez 20 lat przemoc dyktatury, rozwija siły ozdrowieńcze i wykazuje odwagę, co gwarantuje jej przyszły rozwój dla dobra narodu".

J. Moravec w artykule „P l a n o w a n i e s p ó ł d z i e l c z e w C z e c h o s ł o w a c j i" analizuje wyniki pierwszego roku wykonania dwuletniego planu spółdzielczego i opisuje wprowadzony system współzawodnictwa spółdzielczego dla pobudzenia energii ogółu członków i pracowników do dalszych osiągnięć. System ten opiera się na założeniu, że władze centralne mogą tylko opracowywać plan, ale jego realizacja zależy od zapału i dobrej woli indywidualnej. Pobudką do współzawodnictwa obok względów natury moralnej — są i korzyści materialne. Udział poszczególnych spółdzielni i jednostek przy realizacji planu określany jest za pomocą punktów i odpowiednio premiowany.

Autor konkluduje: „Nie twierdzę, że wszystko jest doskonałe w naszym planie współzawodnictwa. Mamy jeszcze długą drogę do przebycia, zanim nasza

działalność rozdzielcza osiągnie wysoki poziom sprawności... Nie twierdzę również, aby nasze spółdzielnie, obsługujące duże tereny, były doskonałe. Jestem przeświadczony, że nasz ruch spółdzielczy mógłby jeszcze o wiele skuteczniej podnieść poziom życiowy naszych członków. Ale jedynie ruch silny, sprawny i aktywny może pracować skutecznie dla podniesienia dobrobytu członków i narodu".

W zeszycie omawianym znajdujemy ponadto sprawozdanie z II Zjazdu Związku Gospodarczego „Społem", informacje o spółdzielczych organizacjach kredytowych w Palestynie, które finansują wielostronną działalność spółdzielni osadniczych zrzeszonych w Związku Histadruth, a wreszcie pierwszy z serii artykułów informacyjnych o spółdzielczości w koloniach brytyjskich (Ceylon, Złote Wybrzeże i Nigeria).

Nr 3, Marzec. Wspomnienia o Emmie Frendlich, przewodniczącej Międzynarodowej Ligi Kooperatystek, zmarłej nagle w Nowym Yorku 16.III.1948 r. otwierają ten zeszyt. Autorką ich jest G. F. Polley, sekretarka generalna M.Z.S.

W gorących słowach oddaje ona hołd zmarłej za jej wybitne zasługi na polu spółdzielczości austriackiej i międzynarodowej, a w ostatnim okresie życia na terenie Rady Ekonomiczno-Społecznej U.N.O. w Nowym Yorku.

Artykuł świeżo mianowanego Dyrektora M.Z.S., Thorstena Odhe, pt. „Międzynarodowy Trybunał dla trustów i karteli" zajmuje się tymi aspektami Międzynarodowej Karty Przemysłowej, przyjętej ostatnio przez 54 narody, które przedstawiają szczególną doniosłość dla międzynarodowej wymiany spółdzielczej. Jest to przede wszystkim V rozdział Karty, poświęcony kontroli nad sztucznym ograniczeniem podaży towarów, oraz rozdział VI o międzypaństwowej umowie towarowej.

Rozdział VI Karty Przemysłowej zawiera wytyczne międzypaństwowej umowy towarowej, zmierzającej do stabilizacji cen żywności i surowców, zwłaszcza w okresach zachwiania równowagi pomiędzy produkcją a konsumcją. Akcja ta w obecnej formie została zapoczątkowana na konferencji U. N. O. w Hot Springs w 1943 roku, a następnie opracowywana jest przez F.A.O. Nowym momentem jest zrównanie wpływów krajów - konsumentów z krajami - producentów na opracowywanie i wykonywanie takich porozumień.

Klemens Pedersen w artykule „Nowe dziedziny dla spółdzielczości duńskiej" zaznajamia z ekspansją ruchu na nowe dziedziny pracy. Dotyczy to pralni spółdzielczych oraz chłodni dla użytku członków. Te ostatnie powstają żywiołowo i, chociaż ruch rozpoczął się dopiero w 1946 r., jest ich już parę setek. Związek Duński F. D. B. przystąpił do ciekawego eksperymentu organizacji teatru wędrownego na wysokim poziomie artystycznym, a organizacyjnie opartym na teatralnych kółkach amatorskich przy poszczególnych spółdzielniach.

Zainteresowanie w Danii Międzynarodowym Zrzeszeniem Naftowym jest duże, ponieważ wiele spółdzielni, jak mleczarnie, rzeźnie itp. są poważnymi konsumentami benzyny. Natychmiastowa współpraca z. M. Z. N. natrafia jednak na trudności, ponieważ spółdzielnie są przeważnie związane paroletnimi kontraktami.

Wreszcie spółdzielnie rolnicze przystąpiły do zorganizowania dostaw maszyn rolniczych i stacji maszynowych. Dział ten był dotychczas pominięty.

Dalszy z kolei artykuł z cyklu o opodatkowaniu spół-

dzielni — tym razem w Norwegii — stwierdza, że spółdzielnie spożywców, organizujące sprzedaż dla członków, korzystają z ulg w podatku dochodowym i majątkowym. Jeśli jednak oznaczenie części, przypadającej na sprzedaż niećzłonkom nie jest możliwe — całkowita nadwyżka uważana jest za zysk.

Artykuł „Spółdzielczość w Koloniach Brytyjskich" omawia trudności, jakie przezwyciężać musi młody ruch w Brytyjskiej Afryce Wschodniej: w Kenii, Ugandzie i Tanganice. Jedną z poważnych przeszkód jest brak ludzi obznajmionych z rachunkowością i trudności ich wyszkolenia.

Dział oświatowy omawia działalność oświatową w ubiegłym roku w krajach północnych oraz w Holandii. Z nowych poczynań na uwagę zasługuje wprowadzenie w Szwecji nowej funkcji w spółdzielniach, tzw. doradców sklepowych — dla wyszkolenia których szkoła spółdzielcza w Var Gard organizuje specjalne kursy.

Związek K. K. w Finlandii usiłował rozwinąć dział przedstawień kinematograficznych, ale miał duże kłopoty z doborem odpowiednich filmów.

Wykłady z dziedziny gospodarstwa domowego, organizowane przez tamtejszą Ligę Kooperatystek, cieszyły się takim powodzeniem, że Związek K. K. musiał zaangażować czwartą instruktorkę tego przedmiotu.

Spółdzielczość holenderska była zaabsorbowana młodym ruchem kółek samokształceniowych, których żarliwym apostołem jest J. van Gool. Podobnie jak w Szwajcarii, dla kierowników kółek organizowane są co roku specjalne tygodniowe kursy. Ruch ten ożywiony niezwykłą energią i entuzjazmem zapowiada się obiecująco, aczkolwiek liczebnie jest jeszcze skromny. Na 1 stycznia 1948 r. było 53 kółka z 613 uczestnikami, z czego 20,8% kobiet.

Nr 4, Kwiecień. Artykuł „Ruch Brytyjski na czele walki przeciwko inflacji" zawiera źródłowe materiały, dotyczące walki podjętej na apel Ministra Skarbu przez brytyjski ruch spółdzielczy w celu obniżenia cen artykułów pierwszej potrzeby. Autor artykułu uważa, że akcja ta została uwieńczona podwójnym powodzeniem: jednomyślnym akcesem spółdzielni oraz presją, wywartą na handel prywatny, którego przedstawiciele w imieniu 76 tysięcy kupców zadeklarowali gotowość szukania dróg współpracy.

Nowa ustawa włoska o spółdzielczości. Dyrektor Generalny Spółdzielczości, a zarazem Minister Pracy i Opieki Społecznej, Alberto Basevi, omawia nową ustawę spółdzielczą z 14.XII.1947 r. Ustawa ta ma specjalny charakter. Głównym jej celem jest przeciwdziałanie samorzutnemu i chaotycznemu powstawaniu w nadmiernej liczbie drobnych spółdzielni, co ma miejsce w ostatnich czasach we Włoszech.

Na tle katastrofalnego bezrobocia (2,4 miliony bezrobotnych), dzikiego wzrostu cen, braku surowców i towarów, spółdzielczość w opinii mas uważana jest za jedyną deskę ratunku.

W okresie pięcioletnim 1942 — 1947, liczba spółdzielni podwoiła się z 11 do 22 tysięcy, z których nie wiele więcej, niż połowa należy do Związków. Wśród nich ukrywa się wiele pseudo-spółdzielni. Cel swój omówiona ustawa usiłuje osiągnąć przez wzmożony nadzór nad spółdzielniami. Najwyższym organem nadzorczym jest Ministerstwo Pracy i Opieki Społecznej, z ramienia którego wykonywane są dodatkowe lustracje spółdzielni w razie potrzeby. Normalne lustracje zaś wykonują upoważnione do

tego Związki co najmniej raz na dwa lata. Ponadto dla przeciwdziałania lekkomyślnemu zakładaniu spółdzielni przewidziane są Komisje Lokalne, złożone z 3 przedstawicieli urzędowych i 5 spółdzielców, które decydują o tym, czy powstanie danej spółdzielni jest uzasadnione. Ustawa wznawia w formie zreformowanej Centralną Komisję, która istniała od 1909 — 1923 r., składającą się przeważnie ze spółdzielców, a której najważniejszym zadaniem jest przygotowanie projektu pełnej ustawy spółdzielczej, czego omawiana ustawa mająca, jak zaznaczono, specjalny charakter, nie spełnia. Aby wzmocnić i skonsolidować stan spółdzielni, ustawa przepisuje minimalną liczbę członków (50 dla spółdzielni spożywców, 9 dla innych) oraz minimalną wysokość udziałów. Co się tyczy spółdzielni pracy, to ustawa dopuszcza 4% członków nie-robotników dla sprawowania funkcji administracyjnych i technicznych. Ustawa oznacza się zwięzłością. Składa się z 29 artykułów, podzielonych na 4 części: I. Nadzór i Lustracje (§ 1—12); II. Rejestracja (§ 13—17); III. Komisje Lokalne i Komisja Centralna (§ 18—21); IV. Ogólna i Różna (§ 22—29).

S p r a w o z d a n i e H u r t o w n i S z k o c k i e j z j e j d z i a ł a l n o ś c i d e t a l i c z n e j. Przed 30 laty SCWS, uświadomiła sobie, że niektóre górskie okolice kraju i niektóre wyspy są terenami niedostępnymi dla normalnego powstawania spółdzielni i stanowią tzw. pustynie spółdzielcze. Przyczyną tego stanu rzeczy jest zarówno niewyrobienie i niezaradność miejscowej ludności, jak i szczególnie wroga postawa miejscowych kupców i landlordów względem spółdzielczości. Statut SCWS został zmieniony, aby umożliwić jej w razie potrzeby otwieranie punktów sprzedaży detalicznej przez nią finansowanych i administrowanych z zastrzeżeniem, że zostaną przekazane nabywcom z chwilą, w której powstanie samodzielnej spółdzielni okaże się możliwe (§ 5 regulaminu). Od początku stosowano zwroty nadebranego w wysokości ustalonej przez SCWS. Pierwsze 20 lat eksperymentu wykazały wszakże powodzenie bardzo mierne. W czasie wojny SCWS miała sposobność rozszerzania tej akcji przez nabywanie sklepów, zwijanych przez kupców prywatnych. Skutkiem tego liczba punktów sprzedaży detalicznej wzrosła do 124 z 98 tysiącami stałych klientów, obrotem rocznym £ 3,5 miliona i nadwyżką £ 307 tysięcy. Tam, gdzie warunki nie usprawiedliwiają otworzenia stałego punktu sprzedaży, ludność zaopatrywana jest w towary przy pomocy służby samochodowej, tzw. sklepów wędrownych, które przybywają do danej miejscowości systematycznie w określonym czasie. Kwestia zorganizowania transportu nie sprawia SCWS specjalnych trudności, gdyż rozwój tej gałęzi działalności przewidziany jest w jej programie, zgodnie z planem popierania zamierzeń Międzynarodowego Zrzeszenia Naftowego. Należy zaznaczyć, że na wyspach Eigg i Raasay sklepy SCWS są jedynymi punktami sprzedaży i gdyby nie istniały—ludność tych wysp nie miałaby zapewnionych stałych dostaw.

Artykuł „S i ł a r u c h u s p ó ł d z i e l c z e g o w I n d i a c h p r z e d p o d z i a ł e m K r a j u" podaje dane statystyczne za lata 1943/44 i 1944/45, zebrane przez Bank w Bombaju. Dane te obejmują teren 15 prowincji z ludnością ca 306 milionów, oraz 25 stanów hinduskich z ludnością 60,2 mil. Wyniki za rok 1944/45 wykazują 159,6 tysięcy spółdzielni, co stanowi w porównaniu do 1938/39 przyrost o 30,7%. Liczba członków w 1944/45 wynosiła 8,4 mil., z których 5,2 przypada na spółdzielnie rolnicze, a 3,2 na

wszelkie inne typy spółdzielni. Mimo, że spółdzielczość rolnicza zajmuje dotychczas dominujące stanowisko, daje się zauważyć stałe zmniejszanie się jej przewagi. W 1935/36 r. członkowie spółdzielni rolniczych stanowili 83,7% ogółu członków, w 1944/45 już tylko 61,9%. Artykuł podaje również analizę źródeł środków finansowych, wynika z niej, że pomoc rządu pod tym względem jest nieznaczna.

Trzeci kolejny artykuł z cyklu „S p ó ł d z i e l c z o ś ć w K o l o n i a c h B r y t y j s k i c h“ omawia Brytyjskie Indie Zachodnie (Jamajkę) oraz wyspy: Maurizius, Rodriguer, Cypr oraz Malaje. Wszędzie można stwierdzić szybki rozwój spółdzielczości, która przed ostatnią wojną znajdowała się jeszcze w stanie niemal embrionalnym. Frapującym jest rozwój na Malajach, gdzie w czasie wojny liczba członków wzrosła jedenastokrotnie — z 800 do 9.000. Miesięcznik „The Cooperator“, organ spółdzielni w Singapore, w następujących słowach komentuje te dane: „W stosunku do ludności, wynoszącej 6 milionów, 9.000 członków jest zapewne niewiele, ale wierzymy, że ruch nasz będzie rósł w dalszym ciągu, dzięki naszej wytrwałości, rzetelnej obsłudze i poparciu ludu“. Należy podkreślić, że interwencja M.Z.S. w Departamencie Kolonii wyratowała ruch malajski od grożącego mu niebezpieczeństwa ze strony Skarbu, mianowicie w myśl dekretu z listopada 1947 r. część nadwyżki, która nie ulega podziałowi (rezerwy), miała być obciążona podatkiem 20%.

Zeszyt zamyka dział R e c e n z j i n o w y c h w y d a w n i c t w. Omówione są książki: F r. L o g e n: C o u r s d e C o o p é r a t i o n, wydawnictwo Związku Spółdzielczego w Liège.

Y e a r B o o k o f A g r i c u l t u r a l C o - o p e r a t i o n 1 9 4 7, wydawnictwo fundacji Horace Plunkett.

T h e C o - o p e r a t o r s Y e a r B o o k 1 9 4 7 — 8, wydawnictwo Cooperativa Productive Federation w Leicester,

oraz C o - o p e r a t i v e E d u c a t i o n i n E r e z — I s r a e l (Palestine) po hebrajsku, wydawnictwo Wydziału Oświatowego T-wa Hamashbir Hamerkazi.

Z recenzji tych wynika, że wszystkie wymienione książki są warte bliższego poznania. Np. Rocznik Spółdzielczości Rolniczej omawia między innymi ostatnie próby kolektywnej uprawy ziemi w prowincji Saskatchevan w Kanadzie, różniące się zarówno od kołchozów w Związku Radzieckim, jak i od Palestyńskich „Kvutza“. Rocznik spółdzielczy zaś daje przegląd spółdzielni wytwórców na świecie, szczegółowo omawiając ruch chiński, hinduski, palestyński itp. „Kurs Spółdzielczości“ Fr. Logena jest to cykl wykładów, wygłoszonych przez autora w Ośrodku Badań Spółdzielczych w Liège, zawierający 34 tematy, przeznaczone do opracowania przez słuchaczy, pragnących wypróbować swe siły.

Nr 5, M a j. W artykule wstępnym pt. „P a k t w o l n o ś c i m y ś l i i s ł o w a“ Thorsten Odhe przedstawia rezultaty konferencji o Wolności Informacji i Prasy, która obradowała w Genewie od 23.III — 22.IV.1948, zwołana przez Radę Ekonomiczną i Społeczną UNO.

Na konferencji przedstawiony został obecny stan rozwoju prasy spółdzielczej oraz projekt stworzenia Międzynarodowej Agencji Prasowej, która miałaby na celu ułatwianie międzynarodowej wymiany rzetelnych informacji.

Artykuł D. Warrinera o „W s k r z e s z e n i u h a n d l u e u r o p e j-

skiego" przedstawia poglądy, do których doszła Komisja Gospodarcza UNO dla Europy. Wielkie zmiany, jakie zaszły w handlu zagranicznym Europy, chociażby przez wstrzymanie ogromnego eksportu Niemiec i ograniczenia nadwyżki importowej W. Brytanii, nie dadzą się odwrócić i trzeba wynaleźć nowy układ. Sprawozdanie wspomnianej Komisji podkreśla konieczność ożywienia wymiany pomiędzy Europą Wschodnią i Zachodnią oraz ułatwienie tej wymiany przy pomocy odpowiedniego systemu kredytów. D. Warriner przytacza przykłady niewyzyskania z tych powodów zdolności produkcyjnej na eksport niektórych krajów np. produkcji łożysk kulkowych we Francji i Włoszech z powodu braku szwedzkiej stali chromowanej itp.

Artykuł pt. „Spółdzielczość a nowa sytuacja w Czechosłowacji" zastanawia się nad skutkami, jakie wydarzenia lutowe wywrą na ruch spółdzielczy. Na podstawie dwóch listów, jakie M. Z. S. otrzymał od Spółdzielczej Rady Czechosłowackiej, można wnioskować, że rezultaty będą raczej dodatnie.

Dyrektor H. Everling w artykule poświęconym hurtowni G. E. G., która w formie zniekształconej, skarłowaciałej i pod zmienioną nazwą „Deutsche Grosseinkaufs-Gesellschaft" przetrwała cały okres hitlerowski, omawia problemy, które muszą być rozwiązane, aby ruch spółdzielczy w Niemczech mógł funkcjonować normalnie. Niezmiernie ważną sprawą jest zezwolenie przez władze okupacyjne na działanie Banku Spółdzielczego i dwóch Związków Rewizyjnych. Zebranie Hurtowni, które miało się odbyć 9 września, ma ważne zadania do spełnienia, m. in. wybór nowego zarządu, ponieważ trzej obecni dyrektorzy z powodu podeszłego wieku ustąpią. Byli oni już na emeryturze, kiedy w maju 1945 r., gdy hurtownia znalazła się w potrzebie, musieli powrócić na swe placówki, aby zastąpić nazistowski zarząd.

W dziale „Kongresy Narodowe w 1948 roku" omówiony jest 46 Kongres Związków Fińskich Y. O. L. i S. O. K. oraz 79 Kongres Unii Brytyjskiej w Edynburgu.

Artykuł pt. „Inflacja i spółdzielcza polityka cen" daje przegląd wysiłków, które uczyniły ruchy: holenderski, francuski, norweski, szwedzki i szwajcarski w walce z inflacją dla ochrony spożywcy. Podobna akcja na dużą skalę ruchu brytyjskiego była obszernie omówiona w artykule wstępnym Nr. 4 tego miesięcznika.

Artykuł z serii „Spółdzielczość w koloniach brytyjskich" omawia w dalszym ciągu rozwój spółdzielczości na Malajach, gdzie okupacja japońska ciężko dotknęła ruch.

W dziale oświatowym czytelnik zapoznaje się z reformą przeprowadzoną w W. Brytanii w jej systemie oświatowym i z projektami ruchów holenderskiego i niemieckiego w tej dziedzinie.

Skąpy dział recenzji nowych wydawnictw zamyka zeszyt.

Nr 6, Czerwiec. Zeszyt ten otwiera Manifest na 26-ty Dzień Spółdzielczości, który kończy się wezwaniem do realizacji postulatów Karty Atlantyckiej: wolności od braku środków utrzymania i wolności od trwogi.

Zebraniu organów kierowniczych M. Z. S. w maju w Rzymie, gdzie było obecnych 47 członków z 13 krajów, poświęcono dużo miejsca. Głównym zadaniem tych zebrań były prace przygotowawcze do XVII Kongresu w Pradze. Ponadto załatwiono następujące sprawy:

1) Przyjęto 2 nowych członków — Federację Spółdzielczą w Nowej Zelandii i Hurtownię Niemiecką w Hamburgu.

Liczba członków M. Z. S. podniosła się wobec tego do 30, z czego 20 w Europie, a reszta we wszystkich pozostałych częściach świata.

2) Zaangażowano na Dyrektora M.Z.S. znanego spółdzielcę szwedzkiego Th. Odhe. Należy zaznaczyć, że krokiem tym antycypowano zmianę statutu, która ma być dopiero przeprowadzona w Pradze, gdyż statut w starym brzmieniu tego urzędu nie przewiduje.

3) Zawarto umowę ze Światową Federacją Związków Zawodowych.

Prowadzone od dłuższego czasu wysiłki do zbliżenia M. Z. S. do Ś. F. Z. Z. dały wreszcie rezultaty. Obie organizacje stwierdziły, że mają zgodne zapatrywania co do następujących celów:

a) zabezpieczenie i organizowanie pokoju,

b) polepszanie warunków bytu i pracy wszystkich,

c) dążenie do sprawiedliwego i demokratycznego ustroju gospodarczego i społecznego, zapewniającego każdemu sprawiedliwy udział w bogactwach świata. Zostanie to osiągnięte przede wszystkim przez usunięcie: monopoli, trustów i karteli,

d) zniesienie wszelkich ograniczeń pod względem płci, rasy, narodowości, religii.

Z w i ą z e k K. F. i s p ó ł d z i e l n i e s p o ż y w c ó w w S z w e c j i w 1948 r. Jest to analiza rocznego sprawozdania Związku K. F., przedstawionego na jego 49-tym Kongresie, który odbył się 7 — 10 czerwca w Sztokholmie.

Omawiając obecną sytuację gospodarczą Szwecji, sprawozdanie przewiduje pogorszenie się stanu aprowizacji kraju w związku ze skurczeniem się nadwyżki importu nad eksportem ze względu na wyczerpanie się rezerw. Walka z inflacją przez oszczędzanie i zwiększenie opodatkowania staje się nakazem chwili. Wszakże trudności okresu powojennego nie mogą być rozwiązane w ramach jednego kraju. Rozwiązanie przynieść może wolna wymiana pomiędzy krajami. Te poglądy zostały wyrażone zarówno w sprawozdaniu Zarządu jak i w referacie prezesa K. F. Albina Johanssona pt. „Międzynarodowa Organizacja handlu i spółdzielcza wymiana handlowa“. W referacie tym zaznaczono, że próby znalezienia rozwiązania dla wymiany spółdzielczej trwają od 1920 r. ale czynią bardzo powolne postępy skutkiem trudności i hamulców taryf celnych.

Nacjonalizm gospodarczy, który panuje w przeważającej większości krajów, uniemożliwia żywszą wymianę, zakładanie wspólnych fabryk i rozpoczęcie produkcji na wielką skalę, coby umożliwiło skuteczną obronę przeciwko monopolom międzynarodowym, pozwoliło na radykalne obniżenie kosztów produkcji, a przez to podnoszenie standartu życiowego.

W związku z tym referatem Kongres przyjął następującą znamienną rezolucję: Kongres upoważnia władze K. F. do uczynienia wszystkiego, co leży w ich mocy, aby przekazać środki ruchu szwedzkiego do rozporządzenia ruchom zagranicą i aby poprzeć usiłowania stopniowego zredukowania barier celnych a w końcu ich całkowitego zniesienia, aby wymianę międzynarodową uczynić bardziej wolną.

Wielką wagę ruch szwedzki przywiązuje do przeprowadzonych na tegorocznym Kongresie zmian sposobu reprezentacji na Kongresach w kierunku zwiększenia znaczenia samorządu lokalnego. Reforma ta, zwana w Szwecji reformą „parlamentarną“ była przez parę lat

starannie przygotowana. Główne jej punkty są następujące:

1) Spółdzielnie tracą prawo bezpośredniej reprezentacji na Kongresie,

2) Zjazdy Okręgowe wybierają delegatów na Kongres.

3) Liczba delegatów na Kongresie nie może przewyższać 400.

4) Kongres zostaje przygotowany przez specjalny Komitet, złożony z przedstawicieli, wybranych na Zjazdach Okręgowych.

5) Zjazdy Okręgowe zwać się będą Kongresami Okręgowymi i odbywać się będą dwa razy do roku.

Ta nowa ordynacja wyborcza wejdzie po raz pierwszy w życie w 1951 roku, gdyż musi być raz jeszcze zatwierdzona przez następny Kongres.

Pralnie spółdzielcze

Bardzo ważną uchwałę powzięto również w sprawie Okręgowych Pralni Spółdzielczych. Sprawa ta posiada swoją historię — była już poruszana na Kongresie K. F. w 1939 roku. Uchwalono wówczas zwoływanie zebrań kierowniczek gospodarstw domowych i innych zainteresowanych osób dla omawiania możliwości zakładania pralni spółdzielczych na prowincji w większej liczbie, gdyż niewielka liczba dotychczas istniejących dawała dodatnie rezultaty. Chodziło o pralnie zmechanizowane według projektów opracowanych przez K. F. Miały je prowadzić albo miejscowe spółdzielnie spożywców, albo specjalne organizacje, złożone z użytkowników, zrzeszeń opartych na dobrowolności i samorządów.

Wojna odroczyła realizację tego projektu. Zarząd K. F. uznał chwilę obecną za stosowną, aby go wznowić i wystąpił z propozycją, aby stworzyć organ złożony z przedstawicielek Okręgowych Lig Kooperatystek, z którym K. F. będzie rozpatrywał możliwości założenia pralni w danym okręgu i innych urządzeń, ułatwiających pracę domową.

Propozycja powyższa została jednogłośnie przyjęta, a zapał wśród kierowników pralni spółdzielczych, municypalnych i innych wzrósł do tego stopnia, że doprowadził niemal nazajutrz po Kongresie do utworzenia w Sztokholmie Centralnej Organizacji Pralni Spółdzielczych. Będzie ona dążyć do rozwiązania problemu pralni w skali krajowej.

Kongres poświęcił również dużo uwagi sprawie wprowadzenia zmian do ustawy anty-kartelowej.

Artykuł Biura Badawczego M. Z. S. z cyklu „Artykuły pierwszej potrzeby i metody ich kontroli“ zajmuje się tranem i umową międzynarodową, dotyczącą tego artykułu, zajmującego całkiem szczególną pozycję wśród innych dóbr, będąc zdobywany na wodach „niczyich“.

O. M.

* *

RÓŻNE

Planowanie gospodarcze w spółdzielczości radzieckiej—tłumaczenie i opracowanie Wacława Wojnackiego i Stanisława Poznańskiego na podstawie pracy zbiorowej pod redakcją prof. S. *Dnieprowskiego* pt. „Ekonomika i planowanie radzieckiego handlu spółdzielczego“. Związek Rewizyjny Spółdzielni R. P. — Biuro Wydawnicze — Warszawa 1948, s. 132.

Habent sua fata libelli. Omawiana przez nas książka była gotowa do druku w miesiącu lutym br. Wskutek niewiarygodnie złośliwego splotu przesz-

kód — nie zawinionych zresztą przez Biuro Wydawnicze — ukazała się dopiero we wrześniu.

Recenzja nie jest ogłoszeniem reklamowym, stwierdzimy jednak od razu na wstępie: należy wyrazić życzenie, by ten nieduży, zwięzły, jasno napisany tomik dotarł jak najszybciej do bibliotek wszystkich placówek spółdzielczych typu handlowego i by został natychmiast pilnie przestudiowany przez planistów, buchalterów i wszystkich odpowiedzialnych pracowników. Wprawdzie planowanie w polskiej spółdzielczości ma swoją odrębną specyfikę i przebiega w innych warunkach gospodarczych, jednakże podstawowe zręby jego metodologii, a nawet zasadnicza koncepcja ekonomiki formalnej zostały przejęte z dorobku spółdzielczości radzieckiej. Gdyby książka została wydana w pierwotnie zamierzonym terminie, prace nad zestawieniem planu gospodarki spółdzielczej na 1949 r. byłyby i ułatwione i pogłębione, na rynku polskim brak bowiem kompletnie tego typu wydawnictw. Wprawdzie wnioski planów na 1949 r. zostały już sporządzone, ale stanowi to dopiero pierwszy krok w robocie planistycznej. W pracach nad analizą, oceną, korektą, wykonywaniem i kontrolą planów omawiane wydawnictwo odda rzetelne usługi. Czytający powinien tylko umieć odróżnić to, co w gospodarce planowej ma powszechne zastosowanie, od detalów charakterystycznych tylko dla gospodarki radzieckiej.

Czym jest broszura „Planowanie gospodarcze w spółdzielczości radzieckiej?". Każdy wie zapewne co w gwarze uczniowskiej oznacza słowo „bryk" i wie, że jest to skrót najistotniejszych wiadomości z zakresu danego przedmiotu, mający na celu ułatwienie jego opanowania. Można mieć poważne zastrzeżenia odnośnie korzystania z tego rodzaju ułatwień w czasach, gdy są normalne, pełne podręczniki, jednakże nie można kwestionować ich użyteczności— jeśli są dobrze zrobione — w wypadkach trudności albo wręcz niemożliwości uzyskania podręczników. Otóż omawiane przez nas wydawnictwo jest takim doskonale zrobionym compendium zagadnień metodologii i techniki planowania w gospodarce wiejskich spółdzielni (sielpo) i ich nadbudowy organizacyjnej w ZSRR.

Oryginał rosyjski liczy 820 stron druku, polskie opracowanie zaledwie 132. Tak poważnego zmniejszenia objętości dokonano nie drogą mechanicznych obcięć, lecz drogą streszczenia poszczególnych rozdziałów. W rezultacie otrzymujemy pracę o niesłychanie skondensowanej treści. Dla przykładu podajemy wyjaśnienia dotyczące tzw. rozrachunku gospodarczego (chozraszczotu).

„Urzeczywistnienie rozrachunku gospodarczego w handlu spółdzielczym oznacza:

a) właściwe zorganizowanie całej roboty — ustawienie ludzi, rozmieszczenie środków, nastawienie sprawozdawczości i kontroli;

b) stosowanie bezwzględnego reżimu oszczędności w wydatkach, obowiązkowe akumulowanie środków, zapobieganie trwonieniu własności spółdzielczej;

c) wykazywanie inicjatywy gospodarczej w rozwijaniu handlu, rzutkości, elastyczności; szybkie obracanie środkami finansowymi, korzystanie z zasobów towarowych i pieniężnych dla wykonania całkowitego i z nadwyżką zaplanowanych zadań;

d) ścisłe stosowanie przepisów zawartych umów oraz ram kosztorysów i preliminarzy budżetowych" (str. 30).

Z zacytowanego powyżej ustępu widać jednocześnie na jakie trudności językowe napotykano przy pracach adaptacyjnych wobec nieustalonej dostatecz-

nie i powszechnie w języku polskim nomenklatury z zakresu techniki planowania gospodarczego.

We wstępie do omawianej pracy czytamy: „Oddając niniejszą broszurę do rąk czytelników, podkreślamy konieczność wzięcia pod uwagę, że publikacja opiera się przede wszystkim na materiałach z okresu do 1939 roku i że pewne zmiany w przedmiocie i metodzie pracy spółdzielczości radzieckiej wniosły późniejsze lata i że zmiany te, a zwłaszcza te, których należało się spodziewać po przeprowadzeniu reformy pieniężnej i zniesieniu kartek na artykuły spożywcze i przemysłowe — nie mogły być wystarczająco uwzględnione w treści. Mimo tego zastrzeżenia, polscy autorzy — bo tak trzeba nazywać ob. ob. Wojnackiego i Poznańskiego — wykorzystali sporo materiałów z czasopism radzieckich dla zaktualizowania problematyki.

Dwa pierwsze rozdziały stanowią jakby część wstępną. W rozdziale pierwszym omówiono historię spółdzielczości w ZSRR, dzieląc ją na cztery okresy, tj.: I — od Rewolucji Październikowej do zniesienia handlu prywatnego (1917 — 1930), II — od 1930 do zastąpienia miejskiej spółdzielczości spożywców przez handel państwowy (1935 r.), III— od 1935 r. do dekretu o handlu spółdzielczym w miastach (9.XI.1946 r.), IV — od 9.XI.1946 r.

Rozdział ten jest wyjątkiem z rozdziału drugiego oryginału, traktującego o etapach rozwoju handlu w ZSRR w ogóle*), przy czym w opracowaniu polskim ostatnie stadia rozwoju spółdzielczości uzupełniono na podstawie aktualnych źródeł.

Rozdział drugi, będący oryginalną wstawką polskich autorów, zawiera najniezbędniejsze dane o strukturze „Sielpo“ i ich nadbudowie organizacyjnej. Te ciekawe i niezbędne dla polskiego czytelnika uwagi zostały opracowane na podstawie źródłowych materiałów „Centrosojuzu“.

Następne rozdziały są poświęcone właściwemu tematowi i omawiają kolejno następujące zagadnienia:

Zasady i metody planowania,
Planowanie zasobów towarowych,
Planowanie skupu produktów rolnych i surowców,
Planowanie spożycia i siły nabywczej,
Planowanie detalicznego obrotu towarowego,
Planowanie handlu hurtowego,
Planowanie wyżywienia społecznego,
Planowanie wypieku chleba,
Planowanie środków transportowych.
Planowanie pracy i płac,
Planowanie kosztów obrotu,
Planowanie cen,
Plan finansowy.

Planowanie w spółdzielczości radzieckiej oparte jest na podstawowych zasadach planowania całej radzieckiej gospodarki narodowej. Zgodnie z tymi zasadami plan spółdzielczy jest wiążąco obowiązujący, oparty na normach prawnych, powszechny, budowany na naukowych zasadach, wszechstronnie uzasadniony pod względem gospodarczym, pozbawiony dogmatyzmu, realny, oparty na głębokiej analizie okresów poprzednich, kontrolowany w toku wykonywania, ściśle związany z masami

*) Przekład (z nieznacznymi skrótami) rozdziału II był drukowany w Spółdzielczym Przeglądzie Naukowym, a następnie ukazał się jako odbitka w formie broszury pt. „Etapy rozwoju handlu w ZSRR“, Warszawa 1948, Centralny Związek Spółdzielczy. Przekładu dokonał Ludwik Pawłowski. Tenże autor umieścił ocenę całego dzieła w Spółdzielczym Przeglądzie Naukowym, Zeszyt I—II z 1947 r., str. 156—162.

zarówno w trakcie budowy, jak i wykonania. Tak pojęty plan wchodzi w „drugi program partii", jest zadaniem partyjnym.

Powyższe zasady tkwią w każdym członie omawianego tematu i są konsekwentnie przeprowadzone, jak nić czerwona, przez całą pracę. Każdy rozdział zawiera omówienie celów planowania danego wycinka oraz metody zestawiania planów ze szczególnym zwróceniem uwagi na podstawowe wskaźniki ekonomiczne i normatywy.

Budowa każdego planu wycinkowego jest tak pomyślana, by w pełni uwzględnić zasadnicze zadania handlu radzieckiego, tj.:

„a) wysoki poziom obsługiwania ludności, nieprzerwane zaopatrywanie jej odpowiednio do stale wzrastającej siły nabywczej i rosnących zasobów towarowych;

b) wzmacnianie stosunków między miastem a wsią oraz współdziałanie w zacieraniu różnic w popycie miasta i wsi, w usuwaniu istniejących między nimi przeciwieństw;

c) czynne oddziaływanie na wytwórczość i kierunek jej rozwoju w celu urozmaicenia asortymentu i zwiększenia produkcji artykułów wysokiej jakości;

d) stałą rozbudowę sieci handlowej, baz techniczno - materiałowych (składy, transport), wyposażenia technicznego (przechowalnie, chłodnie, urządzenia sklepowe), podniesienie poziomu kultury handlu;

e) skracanie (wyprostowywanie) szlaków obrotu towarowego, racjonalizację transportu, przyśpieszenie tempa obrotu towarowego, redukcję kosztów obrotu, bezwzględną rentowność handlu, przestrzeganie dyscypliny finansowej;

f) wzmocnienie handlu przez wchłanianie wypróbowanych kadr, systematyczne szkolenie tychże pod względem fachowym i ideowym;

g) wytrwałe, nieustępliwe stosowanie w całej działalności gospodarczej zasad rachunku gospodarczego" (str. 29).

Książka mówi nie tylko o sukcesach spółdzielczości radzieckiej, wytyka również występujące błędy takie, jak wysokie koszty administracyjne, brak właściwej kalkulacji kosztów własnych, zbyt powolna obracalność towarów, kredytowanie odbiorców, manka, a nawet marnotrawstwo przy przechowywaniu towarów.

Poważną luką, zresztą świadomie zamierzoną, jest pominięcie w wydawnictwie polskim przykładów konkretnych wyliczeń, niezbędnych przy zestawianiu planów, wyczerpująco i nader popularnie przedstawionych w oryginale rosyjskim. Należy wyrazić również żal, że w wydawnictwie polskim nie umieszczono wszystkich schematów wraz z konkretnymi liczbami, jako przykładami ich wypełnienia. Oba te braki są, jak to nadmieniliśmy na wstępie, wynikiem dużej kondensacji materiału. Są to oczywiście zastrzeżenia drobne, stwierdzamy bowiem raz jeszcze, że w sumie adaptacja dzieła pt. „Ekonomika i planirowanie sowietskoj koopieratiwnoj torgowli" była pracą celową, pożyteczną i aktualną.

Kazimierz Boczar

K. Śliwowski: *Gospodarka w sklepach i magazynach spółdzielni*. Związek Rewizyjny Spółdzielni, Biuro Wydawnicze — Warszawa 1948, s. 96.

Pracownicy spółdzielni spożywców sięgając po podstawową lekturę z zakresu ich praktyki korzystali najczęściej z dwóch książek: Rachunkowości Mielczarskiego i Podręcznika dla Sklepowych. O ile pierwsza z nich doczekała się nowych wydań w okresie wojennym i powojennym, to *Podręcznik dla Sklepowych*, dawno wyczerpany, stał się prawie białym krukiem. A tymczasem

odczuwało się brak tego rodzaju wydawnictwa coraz dotkliwiej. O prostym wznowieniu Podręcznika trudno było mówić; niektóre jego części zdezaktualizowały się zupełnie, inne wymagały gruntownych przeróbek. To też z prawdziwą radością powitaliśmy niedużą broszurę Kazimierza Śliwowskiego pt. „Gospodarka w sklepach i magazynach spółdzielni". Cieszyliśmy się, że do opracowania tematu zabrał się człowiek o tak dużym doświadczeniu praktycznym i talencie dydaktyczno - narratorskim.

Broszura obok szeregu cennych zalet ma jednak kilka zasadniczych wad. Zacznijmy jej omawianie od tych ostatnich.

Tytuł broszury jest niewątpliwie zbyt obszerny. W istocie bowiem autor omawia problemy spółdzielni spożywców. Nawet specjalne działy dotyczące ziemiopłodów są traktowane wyraźnie bardziej pobieżnie, niż inne jej części. Np. w dziale zatytułowanym „Skup ziemiopłodów i produktów gospodarstwa wiejskiego" (str. 28 i 29) mleko i jarzyny nie są nawet wymienione. Spółdzielniom rolniczym książka odda usługi tylko w ich obrocie dystrybucyjnym i to nie w pełnym zakresie. Należało albo ograniczyć się do zagadnień spółdzielni spożywców, albo rozszerzoną tematykę potraktować jednolicie.

Poważniejszym niedociągnięciem jest ogólnikowość wielu sformułowań. Co prawda trudno sądzić, kto tu zawinił: autor czy inicjatorzy wydawnictwa. W każdym razie tendencja skracania nie wyszła pracy na dobre — w wielu wypadkach wspomniany przeze mnie na wstępie *Podręcznik dla Sklepowych* był bardziej wyczerpujący. Sformułowanie np. „Półki powinny być o d p o w i e d n i o szerokie" (str. 9), wyjaśnia bardzo niewiele. Albo drugi przykład: autor omawia na stronicy 45 i 46 kalkulację jednego rachunku i stwierdza, że cukier jest deficytowy. Niedość ostrożny czytelnik łatwo może wyprowadzić na podstawie tego ustępu błędny wniosek, że każdy artykuł, którego kalkulacja jest niższa od przeciętnej stopy kosztów handlowych, jest artykułem deficytowym.

Najpoważniejszym jednak brakiem broszury jest jej często przejawiająca się niewspółczesność. Stosunkowo obszerne omawianie w wydawnictwie tego rodzaju cyklu koniunkturalnego (str. 56) jest co najmniej niepotrzebne, nawet jeśli jest zaopatrzone w zdanie, że w warunkach gospodarki planowej i reglamentowanej wahania koniunkturalne na rynku towarowym nie występują. Zresztą nawet w tym zdaniu sformułowanie „planowej i reglamentowanej" jest charakterystyczne. Brakami tego samego rodzaju są np. takie zdania: „Pierwszym źródłem zakupu jest producent towaru, a więc fabrykant, jego generalny hurtownik, który odbiera z fabryki całą produkcję lub fabryczne biuro sprzedaży" (str. 24); „Skupu na rachunek własny spółdzielni nie będziemy omawiali, gdyż przede wszystkim nie można go zalecać, gdyż jest on połączony ze znacznym nieraz wyzyskiem" (str. 28). Autor nie używa pojęć z zakresu planu gospodarczego, obraca się natomiast w sferze tradycyjnych pojęć budżetu spółdzielni. Zresztą przy omawianiu kalkulacji towarowej sam autor stwierdza, że w obecnym ustroju gospodarczym jego „rozważania na temat kalkulacji mają w wielu miejscach charakter i znaczenie teoretyczne", przy czym przez „teoretyczne" autor niewątpliwie rozumie „nie mające obecnie zastosowania w życiu".

Poza tym broszura wykazuje kilka drobniejszych usterek, jak np. niezgodność rysunku na str. 11 z tekstem, jed-

nostronne naświetlenie roli sklepów o cenach jednolitych.

Poza tymi brakami broszura ma, jak to już stwierdziliśmy, wiele cennych zalet. Wskazówki w niej zawarte, oparte są na głębokim doświadczeniu. To solidne doświadczenie przebija nieomal z każdego zdania.

Broszura obejmuje zagadnienia na wskroś praktyczne, zgrupowane w trzech rozdziałach. Rozdział pierwszy obejmuje zagadnienia urządzenia i wyposażenia sklepów i magazynów, przy czym uwagi o wyposażeniu sklepów sprowadzają się w zasadzie do sklepu ogólnospożywczego. Bardzo cenne wskazówki daje autor w zakresie rozmieszczenia i przechowywania towarów. W rozdziale drugim autor omawia problemy wiążące się z zakupem i sprzedażą towarów. Szczególnie ciekawe są ustępy dotyczące asortymentu, transportu, ujemnych skutków kredytu towarowego odbiorców. Stosunkowo bardzo wiele miejsca, bo prawie ¼ tekstu, poświęcone zostało kalkulacji towarowej. Rozdział trzeci obejmuje problemy kontroli towarowej. Zostały tu omówione systemy kontroli, spisy towarów i kontrola rentowności sklepów. Przykłady wyliczeń sklepów z zastosowaniem zasady okresów zamkniętych oraz zaakcentowanie kontroli automatycznej wyjaśnia niewątpliwie w sposób możliwie najprzystępniejszy te ważne zasady kontroli w gospodarce spółdzielczej, które dosyć często spotykają się z niezrozumieniem.

W powyższym zdaniu podnieśliśmy najcenniejszy walor formalny omawianej pracy: jest nim właśnie możliwie najprzystępniejszy tok wykładu, dokonany językiem prostym, bezpretensjonalnym, a jednocześnie przyjemnie poprawnym.

Reasumując: broszura spełnia swą rolę, zaspokaja doraźnie żywo odczuwaną potrzebę informowania o podstawowych zagadnieniach techniki spółdzielczego obrotu towarowego; nawet wtedy, gdy jest ogólnikowa, pobudza do myślenia i wytycza kierunki przemyśleń; jednakże tematy w niej poruszane czekają w dalszym ciągu na bardziej szczegółowe przepracowania branżowe z pełnym uwzględnieniem problematyki gospodarki planowej.

Kazimierz Boczar

Olena Haubold, Wacław Mariański, Józef Niemiec, Marian Weralski: *„W kraju młodych spólnot rolnych"*. Warszawa 1948, Centralny Związek Spółdzielczy, str. 87.

Autorami pracy są członkowie delegacji polskich spółdzielców, która w ubiegłym roku odwiedziła spółdzielców bułgarskich.

Broszura w krótkim streszczeniu podaje dzieje ruchu spółdzielczego w Bułgarii, oraz obszerniej omawia jego strukturę obecną.

Pierwsza spółdzielnia powstała w Bułgarii w 1890 r. Była ona spółdzielnią oszczędnościowo - pożyczkową. Wkrótce powstał szereg dalszych spółdzielni tego typu. Inwestując wolne kapitały, uruchomiły one przetwórstwo, rozszerzając w dalszym ciągu swe funkcje na działalność handlową. Przeobraziły się więc wkrótce w spółdzielnie o uniwersalnym typie. Oprócz tych spółdzielni powstawały inne — bez tej charakterystycznej genezy. Na wsi powstawały bowiem bezpośrednio spółdzielnie wytwórczo - rolnicze i spożywcze.

Analogiczny proces rozwoju spółdzielczości odbywał się w mieście. Szeroki wachlarz typów spółdzielni spowodował powstanie bardzo wielu spółdzielczych związków branżowych. W 1943 r. było w Bułgarii około 3.500 spółdzielni wszel-

kich typów, zrzeszonych w 19 związkach branżowych.

Dopiero w 1944 r., roku powstania Bułgarii Ludowej zaistniały warunki dla unifikacji bułgarskiego ruchu spółdzielczego, otwierając przed nim równocześnie szerokie perspektywy rozwojowe w nowej gospodarce narodowej.

Dnia 1.4.1947 r. wszystkie związki branżowe zostały zjednoczone w jednym Centralnym Związku Spółdzielczym.

Spółdzielczość bułgarska stanowi podstawowy odcinek sektora uspołecznionego, spełniając szereg istotnych funkcyj w gospodarce planowej bułgarskiego państwa ludowego.

Spółdzielczość bułgarska — to około 7 tysięcy różnorakich spółdzielni, opartych o bazę członkowską, liczącą ca 1,5 miliona osób.

Unifikacja aparatu spółdzielczego strukturalnie opiera się na zasadzie rejonowości, nie zaś branżowości. Spółdzielnie różnych typów zatem złączyły się w rejonowe związki spółdzielni o odrębnej osobowości prawnej. Te zaś zrzeszają się w Centralnym Związku Spółdzielczym. Struktura ta — jak widać — jest nieco różna od struktury spółdzielczości polskiej, która opiera się na zasadzie branżowości.

Należy podkreślić, że unifikacja spółdzielczości na wsi bułgarskiej sięgnęła do podstawowej komórki aparatu spółdzielczego. Zjednoczyła ona bowiem wszystkie typy spółdzielni na wsi w jednej lokalnej spółdzielni uniwersalnej. Takich spółdzielni jest w Bułgarii obecnie ca 3.000. Akcja unifikacyjna na tym odcinku nie została jeszcze zakończona.

W nowej strukturze spółdzielczości bułgarskiej, wiejskie spółdzielnie uniwersalne stanowią niezmiernie ważny element. I to nie tylko dlatego, że są pierwszą i podstawową komórką aparatu spółdzielczego. Taką samą komórką jest przecież i spółdzielnia w mieście. Ciężar gatunkowy wiejskich spółdzielni uniwersalnych jest największy z powodu gospodarczej i społecznej struktury Bułgarii. Bułgaria jest krajem wybitnie rolniczym. Uprawa zbóż, kukurydzy, winorośli, tytoniu, ziemniaków, buraków cukrowych i trzciny cukrowej oraz przetwórstwo tych ziemiopłodów — to trzon gospodarki narodowej Bułgarii. W rolnictwie więc i w drobnym przetwórstwie zatrudnione jest ponad 80% czynnej zawodowo ludności Bułgarii. W przemyśle zaś zatrudnione jest 10% czynnej zawodowo ludności.

Przy niesłychanym rozdrobnieniu ziemi wśród chłopów bułgarskich, mimo przeprowadzonej reformy rolnej — spółdzielcze formy gospodarowania na wsi są tym konieczniejsze.

Spółdzielnie uniwersalne składają się zazwyczaj z działów: spólnoty rolnej, spożywczego, kredytowego oraz przetwórczego. Odpowiadają one podstawowym typom do niedawna często odrębnych spółdzielni na wsi bułgarskiej.

Niezwykle ważny jest pierwszy dział — dział spólnoty rolnej.

Spólnota — jest spółdzielnią pracy na roli. Zakładana jest ona przez zespół gospodarzy, posiadających w sumie co najmniej 700 dekarów (ca 70 ha) ziemi. Członkowie nie tracą hipotecznej własności swej ziemi. To łączenie obszarów pod wspólną uprawę jest dobrowolne i — jak dotychczas — nigdzie jeszcze nie objęło całej wsi. Zarówno przystąpienie jak i wystąpienie ze spólnoty rolnej — jest dla każdego chłopa otwarte. Wystąpić można za 3-letnim wymówieniem. Wycofujący się otrzymuje wówczas na pograniczu spólnoty, ziemię w ilości równej włożonej przy przystąpieniu.

Członkowie wnoszą do wspólnego gospodarstwa: swoją ziemię, pracę swoją i swej rodziny, inwentarz żywy i narzędzia. Chaty natomiast oraz ogródki przy

nich, tudzież drobny inwentarz — pozostają w bezpośrednim władaniu chłopa. Uprawa zespołowych gruntów dokonywana jest wg planu sporządzanego przez agronoma. Pracujący zespołowo chłopi dzielą się przy uprawie na odpowiednie brygady. Roczny dochód spólnoty dzieli się w sposób następujący: 10% na fundusz społeczny i na inwestycje, 30% — dla członków wg wartości ich ziemi przekazanej do spólnoty, 60% zaś dla członków wg ilości przepracowanych dni roboczych. W ciągu roku przed rozliczeniem — członkowie otrzymują zaliczki w wysokości ok. 70% należności za przepracowane już dni robocze.

Najwyższą władzą spólnoty jest Walne Zgromadzenie Członków, które wybiera Zarząd i Komisję Rewizyjną.

Spólnoty otrzymują od Państwa niskoprocentowe i długoterminowe kredyty obrotowe oraz inwestycyjne, które pozwalają podnosić hodowlę, nawodniać grunty, mechanizować uprawę, powiększać inwentarz żywy i martwy oraz rozbudowywać nieruchomości.

Powyższe podstawy strukturalne i organizacyjne spólnot uregulowane są specjalną ustawą.

Drugą podstawową komórką bułgarskiego aparatu spółdzielczego są spółdzielnie miejskie. Istnieją trzy zasadnicze typy spółdzielni bułgarskich w miastach: spółdzielnie spożywców, spółdzielnie pracy, oraz spółdzielnie oszczędnościowo - pożyczkowe.

Miejskie spółdzielnie spożywców w zasadzie są spółdzielniami wielosklepowymi, o zasięgu 1 spółdzielni na całe miasto. Takich spółdzielni jest w Bułgarii ponad 100. Zrzeszają one do 300 tys. członków. Prowadzą wiele drobnych przedsiębiorstw wytwórczych.

Spośród spółdzielni pracy najbardziej rozpowszechnione są spółdzielnie rzemieślnicze. Otrzymują one od Państwa znaczne kredyty niskoprocentowe i długoterminowe. Pozwoliło to paru spółdzielniom rzemieślniczym na założenie dość dużych fabryk — warsztatów, produkujących konfekcję i obuwie.

Członkowie — pracownicy tych spółdzielni wynagradzani są wg stawek rynkowych. Czysta nadwyżka roczna — po przelaniu jej części na fundusz społeczny — dzielona jest między członków wg ilości włożonej pracy. Produkcja tych spółdzielni jest ściśle włączona w ogólnopaństwowy plan gospodarczy.

Obecnie w Bułgarii jest około 800 tego typu spółdzielni zrzeszających ca 26.000 członków.

Spółdzielnie oszczędnościowo - pożyczkowe noszą nazwę Banków Ludowych. Oprócz przynależności do związków rejonowych, właściwej spółdzielniom wszystkich typów, zrzeszają się one w Związkach Banków Ludowych.

Banki Ludowe wraz z działami kredytowymi spółdzielni uniwersalnych posiadają około 5 miliardów lewów funduszów własnych.

Wszystkie bez wyjątku wyżej wyliczone spółdzielnie zrzeszają się w związkach rejonowych.

Związki rejonowe — to następny szczebel w nowej strukturze spółdzielczości bułgarskiej i — jak wspomniano — zasadniczy element jej unifikacji.

Związków tych jest obecnie w Bułgarii około 70. Terenem ich działania jest rejon gospodarczy, nie zaś administracyjny. Posiadają one osobowość prawną. Działalność ich jest dwuramienna: gospodarcza oraz rewizyjna.

Związki rejonowe dzielą się zazwyczaj na następujące Wydziały: Sprzedaży i Dostaw dla Spółdzielni, Skupu Płodów Rolnych, Produkcji i Przetwórstwa, Kontroli i Instrukcji oraz Administracyjno - Organizacyjny. Często jednak liczba Wydziałów — w zależności od potrzeb — jest mniejsza.

Aczkolwiek związki rejonowe posiadają odrębną osobowość prawną, to jednak w praktyce Centralny Związek Spół. dzielczy posiada wobec nich gestię w zasadniczych sprawach personalnych, planowania i innych.

Najwyższym szczeblem zunifikowanego aparatu bułgarskiej spółdzielczości jest Centralny Związek Spółdzielczy. Zrzesza on wszystkie związki rejonowe oraz Związek Banków Ludowych. Działalność jego — tak jak i działalność związków rejonowych — jest dwuramienna.

Funkcje naczelne Centralnego Związku Spółdzielczego — to planowanie działalności gospodarczej całej spółdzielczości bułgarskiej w ramach państwowego planu gospodarczego oraz pośrednictwo (obroty zazwyczaj bezpośrednie) dla związków rejonowych.

C. Z. S. bułgarski różni się więc zasadniczo od C. Z. S. polskiego — zarówno funkcjonalnie jak i strukturalnie.

Schemat organizacyjny bułgarskiego Centralnego Związku Spółdzielczego jest następujący:

1. Wydział Sprzedaży (zaopatrzenie związków rejonowych drogą obrotów bezpośrednich) — z działami:
   a) dział artykułów spożywczych,
   b) „ manufaktury i galanterii,
   c) „ artykułów gospodarstwa domowego,
   d) „ materiałów opałowych, pędnych i chemikalii,
   e) „ metali i maszyn.
2. Wydział Produkcji — z działami:
   a) dział produkcji przemysłowej i przetwórstwa,
   b) „ spólnot rolnych,
   c) „ hodowli bydła,
   d) „ rzemiosł.

Wydział ten poprzez powyższe działy prowadzi produkcję przemysłową własną, instruuje spólnoty rolne oraz zaopatruje je w materiały i maszyny, prowadzi akcję ulepszania ras i organizację ferm hodowlanych, istniejących przy spółdzielniach wiejskich, planuje produkcję spółdzielni rzemieślniczych, oraz instruuje te spółdzielnie i opiekuje się ich zaopatrzeniem w surowce deficytowe.

3. Wydział Skupu — z działami:
   a) dział zboża i pasz,
   b) „ warzyw i owoców,
   c) „ produktów pochodzenia zwierzęcego.

Na odcinku gospodarki zbożowej funkcjonuje Państwowy Monopol Zbożowy i Państwowa Dyrekcja Skupu. Na mocy kontraktów z Dyrekcją Skupu — CZS (Dział Zboża i Pasz) — poprzez związki rejonowe i spółdzielnie — skupuje zboże po cenach ustalonych. Skup ten obejmuje 90% ogólnokrajowego skupu zboża.

4. Wydział Eksportu i Importu.

Przez Wydział ten przechodzi około 50% bułgarskiego handlu zagranicznego. Pracuje on na zlecenie pozostałych Wydziałów branżowych.

5. Wydział Organizacji i Planowania — z działami:
   a) dział kadr i organizacji,
   b) „ finansów i rachunkowości,
   c) „ rewizyjno-prawny,
   d) „ kulturalno-oświatowy,
   e) „ budownictwa i administracji budynków.

Dział kadr i organizacji prowadzi również planowanie dla całego bułgarskiego aparatu spółdzielczego, opierając się na sieci komórek planowania przy wszystkich związkach rejonowych.

Poza powyższym aparatem spółdzielczym w Bułgarii funkcjonują również mieszane centrale spółdzielczo-państwowe: skupu napojów alkoholowych, eksploatacji lasów i inne.

Bułgarski aparat spółdzielczy oparty jest o samorząd mas członkowskich, nieco inaczej ukształtowany niż w Polsce.

Najwyższą władzą w spółdzielniach

jest Walne Zgromadzenie Członków, obierające Komisję rewizyjną i bezpośrednio Zarząd, (który w Polsce powoływany jest przez Radę Nadzorczą).

Wobec szybkiego wzrostu zasięgu spółdzielczości bułgarskiej, podjęto decentralizację samorządu spółdzielczego, co bez wątpienia powiąże silniej aparat spółdzielczy z jego bazą członkowską. Zjawisko to występuje przede wszystkim w mieście, gdzie zaczęły działać okręgowe i dzielnicowe zebrania członków oraz komitety sklepowe o szerokich uprawnieniach. Również i w wiejskich spółdzielniach uniwersalnych, wobec ich różnorodnych funkcyj gospodarczych, funkcjonować zaczyna zdecentralizowany samorząd. A więc oprócz zwykłego Walnego Zgromadzenia i wybranej przez nie Komisji Rewizyjnej i Zarządu — każdy dział branżowy posiada swoje własne działowe zebrania członków, którzy wybierają działowe Komisje Rewizyjne i Zarządy.

Związki rejonowe posiadają samorząd w postaci rejonowych zjazdów delegatów wszystkich spółdzielni rejonu. Ponieważ związki rejonowe posiadają osobowość prawną — zjazdy te mają uprawnienia Walnych Zgromadzeń: zatwierdzanie sprawozdań i bilansów, uchwalanie budżetów, wybór Komisji Rewizyjnych i Zarządów.

Wreszcie na najwyższym szczeblu — na szczeblu Centralnego Związku Spółdzielczego — samorząd opiera się na Kongresie Delegatów Związków Rejonowych. Delegatów tych wyznaczają Zarządy wymienionych Związków. Kongres, zbierając się raz na dwa lata, powołuje Zarząd Centralnego Związku.

W Bankach Ludowych samorząd jest również szeroko rozbudowany.

Działalność społeczno - wychowawcza bułgarskiego aparatu spółdzielczego koncentruje się na szkoleniu nowych kadr (zwłaszcza pracowników spólnot rolnych) oraz na dość szerokiej akcji wczasów. W zakresie propagandy Centralny Związek Spółdzielczy wydaje 7 pism służących popularyzacji zagadnień spółdzielczych oraz instrukcji w rozmaitych dziedzinach spółdzielczej działalności gospodarczej.

★

Należy stwierdzić, że informacyjny materiał zawarty w omawianej broszurze jest równie bogaty jak i potrzebny. Potrzebny zwłaszcza u nas, gdzie zbyt mało jeszcze wie się o spółdzielczości bułgarskiej, jej formach i osiągnięciach.

Praca o spółdzielczości bułgarskiej jest dla polskiego ruchu spółdzielczego szczególnie i podwójnie ciekawa i na czasie.

Ukazała się ona bowiem w okresie ostatecznego ustalania się kształtu nowej struktury spółdzielczości polskiej i — co bodaj jeszcze ważniejsze — w momencie zapoczątkowania nowego etapu przebudowy społeczno-gospodarczej struktury wsi polskiej, budowy wspartej na fundamencie spółdzielczym.

Poważne doświadczenia i szybki rozwój wiejskich spółdzielni produkcyjnych w Bułgarii — mogą i powinny być nam pomocne w należytym strukturalnym, w organizacyjnym i psychologicznym postawieniu tak doniosłego problemu przebudowy wsi polskiej na podstawach spółdzielczego gospodarowania.

Doświadczalne, praktyczne i pozytywne bowiem potwierdzenie w Bułgarii tego, co w Polsce wykroczyć mogło jeszcze niezbyt daleko poza teorię — dzięki omawianej książce stanie się wiadome szerszemu ogółowi, szczególnie zaś masom zorganizowanym w spółdzielniach.

Na uwagę zasługuje też zreferowana w broszurze struktura bułgarskiego samorządu spółdzielczego. O ile bowiem

— jako podbudowa wyższych szczebli aparatu spółdzielczego — jest on na ogół analogicznie zarysowany jak u nas — to na szczeblach najniższych, a więc wśród żywej masy członkowskiej, wykazuje duży dynamizm rozwojowy w kierunku najzdrowszej i najbardziej prawidłowej formy i treści. W okresie, gdy u nas uaktywnienie i powiązanie bazy członkowskiej ze spółdzielniami staje się zadaniem ważnym nie tylko społecznie, lecz i gospodarczo — osiągnięcia i doświadczenia bułgarskie w tej dziedzinie powinny być polskim spółdzielcom znane, jako przyczynek do pomyślnego rozwiązania tej ważnej sprawy.

Powyższe walory książki kompensują w pełni jej nieco jednostronnie opisowy charakter. Wydaje się, że warto by podać nie tylko kształt spółdzielczości bułgarskiej, lecz i tworzącą ten kształt istotę klasową i ustrojową tej spółdzielczości w obecnym etapie dziejowym Bułgarii. Czytelnik ciekaw byłby również, jak funkcjonuje spółdzielczość bułgarska w samej mechanice mieszanej gospodarki narodowej Bułgarii, a zwłaszcza organizacyjnej strony powiązania gospodarki spółdzielczej z planową gospodarką państwa.

T. R.

„Woprosy Ekonomiki" — miesięcznik Instytutu Ekonomiki Akademii Nauk ZSRR. Nr 2, 3, 4, 1948 r.

W poprzednim zeszycie „Spółdzielczego Przeglądu Naukowego" (Zesz. II — III) omówiliśmy I-szy numer pisma „Woprosy Ekonomiki" na tle zmian, jakie zaszły w pracy i organizacji Instytutu Ekonomiki Akademii Nauk ZSRR. Przystępując do omówienia drugiego z kolei numeru cytowanego pisma, zwracamy na wstępie uwagę na dział: referaty i dyskusje (dokłady i diskusii), w którym znajdujemy sprawozdanie z dyskusji nad zbiorowym wydawnictwem, opracowanym przez b. Instytut Światowej Gospodarki i Światowej Polityki, a dotyczącym wojennej gospodarki krajów kapitalistycznych i przejścia ich do gospodarki pokojowej.[1]) Dyskusja nad powyższym wydawnictwem podjęta w prasie radzieckiej[2]) jest dalszym ciągiem dyskusji, prowadzonej nad pracami tego Instytutu, a przede wszystkim nad pracą akademika Wargi, o czym była mowa w poprzednim numerze „Woprosow". Podobnie, jak tam, autorom omawianego dzieła zbiorowego stawiane są podobne zarzuty, z tym, iż następuje dalsze ich sprecyzowanie. Krytykowane opracowania cechuje nie marksistowskie, techniczno-ekonomiczne podejście do zagadnień, charakter nienaukowy i apologetyczny, oderwanie techniki od ekonomii, ekonomii zaś od polityki, analiza sił wytwórczych w oderwaniu od stosunków produkcyjnych, zapoznawanie walki klasowej, niedocenianie problemów rozkładu kapitalizmu, walki ze sobą dwóch systemów (kapitalizmu i socjalizmu), ignorowanie zaostrzającego się kryzysu kapitalizmu, brak krytycyzmu w stosunku do burżuazyjnych źródeł, burżuazyjny obiektywizm, oznaczający czołobitność przed „osiągnięciami" burżuazyjnej nauki. Zjawiska z zakresu ekonomiki kapitalistycznej, analizowane są pod kątem widzenia poszczególnych technologicznych elementów, nie zaś z punktu widzenia czynników politycznych i socjalnych. Techno-ekonomiczne podejście zaś oznacza traktowanie poszczególnych zagadnień ekonomicznych w oderwaniu od

[1]) Wojennoje choziajstwo kapitalisticzeskich stran i pierechod k mirnoj ekonomikie. Akademia Nauk ZSRR. Moskwa 1947, str. 438.

[2]) Bolszewik Nr 5 i Płanowoje chozia jstwo Nr 1 z 1948 r.

stosunków produkcyjnych, walki klasowej i polityki. W stosunku do niektórych autorów postawiono zarzut przemycania (protaskiwanja) do nauki radzieckiej antypartyjnej metodologii burżuazyjnej, nadawania takiego kierunku pracom Instytutu, a nawet zarzucono tendencje reformistyczne oraz kompletny brak wyczucia politycznego, zarówno u kierownictwa, jak u poszczególnych pracowników. Popełniane są przy tym błędy, dowodzące nieznajomości teorii marksizmu - leninizmu, poza cytowanymi poprzednio usterkami metodologicznymi. Tak np. zapoznaje się zjawisko walki klas, teorię rozkładu kapitalizmu itp. Państwo burżuazyjne jest rozpatrywane jako reprezentant ogólnonarodowych interesów, co dowodzi nieznajomości układu stosunków w ustrojach kapitalistycznych, gdzie państwo jest narzędziem wyzysku w rękach monopolów kapitalistycznych. Nie docenia się, względnie omawia się w sposób wadliwy powstanie państw Ludowej Demokracji i kroczenie ich w kierunku przemian socjalistycznych itp.

Dyskusja kończy się zapowiedzią zmiany zarówno treści, jak metod pracy, jakoteż kadr pracowników naukowych i podjęcie opracowań o charakterze marksistowsko-leninowskim.

Przejdźmy z kolei do części artykułowej.

„Wszystkie drogi prowadzą do komunizmu". Pod tym tytułem dwaj autorzy I. Ancziszkin oraz Ś. Partiguł[1]) omawiają współczesne tendencje rozwojowe w całym świecie, przy czym za tytuł artykułu oraz motto posłużyły im wypowiedziane niedawno słowa Mołotowa: „Żyjemy w takim wieku, gdy wszystkie drogi prowadzą do komunizmu".

[1]) I. Ancziszkin i S. Partiguł: Wsie dorogi wiedut k komunizmu.

Wychodząc z postawionej w swoim czasie przez Marksa tezy o kryzysie kapitalizmu, w oparciu o doświadczenia radzieckie, jakoteż na gruncie skutków dwu ostatnich wojen światowych — autorzy uzasadniają postawioną w tytule tezę.

Przeżywany obecnie okres kryzysu kapitalizmu jest charakterystyczny przez wzrost socjalizmu i demokracji. Wyraża się to przede wszystkim w tym, iż w wyniku ostatnio przebytej wojny, do Rosji Sowieckiej (która stanowiła wyłom z systemu kapitalistycznego od okresu poprzedniej wojny w stosunku do 1/6 części świata), dołączyły się dalsze kraje, bądź to socjalistyczne, bądź też ku socjalizmowi kroczące, które obejmują obecnie powyżej 500 mil. ludności, tj. około 1/4 części ludności całej kuli ziemskiej. W ten sposób różne kraje, w różnych wprawdzie tempach i różnymi drogami, walcząc w różnych okolicznościach z imperializmem—kroczą jednak naprzód, kroczą ku postępowi — ku komunizmowi.

Dalszymi objawami kryzysu kapitalizmu są coraz częstsze i bardziej niszczące wojny, pogłębienie kryzysów ekonomicznych, tworzenie się stałych wielomilionowych rzesz bezrobotnych, nasilenie procesów pauperyzacyjnych wśród świata pracy, pasożytnictwo w stosunku do nich ze strony społeczeństw burżuazyjnych, tendencje do likwidacji nawet demokracji burżuazyjnych ze strony kapitału monopolistycznego i do tworzenia jawnych dyktatur. Spośród ciekawych liczb, podawanych przez omawianych autorów zacytujemy niektóre, charakteryzujące skalę strat, spowodowanych przez obie ostatnie wojny światowe. I tak w wyniku wojny z 1914 r. szacowano liczbę ofiar w ludności na 10 mil., w wyniku ostatniej wojny — na 50 mil. Poprzednia wojna kosztowała ludzkość prawie 81 miliardów dolarów (co w prze-

liczeniu na obecne ceny oznacza stratę w wysokości 200 miliardów); straty zaś z ostatniej wojny są szacowane na 1000 miliardów dolarów, czyli podobnie, jak straty ludności — pięciokrotnie wyżej. Jedynym środkiem, któryby zapobiegł ponownym wielkim stratom jest niedopuszczenie do dalszych wojen, co możliwe jest jedynie przy zmianie ustroju kapitalistycznego na socjalistyczny. „W tym kierunku — zdaniem autora — narody są prowadzone przez komunistów.“ Podobnie jedynym sposobem uchronienia ludzkości od ciągłych kryzysów ekonomicznych jest zmiana systemu kapitalistycznego na socjalistyczny, — co też zawsze utrzymywali komuniści. Likwidacja bezrobocia, a tym samym pauperyzacji świata pracy, może nastąpić także wyłącznie przez zamianę systemu kapitalistycznego przez socjalistyczny — a więc wkroczenie na drogę wskazywaną przez komunistów. Coraz więcej narodów świata utwierdza się w przeświadczeniu, że jedyną drogą walki o demokrację i przeciw imperializmowi jest walka o socjalizm pod przewodnictwem komunistów. Doświadczenia 30-letniego okresu istnienia ZSRR dowodzą, iż socjalizm zwalcza wszelkie przeszkody na drodze do rozkwitu życia gospodarczego kraju, likwiduje on bowiem pasożytnictwo warstw uprzywilejowanych wraz ze wszystkimi ujemnymi skutkami socjalnymi tego zjawiska i gwarantuje stały wzrost poziomu życia materialnego oraz kultury narodowej. Doświadczenie radzieckie wskazuje na to, iż osiągnięcie powyższych wyników jest możliwe tylko przez likwidację ustroju burżuazyjnego oraz przejęcie władzy przez naród pod przewodnictwem proletariatu, co gwarantuje zarówno aktywny udział świata pracy w życiu społeczno-gospodarczym i kulturalnym, jak współżycie i współpracę poszczególnych narodów na równych prawach. 30-letnie doświadczenie ZSRR dowodzi, że tylko socjalistyczny ustrój może zagwarantować trwały pokój i bezpieczeństwo narodów.

Trzy dalsze artykuły są poświęcone 100-leciu Manifestu Komunistycznego.

„Manifest Komunistycznej Partii i Budowa Komunizmu w ZSRR“[1]) — oto tytuł artykułu a ściślej stenogramu z wykładu, wygłoszonego przez K. Ostrowitianowa na posiedzeniu Oddziału Ekonomiki i Prawa Akademii Nauk ZSRR. Autor analizuje Manifest pod kątem widzenia jego aktualności, szczególnie w zastosowaniu do przebiegu rozwoju dziejowego, tzn. przepowiedzianego przez Marksa załamania się kapitalizmu i rozwoju komunizmu. Olbrzymie znaczenie Manifestu upatruje Ostrowitianow przede wszystkim w tym, iż zawiera on naukowe uzasadnienie nieuchronności (nieizbieżnosti) rewolucji socjalnej i ustalenia dyktatury proletariatu jako klasy panującej. Po czym autor konfrontuje poszczególne tezy Manifestu z rozwojem stosunków w ZSRR i szczególnie akcentuje te momenty, które dowodzą jego wartości humanistycznych, a więc współrozwoju indywidualnego z rozwojem sił wytwórczych, likwidację sprzeczności pomiędzy pracą umysłową i fizyczną, i związanego z tym uciemiężenia („poraboszczenia“) człowieka. Programowe żądanie Manifestu w zakresie likwidacji przeciwności między miastem i wsią oraz upodobnienia rolnictwa z przemysłem realizuje się obecnie w ZSRR. Podobnie jest z innymi tezami Manifestu. Jedynie sprawa roli i znaczenia państwa oraz możliwości utrzymania w ustroju socjalistycznym stosunków towarowo-pieniężnych nie znajdują potwierdzenia w Manifeś-

---

[1]) K. Ostrowitianow: Manifiest Komunisticzeskoj Partii i stroitielstwo komunizma w ZSRR.

cie. Pochodzi to jednak stąd, iż autorzy Manifestu nie byli w stanie przewidzieć szeregu szczegółów, wynikających już z praktyki budownictwa socjalistycznego, bo też — wedle słów Stalina [1]) — byłoby śmieszne żądać tego od nich.

Następny z kolei D. Rozenberg omawia Manifest Komunistyczny jako etap w rozwoju ekonomicznych poglądów Marksa. [2]) Autor analizuje Manifest pod następującymi względami:

1) jaki był rozwój teorii ekonomicznych Marksa poprzedzających Manifest.

2) jaki wpływ miały te teorie na opracowanie idei Manifestu oraz

3) co nowego w tej dziedzinie przynosi Manifest.

Ostatnim artykułem z tego cyklu jest przyczynek M. Smit pod tytułem „Manifest Komunistycznej Partii a współcześni prawicowi socjaliści". [3]) Autorka analizuje powyższe zagadnienie w następujących etapach: „chrześcijański socjalizm" w 1848 r. i „socjalizm humanitarny" w 1948 r.; „niemiecki", albo „właściwy" socjalizm poprzednio i obecnie, następnie „konserwatywny albo burżuazyjny" socjalizm współczesny i wreszcie burżuazyjni socjaliści, będący u władzy. (Rzecz nadawałaby się do „Przeglądu Socjalistycznego" z uwagi na prowadzoną przezeń krytykę prawicy socjalistycznej w kraju i zagranicą).

W dalszej części artykułowej znajdujemy przyczynek M. Lific'a o przejściu w ZSRR od systemu kartkowego do wolnego — „rozwiniętego" handlu. [1]) Z uwagi na to, iż osobno umieszczamy obszerne streszczenie powyższego artykułu, poprzestajemy tu jedynie na wzmiance o nim.

B. Maslennikow w artykule pt. „Niektóre cechy obostrzenia ogólnego kryzysu kapitalizmu" [2]), omawia nowe zjawiska, dowodzące tezy o kryzysie kapitalizmu. Rejestruje on następujące zjawiska: jednym z ważniejszych rezultatów drugiej wojny światowej jest olbrzymi wzrost siły i znaczenia Związku Radzieckiego, połączony ze wzrostem jego międzynarodowego autorytetu i wpływów. Drugim z kolei zjawiskiem wynikowym w stosunku do przebytej wojny jest powstanie państw narodowej demokracji, które, po zrzuceniu wpływów imperialistycznych u siebie, stworzyły przy współpracy z ZSRR warunki do przejścia na socjalistyczną drogę rozwoju. Przebyta ostatnio wojna światowa zaostrzyła przeciwieństwa („protiworieczja") pomiędzy kapitałem i pracą, podobnie, jak to miało miejsce po okresie pierwszej wojny światowej. Zaostrzyły się również przeciwieństwa pomiędzy narodami kolonialnymi i narodami nie posiadającymi pełnej suwerenności, a rządzącymi nimi potęgami imperialistycznymi. System kolonialny przeżywa wyraźnie głęboki kryzys. Ze względu na duży zasięg zarówno państw nowego ustroju, jak i przeciwieństw wewnątrz dawnych ustrojów, obóz imperialistyczny uległ osłabieniu w porównaniu z okresem przedwojennym, co prowadzi do dalszego rozkładu kapitalizmu.

---

[1]) J. Stalin: Woprosy leninizma (Zagadnienia leninizmu). Wyd. 11, str. 603.

[2]) Manifiest Komunisticzeskoj Partii kak etap w razwitii ekonomiczeskogo uczenia Marksa. (Arykuł ten prawdopodobnie będzie szerzej omówiony, wzgl. przetłumaczony przez nasze fachowe pisma).

[3]) M. Smit: Manifiest Komunisticzeskoj Partii i sowremiennyje prawyje socialisty.

[1]) M. Lific: Pieriechod k razwiernutoj sowieckoj torgowle.

[2]) B. Maslennikow: Niekotoryje czerty obostrienia obszczego krizisa kapitalizma.

Ostatnim wreszcie w dziale artykułowym jest przyczynek Ł. Dubinskiego pt. „Objawy ogólnego kryzysu kapitalizmu w ekonomice angielskiej“ [1]), który zawiera analizę stosunków gospodarczych Wielkiej Brytanii i jest odcinkowym uzasadnieniem tezy generalnej przeprowadzanej przez poprzedniego autora.

W rubryce „Przegląd zagadnień“ („Obozrienia“) znajdujemy artykuł Ł. Opackiego o pauperyzacji warstw pracujących w kapitalistycznych krajach [2]).

W Dziale „Krytyka i bibliografia“ zamieszczono recenzję z książki P. I. Laszczenki: „Historia Gospodarki Narodowej ZSRR“ oraz bibliografię z zakresu nowej literatury ekonomicznej.

★

W międzyczasie, od momentu napisania powyższej recenzji, do czasu ukazania się jej z druku, wyszły dalsze numery omawianego przez nas pisma (3 i 4).

Podając w „SPN“ recenzję z poprzednich dwu numerów „Woprosow Ekonomiki“, pragnęliśmy osiągnąć dwa cele. Przede wszystkim chcieliśmy zasygnalizować polskiemu czytelnikowi u k a z a n i e s i ę n o w e g o i n a d e r c i e k a w e g o p i s m a, po wtóre — zwrócić uwagę na bardzo interesujące i p o u c z a j ą c e d y s k u s j e, które toczą się w radzieckim świecie ekonomicznym, na tle szeregu podstawowych publikacyj z tej dziedziny.

Z całą satysfakcją musimy stwierdzić, iż pomimo długookresowego charakteru naszego pisma (kwartalnik), byliśmy pierwsi w zapoznaniu z treścią obu wymienionych wyżej zjawisk. Obecnie, gdy „Woprosy“ są już czytane, a publikowane w nich prace, tłumaczone na język polski w ramach coraz szerzej rozwijającej się adaptacji radzieckich materiałów — wystąpiliśmy z inicjatywą skoordynowania tej akcji. Dlatego też ograniczamy się poniżej do krótkiego omówienia — naszym zdaniem — najciekawszej sprawy, mianowicie dalszego ciągu dyskusji, o której mówiliśmy na wstępie. Znajdujemy ją w Nr 4 „Woprosow Ekonomiki“.

Dyskusję tę przeprowadzono w Instytucie Ekonomiki Akademii Nauk w ZSRR nad książką A. Notkina, poświęconą teorii socjalistycznej reprodukcji. [1])

Podobnie jak poprzednio przez nas omówionym pracom, powyższej publikacji stawiany jest zarzut fragmentarycznego potraktowania teorii reprodukcji, z pominięciem tak ważnych zagadnień jak: reprodukcji robocizny, znaczenia obrotu, wzajemnych stosunków pomiędzy miastem a wsią, rozdziału dochodu narodowego, bilansów gospodarki narodowej, systemu finansowego itp. Publikacja nie jest pełnym wykładem teorii reprodukcji, stworzonej przez Lenina i Stalina.

Ponadto powtarzany jest wobec niej zarzut poprzednio przez nas sygnalizowany: oderwanie ekonomiki od polityki, scholastycznego potraktowania przedmiotu, stawiania zagadnień w oderwaniu od czasu i przestrzeni oraz zadań stojących przed społeczeństwem radzieckim w związku z przejściem od socjalizmu do komunizmu. Temat został potraktowany zbyt abstrakcyjnie. Nie

---

[1]) Ł. D u b i n s k i j: Projawlenie obszczego krizisa kapitalizma w anglijskoj ekonomikie.

[2]) Ł. O p a c k i: Obniszczanie trudiaszczichsia kapitalisticzeskich stran i uchudszenie ich pitania.

[1]) A. N o t k i n: „Oczerki tieorii socjalisticzeskogo wosproizwodstwa“. Gospolitizdat 1948.

uwzględniono tak kapitalnych w realnej pracy zagadnień, jak optymalne rozmiary przedsiębiorstw, ich terytorialny rozkład, planowanie reprodukcji itp.

Autorowi stawiany jest zarzut niedoceniania faktu, iż od zasobów produkcji zależy każda, nie tylko socjalistyczna reprodukcja. Wskutek powyższych wad publikacja zawiera zaledwie fragmenty teorii socjalistycznej reprodukcji, nie podaje całego jej mechanizmu i struktury w gospodarce narodowej. Nie zostały też dostatecznie mocno zaakcentowane ilościowe, a przede wszystkim jakościowe różnice pomiędzy rozszerzoną, socjalistyczną reprodukcją a reprodukcją kapitalistyczną. Dotyczy to w szczególności rozszerzonej reprodukcji siły roboczej, przez którą rozumie się nie tylko jej ilościowy wzrost, lecz przede wszystkim wzrost poziomu materialnego i kulturalnego warstwy robotniczej.

Autorowi zarzucono również pominięcie — szczególnie nas interesującej sprawy — znaczenia spółdzielczości rolniczej, a przede wszystkim jej niższych form, za jakie w ZSRR poczytywana jest spółdzielczość w dziedzinie obrotu towarowego.

Przechodząc z kolei do zagadnień bardziej szczegółowych, pragnęlibyśmy zwrócić uwagę na postawiony autorowi zarzut teleologicznego uzasadniania prawa wartości.

Autor wychodzi z założenia, iż wykorzystanie materialnego zainteresowania przy wynagradzaniu za pracę jest uwarunkowane istnieniem prawa wartości. Zjawisko istnienia prawa wartości byłoby wyznaczane przez cel — wykorzystania materialnego zainteresowania — jakiemu rzekomo ma prawo wartości służyć. Takie postawienie sprawy uznano za niezrozumiałe, gdyż moment materialnego zainteresowania jest niezależny od stosunków towarowo-pieniężnych, czyli prawa wartości. W kołchozach bowiem wynagrodzenie za pracę jest dokonywane na zasadzie „trudodni" (wynagrodzenia naturalnego), z pominięciem stosunków towarowo-pieniężnych, lecz z zastosowaniem zasady zainteresowania materialnego.

Stąd też zasada ta może być stosowana z pominięciem prawa wartości. Tymczasem autor utożsamiał momenty z dziedziny wartości z momentami z dziedziny pracy, podczas gdy w stosunkach radzieckich istnieje kategoria ekonomiczna — socjalistyczna zasada wynagradzania za pracę, która jest realizowana poprzez wykorzystanie prawa wartości, co nie jest równoznaczne z identyfikowaniem tych dwóch pojęć. Czynniki ekonomiczne bowiem nie sprowadzają się wyłącznie do czynników z dziedziny prawa wartości.

Autorem powyższego zarzutu oraz jego uzasadnienia jest, reasumujący dyskusję K. Ostrowitianow. W związku z powyższym por. artykuł tegoż autora w „Płanowoje chozіajstwo" Nr 6 z 1946 r. umieszczony w tłumaczeniu w zbiorowej pracy „Zagadnienia Ekonomii Politycznej Socjalizmu w ZSRR" pt. „Przyczynek do zagadnienia towaru w gospodarce radzieckiej". Znajdziemy tam bardziej szczegółowe omówienie tego zagadnienia.

★

Dalszą dyskusję ekonomiczną, prowadzoną w ZSRR (m. in. Nr 5, 6 i 7 „Woprosow Ekonomiki") omawiać będziemy w następnych zeszytach „S. P. N."

C—a.

N. S. Graczew: *Planowanie w przedsiębiorstwach zbiorowego żywienia.* Gostorgizdat. Moskwa 1944, s. 97. (Płanirowanie w predprijatiach obszczestwiennogo pitania).

Książka przewidziana jest jako podręcznik dla personelu kierowniczego

wielkich zakładów przemysłowych i handlowych, biur oraz przedsiębiorstw zbiorowego żywienia. Celem podręcznika jest danie systematycznego wykładu metodyki i techniki planowania produkcji i obrotu towarowego w zakładach zbiorowego żywienia. Książka podzielona jest na 11 rozdziałów oraz zawiera 5 załączników.

W rozdziale pierwszym autor podkreśla znaczenie zbiorowego żywienia. „Podniesienie wydajności pracy — pisze autor — i wykonanie planu produkcji w przemyśle i gospodarstwie wiejskim, w ogromnym stopniu zależą od prawidłowej organizacji zbiorowego żywienia". „Zapewniając pracującym gorący posiłek zbiorowe żywienie... pomaga w wykonaniu planu produkcji".

„Przedsiębiorstwa zbiorowego żywienia obsługują ludność w różnych warunkach: w zakładzie przemysłowym, na stacji kolejowej, przystani lub porcie lotniczym, w szkole, w parkach kultury i wypoczynku, w uzdrowiskach, sanatoriach, miejscowościach letniskowych, na stadionach, zlotach, konferencjach, zjazdach, w dni masowych demonstracji i uroczystości itp. Troskliwie obsługiwane są gorącym posiłkiem oddziały i jednostki wojskowe, znajdujące się w drodze, oraz kadry przemysłowe, kierowane w różne rejony kraju".

„Rozwijając własne gospodarstwa pomocnicze, system zbiorowego żywienia zapewnia krajowi cały szereg uzupełniających środków przemysłowych".

„Żywienie zbiorowe wpływa na bardziej racjonalne wykorzystanie produktów żywnościowych. Przy masowej produkcji osiąga się dużą oszczędność produktów oraz zmniejsza ilość odpadków powstających przy produkcji".

W rozdziale drugim autor podaje zasady socjalistycznego planowania w ogóle i w dziedzinie zbiorowego żywienia — w szczególności.

„Przy planowaniu produkcji i obrotu towarowego przedsiębiorstw żywienia zbiorowego, punktem wyjściowym powinno być jak najlepsze zaspokojenie potrzeb ludności".

Trzeba zwrócić uwagę przede wszystkim na następujące zadania:

„1. Ustalenie takiej wielkości i struktury obrotu towarowego i takiego asortymentu wyrobów kuchni oraz nabytych towarów, jakie zaspokajałyby potrzeby spożywców w najwyższym stopniu.

2. Maksymalne włączenie do obrotu towarowego miejscowych środków spożywczych...

3. Zwiększanie udziału zbiorowego żywienia w ogólnym detalicznym obrocie towarowym okręgu, miasta, rejonu.

4. Ulepszanie i powiększanie bazy materialno-technicznej (składy, chłodnie, inwentarz itp.), oraz dalsze powiększanie i wzmacnianie własnej bazy przemysłowej (hodowla świń, hodowla bydła, uprawa warzyw itp.).

5. Zapewnianie wysokiej jakości przyrządzanych potraw...

6. Walka o lepsze wskaźniki produkcji i obrotu towarowego, zwiększenie środków własnych, zmniejszenie kosztów.

7. Zapewnienie potrzebnego sanitarno-higienicznego stanu pomieszczeń przemysłowych i handlowych.

8. Systematyczna kontrola wykonania wyznaczonych planów..."

Rozdział trzeci zawiera techniczno-gospodarczą charakterystykę przedsiębiorstw żywienia zbiorowego. „W przedsiębiorstwach żywienia zbiorowego wyroby własnego przedsiębiorstwa (kuchni) oraz nabyte artykuły żywnościowe spożywane są przez kupujących na miejscu . . . Rozróżnia się następujące typy przedsiębiorstw zbiorowego żywienia: fabryka—kuchnia, fabryka—dostawca, stołówka, restauracja, bufet, kawiarnia,

bar, pawilon, herbaciarnia". Poszczególne typy opisane są szczegółowo.

Rozdział czwarty zawiera podstawowe informacje o detalicznym obrocie towarowym oraz produkcji przedsiębiorstw żywienia zbiorowego. „Za detaliczny obrót w przedsiębiorstwach żywienia zbiorowego uważa się sprzedaż . . . . . bezpośrednio spożywcy artykułów własnej produkcji oraz zakupionych towarów" . . . . „Obrót . . . planuje się i oblicza wg faktycznych cen sprzedażnych" . . „Detaliczny obrót . . . dzieli się na dwie podstawowe grupy: 1) obrót ze sprzedaży artykułów produkcji własnej, 2) obrót ze sprzedaży zakupionych towarów".

„Produkcja własna . . . dzieli się na produkcję obiadową (dania) oraz inną gotową produkcję" . . . „Na produkcję obiadową składają się:

1) pierwsze dania — wszystkie płynne dania, gorące i zimne . . . .

2) drugie dania — wszystkie mięsne, rybne, mleczne, warzywne itp. dania w nie płynnym stanie, gorące i zimne,

3) zimne dania — wszystkie zakąski, sałatki itp...

4) desery — kompoty, kisiele, galaretki itp."

Rozdział piąty poświęcony jest omówieniu zasad kalkulacji. „Wysokość kalkulacji produkcji kuchni i bufetu w przedsiębiorstwach żywienia zbiorowego Mosgławrestorana, Lengławrestorana, Gławosobtorga, Gławdorbufetow Jugocentra i Wostoka oraz restauracji i bufetów na statkach, wyznacza Narkomtorg ZSRR". „Dla przedsiębiorstw żywienia zbiorowego wszystkich innych systemów . . . . . . wysokość kalkulacji wyznaczają krajowe i okręgowe oddziały handlu. Kalkulacja ta nie może przewyższać kalkulacji ustalonej przez Narkomtorg ZSRR dla przedsiębiorstw Mosgławrestorana i Lengławrestorana".

„Dla piwa, napojów bezalkoholowych, wód mineralnych, wyrobów cukierniczych, lodów, ustalona jest stała kalkulacja".

„Wysokość kalkulacji produkcji kuchennej i bufetowej ustala się w zależności od rodzaju wyrobów oraz od kategorii przedsiębiorstwa żywienia zbiorowego".

„Wszystkie przedsiębiorstwa żywienia zbiorowego dzielą się na trzy kategorie, w każdej z nich stosuje się różny poziom kalkulacji".

„Do pierwszej kategorii należą (przedsiębiorstwa) . . . . . obsługujące pracowników oraz uczących się . . . . ."

„Do drugiej kategorii należą (przedsiębiorstwa) . . . . . obsługujące masowego spożywcę niezależnie od miejsca jego pracy . . . . ."

„Do trzeciej kategorii należą (przedsiębiorstwa) . . . . . w ogrodach i parkach, wydające produkcję kuchenną i bufetową na zasadzie wolnej sprzedaży".

„Celem określenia ceny sprzedażnej wyrobów kuchennych codziennie sporządza się w przedsiębiorstwie kalkulację każdego dania (wyrobu). Najpierw wylicza się koszt surowców . . . . . a następnie dolicza się kalkulację w ustalonej wysokości". Przeprowadza się to przy pomocy umieszczonego na str. 235 druku w sposób podany niżej.

„... wszystkie przedsiębiorstwa zbiorowego żywienia liczą surowce przeznaczone do produkcji kuchni i bufetu, niezależnie od źródła pochodzenia, według państwowych cen detalicznych po odliczeniu skonto towarowych . . . ."

„W skład ceny produkcji kuchni i bufetu wchodzi również podatek obrotowy, płacony przez przedsiębiorstwa żywienia zbiorowego . . . . .".

W rozdziale szóstym omawiane są źródła surowcowe. Artykuły spożywcze w ZSRR dzielą się na dwie podstawowe grupy: 1) objęte planowaniem central-

WYKAZ KALKULACYJNY NR

Przedsiębiorstwo . . . . . .

Data sporządzenia . . . .

L. p.	Nazwa surowca	Cena surowca za 1 kg.	Nazwa dania z podaniem ilości dań		
			Norma surowca na 1 danie	Ilość potrzebnego surowca	Koszt surowca
1					
2					
3					
itd					
		Łączny koszt surowca			
		Kalkulacja 70% (wg normy) . .			
		Ogólna wartość sprzedażna przygotowanych dań			
		Wartość sprzedażna jednego dania (w zaokrągleniu)			

nym i 2) zdecentralizowane. Do grupy pierwszej należy 19 podstawowych artykułów: tłuszcze zwierzęce, tłuszcze roślinne, śledzie, ryby, margaryna, słonina, mięso, wyroby mięsne i wędlina, drób, konserwy, jaja, cukier, ser, herbata, wyroby cukiernicze, sól, makaron, mąka, kasze a ponadto pasze treściwe. Do grupy drugiej należą:

a) produkty pochodzące z zdecentralizowanego skupu,

b) produkty z własnych gospodarstw,

c) towary pochodzące z przemysłu państwowego i spółdzielczego, nieplanowane i nieregulowane przez Sownarkom ZSRR,

d) produkcja z odpadków lub wybrakowanego surowca,

e) produkty pochodzące z zakupu towarów nie wchodzących do planu.

„Jednym z głównych zadań planowania obrotu towarowego jest zapewnienie zwiększenia zdecentralizowanych źródeł surowcowych oraz prawidłowe powiązanie planów obrotu towarowego z planami towarowego pokrycia obrotu".

„Przedsiębiorstwa żywienia zbiorowego posiadają większe od detalicznych przedsiębiorstw handlowych możliwości przyciągnięcia i wykorzystania miejscowych środków spożywczych. W żywieniu zbiorowym można z ograniczonego asortymentu surowców przyrządzić obszerny asortyment wyrobów gotowych, lepiej zorganizować przeróbkę surowców miejscowych, wykorzystując swoje możliwości techniczne i kadry pracownicze. Powstawanie odpadków produkcji i ich wykorzystanie we własnych gospodarstwach pomocniczych ułatwia dodatkowe otrzymywanie mięsa, tłuszczów, mleka i innych produktów".

„Różne okręgi Związku Radzieckiego posiadają ogromne bogactwa dzikorosnących owoców i jagód . . . .“

„Prawie wszędzie może być organizowany zbiór i przeróbka grzybów i innych podobnych produktów . . . .“

„... można organizować polowania w wielkim zakresie . . . . “

„Przedsiębiorstwa żywienia zbiorowego mogą w szerokim zakresie prowadzić hodowlę świń, korzystając z odpadków własnego przedsiębiorstwa, a także organizować warzywnictwo i różnego rodzaju przedsiębiorstwa pomocnicze“.

Następne rozdziały poświęcone są omówieniu planowania w przedsiębiorstwach zbiorowego żywienia. W rozdziale siódmym autor podaje ogólne wytyczne planowania:

„Planowanie żywienia zbiorowego powinno być poprzedzone starannym zbadaniem zmian i osiągnięć zachodzących w socjalistycznej ekonomice, zwłaszcza w przemyśle spożywczym i gospodarstwie wiejskim. Trzeba pamiętać, że na wszystkich etapach budownictwa socjalistycznego, żywienie zbiorowe powinno stale wzrastać i zwiększać swój udział w ogólnym detalicznym obrocie towarowym kraju“.

„Punktami wyjściowymi przy opracowywaniu planu produkcji i obrotu towarowego w przedsiębiorstwach i organizacjach żywienia zbiorowego są:

1. Dyrektywy organów wyższych, opracowane zgodnie z postanowieniami rządu w sprawie handlu radzieckiego i żywienia zbiorowego.

2. Analiza działalności gospodarczej poszczególnego przedsiębiorstwa lub organizacji za określony czas.

3. Badanie zapotrzebowania spożywców oraz ich ilościowego i zawodowego składu.

4. Stan surowcowej i produkcyjnej bazy.

5. Wykorzystanie doświadczeń stachanowców.

6. Zdolność produkcyjna przedsiębiorstwa.

Najważniejszymi z wymienionych są dyrektywy wyższych organów . . . . “

W rozdziale ósmym autor omawia kolejność przebiegu planowania w przedsiębiorstwach żywienia zbiorowego.

Rozdział dziewiąty poświęcony jest omówieniu analizy wykonania planów produkcji i obrotu towarowego.

„Wartość analizy będzie tylko wtedy wysoka, gdy będzie przeprowadzana systematycznie, bieżąco (z dnia na dzień), w czasie trwania działalności przedsiębiorstwa lub organizacji . . . . “

„Przystępując do analizy trzeba w pierwszym rzędzie określić jej konkretny cel, któremu następnie będą podporządkowane środki, sposoby i metody analizy w formie tablic, informacji, notatek itp.“

„Przy analizie działalności przedsiębiorstw i organizacji żywienia zbiorowego punktem wyjścia muszą być główne, podstawowe wskaźniki, mające decydujące znaczenie. Takimi wskaźnikami w żywieniu zbiorowym są: obrót towarowy i produkcja“.

„... materiały wykorzystywane przy analizie sprawdza się w pierwszym rzędzie z punktu widzenia ich całkowitości i jakości. Za podstawę analizy służy sprawozdawczość buchalteryjna i statystyczna“.

„Analizę produkcji i obrotu towarowego należy przeprowadzać w całości, tj. uwzględniając wszystkie związane z nimi wskaźniki (kontyngenty, sieć, zapotrzebowanie spożywców, dopływ zapasów surowcowych, stan wydajności pracy, jakość pracy obsługi, ceny, stan współzawodnictwa i ruchu stachanowskiego itp.“

Analizę przeprowadza się przy pomocy całego szeregu zestawień i tablic. M. in. autor zaleca analizowanie obrotu towarowego przy pomocy tablicy następującej:

OBRÓT TOWAROWY (w tys. rubli)

Wyszczególnienie	Dane za III kwart. 1942 roku	Plan na III kwart. 1943 roku	Wykonanie za kwart. sprawozd.					Przewidywane wykonanie za III kw. 1943 r.	% wykonania planu	III kwart. 1943 r. w % do III kwart. 1942 r.
			Lipiec	% wykon. planu kwart.	Sierpień	% wykon. planu kwart.	przewidywane wykonanie na wrzes.			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. Prod. obiadowa										
2. „ inna										
Razem prod. własna										
3. Towary zakupione										
4. Obrót detaliczny w tym specjalny detal										
5. Obrót czysty (własnymi produktami - różnica między obrotem detalicznym i obrotem specjalnym).										

Analizę obrotu z punktu widzenia podziału na poszczególne grupy autor zaleca przeprowadzać przy pomocy następującej tablicy przykładowej:

PODZIAŁ OBROTÓW (w procentach)

Wyszczególnienie	III kwart. 1942 r.	Plan na III kwart. 1943 r.	Osiągnięty obrót w III kwart. 1943 r.			
			Lipiec	Sierpień	Wrzesień	Razem III kwartał
	1	2	3	4	5	6
1. Produkcja obiadowa	47,5	46,7	43	53	44	47
2. Pozostała produkcja własna	15,–	20,–	21,5	16,1	18,2	18,5
3. Towary zakupione	37,5	33,3	35,5	30,9	37,8	34,5
Razem	100	100	100	100	100	100

Poza tym autor podaje cały szereg tablic szczegółowych. Na uwagę zasługuje jeszcze tablica następująca:

ŻYWIENIE ZBIOROWE MIASTA (okręgu, rejonu) w tys. rubli

	I kwartał		II kwartał		III kwartał	
	kwota	%	kwota	%	kwota	%
1. Ogólny detaliczny obrót towarowy	220.000	100	195.650	100	200.935	100
2. W tym żywienie zbiorowe	32 550	14,8	31.500	16,1	33.958	16,9
3. Z tego:						
a) miejscowy trust żywienia zbiorowego	14 400	44,2	13.900	44,1	16.100	47,4
b) pozostałe organiz. żywienia zbiorow. .	6.700	20,6	7.100	22,5	5.010	14,8
c) analizowana organizacja (przedsięb.) .	11.450	35,2	10.500	33,4	12.848	37,8

„Wskaźniki takiej tablicy są ważne dla określenia udziału w obrocie towarowym i znaczenia analizowanej organizacji (przedsiębiorstwa) i dla obrony jej planów, zwłaszcza w odniesieniu do pokrycia planu obrotu towarowego oraz określenia miejsca przy współzawodnictwie . . . . "

„Analiza działalności gospodarczej powinna pomóc kierownictwu organizacji (przedsiębiorstw) w wynajdywaniu błędów i niedociągnięć w działalności gospodarczej oraz w określeniu dróg w kierunku ich usunięcia. Tylko w tym wypadku analiza osiągnie swój cel i stanie się podstawą planowego kierowania działalnością".

„Każdy działacz gospodarczy i ekonomista powinien zawsze pamiętać o mądrym wskazaniu W. I. Lenina: „Rzeczowy ekonomista, zamiast opracowywania nic nie znaczących tez, weźmie się do badania sprawozdań, cyfr, danych, przeanalizuje nasze własne praktyczne doświadczenie i powie: błąd jest tam, naprawić go można w ten sposób".

W rozdziale dziesiątym autor omawia planowanie programu produkcji i obrotu towarowego.

„Znając wszystkie wyszczególnione wyżej przesłanki. . . . każde przedsiębiorstwo i organizacja ma wszystko co potrzeba do sporządzenia prawidłowego i realnego planu - zgłoszenia (plan zajawka) . . . . , "

„Roczny i kwartalny plan - zgłoszenie w zakresie obrotu towarowego i produkcji powinien zawierać następujące działy:

1. Realizacja produkcji obiadowej . . . z podziałem na dania i rodzaje surowca . . . . .

2. Realizacja pozostałej własnej produkcji.

3. Realizacja obrotu towarami zakupionymi".

„... sporządzenie planu - zgłoszenia w zakresie produkcji i obrotu towarowego jest ściśle związane z zagadnieniami rentowności każdego przedsiębiorstwa i całej jego organizacji".

W rozdziale podano wzory tablic.

Rozdział ostatni (jedenasty), najobszerniejszy, poświęcony jest planowaniu wydatków.

„Koszty obrotu żywienia zbiorowego są głównym wskaźnikiem charakteryzującym działalność przedsiębiorstwa czy organizacji".

„... wywierają decydujące znaczenie na rentowność przedsiębiorstwa czy organizacji. Z tego względu trzeba stosować prawidłowe planowanie i systematyczną kontrolę kosztów obrotu (handlowych), systematyczne analizowanie nie tylko ogólnej ich wysokości, ale również wysokości poszczególnych działów i elementów".

„Obniżenie kosztów handlowych trzeba przeprowadzać zarówno w kierunku gospodarczego, jak i organizacyjno-technicznego współdziałania. Konkretny przejaw tego współdziałania powinien wyrażać się w:

a) ulepszeniu jakości produkcji własnego przedsiębiorstwa,

b) ulepszeniu obsłużenia konsumentów,

c) dokładnym wykorzystaniu środków obrotowych,

d) racjonalnym wykorzystaniu organizacji i techniki produkcji i handlu,

e) mobilizacji środków wewnętrznych,

f) przyśpieszeniu obrotu towarowego,

g) ulepszeniu planowania obrotu towarowego, pracy, kosztów,

h) zmniejszeniu administracyjno-kierowniczego aparatu oraz kosztów itd."

„Specjalną uwagę należy zwrócić na prawidłowe i we właściwym czasie obliczanie kosztów. Wyliczenie kosztów handlowych, kontrolując wykonanie planu, powinno dawać materiał, wykazujący, w jakiej wysokości i dzięki jakim czynnikom wykonano plan obniżenia kosztów . . . "

„Podstawowymi przesłankami przy planowaniu kosztów handlowych są:

a) dyrektywy partii i rządu oraz zalecania wyższych organów w zakresie obniżenia kosztów handlowych,

b) normy i limity wyznaczone przez organy wyższe,

c) plan obrotu towarowego,

d) wyniki analizy wykonania planu kosztów w obecnym i ubiegłym okresie".

„Przy planowaniu kosztów trzeba uwzględniać wysokość kosztów wg poszczególnych paragrafów, obliczaną na podstawie konkretnych wskaźników, np.: powierzchni, wielkości produkcji, ilości personelu, sieci, ilości miejsc dla konsumentów itp."

„Przy planowaniu kosztów handlowych należy zastosować metodę techniczno-ekonomicznych wyliczeń . . . . "

„ ... Różnorodność typów przedsiębiorstw żywienia zbiorowego, różnice w ich obrocie towarowym . . . . . są to czynniki wywierające wpływ na wysokość kosztów. Celem zbadania tych czynników wykorzystuje się metodę grupowania wg tych lub innych cech . . . "

„Zadanie analityka polega na prawidłowym wyborze grupowanych cech i prawidłowym sporządzeniu schematów analitycznych, pozwalających na wykrycie czynników, wpływających na wysokość kosztów".

„Jeśli wziąć te wskaźniki w ruchu, to grupowane dane dadzą jeszcze bardziej przejrzysty obraz zależności między obrotem i kosztami handlowymi".

Z kolei autor zajmuje się dokładnym omówieniem poszczególnych grup kosztów, które dzieli w sposób następujący:

1. Koszty transportu kolejowego i wodnego.

2. Koszty transportu samochodowego.

3. Wynagrodzenia — zasadnicze i dodatkowe.

4. Świadczenia społeczne.

5. Koszty zakupu lodu i utrzymania urządzeń chłodniczych.

6. Opał, para i energia elektryczna dla potrzeb produkcji.

7. Koszty lokalowe i inwentarzowe (dzierżawa).

8. Utrzymanie lokalu i inwentarza.

9. Koszty bieżącego remontu.

10. Koszty pobielania naczyń.

11. Zużycie, pranie i naprawa ubrań roboczych, bielizny stołowej i drobnego inwentarza.

12. Koszty rozjazdów po mieście.

13. Koszty kancelaryjne, opłaty pocztowe, telegraficzne i telefoniczne.

14. Manka dopuszczalne w czasie transportu i przechowania.

15. Zniszczenia naczynia i przyborów stołowych.

16. Koszty i straty na opakowaniach i wyliczenie dochodów za zwrot opakowań.

17. Różne koszty.

Autor dużo miejsca poświęca wynagrodzeniom. Rozróżnia cztery zasadnicze rodzaje wynagrodzeń, mające zastosowanie w przedsiębiorstwach żywienia zbiorowego, a mianowicie:

a) Wynagrodzenie akordowe z ustalonymi normami produkcji.

b) Wynagrodzenie w zależności od wykonania planu obrotu w procentach od obrotu.

c) Wynagrodzenie za przepracowany czas (z ewent. premiowaniem).

d) Wynagrodzenie specjalne pracowników sieci detalicznej.

Interesujące są wytyczne podane w stosunku do wynagrodzeń wykazanych pod b) i d).

„Personel kierowniczy przedsiębiorstw . . . otrzymuje wynagrodzenie w zależności od wykonania miesięcznych i kwartalnych planów obrotu przedsiębiorstwa. W razie przekroczenia planu obrotu każdy pracownik z personelu kierowniczego otrzymuje premię w wysokości 1% jego wynagrodzenia zasadniczego za każdy procent przekroczenia miesięcznego planu obrotu . . .“

„Za przekroczenie kwartalnego planu obrotu każdy pracownik kierownictwa otrzymuje premię w wysokości 20% sumy jego wynagrodzenia za kwartał“.

„Jeżeli pracownicy kierownictwa nie zapewnili dobrej i szybkiej obsługi konsumentów, stale utrzymywanego porządku i czystości w przedsiębiorstwie, nie wykonali planów dostaw — pozbawieni są połowy przysługującej im dwudziestoprocentowej premii“.

„Pracownicy kierownictwa pozbawieni są całkowicie kwartalnej premii w tym wypadku, jeśli nie zapewnili ścisłego wyliczenia i prawidłowego rozchodowania produktów, dopuścili do braków lub nadużyć. Kwartalna premia wypłacana jest za zgodą organów wyższych“.

„Wynagrodzenia w procentach od obrotu stosuje się:

a) od obrotu całego przedsiębiorstwa — w niewielkich przedsiębiorstwach, w których niemożliwe jest lub niewskazane tworzenie brygad,

b) zarządzającemu salą — od obrotu sali,

c) pracownikom bufetu — od obrotu bufetu,

d) krajaczom chleba, zajmującym się nie tylko krajaniem chleba, ale i jego przyjęciem, przechowywaniem i wydaniem — od obrotu chlebem,

e) markowym, nie należącym do brygady kuchni — od obrotu kuchni,

f) pracownikom zaopatrzenia (magazynierom, agentom, robotnikom magazynowym) — od obrotu przedsiębiorstwa,

g) pracownikom sieci detalicznej, nie wynagradzanym w sposób specjalny — stosuje się wynagrodzenie w procentach obrotu danej jednostki handlowej".

„Wynagrodzenie całego personelu kierowniczego przedsiębiorstwa, pracowników produkcji, sali handlowej, bufetów, krajaczy chleba, pracowników zaopatrzenia wypłaca się w zależności od faktycznego wykonania planu, nie mniej jednak aniżeli 85% ich stawek".

„Wynagrodzenie pracowników sieci detalicznej pokrywa się z różnicy pomiędzy wartością sprzedanych towarów liczonych po cenie detalicznej i półhurtowej. Z różnicy tej ustalanej w formie rabatów towarowych, sprzedawcy mogą pokrywać wszystkie koszty, związane z prowadzeniem jednostki handlowej, w tej liczbie i swoje wynagrodzenie".

„Wyliczone formy wynagrodzeń (oprócz wynagrodzenia za przepracowany czas) dają szerokie możliwości rozwijania obrotu towarowego i ruchu stachanowskiego".

Do książki dołączono poza tym następujące załączniki:

1. Kalkulacja dla przedsiębiorstw żywienia zbiorowego produkcji kuchennej i bufetowej, zatwierdzona rozporządzeniem Narkomtorga ZSRR Nr. 307 z 6 lipca 1943 r.

2. Plan - zgłoszenie obrotu towarowego i produkcji na . . . kwartał . . .

2a. Realizacja dań w zależności od surowców i kategorii przedsiębiorstwa.

2b. Realizacja innej produkcji własnej.

2c. Realizacja kupowanych towarów.

3. Plan - zgłoszenie zapotrzebowania produktów na kwartał.

4. Wyciąg z planu kont.

5. Normy rozchodów paliwa dla przedsiębiorstw żywienia zbiorowego.

W książce znajdujemy ponadto literaturę odnoszącą się do poruszanych zagadnień.

Z uwagi na aktualność zagadnienia zbiorowego żywienia omawiana publikacja wzbudza zrozumiałe zainteresowanie.

K. Wiszniewski

U l l a A l m: *Co-operative Housing in Sweden.* The Royal Swedish Commission, New York World's Fair 1939, str. 76.

Spółdzielczy ruch mieszkaniowy w Szwecji wywodzi początki swego istnienia z okresu kryzysu mieszkaniowego, jaki dał się we znaki Szwecji, a zwłaszcza stolicy kraju w końcowych dziesiątkach lat ubiegłego stulecia. Był to czas rozwoju przemysłu i dużego napływu ludności do miast.

Wiele rodzin robotniczych nie mogąc znaleźć pomieszczeń ani w przepełnionych mansardach, ani w drewnianych przybudówkach do starych domów, szukało niekiedy schronienia poza miastem w szczelinach skalnych, tam urządzając sobie mieszkanie (cytujemy raport urzędowy gubernatora Sztokholmu). Jednocześnie czynsz wzrastał do wysokości, jakiej człowiek pracy nie był w stanie zmieścić w granicach swoich zarobków. Wówczas to (lata 1870 — 1880) szwedzki świat pracy w poszukiwaniu sposobów zaradzenia złu sięgnął — jak twierdzi autor książki — po wzory organizacji spółdzielczej do Anglii.

Powstają pierwsze zrzeszenia mieszkaniowe, zorganizowane przez pracowników biurowych i rzemieślników, następnie zaś przez robotników. Noszą one nazwę klubów mieszkaniowych, albo robotniczych zrzeszeń mieszkaniowych (Bostadsällskap i Arbetarbostads-

bolag). Organizowano je jako towarzystwa akcyjne, w tym bowiem czasie nie było jeszcze w Szwecji formy prawnej dla udziałów członkowskich, właściwych zrzeszeniom spółdzielczym. W roku 1895 weszło w życie prawo sankcjonujące działalność zrzeszeń mieszkaniowych, a w dwa lata później było już w Szwecji 100 takich stowarzyszeń. Cyfra ta stanowiła szczyt rozwoju spółdzielczych zrzeszeń mieszkaniowych w pierwszym okresie ich działalności; później, w latach następnych, aż do wybuchu pierwszej wojny światowej, spółdzielni mieszkaniowych przybyło w Szwecji już nie wiele. Było to konsekwencją unormowania się warunków mieszkaniowych, usunięcia pośredników, stabilizacji wysokości czynszów i ustalenia dłuższych terminów najmu. Jednocześnie istniejące zrzeszenia powoli zatracać zaczęły swój społeczny charakter i stawały się coraz bardziej zwykłymi przedsiębiorstwami obliczonymi na dochód.

W tych warunkach kamieniem węgielnym pod budowę nowoczesnego spółdzielczego ruchu mieszkaniowego w Szwecji było dopiero powstanie w roku 1916 Sztokholmskiej Spółdzielni Mieszkaniowej. Zainicjowana przez Centralne Towarzystwo Prac Społecznych, spółdzielnia ta rozpoczęła działalność w oparciu o wpłaty wnoszone awansem przez przyszłych lokatorów i o pożyczki miasta. Celem jaki zrzeszenie stawiało sobie od początku swej działalności — było dostarczenie niezamożnej ludności nowoczesnych, wygodnych, zdrowych mieszkań w zdrowym otoczeniu (zieleńce). Po raz pierwszy ludzie niezamożni stali się w Szwecji obiektem nie tylko troski o zapewnienie im podstawowych warunków życia, ale uzyskali niejako prawo do bytu w słońcu i w otoczeniu piękna.

Sztokholmska Spółdzielnia Mieszkaniowa początkowo zajmowała się tylko ułatwieniem swym członkom wynajmu mieszkań na dogodnych warunkach Dopiero późniejsze Zrzeszenie H.S.B.— Spółdzielnia Budowlano - Mieszkaniowa — wprowadziła kupno mieszkań przez członków.

H. S. B. powstało w 1923 roku. Początki organizowania się tej spółdzielni są interesujące i datują się z okresu drugiego kryzysu mieszkaniowego, który przeżywała Szwecja podczas pierwszej wojny światowej. W tym czasie zawiązała się pierwsza organizacja lokatorów: Sztokholmski Związek Lokatorów Związek postawił sobie za zadanie: „rozwinięcie budownictwa solidnych, higienicznych i niedrogich mieszkań“. Pierwszy fundusz jaki Związek uzyskał do swej dyspozycji przyniosła mu loteria, której losy rozprzedawane były w całym kraju. Z nadwyżki loteryjnej Związek wybudował dla swych członków 800 mieszkań. Był to rok 1917. W latach następnych rząd odmówił zezwolenia na dalszą sprzedaż losów loteryjnych. Brak funduszów zahamował dalszą działalność związku.

Po pierwszej wojnie światowej zniesiona została w Szwecji ochrona lokatorów. Nastąpiła znaczna zwyżka czynszów i setki rodzin znalazły się znowu bez dachu nad głową na ulicach miast. Domy noclegowe i baraki miejskie nie były w stanie pomieścić bezdomnych Wówczas Sztokholmski Związek Lokatorów wznowił swą działalność. W roku 1923 przekształcił się on w Sztokholmską Spółdzielnię Budowlano - Mieszkaniową (H. S. B.). Podobne Zrzeszenie powstało w rok później w Gothenburgu, a potem w innych miastach. W 1926 roku zrzeszenia poszczególnych miast łączą się w centralne stowarzyszenie dla wspólnej obrony interesów swych członków.

Autor omawianej książki wylicza przyczyny, które sprawiają, że budowa mieszkań w domach zjednoczonych spółdzielni wypadała taniej niż w domach prywatnych: 1) spółdzielnie pracują nie dla zysku, co powoduje, że ceny mieszkań wolne są od gwałtownych skoków, 2) budowa domów prowadzona jest na wielką skalę, co pozwala na zorganizowanie własnych tanich źródeł materiałowych, 3) H. S. B. zatrudnia najlepszych architektów w kraju, którzy potrafią najwłaściwiej i najekonomiczniej zużytkować tereny, będące w dyspozycji spółdzielni.

Zrzeszenia powstające dla wybudowania jednego domu byłyby tworami ekonomicznie słabymi. Własna centrala daje im mocne oparcie finansowe.

Organizacja szwedzkich spółdzielni mieszkaniowych przedstawia się następująco: najmniejszą jednostką organizacyjną są spółdzielnie obejmujące poszczególne domy. Są to tzw. „spółdzielnie - córki". Zrzeszają one właścicieli mieszkań i troszczą się o sprawy związane z administracją i gospodarką domu. Kierują nimi komitety wybierane przez członków. Drugi stopień organizacji stanowią zrzeszenia grupujące spółdzielnie - córki, noszące nazwę stowarzyszeń - matek. Ich zadaniem jest gromadzenie funduszów członkowskich i zdobywanie pożyczek od miejscowych instytucji kredytowych, pomoc i czuwanie nad budową nowych domów, później zaś kierowanie sprzedażą lub wymianą mieszkań i ułatwianie dostaw do spółdzielni materiałów potrzebnych jej w życiu codziennym, np. opału, po cenach hurtowych. Na najwyższym szczeblu organizacyjnym stoi centrala H. S. B., która wspiera zrzeszenia lokalne swymi instrukcjami, pomaga przy organizowaniu lokat i kredytów, zabiega o dostawy materiałów budowlanych po cenach hurtowych i organizuje własne tartaki i składy, poza tym udziela pożyczek z Funduszu Członkowskiego i sprzedaje obligacje pożyczki inwestycyjnej. Forma organizacyjna na wszystkich szczeblach odpowiada zasadom spółdzielczym.

Członkowie spółdzielni zarządzających poszczególnymi domami uzyskują swoje prawa własności po wniesieniu ratalnych należności. W roku 1937 ogólna suma wniesionych rat wynosiła 2.650.000 dolarów (10.800.000 koron szwedzkich). Tylko 0,1% członków nie wywiązało się ze swych zobowiązań.

Fundusze własne gromadzą spółdzielnie H. S. B. z wpłat członkowskich i depozytów. Przyszli lokatorzy nowobudujących się domów mogą również udzielić swej pomocy finansowej spółdzielni przez opłacenie komornego z góry. Te wpłaty oprocentowane są wyżej, niż wynosi stopa procentowa bankowa.

Istnieją dwa systemy wkładów członkowskich: 1) depozyty na członkowski fundusz oszczędnościowy zarządzany przez Centralę H. S. B. i 2) wkłady inwestycyjne na obligacje pożyczki budowlanej. Na 1 stycznia 1934 roku fundusz oszczędnościowy zgromadził 4900 dolarów (19.000 koron) a na 1 grudnia 1938 r. wkłady oszczędnościowe wyniosły 1.203.228 dol. (4.812.912 koron). Ten kapitał powierzony H. S. B. zużywany był na budownictwo w formie pożyczek udzielanych przez centralę zrzeszeniom lokalnym pod zabezpieczenie domów gotowych. Po wybudowaniu domu pożyczka wracała do Centrali z wpłat mieszkańców nowego domu.

Obligacje budowlane oprocentowane 4,5 procent są pożyczką zaciąganą przez H. S. B. na lat 10. Co roku część z nich zostaje wylosowana. W 1938 roku suma funduszów uzyskanych z tego źródła dosięgła wysokości 750.000 dol. (trzy miliony koron).

5 do 10% kapitału inwestowanego w budowę pochodzi z wpłat wniesionych awansem przez członków spółdzielni, przyszłych lokatorów. Dalsze wpłaty członkowskie pozwalają na spłacenie zaciągniętych pożyczek. Domy i mieszkania przechodzą wówczas na własność członków spółdzielni. Kapitał własny zainwestowany w domach H.S.B. wynosił 9.500.000 dol. (38.000.000 koron). H. S. B. stało się jednym z najpotężniejszych przedsiębiorstw budowlanych w Europie. We własnym kraju zajęło jedno z naczelnych miejsc we współpracy z państwem i miastami. Przede wszystkim odnosi się to do udziału w pięcioletnim planie budowlanym państwa na odcinku budownictwa domów dla dużych rodzin. Riksdag (parlament szwedzki) uchwalił w roku 1935 specjalne fundusze na budowę takich domów. Państwo udzieliło długoterminowych, niskoprocentowych kredytów, miasta zezwoliły na rozprzedaż losów loteryjnych. Po wzniesieniu domu skarb państwa brał udział w częściowej opłacie komornego, proporcjonalnie do ilości dzieci w poszczególnych mieszkaniach. W 1935 roku Riksdag przeznaczył na ten cel 7.500.000 dolarów (30 mil. koron), z czego do wybuchu ostatniej wojny połowa została już zużyta na budowę tzw. „Słonecznych Domów" (Solgardar i Barnrikehus).

Całokształt działalności H. S. B. do roku 1938 wyrażał się następującymi cyframi: 20 tysięcy mieszkań (z czego połowa w Sztokholmie). Wartość ogólna 250 milionów koron (62 mil. dolarów). Budownictwo H. S. B. objęło 50 miast, nie licząc małych osiedli. Pod koniec 1938 roku zarejestrowanych było 73 stowarzyszenia okręgowe (stowarzyszenia „matki") ze 170 filiami (stowarzyszenia „córki"). Liczba członków przekroczyła 50.000. W samym Sztokholmie zrzeszonych jest 12.000 członków, z czego 65% stanowią robotnicy. H. S. B. posiada 4 typy domów: A, B, C i D. Wszystkie są jednakowo słoneczne, higieniczne i otoczone zieleńcami.

W domach typu A członkowie wnoszą z góry 10% należności, mieszkania są komfortowe w wielkości od 1 do 5 pokoi z kuchnią. W typie B przedpłata wynosi 5% kosztu mieszkania; mieszkania są nieco skromniejsze w wykończeniu i składają się z 1 do 3 pokoi z kuchnią (przeważają dwu pokojowe z małą kuchenką). Ten typ mieszkań zastosowano tylko w Sztokholmie i w Gothenburgu. Opłaty roczne w tych domach są niższe niż w domach typu A, w sumie jednak cena pokoju kalkuluje się jednakowo.

Domy typu C budują prywatni przedsiębiorcy na terenach uzyskanych od miasta. Domy te H. S. B. przejmuje i urządza. Mieszkanie można tu uzyskać bez uprzednich wpłat, ale wyłącznie za zgodą władz miejskich. Ten typ istnieje tylko w Sztokholmie.

Domy typu D przeznaczone są wyłącznie dla dużych rodzin, posiadających małe dochody. W typie C i D wybudowano do jesieni 1938 roku — 2.400 mieszkań.

W rozdziale poświęconym planom budowlanym H. S. B., autor książki omawia architekturę domów. Sztab najlepszych architektów w kraju opracowuje plany budowlane H. S. B. Troską H. S. B. jest, aby najmniejsze i najskromniejsze mieszkanie dysponowało nowoczesnymi wygodami dla ułatwienia gospodyniom domu ich czynności i dla stworzenia mieszkańcom zdrowych i miłych warunków odpoczynku po pracy. Powierzchnia mieszkania podzielona jest tak, że daje jak największą liczbę małych pokoików, umożliwiających każdemu odpoczynek w samotności. Każde mieszkanie bez względu na swe rozmiary ma łazienkę, albo przynajmniej umywalnię z prysz-

nicem wyposażonym w ciepłą i zimną wodę. Kuchnia ma gładkie ściany pozwalające na zachowanie zupełnej czystości. Mieszkania posiadają specjalne tuby do spuszczania śmieci z pięter do zbiornika w piwnicy, gdzie odbywa się palenie śmieci. Dom wyposażony jest w mechaniczną pralnię, z której małe wózki rozwożą bieliznę do suszarni.

Przeobrażenia brudnych przedmieść w miastach szwedzkich na kolonie Słonecznych Domów w kwitnących ogrodach jest zasługą ruchu spółdzielczego.

H. S. B. pragnąc umożliwić mieszkańcom estetyczne urządzenie wnętrz mieszkalnych zorganizowało własne przedsiębiorstwo wyrobu mebli.

Inny odcinek szwedzkiego budownictwa spółdzielczego obejmuje budowę małych domków. Współpracując z H.S.B. towarzystwo Landsbro Lumber dostarcza gotowych małych domków w 14 różnych typach (najpopularniejsze są parterowe „bengalow"). H. S. B. szkicuje plany budowy, wybiera i zakupuje tereny (kupujący zwracają ratami tylko koszty nabycia ziemi, włączając w to ewentualne koszty budowy drogi, doprowadzenia wody itp.), finansuje produkcję domków. Zainstalowanie domku na nabytym terenie należy do nabywcy, przy czym H. S. B. dąży do spółdzielczej, zbiorowej budowy osiedli i sąsiedzkiego udzielania sobie wzajemnej pomocy.

Centrala H. S. B. i oddziały okręgowe dysponują własnymi zakładami wytwórczymi, jak fabryka w Sparreholm, fabryka posadzek w Nassjö, fabryka domków i tartaki w Landsbro, gdzie mieści się również fabryka żaluzji okiennych. Przed samą wojną, gdy wzrosło zapotrzebowanie małych domków i zaczęto je eksportować, H. S. B. uruchomiło jeszcze jedno przedsiębiorstwo spółdzielcze dla tego zadania.

W końcowej części książki autor omawia akcję kulturalno - społeczną, prowadzoną przez spółdzielnie mieszkaniowe. Polega ona na organizowaniu kolonii letnich dla mieszkańców domów spółdzielczych oraz żłobków i świetlic dla dzieci tychże mieszkańców.

Książeczka Ulla Alm mała rozmiarami, daje bogaty, a rzeczowy obraz działalności szwedzkich spółdzielni mieszkaniowych.

Maria Kurcyuszowa

DZIAŁ STATYSTYCZNY

STATYSTYKA RUCHU SPÓŁDZIELCZEGO SPOŻYWCÓW, ZRZESZONEGO W MZS W POWOJENNYM OKRESIE PRZEJŚCIOWYM (1944 — 1946)

I

Międzynarodowy Związek Spółdzielczy w latach 1927—38 opracowywał systematycznie statystykę zrzeszonego ruchu spółdzielczego. Wojna spowodowała przerwę w tej pracy.

Skąpe materiały dotyczące lat wojennych opublikowano w Nr 5 i 6 z 1946 r. „Międzynarodowego Przeglądu Spółdzielczego" (Review of International Co-operation). Obecnie w zeszytach lipcowym i sierpniowym tego miesięcznika z 1948 r. ukazało się zestawienie statystyczne za lata 1944—6, opracowane przez Dr A. Wössner na podstawie materiałów, uzyskanych z kwestionariuszy rozesłanych w 1947 r. przez Sekretariat MZS do członków Związku. Opracowanie to, dotyczące wyłącznie spółdzielczości spożywców (spółdzielnie lokalne i hurtownie), objęło 24 kraje, mianowicie 18 w Europie, 2 w Ameryce Północnej, 1 w Ameryce Południowej i 3 w Azji. Jest ono bardzo niekompletne i zawiera duże luki.

Nie zostały więc uwzględnione z powodu braku pełnych danych: a) Spółdzielcza Federacja w Australii (ostatnie dostępne dane dla Australii pochodzą z lat 1939/41 i nie są już dziś miarodajne wobec szybkiego tempa rozwoju w ostatnich latach. Dane te wykazały 90 spółdzielni spożywców ze 110.600 członkami), b) „Centrosojuz" w Związku Radzieckim (niekompletne dane, które są dostępne, omawiamy dalej).

Dane dla Chin i dla Indii są przybliżone i niekompletne, a dane dla Kanady i dla Węgier odnoszą się do 1943 r. Brak jest również danych za 1944 r. dla Austrii, Czechosłowacji, Holandii (częściowo), Jugosławii i Polski.

Sytuacja w niektórych krajach, objętych statystyką, nasuwa następujące uwagi:

A u s t r i a: Proces zwracania spółdzielniom ich mienia zagrabionego przez hitleryzm nie był jeszcze ukończony w latach objętych powyższą statystyką. Zapisy na członków rozpoczęto dopiero w maju 1947 r. Przed tą datą można było mówić jedynie o członkach „potencjalnych". W 1948 r. spółdzielnie zaopatrują blisko 700.000 osób, dysponując przeszło 1.200 sklepami.

Chiny: Brak danych co do podziału ogólnej liczby istniejących spółdzielni na poszczególne typy. Do orientacyjnej liczby spółdzielni spożywców dochodzimy w następujący sposób: wiadomo jest, że w końcu 1946 r. istniało ogółem 160.222 spółdzielni wszelkich typów z 19.624.559 członkami. Spółdzielnie te reprezentowały około 350.000 jednostek gospodarczych, to znaczy, że każdą spółdzielnię liczy się za tyle jednostek gospodarczych, w ilu odrębnych gałęziach pracuje.

W końcu 1946 r. te jednostki gospodarcze rozkładały się procentowo na poszczególne typy spółdzielni w następujący sposób: kredytowe — 34,1%, rolniczo-wytwórcze — 19,2%, przemysłowe — 6%, rolniczo-handlowe — 21,0%, spożywców — 14,9%, inne — 4,8%. Liczbę spółdzielni spożywców, podaną w tablicy za 1946 r., uzyskano, biorąc 14,9% ogólnej liczny spółdzielni. Co do tego można mieć zastrzeżenia. Należało raczej uwzględnić liczbę jednostek gospodarczych, co dałoby rezultat przeszło dwa razy większy. W każdym razie nawet i przy tych danych — dzięki spółdzielczości chińskiej liczba spółdzielni w 6 krajach pozaeuropejskich przekracza bez mała dwukrotnie liczbę spółdzielni w Europie (bez Związku Radzieckiego). Przewaga ta w 1944 r. była jeszcze większa.

W statystyce brak danych dla ruchu chińskiego o liczbie członków, sklepów, pracowników itd.

W Bułgarii, Czechosłowacji i Jugosławii, podobnie jak w Polsce, ruch spółdzielczy uległ uporządkowaniu organizacyjnemu według gałęzi i skoordynowaniu w organizacji naczelnej, w której wszystkie związki branżowe są reprezentowane.

Holandia: Po raz ostatni w 1946 r. figurują oddzielne dane o spółdzielniach, zrzeszonych w neutralnym Związku „Centrale Bond van Nederlandse Verbruikscooperaties". W 1947 r. trzy Związki (neutralny, katolicki i chrześcijański) połączyły się ze sobą, tworząc Związek: „Centrale der Nederlandse Verbruikscooperaties", który przejął również funkcję hurtowni „Haka".

Indie: Oficjalna statystyka daje bardzo niedokładny obraz ruchu. Dzieli ona spółdzielnie tylko na dwie grupy: rolnicze i nierolnicze. Ostatnie dostępne dane odnoszą się do 1944/5 r., kiedy podział kraju na Indie i Pakistan nie był jeszcze przeprowadzony. Co się tyczy spółdzielni spożywców znane są dane tylko dla prowincji Bombay i Madras. Pierwsze miejsce pod względem rozwoju spółdzielczości spożywców zajmuje prowincja Madras, w stolicy której spółdzielczy rozdział dóbr odegrał w czasie wojny poważną rolę.

Rumunia: Cały ruch spółdzielczy od 1938 r. zjednoczony jest w organizacji „Institutul National al Cooperatiei" — Krajowy Instytut Spółdzielczy.

Węgry: Brak danych za lata 1944—6. Podajemy dane z 1943 r. Członkiem MZS była dotychczas „Hangya", do której obok spółdzielni rolniczych, należały też spółdzielnie spożywców. Obecnie cały ruch podlega reorganizacji, zmierzającej do unifikacji.

Włochy: Ruch włoski powrócił do MZS po przymusowej przerwie, trwającej około 20 lat. Obecnie jest w nim reprezentowany przez dwie

organizacje centralne: dawną „Lega Nazionale delle Cooperative“ oraz przez Centralę odłamu chrześcijańsko-demokratycznego: „Confederazione Cooperativa Italiana“. Ta ostatnia zrzeszała w maju 1948 r. — 7.852 spółdzielni wszelkich typów z 1.372.843 członkami.

Z w i ą z e k R a d z i e c k i: W chwili zbierania kwestionariuszy MZS nie były dostępne dane statystyczne dla całego obszaru kraju. Dr A. Wössner ograniczyła się w omawianym artykule do następujących uwag: najdonioślejszym wydarzeniem spółdzielczym w tym okresie był Dekret Rady Ministrów z 9.XI.46 r., zezwalający wiejskiej spółdzielczości na otwieranie sklepów spożywców w miastach, gdzie dotychczas aparat sklepów państwowych dokonywał wyłącznie rozdziału towarów. Liczbę wiejskich spółdzielni szacowano w 1946 r. na 28 tysięcy z 36 milionami członków i 850 tys. pracowników. Obrót detaliczny wyniósł 34,3 miliardów rubli w 1945 r., a 46 miliardów w 1946 r.

Na III Kongresie Centrosojuzu, który odbył się 21 maja w Moskwie, liczbę wiejskich spółdzielni w 1947 r. podano na 28 tys. z 32 milionami członków i 170 tys. sklepów. Stwierdzono, że na 1.I.1948 r. w miastach było czynnych około 10 tys. sklepów spółdzielczych oraz 6 tysięcy jadłodajni różnego rodzaju.

Dane za 1946 r. wprowadzamy do ogólnego zestawienia w oddzielnej rubryce.

L i c z b a s p ó ł d z i e l n i. (Tabl. I). W okresie 1944—46 r. liczba spółdzielni spożywców, zrzeszonych w MZS, znacznie wzrosła. Złożyły się na to dwie przyczyny: 1) rozwój, niejednokrotnie żywiołowy, spółdzielczości w poszczególnych krajach, 2) wznowienie członkostwa Włoch z 4 tys. bez mała spółdzielni.

Wśród krajów europejskich duży przyrost procentowy wykazuje Norwegia (37,7). Tłumaczy się to tym, że w czasie okupacji zorganizowano paręset spółdzielni, które czekały na koniec wojny z rozpoczęciem swej działalności handlowej. W 1947 r. przyrost ten wyniósł już tylko 8,0%. Polska, Jugosławia, Bułgaria w przeciągu jednego roku wykazują przyrosty: 30,0, 22,3 i 21,8%.

Wśród krajów pozaeuropejskich pierwsze miejsce przypada Związkowi Regionalnemu w Madras—140,2%, następnie Palestyna—51,5%, St. Zjednoczone — 39,2%.

W liczbach absolutnych największy przyrost spółdzielni wykazują Chiny — 1.554, następnie St. Zjednoczone — 1.274, Polska — 1.151 w ciągu jednego roku.

Nieznaczne zmniejszenie liczby spółdzielni na skutek przesunięć terytorialnych lub łączenia się ze sobą spółdzielni wykazują: Czechosłowacja, oba Związki fińskie, W. Brytania i Holandia.

Liczba spółdzielni spożywców w MZS w 1946 r. wynosiła zatem około 74 tysięcy, z czego w Europie (bez Zw. Radzieckiego) — 17,3 tys., w Związku Radzieckim—26,0 tys., w krajach pozaeuropejskich—30,8 tys.

C z ł o n k o w i e. (Tabl. I). Godnym uwagi jest fakt, że wszystkie organizacje, należące do MZS z wyjątkiem Federacji Spółdzielni Francus-

kich, wykazują przyrost członków. Pod tym względem wśród krajów europejskich wysuwa się na pierwsze miejsce Bułgaria (141,8%), a wśród krajów pozaeuropejskich Związek Regionalny Madras (51,6%) i Palestyna (41,0%). Na ogół przyrost członków w krajach pozaeuropejskich jest znacznie większy, niż w krajach europejskich, wziętych jako całość.

Sytuacja we Francji pod względem członków jest niejasna. Ubytek o przeszło milion nastąpił w latach 1944—5. Rok 1946 wykazuje już lekki wzrost, lecz liczba członków jest obliczona na podstawie rejestracji na przydziały żywnościowe, podlegające racjonowaniu. Spółdzielnie spożywców w Europie miały w 1946 r. łącznie z górą 21,6 [1]) milionów członków; kraje pozaeuropejskie (z wyłączeniem Chin, dla których liczba członków nie jest znana) 2,4 mil., czyli razem z 32 — 36 mil. członków spółdzielni wiejskich w Związku Radzieckim, 5 6 — 6 0 m i l i o n ó w c z ł o n k ó w — r o d z i n b y ł o z r z e s z o n y c h w MZS w 1946 r.

L i c z b a s k l e p ó w. (Tabl. II). W W. Brytanii cenzus sklepów spółdzielczych przeprowadzany jest co parę lat. W okresie 1938—46 nie był robiony.

Cenzus z 1946 r. wykazał 25 tys. Liczba ta przewyższa znacznie jakikolwiek inny kraj z wyjątkiem liczby sklepów spółdzielni wiejskich w Związku Radzieckim, wynoszącej około 172 tys.

Liczba sklepów spółdzielczych w Europie (bez Zw. Radzieckiego), wyłączając W. Brytanię, wzrosła w ciągu 2 lat 1944—46 o 4.511 jednostki. Niemal połowa przypada na Francję, która powiększyła swój stan posiadania o 45,1%. Największy przyrost procentowy wykazuje Bułgaria — 102,2% w ciągu jednego roku.

Z krajów pozaeuropejskich rozporządzamy danymi tylko dla 3 krajów. Pod względem przyrostu procentowego przoduje znów Palestyna — 42,8%, pod względem zaś przyrostu absolutnego St. Zjednoczone (594).

Liczba sklepów spółdzielczych na świecie należących do organizacji zrzeszonych w MZS wynosiła zatem w 1946 r.—w krajach europejskich— 68,8 tys., w krajach pozaeuropejskich — 6,3 tys., w Zw. Radzieckim — 172,0 tys. — razem 247,1 tysięcy.

L i c z b a p r a c o w n i k ó w. (Tabl. II). We wszystkich organizacjach bez wyjątku wzrosła zarówno ogólna liczba pracowników jak i pracowników zatrudnionych w działach wytwórczych spółdzielni. Przy czym wszędzie (z wyjątkiem Bułgarii), liczba tych ostatnich wzrosła szybciej, niż liczba ogólna. Świadczy to o tym, że po sztucznym zahamowaniu rozwoju produkcji spółdzielni w czasie wojny, rozwija się ona obecnie szybciej, niż działalność handlowa spółdzielni.

Uwzględniając kraje, które nie podały danych za 1946 r., otrzymujemy w 1946 r. dla Europy (bez Zw. Radzieckiego) 429 tys. pracowników za-

[1]) Liczba ta różni się od podanej w tabl. II liczby członków za 1946 r. wskutek tego, że została uwzględniona liczba członków Austrii i Węgier z 1944 r.

trudnionych w spółdzielniach, z których 52 tys. przypada na dział produkcji.

Obroty i własna produkcja spółdzielni. (Tabl. III i IV). Obroty i własna produkcja organizacji spółdzielczych zarówno detalicznych jak i hurtowych muszą być rozpatrywane na tle odnośnych indeksów cen. W wielu krajach bowiem pod wpływem inflacji nastąpił silny wzrost poziomu cen, który prowadził do dewaluacji i reform walutowych. Tak np. marka fińska poddana została trzykrotnej dewaluacji w 1945 r., włoska lira czterokrotnej do końca 1947 r.; Węgry wprowadziły w 1946 r. nową walutę w miejsce starego penga, Czechosłowacja zaprowadziła reformę walutową na mocy dekretu w listopadzie 1945 r., skutkiem czego obroty z 1946 r. nie mogą być porównywane bezpośrednio z obrotami w latach przed reformą. W Polsce reforma walutowa przeprowadzona niezadługo po jej wyzwoleniu spowodowała całkiem nową strukturę cen o poziomie przewyższającym ca 80 razy poziom przedwojenny. W Chinach niezmiernie gwałtowna inflacja i wielokrotnie powtarzana dewaluacja wprowadziły zamęt do wszelkich statystyk monetarnych. Z tego względu podajemy w tabl. III indeksy: kosztów utrzymania, cen detalicznych żywności oraz indeks cen hurtowych.

Kraje uwzględnione w powyższym opracowaniu pod względem ruchu poziomu cen w latach 1944—6 mogą być z grubsza podzielone na 3 grupy:

1. Kraje o słabym wzroście poziomu cen lub lekkim spadku: Dania, W. Brytania, Szwecja, Szwajcaria, a także Indie w 1944/5 r.

2. Kraje o stosunkowo umiarkowanym wzroście poziomu cen: Austria, Argentyna, Kanada, Polska, Palestyna, St. Zjednoczone. Wzrost cen artykułów żywnościowych wynosił minimum 8,1% w Islandii, maksimum — 38,8% w Argentynie.

3. Kraje o silnym wzroście indeksu cen: Bułgaria, Chiny, Czechosłowacja, Finlandia, Francja i Rumunia. Wzrost cen artykułów żywnościowych wyniósł minimum 72% w Bułgarii, a maksimum przeszło 4.500% w Rumunii, (dla której brak danych o obrotach).

Kraje pierwszej grupy wykazują realny wzrost obrotów, z wyjątkiem Danii w 1945 r. (skutki okupacji).

Wszystkie kraje zarówno drugiej, jak i trzeciej grupy wykazują szybszy wzrost obrotu, niż wzrost cen.

Z tego obrazu statystycznego wyciągnąć można przeto ogólną konkluzję, że pod względem obrotów spółdzielni lokalnych, ruch spółdzielczy we wszystkich krajach wykazuje rozwój wstrzymany lub hamowany w czasie wojny.

Co się tyczy własnej produkcji spółdzielni lokalnych (tabl. IV), o której danych dostarczyło tylko 8 krajów, to nie można wyciągnąć analogicznego jednolitego wniosku. Na ogół można stwierdzić, że z wyjątkiem Czechosłowacji i Palestyny produkcja spółdzielni lokalnych nie dotrzymywała kroku wzrostowi obrotów.

II

W opracowaniu poniższym uwzględnione zostały hurtownie następujących krajów, które odpowiedziały na kwestionariusz MZS.

E u r o p a: Austria, Belgia, Bułgaria, Czechosłowacja, Dania (2 organizacje), Finlandia (2 organizacje), Francja, Holandia, Norwegia, Polska, Szwajcaria (2 organizacje), Szwecja, W. Brytania (2 organizacje), Węgry i Włochy. A m e r y k a: St. Zjednoczone, Kanada i Argentyna. A z j a: Palestyna, Chiny i Indie (21 okręgowych hurtowni prowincji Madras).

P r a c o w n i c y. O ile za miernik rozwoju organizacji spółdzielczych przyjąć liczbę zatrudnionych pracowników, to należy stwierdzić, że rozwój hurtowni w okresie 1944/46 r. był o wiele szybszy, niż rozwój spółdzielni lokalnych. Dotyczy to przede wszystkim pracowników handlowych (ogół pracowników mniej pracownicy w produkcji). W 1945/46 r. liczba ich powiększyła się o 19.340, czyli o 46%. Pod tym względem hurtownia „Społem" przoduje wybitnie (83%).

Do niedawna lwią część pracowników zatrudniały obie hurtownie brytyjskie, w 1944 r. 71,9% ogółu. Obecnie, aczkolwiek hurtownie brytyjskie utrzymują przodujące miejsce pod względem liczby pracowników, zatrudnionych w produkcji — to pod względem pracowników handlowych zostały wyprzedzone przez hurtownię „Społem". Ta ostatnia zatrudniała w 1946 r. znacznie więcej pracowników handlowych, niż obie hurtownie brytyjskie łącznie, dzięki pozycji, jaką zajął ruch spółdzielczy w nowej strukturze gospodarczej Polski. Organ MZS podkreśla ten fakt i zwraca uwagę, że w 1946 r. obie hurtownie brytyjskie łącznie z hurtownią „Społem" zatrudniały 77,7% ogółu pracowników hurtowych (81,4% pracowników handlowych, a 79,2% produkcyjnych).

W czasie wojny liczba pracowników spółdzielczych zajętych w dziale produkcji malała. W latach objętych niniejszym przeglądem ujawnia się już wzrost, ale powolniejszy, niż dla pracowników handlowych.[1]) Dla hurtowni w 1945 r. wyniósł on 7,5% (dla hurtowni „Społem" 23,1%).

W 1946 r. liczba pracowników zatrudnionych w produkcji wynosiła 52,3% ogółu pracowników hurtowni. Hurtownia Angielska (78,0%), Szwedzka (78,9%), Finlandzka SOK (73,0%) i Finlandzka OTK (65,5%) wyróżniały się pod tym względem.

Co się tyczy hurtowni w krajach pozaeuropejskich, to dane są niezmiernie skąpe. Ze St. Zjednoczonych odpowiedziała tylko hurtownia C.C.A. w Kansas City, która w 1946 r. stwierdza spadek liczby pracowników.

---

[1]) Byłoby jednak niesłuszne wyciągać z tego wniosek, że działalność produkcyjna hurtowni rozwijała się w tym czasie powolniej, niż ich działalność handlowa. Porównanie obrotów tych dwóch działów, które podajemy na końcu artykułu, wykazuje, że w większości wypadków rzecz ma się odwrotnie. Ten pozorny paradoks, na który Dr Wössner nie zwróciła uwagi, tłumaczy się zapewne szybszą racjonalizacją techniki produkcji, niż rozdziału.

Jest to spadek chwilowy, spowodowany zmniejszeniem dostaw niektórych produktów naftowych rządowi po ukończeniu wojny. Młoda hurtownia argentyńska, która rozpoczęła swą działalność w 1939 r. z jednym pracownikiem, w 1946 r. zatrudniała już 9 pracowników.

Obroty i produkcja. (Tabl. VI). Z powodu inflacji w większej części krajów, ocena obrotów hurtowni natrafia na te same trudności, co i obrotów spółdzielni lokalnych i wymagałaby szczegółowej analizy w porównaniu z indeksem cen hurtowych (tabl. III). Pobieżny rzut oka ujawnia spadek obrotów w 1945 r. hurtowni: obu duńskich, holenderskiej, islandzkiej i angielskiej. Spadek ten został wyrównany z nadmiarem w 1946 r. Dla Belgii brak indeksu cen. Nominalny wzrost obrotów hurtowni wyniósł 92,6% w 1945 r. i 58,8% w 1946 r. Należy zauważyć, że spadek obrotów angielskiej hurtowni C.W.S. w 1945 r. o 0,04% jest tylko pozorny — spowodowany zwyczajem, przyjętym w sprawozdaniach C.W.S. liczenia w roku sprawozdawczym 52 albo 53 pełnych tygodni. Na rok 1945 przypadło 52 tygodnie. Jednak przeciętny obrót tygodniowy w 1945 r. przewyższa takiż z 1944 r. o 1,5%. Nie mniej jednak C.W.S. podkreśla, że rok 1945 był wyjątkowo trudny i nie może być porównany z żadnym innym okresem dziejów C.W.S. Zwycięstwo aliantów przyniosło problem racjonowania żywności w o wiele większym stopniu, niż w czasie wojny. Przy czym parokrotnie redukowano rozmiary przydziałów. Przestawienie produkcji wytwórni C.W.S. z wojennej na pokojową nie było łatwe.

W 1946 r. wzrost obrotów wyniósł 12,6% przy 3,2% wzrostu indeksu drożyźnianego, ale ten wzrost zawdzięcza się w większym stopniu działom nie-żywnościowym.

Hurtownia czechosłowacka V. D. P. podkreśla trudności, jakie miały w 1946 r. spółdzielnie lokalne, które na skutek łączenia stały się wielkimi spółdzielniami okręgowymi, przejęły część funkcji hurtowni w zakresie zakupów. Wskutek tego hurtownia zamierza rozwijać się głównie w kierunku produkcji i handlu zagranicznego.

W Ameryce Północnej sprawa spółdzielczych zakupów hurtowych przedstawia się w sposób następujący: istnieje 22 hurtownie regionalne, z których pięć znajduje się w Kanadzie. Ponadto istnieje zalążek hurtowni krajowej „National Cooperatives, Inc." w Chicago, do której należą wszystkie hurtownie regionalne. Centrala prowadzi parę wytwórni (młyn, artykuły chemiczne itp.) oraz ułatwia swym członkom zakupy. Na razie obroty jej są bardzo skromne w porównaniu do łącznych obrotów hurtowni regionalnych, ale stale rosną w szybkim tempie: w 1944 r. wyniosły 4 mil. dolarów, a w 1946 r. — 16 mil. dolarów.

Chińska „National Co-operative Wholesale and Marketing Agency" (N.C.W.M.A.) powstała z inicjatywy Ministra Spraw Społecznych w 1940 r. i na razie jemu podlega. Siedziba Centrali, początkowo w Chanking, została przeniesiona do Nanking, a od 1.I.1947 r. do Shanghaju. Według 5-cio letniego planu spółdzielczego ma powstać w Chinach Krajowa Federacja Spółdzielcza, która ma przejąć prowadzenie hurtowni.

Wyjaśnień wymagają dane, dotyczące 21 okręgowych spółdzielczych składów hurtowych prowincji Madras, którym w czasie wojny i w okresie bezpośrednio po wojnie rząd powierzył quasi-monopol rozdziału artykułów racjonowanych. Obecnie aktualną jest sprawa sfederowania tych składów w hurtownię prowincjonalną. Brak jest danych o obrocie tych składów za 1946 r., wiadomo natomiast, że obrót w kwietniu 1947 r. wyniósł 14,9 mil. rupii, z czego tylko 36,9% poszło na zaopatrywanie spółdzielni, reszta zaś na dostawy instytucjom użyteczności publicznej (szpitale, szkoły itp.), a także sprzedaż kupcom prywatnym. Również i w spółdzielniach większa część obrotów pochodzi ze sprzedaży niecłonkom. Ustawa o Spółdzielniach w Madras zakazuje wprawdzie sprzedaży niecłonkom, ale postanowienie to zostało zawieszone na czas trwania wojny.

Produkcja hurtowni, która w wielu krajach w czasie wojny skurczyła się, w stosunkowo szybkim tempie powraca do stanu progresywnego rozwoju mimo trudności, spowodowanych brakiem surowców, robotników itp.

W większości krajów procentowy wzrost produkcji przewyższył takiż wzrost obrotów hurtowni.

Uwidocznia to następujące zestawienie, obliczone na podstawie danych tabl. VI.

Wartość produkcji w stosunku do obrotu wynosiła (w %%)

	1944 r.	1946 r.
Belgia	25.9	14.1
Czechosłowacja	—	21.5
Dania F. D. B.	27.1	29.7
Finlandia O. T. K.	15.6	18.6
„ S. O. K.	23.5	22.9
Holandia „Haka"	36.0	37.3
Islandia	10.0	7.9
Norwegia	30.4	34.9
Polska	—	3.3
Szwajcaria V. S. K.	—	10.8
„ V. O. L. G.	—	0.3
Szwecja	50.6	54.8
W. Brytania C. W. S.	29.3	28.4
„ S. C. W. S.	32.2	34.4
U. S. A. Kansas City	60.0	50.7
Palestyna	—	50.0

M. O.

Tablica I. Liczba spółdzielni i członków

L.	Kraj	Nazwa organizacji	Liczba spółdzielni 1944	Liczba spółdzielni 1946	Liczba spółdzielni wzrost 1944-6 %	Liczba członków w tysiącach 1944	Liczba członków w tysiącach 1946	Liczba członków w tysiącach wzrost 1944-6 %
	Europa							
1	Austria	Konsumverband	22 *)	27	22.7	250 *)	—	—
2	Belgia	Société Général Coopérative	40	40	0	311.3	327.6	5.2
3	Bułgaria	Centralny Związek „Napred"	87	106 *)	21.8	103.7	250.8 *)	141.8
4	Czechosłowacja	Ustredni Rada Druzstew	67 *)	65	— 3.0	608.8 *)	725.8	19.2
5	Dania	Związek F. D. B.	1944	1957	0.7	435.4	436.0	0.1
	"	„ Faeiiesforbund	46	50	4.0	93.7	97.8	4.5
6	Finlandia	„ K. K.	126	121	— 5.0	342.1	425.2	24.3
	"	„ Y. O. L.	419	370	— 11.7	408.5	416.3	1.9
7	Francja	Federacja S ółdz. Spożyw. (F.N. C. C.)	898	1026	14.3	3010.0	2008.8	— 30.3
8	Holandia	Hurtownia „Haka"	295	288	— 2.4	267.3	278.0	4.0
	"	Związek „Centrale Bond"	132 *)	131	— 0.8	193.6 *)	211.1	7.4
9	Islandia	Samband Isl. Saminnufilaga (S. I. S.)	50	53	6.0	22.4	26.7	18.9
10	Jugosławia	Glavni Zadruzna Savez	434 *)	592	22.3	443.8 *)	520.9	17.4
11	Norwegia	Związek N. K. L.	727	1001	37.7	206.2	239.9	16.3
12	Polska	„ „Społem"	3843 *)	4994	30.0	—	1425.0	—
13	Rumunia	Spółdzielczy Instytut Krajowy	293 *)	295	0.7	349.6 *)	448.0	28.4
14	Szwajcaria	Związek V. S. K.	534	537	0.6	473.5	489.2	3.3
	"	„ V. O. L. G.	331	341	3.0	25.7	27.2	5.5

15	Szwecja	Związek K. F.	702	705	0.4	808 9	851.6	5.3
16	W Brytania	Brytyjska Unia Spółdzielcza	1012	1004	— 0.8	9225.2	9730.1	5.5
17	Węgry	Hangya	1990	—	—	946.6	—	—
18	Włochy	Lega Nazionale delle Cooperativa	—	3865	—	—	1758 8	
	"	Confederazione Cooperativa Italiana	—	—	—	—	—	
	Ogółem Europa (bez Związku Radzieckiego)		14042	17568		18529 3	20694 8	
1	Argentyna	Federacja Spółdz. Spoż. (F. A. C. C.)	69	91	31.9	84.3	117 4	39.3
2	Kanada	Unia Spółdzielcza	269	—	—	219.7	—	—
3	St. Zjedn.	Zrzeszenia Regionalne	3248	4522	39 2	1166.7	1517.0	30.0
4	Palestyna	Związek „Hevrat Ovdim"	132	200	51.5	78.0	110.0	41.0
5	Chiny	Liga Spółdzielcza	22319	23873	7 0	—	—	—
6	Indie	Związek Prowincji Madras	692	1662	140.2	343 0	520 0	57.6
	"	" " Bombay	410	456	11 2	118.7	125 8	6.0
	Ogółem Ameryka i Azja		27139	30804	13.2	2010.4	2390.2	18 5
	Związek Radziecki			26000			32000	

*) Rok 1945.

Tablica II. Liczba sklepów i pracowników

L.	Kraj	Nazwa organizacji	Liczba sklepów 1944	Liczba sklepów 1946	Przyrost 1944-6 %	Liczba pracowników 1944 ogółem	Liczba pracowników 1944 w produk.	Liczba pracowników 1946 ogółem	Liczba pracowników 1946 w prod.	Przyrost 1944/6 w % ogółem	Przyrost 1944/6 w % w prod.
	Europa										
1	Austria	Konsumverband	1138 *)	1206	6.0	4771 *)	68 *)	4980	77	4.4	13.2
2	Belgia	Société Générale Coopér.	1018	1052	3.3	4561	1784	5562	2447	21.9	37.2
3	Bułgaria	Związek „Napred"	401	811 *)	102.2	1237	72	2317	103	87.3	43.1
4	Czechosl.	U. R. D.	4672 *)	5151	10.3	16336	1226	18347	1385	12.3	13.0
5	Dania	Związek F. D. B.	—	—	—	6456	—	6582	—	2.0	—
	"	" Faellesforbund	—	—	—	1381	—	1454	—	5.3	—
6	Finlandia	" K. K.	2811	2081	9.6	16161	2103	17676	3292	9.4	56.5
	"	" Y. O. L.	3212	3219	0.2	13784	676	14444	725	4.8	7.2
7	Francja	F. N. C. C.	4810	6979	45.1	8065	—	18342	—	127.4	—
8	Holandia	Haka	1000	1100	10.0	—	—	—	—	—	—
9	Islandia	S. I. S.	139 *)	157	12.9	1002	392	1171	482	16.9	23.0
10	Norwegia	Związek N. K. L.	1001	1234	23.2	4025	—	5131	626	27.5	—
11	Polska	" „Społem"	—	9798	—	—	—	39864	—	—	—
12	Szwajcaria	" V. S. K.	2527	2612	3.4	10243	—	11212	—	9.5	—
	"	" V. O. L. G.	466	477	2.4	1224 *)	493 *)	1250	500	2.1	1.4
13	Szwecja	" K. F.	6166	6793	10.1	26261	2887	31095	3416	18.4	19.4
14	W. Brytania	Br. Unia Spółdzielcza	—	25094	—	236067	34285	249860	39446	5.8	15.1
15	Węgry	Hangya	4217 **)	—	—	—	—	—	—	—	—
	Ogółem Europa (bez Zw. Radzieck.)		33578	68764		351574	43986	429287	52529		
	Ameryka i Azja										
1	Argentyna	F. A. C. C.	145	192	32.4	1396 *)	—	1810	—	29.7	—
2	St. Zjedn.	Zrzeszenia Regionalne	5225	5819	11.4	—	—	—	—	—	—
3	Palestyna	„Hevrat Ovdim"	175 *)	250	42.8	651 *)	—	978	—	50.2	—
	Ogółem Ameryka i Azja		5545	6261		2047	—	2788		—	

*) rok 1945.
**) rok 1943.

Tablica III. Indeksy drożyźniane (1937 = 100)

	Koszty utrzymania		Ceny detaliczne żywności		Ceny hurtowe	
1. Argentyna		%		%		%
1944	113	—	116	—	188	—
1945	135	+ 19.5	133	+ 14.7	193	+ 2.7
1946	159	+ 17.8	161	+ 21.6	208	+ 7.8
1944-46	+ 46	+ 40.7	+ 45	+ 38.8	+ 20	+ 10.6
2. Austria		%		%		%
1944	100	—	99	—	—	—
1945	100	—	100	+ 1.1	—	—
1946	126	+ 26.0	127	+ 27.0	—	—
1944-46	+ 26	+ 26.0	+ 28	+ 28.3	—	—
3. Bułgaria		%		%		%
1944	359	—	464	—	359	—
1945	540	+ 50.4	703	+ 51.5	573	+ 59.6
1946	607	+ 12.4	798	+ 13.5	652	+ 13.8
1944-46	+ 248	+ 69.1	+ 334	+ 71.9	+ 293	+ 81.6
4. Chiny (Chungking)		%		%		%
1944	38554	—	41696	—	41927	—
1945	141821	+ 267.9	134042	+ 221.5	158362	+ 277.7
1946	255041	+ 79.8	247682	+ 84.8	367406	+ 132.0
1944-46	+ 215487	+ 544.8	+ 205986	+ 494.0	+ 325479	+ 776.3
Czechosłowacja		%		%		%
1944	178	—	155	—	153	—
1945	187	+ 5.1	160	— 3.2	170	+ 11.1
1946	341	+ 82.4	342	+ 113.8	297	+ 74.7
1944-46	+ 163	+ 91.6	+ 187	+ 120.6	+ 144	+ 94.1
6. Dania		%		%		%
1944	160	—	162	—	182	—
1945	162	+ 1.3	163	+ 0.6	179	— 1.6
1946	161	— 0.6	163	—	176	— 1.7
1944-46	+ 1	+ 0.6	+ 1	+ 0.6	— 6	— 3.3
7 Finlandia		%		%		%
1944	209	—	200	—	250	—
1945	292	+ 39.7	312	+ 56.0	359	+ 43.6
1946	467	+ 59.9	491	+ 57.4	562	+ 56.5
1944-46	+ 258	+ 123.4	+ 291	+ 145.5	+ 312	+ 124.8

	Koszty utrzymania		Ceny detaliczne żywności		Ceny hurtowe	
8. Francja				%		%
1944	—	—	338	—	265	—
1945	—	—	465	37.6	375	41.5
1946	—	—	830	78.5	648	72.8
1944-46	—	—	+ 492	145.6	+ 383	+ 144.5
9. Holandia		%		%		%
1944	153	—	166	—	151	—
1945	176	15.0	170	+ 2.4	167	+ 10.6
1946	193	+ 9.6	196	+ 15.3	232	+ 38.9
1944-46	+ 40	+ 26.1	+ 30	+ 18.1	+ 81	+ 53.6
10. Indie (Bombaj)	%		%			%
1944	224	—	231	—	227	—
1945	222	— 0.9	238	+ 3.0	231	+ 1.8
1946	244	+ 9.9	278	+ 16 8	252	+ 9.1
1944-46	+ 20	+ 8.9	+ 47	+ 20.3	+ 25	+ 11.0
11. Islandia		%		%		
1944	268	—	334	—	—	—
1945	277	+ 3.4	342	+ 2.4	—	—
1946	293	+ 5.8	361	+ 5.6	—	—
1944-46	+ 25	+ 9.3	+ 27	+ 8.1	—	—
12. Kanada		%		%		
1944	117	—	127	—	121	%
1945	118	+ 0.9	129	+ 1.6	122	+ 0.8
1946	122	+ 3.4	136	+ 5.4	128	+ 4 9
1944-46	+ 5	+ 4.3	+ 9	+ 7.1	+ 7	+ 5.8
13. Norwegia		%		%		%
1944	157	—	161	—	174	—
1945	160	+ 1.9	163	+ 1.2	174	—
1946	164	+ 2.5	163	—	166	— 4.6
1944-46	+ 7	+ 4.5	+ 2	+ 1.2	— 8	— 4.6
14. Palestyna		%		%		%
1944	237	—	285	—	298	—
1945	253	+ 6 8	313	+ 9 8	298	—
1946	257	+ 5.5	334	+ 6.7	310	+ 4.0
1944-46	+ 30	+ 12.7	+ 49	+ 17.2	+ 12	+ 4.0

	Koszty utrzymania		Ceny detaliczne żywności		Ceny hurtowe	
15. Polska		%				
1944	—	—	—	—	—	—
1945	8756	—	11371	—	—	—
1946	10855	+ 24.0	12773	+ 12.3	—	—
1944-46	+ 2099	+ 24.0	+ 1.402	+ 12.3	—	—
16. Rumunia		%		%		
1944	651	—	875	—	—	—
1945	3852	+ 91.7	6418	+ 633.5	—	—
1946	23700	+ 515.3	41729	+ 550.2	—	—
1944-46	+ 23049	+ 3540.1	+ 40854	+ 4669.0	—	—
17. St. Zjednoczone		%		%		%
1944	122	—	129	—	121	—
1945	125	+ 2.5	132	+ 2.3	123	+ 1.7
1946	136	+ 8.8	152	+ 15.2	140	+ 13.8
1944-46	+ 14	+ 11.5	+ 23	+ 17.8	+ 19	+ 15.7
18. Szwajcaria		%		%		%
1944	152	—	166	—	200	—
1945	153	+ 0.7	166	—	198	— 1.0
1946	152	— 0.7	162	— 2.4	193	— 2.5
1944-46	—	—	— 4	— 2.4	— 7	— 3.5
19. Szwecja		%		%		%
1944	149		149	—	172	—
1945	150	+ 0.7	147	— 1.3	170	— 1.2
1946	150	—	148	+ 0.7	163	— 4.1
1944-46	+ 1	+ 0.7	— 1	— 0.7	— 9	— 5.3
20. W. Brytania		%		%		%
1944	130	—	121	—	153	—
1945	132	+ 1.5	122	+ 0.8	156	+ 2.0
1946	132	—	122	—	161	+ 3.2
1944-46	+ 2	+ 1.5	+ 1	+ 0.8	— 8.0	+ 5.2

Tablica IV. Obroty i produkcja spółdzielni spożywców
w milionach waluty krajowej

L.	Kraj	Organizacja	Waluta	Obroty 1944	Obroty 1945	Obroty 1946	Przyrost 1944/6 w %	Produkcja 1944	Produkcja 1945	Produkcja 1946	Przyrost 1944/6 w %
	Europa										
1	Austria	Konsumverband	Szyling	—	79.7	143.6	+ 80.1	—	11.2	12.6	+ 13.8
2	Belgia	S.G.C.	Frank b.	574.2	941.5	1526.2	+ 165 8	—	—	—	—
3	Bulgaria	Związek „Napred"	Lewa	3633.8	5903.3	—	+ 62.5	—	—	—	—
4	Czechosłowacja	U.R.D.	Kr. cz.	—	2065 9	6596 4	+ 219.3	—	153.8	546.0	+ 255.0
5	Dania	F.D.B.	Kr. d.	421.5	400.4	477.0	+ 13.2	—	—	—	—
	„	Kooperative Faellesfor.	„	61.4	60.1	72.3	+ 17 9	—	—	—	—
6	Finlandia	Związek K.K.	Marka f.	4352 6	7090.7	12630.4	+ 190.2	646.0	953 8	1502 9	+ 132.6
	„	„ Y.O.L.	„ „	5849.0[1])	9 85.3[1])	16872.3[1])	+ 188 5	141.0	189.7	302.1	+ 114.3
7	Francja	F.N.C.C.	Frank	3101.0	6281.1	15975.0	+ 350.7	8.9	—	—	—
8	Holandia	Haka	Floreny	—	—	75 0	—	—	—	25.0	—
	„	Central Bond	„	—	—	25.0	—	—	—	—	—
9	Islandia	S.I.S.	Kr.	133.4[2])	134.9[2])	195.4[2])	+ 46.5	—	—	—	—
10	Norwegia	N.K L.	Kr.	185.6	211.8	313.7	+ 69 0	—	12.1	20.3	+ 67.1
11	Polska	Związek „Społem"	Złote	—	4912.0	40424.0	+ 722.9	—	—	—	—
12	Szwajcaria	„ V.S.K.	Fr. szw.	453.7	470.7	533 8	+ 17.7	—	—	—	—
	„	„ V.O.L.G.	„ „	81.1[3])	95.2[3])	109 6[3])	+ 35.2	4.1	4.4	—	+ 7.5
13	Szwecja	K F.	Kr.	891.2	977.6	1134.0	+ 27.2	97.4	96.8	113.9	+ 16.5
14	W. Brytania	Unia Spółdzielcza	Ł	352.3	361.1	402.5	+ 14.2	—	—	—	—
	Związek Radziecki	Spółdz. „Centrosojuzu"	Ruble	—	—	46.0	—	—	—	—	—
	Ameryka i Azja										
1	Argentyna	F.A.C.C.	Pesos	32.2	40 5	47.7	+ 48 1	—	—	—	—
2	St. Zjednoczone	Zrzeszenia regionalne	Dolary	—	542.0	698 5	+ 28 9	—	—	—	—
3	Palestyna	„Hevrat Ovdim"	Funt Pal.	—	3.9	5.1	+ 30.1	—	0.1	0.2	+ 100.0
4	Indie	Zw. Prowincji Madras	Rupie	83.2	117.7	—	+ 41 5	—	—	—	—
	„	„ „ Bombay	„	27.4	52.2	—	+ 90.5	—	—	—	—

[1]) w tym zakupy produktów od członków wyniosły: 1.417 0 2.174 5 3.638 0
[2]) „ „ „ „ „ „ 48.1 59 2 75.6
[3]) „ „ „ „ „ „ 25.2 32.2 41.3

Tablica V. Pracownicy hurtowni

L.	Kraj	Organizacja	Liczba pracowników 1944 Ogółem	1944 produk.	1945 Ogółem	1945 produk.	1946 Ogółem	1946 produk.	Przyrost w % 1944-46 Ogółem	Przyrost w % 1944-46 produk.
	Europa									
1	Austria	GöC	—	—	496	—	501	—	1.0	—
2	Belgia	S.G.C.	158	101	226	165	260	164	64.6	62.4
3	Bułgaria	Zw. „Napred"*)	1237	72	—	—	—	—	—	—
4	Czechosłowacja	V.D.P.	—	—	—	—	1448	—	—	—
5	Dania	F.D.B.	3764	—	3758	—	4071	—	8.2	—
	"	Ringköbing	12	—	12	—	14	—	16.7	—
6	Finlandia	O.T.K.	1479	995	1494	1002	1714	1123	15.9	12.9
	"	S.O.K.	2915	2154	3034	2563	2997	2207	2.8	2.5
7	Francja	S.G.C.C.	809	374	921	384	1061	472	31.1	26.2
8	Holandia	„Hanka"	936	—	903	—	1179	—	56.5	—
9	Islandia	S.I.S.	416	301	424	312	416	284	—	—5.6
10	Norwegia	N.K.L.	961	577	622	410	719	508	27.7	24.6
11	Polska	Zw. „Społem"	—	—	22148	6797	36518	8369	64.9	23.1
12	Szwajcaria	V.S.K.	793	—	831	—	915	—	15.4	—
	"	V.O.L.G.	399	—	418	—	449	—	12.5	—
13	Szwecja	K.F.	10913	7362	9663	7525	11247	8877	3.1	20.6
14	W. Brytania	C.W.S.	41982	34465	42921	34974	46605	36359	11.0	5.6
	"	S.C.W.S.	14757	78 3	15492	7902	17171	8292	16.5	5.7
	Ogółem Europa		81511	54244	103383	62034	127.285	66635		
	Ameryka i Azja									
1	Argentyna	F.A.C.C.	4	—	6	—	9	—	125.0	—
2	U. S. A.	C.C.A.	1804	—	1857	—	1805	—	0.05	—
3	Palestyna	Hamashbir	—	—	—	—	356	—	—	—
	Ogółem Ameryka i Azja		1808	—	1863	—	2170	—	—	—

*) Łącznie pracownicy detaliczni i hurtowi.

Tablica VI. Obroty i produkcja hurtowni
(w milionach waluty krajowej)

L.	Kraj	Organizacja	Waluta	Obroty 1944	Obroty 1945	Obroty 1946	Przyrost % 1944 46	Produkcja 1944	Produkcja 1945	Produkcja 1946	Przyrost % 1944/46
	Europa										
1	Austria	GöC	Szylingi	—	26.8	54.2	102.4	—	—	—	—
2	Belgia	S.G.C.	Frank b.	135.3	260.6	413.9	20.6	35.0	54.1	58.6	67.4
3	Czechosłowacja	V.D.P.	Kor. cz.	—	—	2360.5	—	—	—	506.5	—
4	Dania	F.D.B.	Kor. d.	213.1	191.3	259 9	22.0	57.9	52.7	77.1	33.2
	"	Ringköbing	"	5.3	4.6	6.5	22.6	—	—	—	—
5	Finlandia	O.T K.	Marka f.	2033.7	3297.9	6710.8	230.0	361.9	598 9	1246.9	2 4.6
	"	S.O.K.	"	2055.5	3780.2	7158.7	256.9	485.4	768.2	1643.9	238.7
6	Francja	S G.C.C.	Frank	1415.9	2405.8	4976.5	251.5	49.3	99.7	192.9	291.0
7	Holandia	„Haka"	Floreny	14.5	11.8	31.6	117.3	5.2	3.0	11.8	127 5
8	Islandia	S.I S.	Kr.	94.2	93.8	137 4	45.9	9.4	9.4	10.9	16.7
9	Norwegia	N.K.L.	Kr.	37.2	51.9	80.5	116.6	11.3	13,7	28.1	148 5
10	Polska	„Społem"	Złoty	—	5600.0	64709 0	1055.5	—	473 0	1961.0	314 6
11	Szwajcaria	V.S.K.	Fr. szw.	275.6	289.2	358.7	30.1	—	6.6	12.0	82.5
	"	Samodz. wytw.(V.S.K.)		—	—	—	—	—	28.7	26.7	7.2
	"	V O.L.G.	" "	125.7	127.3	135.5	7.8	—	0.35	0.43	22.5
12	Szwecja	K.F.	Kr.	515.2	534.3	590.2	14.6	260.8	313.2	323.7	24.1
13	W. Brytania	C.W.S.	Ł	183.5	182 8	206.0	12.2	53.8	54.1	58.6	8.9
	"	S.C.W.S.	"	38.2	39.7	44 8	17.4	12.3	14.3	15.4	25.2
14	Włochy	E.I.C.A.	Lir	—	609.0	1763.0	189.5	—	—	—	—
	Ameryka i Azja										
1	Argentyna	F.A.C C.	Pesos	0.6	0.7	1.0	73.8	—	—	—	—
2	St. Zjedn.	Hurtow. reg.	Dolar	151.2	177.5	232.2	53.5	—	—	—	—
	"	C.C.A.Kansas	"	16.5	26.6	26.2	59.3	9.9	17.1	15.0	3.1
3	Chiny	N.C.W.M.A.	Dolar ch.	122.8	237.5	3747.3	2950.7	—	—	—	—
4	Indie		Rupia	51.8	96.3	—	85.9	—	—	—	—
5	Palestyna	Hamashbir	Ł. pal.	—	3.3	4.2	27.3	—	2.2	2.1	3.1

PRZEGLĄD USTAWODAWSTWA

ZA OKRES OD DNIA 19.VI — 18.X.1948 R. (DZ. U. Nr 31 — 49)

I. Ustawodawstwo socjalne

1. *Urlopy.* Dekretem z dn. 28.VII.1948 r. (Dz. U. Nr 36, poz. 258) zmieniona została częściowo ustawa z 1922 r. o urlopach dla pracowników zatrudnionych w przemyśle i handlu. Zgodnie z przepisami dekretu pracownicy młodociani poniżej lat 18, korzystają po półrocznej nieprzerwanej pracy w danym zakładzie z 7-dniowego urlopu a po rocznej pracy z 14-dniowego urlopu. Z urlopów tych korzystają również terminatorzy i uczniowie. Dekret przewiduje również, że nie można udzielać urlopów na miesiące marzec i listopad, chyba, że pracownik zgłosi życzenie skorzystania z urlopu w tych właśnie miesiącach.

2. *Zaopatrzenie inwalidzkie.* Rozporządzenie Ministrów Pracy i Opieki Społecznej i Skarbu z dn. 28.VI.1948 r. (Dz. U. Nr 35, poz. 241) określa władze powołane do przyjmowania roszczeń i ustalania warunków do zaopatrzenia inwalidzkiego.

   Drugie podobne rozporządzenie z dn. 5.VII.1948 r. (Dz. U. Nr 35, poz. 242) zawiera szereg przepisów wykonawczych do ustawy z 1932 r. o zaopatrzeniu inwalidzkim.

3. *Zaopatrzenie emerytalne.* Rozporządzenie Ministra Skarbu z dn. 9.VII.1948 r. (Dz. U. Nr 35, poz. 244) wprowadza zmiany w dodatkach przejściowych do zaopatrzeń emerytalnych.

4. *Sądy ubezpieczeń społecznych.* Rozporządzenie Ministrów Sprawiedliwości oraz Pracy i Opieki Społecznej z dn. 18.VI.1948 r. (Dz. U. Nr 32, poz. 219) ustala zasady i warunki prowadzenia spraw przed sądami ubezpieczeń społecznych przez przedstawicieli związków zawodowych.

5. *Rozwiązanie nieczynnych związków zawodowych i ich zrzeszeń.* Ustawą z dnia 25.IV.1948 r. (Dz. U. Nr 34, poz. 230) rozwiązane zostały pracownicze związki zawodowe i ich zrzeszenia czynne przed 1.V.1945 r., które dotychczas nie zostały prawnie zarejestrowane. Majątek ich przechodzi na własność zarejestrowanego związku zawodowego pracowników tej samej gałęzi pracy lub gałęzi pracy pokrewnej, albo na własność Zrzeszenia Związków Zawodowych w Polsce.

II. Ustawodawstwo gospodarcze

1. *Zniesienie Urzędu Ministra Aprowizacji* zostało dokonane dekretem z dnia 29.IX.1948 r. (Dz. U. Nr 48, poz. 360).

2. *Utworzenie Przedsiębiorstwa „Polskie Koleje Państwowe"*. Dekret z dn. 28.VII.1948 r.

(Dz. U. Nr 36, poz. 255) wprowadza szereg zmian do rozporządzenia P. R. z 1926 r. o utworzeniu przedsiębiorstwa PKP. Jednolity tekst tego rozporządzenia ogłoszony został w Dz. U. Nr 43, poz. 312.

3. *Najem lokali.* W Nr 36 Dziennika Ustaw pod poz. 259 ogłoszony został dekret z dn. 28.VII.1948 r. o najmie lokali, regulujący wysokość czynszu za najem oraz zawierający szereg dalszych przepisów odnośnie gospodarki lokalami.

Dekret nie dotyczy między innymi lokali w gminach wiejskich, nie podlegających podatkom od nieruchomości oraz lokali w budynkach wzniesionych po dniu 2 lipca 1944 r. i lokali wyłączonych spod publicznej gospodarki lokalami (oprócz lokali w budynkach wzniesionych lub naprawionych przez państwo, samorząd lub przedsiębiorstwa państwowe i samorządowe), jak również lokali o charakterze reprezentacyjnym.

Dekret rozróżnia lokale zajmowane na cele mieszkalne oraz lokale zajmowane na inne cele jako lokale użytkowe.

Czynsz za najem lokali mieszkalnych i użytkowych. Najemcy lokali mieszkalnych opłacają czynsz najmu w zależności od powierzchni użytkowej lokalu wyrażonej w m^2 w wysokości od 80 do 120 zł miesięcznie za 1 m^2 powierzchni użytkowej, w zależności od wielkości osiedla, położenia lokalu oraz jego urządzeń technicznych (kanalizacja, wodociąg itp.) stosownie do tabeli, załączonej do tego dekretu.

Stawki te nie dotyczą następujących kategorii najemców lokali mieszkalnych:
a) pracowników państwowych i samorządowych oraz wszystkich innych osób, których główną podstawą utrzymania jest stosunek pracy najemnej;
b) osób, których główną podstawą utrzymania jest zawodowa twórczość albo działalność naukowa, oświatowa, artystyczna, literacka lub publicystyczna;
c) osób, pobierających zaopatrzenie lub rentę z funduszów Państwa, związków samorządu terytorialnego lub zakładów ubezpieczeń społecznych, albo utrzymywanych ze środków opieki społecznej;
d) pracowników pozostających czasowo bez pracy, zarejestrowanych w urzędach zatrudnienia jako poszukujących pracy.

Osoby te opłacają czynsz najmu w dotychczasowej wysokości.

Członkowie spółdzielni pracy oraz rzemieślnicy, którzy zatrudniają w swoim zakładzie rzemieślniczym najwyżej jednego pracownika z rodziny i jednego pracownika najemnego, opłacają czynsz w wysokości połowy stawek podanych w tabeli.

Ponieważ ustalenie powierzchni użytkowej stanowiącej podstawę obliczenia czynszu wymaga pewnego czasu, przeto jako czynsz tymczasowy ustalono następujące stawki miesięczne od 1 izby:

w osiedlach do 20 tys. mieszk.	— 1.400 zł.
w osiedlach od 20 do 75 tys. mieszk.	— 1.600 „
w miastach ponad 75 tys. mieszk.	— 1.800 „

Członkowie spółdzielni pracy i rzemieślnicy opłacają połowę tych stawek.

Po ustaleniu powierzchni lokalu, czynsz określony będzie ostatecznie według tabeli, a uiszczone sumy uważane będą za zaliczki.

Czynszu najmu lokali użytkowych dekret nie określa, gdyż regulowane one są przez inne przepisy.

Koszty eksploatacji i remontu nieruchomości i utworzenie Funduszu Gospodarki Mieszkaniowej

Wynajmujący ponosi koszty eksploatacji oraz bieżącego remontu, przy czym obowiązek ten określony został do wysokości 15% czynszu. Przy czynszach niższych, wynoszących połowę podanych w tabeli stawek — do wysokości 30% czynszu. Ponadto utworzony został Fundusz Gospodarki Mieszkaniowej (ogólnokrajowy i fundusze lokalne powiatowe lub dla miast wydzielonych z powiatu), na który wynajmujący obowiązani są odprowadzać określoną część czynszu. Z funduszów tych udzielane są dotacje na remont kapitalny budynków mieszkalnych na podstawie planu kapitalnych remontów, sporządzonych dla każdego osiedla. Plany te sporządza powołany specjalnie komitet.

Wynajmujący lokale mieszkalne obowiązani są opłacać na rzecz Funduszu 55% pobranego wg podanych w tabeli stawek czynszu. (Przy czynszu wynoszącym połowę stawek, opłata na rzecz Funduszu wynosi tylko 35% czynszu).

Wynajmujący lokale użytkowe opłacają na rzecz Funduszu Gospodarki Mieszkaniowej wpłaty w wysokości od 40 do 100 zł miesięcznie za 1 m^2 powierzchni.

Do czasu ustalenia powierzchni wpłata ta wynosi 2.000 zł miesięcznie od izby w lokalach zajętych na cele handlowe i 1.000 zł w innych lokalach użytkowych.

Dekret przewiduje możliwość wydania przepisów o ulgach dla poszczególnych kategorii lokali. W toku są starania o uzyskanie ulg dla spółdzielni.

W wykonaniu powyższego dekretu wydane zostały dwa Rozporządzenia Rady Ministrów.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 29.IX.1948 r. (Dz. U. Nr 49, poz. 374) zwalnia od wpłat na Fundusz Gospodarki Mieszkaniowej lokale użytkowe wynajmowane przez przedsiębiorstwa spółdzielcze. To samo rozporządzenie rozszerza zakres osób, opłacających ulgowy czynsz za lokale mieszkalne.

Drugie rozporządzenie Rady Ministrów z tej samej daty (poz. 375) określa właściwość władz i postępowanie przy ustalaniu wysokości czynszu oraz wymiarze i ściąganiu wpłat na Fundusz Gospodarki Mieszkaniowej. Zgodnie z przepisami rozporządzenia wynajmujący jest obowiązany do obliczania powierzchni użytkowej lokalu, kwalifikowania lokali co do ich charakteru mieszkalnego lub użytkowego, jak również do określania wysokości czynszu za najem lokali mieszkalnych według nowych stawek.

4. *Podział nieruchomości* na obszarach miast i niektórych osiedli uregulowany został ustawą z dn. 25.VI.1948 r. (Dz. U. Nr 35, poz. 240).
5. *Budowa i utrzymanie dróg.* Ustawa z dn. 16.VI.1948 r. (Dz. U. Nr 34, poz. 225) wprowadza szereg zmian do ustawy z 1920 r. o budowie i utrzymaniu dróg.
6. *Postępowanie oddłużeniowe spółdzielni rolniczych i ich central.* Dekret z dnia 28.VII.1948 r. (Dz. U. Nr 36, poz. 253) ustala, że postępowanie układowe wszczęte przed wojną w stosunku do spółdzielni rolniczych i ich central na zasadzie dekretu z 1936 r. o moratorium dla spółdzielni rolniczych — i nieukończone do 1 września 1939 r. powinno być prowadzone nadal wg przepisów prawa o postępowaniu układowym z pewnymi zmianami wprowadzonymi przez dekret.
7. *Opłaty probiercze* ustala Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 28.VII.1948 r. (Dz. U. Nr 39, poz. 287).

8. *Zwalczanie szkodników ziarna i przetworów zbożowych.* Rozporządzenie Ministrów Przemysłu i Handlu i Aprowizacji z dn. 10.VII.1948 r. w sprawie zwalczania szkodników ziarna i przetworów zbożowych w zakładach przerobu i miejscach gromadzenia zboża i jego przetworów (Dz. U. Nr 37, poz. 269) nakazuje zabezpieczenie młynów, kaszarni i innych zakładów przerobu zboża oraz miejsc gromadzenia zboża i jego przetworów przed szkodnikami.

Co najmniej raz do roku w okresie od 1 maja do 30 września należy przeprowadzić dokładną dezynfekcję generalną pomieszczeń. W razie zaś stwierdzenia istnienia szkodników należy niezwłocznie przystąpić do ich wytępienia i zawiadomić niezwłocznie o tym właściwy miejscowy organ kontroli obrotu zbożem i wytworami młyńsko - piekarnianymi wojewódzkich władz przemysłowych oraz Stację Ochrony Roślin, z podaniem rozmiarów zakażenia.

Rozporządzenie zabrania wprowadzania do obrotu zboża i jego przetworów zakażonych szkodnikami ponad normę, którą określi zarządzenie Ministra Przemysłu i Handlu, wydane w porozumieniu z Ministrami Rolnictwa i Reform Rolnych oraz Zdrowia, oraz ładowania zboża i jego przetworów do wagonów, samochodów i barek i innych środków transportowych opanowanych przez szkodniki.

9. *Ulgi w zakresie ochrony wynalazków, wzorów i znaków towarowych.* Rozporządzeniem Ministra Przemysłu i Handlu z dn. 10.VI.1948 r. (Dz. U. Nr 31, poz. 207) ustalono, że publikacja, albo jawne stosowanie wynalazku lub wzoru, wystawianych na wystawie Ziem Odzyskanych w okresie od 1 lipca do 15 października 1948 r. nie będą przeszkodą do uzyskania patentu lub do zarejestrowania wzoru, pod warunkiem zgłoszenia wynalazku lub wzoru w Urzędzie Patentowym przed upływem sześciu miesięcy od daty wystawienia.

Podobnie, zgłoszenie w Urzędzie Patentowym znaku towarowego, umieszczonego przed tym na towarze, wystawionym na wspomnianej wystawie, będzie korzystało z prawa pierwszeństwa od daty wystawienia, jeżeli zgłoszenie to nastąpiło przed upływem sześciu miesięcy od tej daty.

III. Obrót towarowy

1. *Przemiał zbóż i normalizacja wypieku pieczywa.* W związku ze zniesieniem reglamentacji w obrocie pieczywem, wydane zostały trzy rozporządzenia Ministrów Aprowizacji oraz Przemysłu i Handlu z dnia 28.IX.1948 r. (Dz. U. Nr 49, poz. 337, 378 i 379), dotyczące przemiału zbóż i normalizacji wypieku pieczywa, oraz opłat przemiałowych.

W szczególności ustalono następujące typy przemiałów:

a) dla żyta 65%, 82% i 97%,
b) „ pszenicy 50%, 67%, 72% i 97%,
c) „ jęczmienia na mąkę 67%,
d) „ „ „ kaszę 46% i 63%.

Worki z produktami przemiału, przeznaczonymi do obrotu handlowego winny być zaplombowane i opatrzone odpowiednią etykietą z podaniem nazwy i adresu młyna lub kaszarni, rodzaju mąki lub kaszy, procentu przemiału i daty jej wykonania.

Obrót mąką wytworzoną przed dniem wejścia w życie rozporządzenia według dotychczas obowiązujących norm przemiałowych dozwolony jest do 31 grudnia 1948 r.

2. *Zniesienie ograniczeń obrotu wyrobami cukierniczymi.* Na mocy rozporządzenia Ministrów Aprowizacji i Przemysłu i Handlu z dn. 30.IX.1948 r. (Dz. U. Nr 48, poz. 364) z dniem 1 października br. zniesione zostały dotychczas obowiązujące ograniczenia obrotu wyrobami cukierniczymi (tzw. dni bezciastkowe).

3. *Obrót wędlinami.* Rozporządzenie Ministrów Aprowizacji oraz Przemysłu i Handlu z dnia 15.X.1948 r. (Dz. U. Nr 44, poz. 334) wprowadziło szereg zmian w obrocie wyrobami wędliniarskimi.

Rozporządzenie zawiera wykaz wędlin i wyrobów wędliniarskich dopuszczonych do obrotu, oraz listę wyrobów zabronionych.

4. *Obrót i gospodarowanie materiałami, pochodzącymi z rozbiórki budynków* zostały unormowane w dekrecie z dnia 28.VII.1948 r. (Dz. U. Nr 36, poz. 247).

5. *Obrót i gospodarowanie odpadkami użytkowymi.* Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24.VII.1948 r. (Dz. U. Nr 38, poz. 280) nakazuje posiadaczom odpadków użytkowych zabezpieczyć je przed zniszczeniem i zaofiarować do zbiórki Centrali Odpadków Użytkowych po ustalonych cenach.

Za odpadki użytkowe uważa się między innymi — szmaty lniane i dziane oraz ścierki pokonfekcyjne bawełniane, lniane, konopne, jedwabne, jutowe, filcowe i wojłokowe,

— odpadki surowców włókienniczych,
— makulatura,
— stłuczka szklana,
— używane flaszki, słoiki oraz butle,
— odpadki z wyrobów gumowych,
— odpadki garbarskie,
— ścinki futrzane,
— kości i odpadki z wyrobów rogowych,
— odpadki z wyrobów celuloidowych,
— zużyte płyty gramofonowe, złom ebonitowy,
— zużyte korki i izolacje korkowe,
— zużyte żarówki,
— szczecina i włos koński z grzyw i ogonów.

6. *Używanie sztucznych środków słodzących.* Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 9.VIII.1948 r. (Dz. U. Nr 41, poz. 299) zakazuje używania sztucznych środków słodzących do wyrobu artykułów żywności, przeznaczonych do wprowadzenia w obieg, jak również sprzedaży bądź innego wprowadzenia w obieg, tudzież przekazywania w tym celu artykułów żywności zawierających sztuczne środki słodzące.

Za sztuczne środki słodzące uważa się: sacharynę, dulcynę oraz inne związki chemiczne, otrzymywane syntetycznie i posiadające smak słodki.

7. *Normy szacunku i ceny wykupu krajowego surowca tytoniowego* ze zbioru 1948 r. ustala Rozporządzenie Ministra Skarbu z dn. 12.VIII.1948 r. (Dz. U. Nr 39, poz. 283).

IV. Zagadnienia finansowe

1. *P. K. O.* Dekretem z dnia 28.VII.1948 r. (Dz. U. Nr 36, poz. 250) podwyższona została suma wolna od zajęcia (sekwestru) złożona na książeczkach oszczędnościowych P. K. O. z 2.500 zł na 25.000 zł.

2. *Społeczny Fundusz Oszczędności.* W wykonaniu ustawy o obowiązku społecznego oszczędzania, wydany został szereg rozporządzeń wykonawczych.

   a) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28.VII.1948 r. (Dz. U. Nr 37, poz. 268) ustala stawki oszczędnościowe dla uczestników funduszu B (rolnictwo) na rok 1948.

   b) Ustawa o obowiązku społecznego oszczędzania przewidywała, że od kwoty rocznego wkładu oszczędnościowego odlicza się wniesione w danym roku kalendarzowym składki z tytułu specjalnych umów ubezpieczeniowych na życie. Warunki i sposób zaliczania tych kwot miały być określone przez osobne rozporządzenie wykonawcze.

   Rozporządzenie takie wydane przez Ministra Skarbu z dn. 12.VIII.1948 r., ogłoszone zostało w Nr 41 Dz. U. pod poz. 301. Określa ono szczegółowe zasady specjalnych umów ubezpieczenia na życie oraz warunki i sposób zaliczania składek z tego tytułu na poczet wkładów oszczędnościowych.

   c) Dekret z dn. 29.IX.1948 r. (Dz. U. Nr 48, poz. 358) przewiduje jednorazową wpłatę na rzecz funduszu A (obowiązani płatnicy podatku obrotowego z pewnymi wyjątkami — np. zwolnione są od tego obowiązku spółdzielnie).

V. Ustawodawstwo skarbowe

1. *Księgi handlowe, uproszczone i podatkowe.* Rozporządzenie Ministra Skarbu z dnia 17.VI.1948 r. (Dz. U. Nr 31, poz. 208) wprowadza szereg zmian do rozporządzenia Ministra Skarbu z 1946 r. o księgach handlowych, uproszczonych i podatkowych.

Prowadzący księgi handlowe obowiązani są prowadzić kontrolę ilościową w postaci ksiąg, kartotek lub w inny odpowiedni sposób. Kontrola ta powinna ujawniać codziennie, w miarę zachodzących zmian, ilościowo i wartościowo bądź tylko ilościowo przychód, rozchód i stan, odrębnie dla każdego rodzaju, lub grupy rodzajowej:

a) towarów, nabytych w celu dalszej odsprzedaży,

b) surowców, półwyrobów i materiałów pomocniczych, nabytych do produkcji,

c) wytworzonych wyrobów, półwyrobów i produktów ubocznych.

Właściwe organizacje samorządu gospodarczego określają dla poszczególnych grup przedsiębiorstw rodzaje lub grupy rodzajowe towarów, surowców, półwyrobów, produktów ubocznych i materiałów pomocniczych, które co najmniej powinny być ujawniane odrębnie w kontroli ilościowej. Na tej podstawie Ministerstwo Skarbu w porozumieniu z Ministerstwem Przemysłu i Handlu sporządza wykazy i ogłasza je w Dzienniku Urzędowym Ministerstwa Skarbu.

Kontrolą ilościową można nie obejmować rozchodu towarów, gdy rozchód odbywa się w ramach drobnej sprzedaży różnorodnych towarów konsumentom. Kontrolą ilościową można także nie obejmować materiałów pomocniczych, gdy ich koszt zakupu w stosunku do kosztów wytwarzania jest nieznaczny.

Jeżeli przedsiębiorstwo oprócz sprzedaży towarów w większych ilościach, bądź celem dalszej sprzedaży lub przeróbki prowadzi także drobną sprzedaż różnorodnych towarów konsumentom, kontrolę ilościową w stosunku do drobnej sprzedaży konsumentom można ograniczyć do podania ogólnej ilości. W tym celu należy z odpowiednich rachunków kontroli ilościowej zapisać na rozchód towary, przeznaczone do drobnej sprzedaży i podać ich wartość.

W przypadku powyższym kontrolę ilościową w odniesieniu do sprzedaży towarów można ograniczyć do ujawniania ilości towarów sprzedanych w większych ilościach lub celem dalszej odsprzedaży, albo przeróbki, jeżeli sprzedaż towarów i ich wydawanie odbiorcom odbywa się w obrębie tego samego pomieszczenia w warunkach, w których nie jest możliwe określenie z góry, do jakiego rodzaju sprzedaży jest przeznaczony towar, znajdujący się w miejscu sprzedaży.

W przypadkach uzasadnionych istotnymi trudnościami podatnicy mogą być zwolnieni od obowiązku prowadzenia kontroli ilościowej w całości lub częściowo. Odpowiednie podania należy wnosić do dyrektorów izb skarbowych nie później niż na miesiąc przed rozpoczęciem okresu rachunkowego, którego dotyczy prośba o zwolnienie.

Prowadzący księgi handlowe obowiązani są sporządzać dzienny raport kasowy, obejmujący stan początkowy i końcowy kasy oraz wszystkie wpływy i wydatki danego dnia. Raport może być sporządzony na osobnych kartach, bądź w księdze kasowej. Na dowód zgodności ze stanem rzeczywistym kasy raport powinien być podpisany codziennie przez osobę odpowiedzialną za stan kasy.

U podatników prowadzących księgi handlowe sprzedaż towarów powinna być udowodniona — niezależnie od innych dowodów, wymaganych przez przepisy prawne— dziennymi zestawieniami sprzedaży, prowadzonymi przez sprzedających i zawierającymi poszczególne kwoty transakcji sprzedaży, dokonanych przez każdego z nich i wpisanych do zestawienia w chwili sprzedaży.

Zestawienia te powinny być ponumerowane i ujęte w osobną dla każdego sprzedającego oprawioną księgę, zaświadczoną przed rozpoczęciem jej prowadzenia przez urząd skarbowy (rewizyjny) właściwy dla podatnika w sprawach podatku obrotowego. Zestawienia sprzedaży powinny być zsumowane codziennie i podpisane przez sprzedającego.

Obowiązek powyższy nie dotyczy: podatników obowiązanych do udowodniania przychodów gotówkowych kwitami z bloczków urzędowego nakładu, przedsiębiorstw państwowych i samorządowych oraz przedsiębiorstw pozostających pod zarządem państwowym i samorządowym.

Ponadto od obowiązku tego mogą być zwolnione spółdzielnie należące do central na podstawie indywidualnych próśb, wniesionych do dyrektorów izb skarbowych.

Księgowość podatnika powinna ujawniać bieżąco codziennie wszystkie dokonane transakcje. Transakcje te powinny być zaksięgowane na odpowiednich kontach najpóźniej w ciągu dwóch tygodni od dnia zawarcia transakcji, bądź od dnia otrzymania dokumentu, o ile go otrzymano po dniu zawarcia transakcji. Władze podatkowe pierwszej instancji mogą zezwalać na skutek podań podatników w przypadkach wyjątkowych (np. choroba lub urlop księgowego) na zaległości w księgowaniu poza granice powyższe.

Prowadzący księgi handlowe obowiązani są przechowywać — niezależnie od zwykłych dowodów, stanowiących podstawę księgowania — wszystkie dokumenty, wy-

stawiane w ramach istniejącego w ich przedsiębiorstwie systemu kontroli wewnętrznej, jak również wszystkie inne dokumenty, otrzymane w związku z działalnością przedsiębiorstwa, np. na transakcje zakupu — listy przewozowe, rachunki itp., na sprzedaż — dowody nadania towaru na pocztę, kolej itp.

Sprzedaż towarów powinna być wykazana na koncie sprzedaży, nie zaś na ogólnym koncie towarowym. W przedsiębiorstwach, które oprócz sprzedaży lub przeróbki prowadzą także drobną sprzedaż różnorodnych towarów konsumentom, należy obroty z drobnej sprzedaży różnorodnych towarów konsumentom księgować na odrębnym koncie.

2. *Podatek gruntowy.* W wykonaniu dekretu o podatkach komunalnych — odnośnie podatku gruntowego wydano szereg rozporządzeń wykonawczych:

a) Rozporządzenie Ministra Administracji Publicznej i Ziem Odzyskanych z dnia 10.VII.1948 r. (Dz. U. Nr 34, poz. 237) określające przeciętny przychód z hektara gruntów ziemniaczano-żytnich oraz przeciętną cenę kwintala żyta dla celów wymiaru podatku gruntowego na rok 1948.

b) Rozporządzenie Ministra Administracji Publicznej i Ziem Odzyskanych z dnia 15.IX.1948 r. (Dz. U. Nr 44, poz. 332) obniżające o 50% podatek gruntowy na rok 1948 dla rolników, dla których podstawa opodatkowania nie przekracza 10 kwintali żyta.

c) Rozporządzenie Ministra Administracji Publicznej i Ziem Odzyskanych z dnia 13.IX.1948 r. (Dz. U. Nr 44, poz. 328) o obowiązku podatników podatku gruntowego składania zeznań o przychodach osiągniętych z działów specjalnych gospodarstw rolnych, jeśli przekraczają one rozmiary normalnie przyjęte w gospodarstwie rolnym.

3. *Podatek od nieruchomości i od lokali.* a) Dekret z dnia 23.VIII.1948 r. (Dz. U. Nr 41, poz. 297) wprowadza zmiany w wysokości podatku od nieruchomości i od lokali, a to w związku z wprowadzeniem podwyżki czynszu najmu.

Podatek od nieruchomości w stosunku do nieruchomości lub ich części, z których czynsz z tytułu najmu pobiera się, albo których wartość czynszową ustala się według nowych stawek na podstawie dekretu z dnia 28.VII.1948 r. o najmie lokali — wynosi 25% podstawy opodatkowania.

W stosunku do pozostałych nieruchomości lub ich części podatek wynosi 20%, jeżeli podstawa opodatkowania nie przekracza 2.000 zł — 30% przy wyższej podstawie opodatkowania.

Dekret przewiduje ponadto możliwość wydania rozporządzenia o obowiązku zapłaty podatku od nieruchomości w postaci zaliczek.

Podatek lokalowy, w stosunku do lokali mieszkalnych, od których czynsz z tytułu najmu pobiera się, albo wartość czynszową normuje się według nowych stawek, ustala się w wysokości 10% kwoty bieżącego czynszu lokalowego. Podatek ten płatny jest bez wezwania władzy podatkowej do dnia 8 każdego miesiąca kalendarzowego, za który czynsz przypada.

Zasady powyższe obowiązują od 1 września 1948 r.

b) *Zaliczki na podatek od nieruchomości.* Rozporządzeniem Ministra Administracji Publicznej i Ziem Odzyskanych z dnia 24.IX.1948 r. (Dz. U. Nr 45, poz. 336) wprowadzono od 1 września br. pobór zaliczek na podatek od nieruchomości.

Podatnicy podatku od nieruchomości obowiązani są do wpłacania w ciągu roku zaliczek miesięcznych na podatek od nieruchomości, przypadający na następny rok podatkowy.

Za podstawę do ustalenia wysokości zaliczek przyjmuje się:

1) dla nieruchomości lub ich części oddanych w najem lub dzierżawę—czynsz z tytułu najmu lub dzierżawy, należny za miesiąc kalendarzowy, bezpośrednio poprzedzający miesiąc płatności zaliczki,

2) dla budynków lub ich części składających się z lokali mieszkalnych, zajmowanych przez właściciela bądź użytkownika budynku albo oddanych bezpłatnie do używania lub użytkowania — miesięczną wartość czynszową, odpowiadającą kwocie czynszu, jakiby osoba, zajmująca lokal opłacała w miesiącu poprzedzającym miesiąc płatności zaliczki, gdyby była najemcą lub dzierżawcą,

3) dla nieobjętych przepisami pkt 1) i 2) nieruchomości lub części — podstawę opodatkowania podatkiem od nieruchomości za ubiegły rok podatkowy, obliczoną w stosunku miesięcznym.

Zaliczka miesięczna wynosi od 20 do 30% podstawy.

Podatnicy obowiązani są wpłacać zaliczki na podatek od nieruchomości bez wezwania władzy podatkowej w terminie do dnia 10 każdego miesiąca kalendarzowego i równocześnie składać deklaracje według ustalonego wzoru.

W roku 1948 obowiązek wpłacania zaliczek na podatek od nieruchomości odnosi się tylko do tych budynków lub ich części, za które czynsz, bądź wartość czynszową ustala się według nowych stawek czynszowych na podstawie dekretu z dnia 28 lipca 1948 r. o najmie lokali.

4. *Obywatelskie komisje podatkowe i lustratorzy społeczni.* W czerwcu ub. roku wydana została ustawa o utworzeniu obywatelskich komisji podatkowych i o lustratorach społecznych. Obecnie Rozporządzenie Ministrów Skarbu i Sprawiedliwości z dnia 24.VI.1948 r. (Dz. U. Nr 31, poz. 209) zawiera przepisy wykonawcze do tej ustawy. Rozporządzenie określa szczegółowo sposób powoływania obywatelskich komisji podatkowych, sposób ich urzędowania oraz powoływanie, uprawnienia i obowiązki lustratorów społecznych.

5. *Upoważnienie gmin miejskich i wiejskich do przymusowego ściągania świadczeń pieniężnych.* Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 24.VII.1948 r. (Dz. U. Nr 38, poz. 277), porucza organom wykonawczym gmin wiejskich i miejskich przymusowe ściąganie następujących ważniejszych rodzajów świadczeń pieniężnych:

a) świadczenia wymierzone przez związki samorządu terytorialnego oraz ich instytucje,

b) należności komunalnych kas oszczędności nie przekraczające 10.000 zł,

c) składki ubezpieczeniowe należne PZUW,

d) kary pieniężne, grzywny, koszty postępowania orzekane przez władze administracji ogólnej.

6. *Prawo karno-skarbowe.* Rozporządzenie wykonawcze z dnia 14.VIII.1948 r. (Dz. U. Nr 42, poz. 307), zawiera przepisy wykonawcze do prawa karnego - skarbowego.

Przepisy te mają charakter proceduralny. Określają władze orzekające o przestępstwach, określają sposób prowadzenia dochodzenia, wypadki i sposób zatrzymy-

wania przedmiotów i dokonywania rewizji, zatrzymania oskarżonego, stosowanie nadzwyczajnego złagodzenia kary oraz stosowanie środków zabezpieczających, wreszcie sposób wnoszenia i popierania oskarżenia.

VI. Prawo cywilne i postępowanie sądowe i egzekucyjne

1. *Przechowywanie rzeczy znalezionych.* Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 17.VIII.1948 r. (Dz. U. Nr 41, poz. 303), przewiduje, że zarządy gmin są obowiązane do przechowywania rzeczy znalezionych oraz do poszukiwania osób uprawnionych do odbioru tych rzeczy, zgodnie z odpowiednimi przepisami prawa rzeczowego. Rozporządzenie określa szczegółowo warunki i sposób przechowywania rzeczy znalezionych oraz sposób poszukiwania osób uprawnionych do ich odbioru.
2. *Akty stanu cywilnego.* Dekret z dnia 28.VII.1948 r. (Dz. U. Nr 36, poz. 252), wprowadza zmiany do prawa o aktach stanu cywilnego oraz przepisów wprowadzających to prawo, wydanych w 1945 r.
3. *Taksa za czynności komorników* ustalona została Rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 6.X.1948 r. (Dz. U. Nr 48, poz. 365).

M. Weralski

BIBLIOGRAFIA

BIBLIOGRAFIA RADZIECKA

A. NOWE WYDAWNICTWA

[Opracowano na podstawie wydawnictw radzieckich:
„Sowietskaja Kniga“ Nr Nr 1—3 i 5—12 z 1947 roku oraz 1—5 z 1948 roku,
„Woprosy Ekonomiki“ Nr 2 z 1948 roku,
„Dokłady Wsiesojuznoj Akademii Sielskochoziajstwiennych Nauk im. W. I. Lenina“ z 1948 roku,
„Izwiestija Akademii Nauk SSSR - Otdielenie Ekonomiki i Prawa“ z 1948 r. Nr 2 i 3.

I. EKONOMIKA I PLANOWANIE

Amosow N. — Zabota socjalisticzeskogo gosudarstwa o nużdach naroda. 1946, s. 48.

Bregiel E. J. — Suszcznost formy i rol kriedita w kapitalisticzeskom choziajstwie. 1947, s. 94.

Czernyszewskij N. G. — Izbrannyje ekonomiczeskije proizwiedienia. Tom I. — Moskwa 1948, s. 760.

Engels F. — Proischożdienie siemji, czastnoj sobstwiennosti i gosudarstwa. Moskwa 1947, s. 224.

Jeżow A. I., Kaganskij M. A., Nieczetnyj N. F., Riabuszkin T. W., Szulgin I. I. — Kurs statistiki. Izdanie 2-je. Moskwa 1947, s. 256.

Kagan A. I. — Płanirowanije truda w rajonnoj promyszlennosti. Wtoroje izdanie isprawlennoje i dopołniennoje. Moskwa 1947, s. 100.

Krejnin G. S. — Kurs statistiki w kratkom izłożenii. Moskwa 1946, s. 176.

Kozłow G. A. — Tieoria dieniег i dieniežnogo obraszczenia. (Kapitalizm). Moskwa 1946, s. 296.

Koszelew A. — Socjalisticzeskaja sobstwiennost. 1946, s. 72.

Kukulewicz I. L., Rubin M. A. — Płanirowanije i analiz trudowych pokazatielej, s. 206.

Kurskij A. — Płanirowanije narodnogo choziajstwa SSSR. 1947, s. 144.

Leonow M. — Marksistskij dialekticzeskij mietod. Akademia Nauk SSSR. Institut fiłosofii. 1947, s. 212.

Leontiew L. A. — Politiczeskaja ekonomia socjalizma w trudach Lenina i Stalina (Stienogramma publicznoj lekcii). Wsiesojuznoje obszczestwo po razprostranieniu politiczeskich i naucznych znanij. Moskwa 1948, s. 39.

Majzenberg L. — Rieżim ekonomii i sniženie siebiestoimosti. „Poslewojennaja stalinskaja piatiletka“. Moskwa 1947, s. 88.

Notkin A. L. — Oczerki teorii socjalisticzeskogo wosproizwodstwa. 1948, s. 292.
Pawłow P. M.—Socjalisticzeskaja sobstwiennost—osnowa sowietskogo ustroja, 1947, s. 96.
Primakowa E. M. — Ekonomiczeskaja politika SSSR. Sbornik dokumientow. T. I. Nojabr 1917 g. — fiewral 1921 g. 1947, s. 647.
Riazunow N., Titelbaum N. — Kurs torgowoj statistiki. Moskwa 1947, s. 244.
Rotsztejn A. L. — Problemy promyszlennoj statistiki SSSR. Czast 3-ja. 1947, s. 308.
Rumiancew A. M. — Wozniknowienije czastnoj sobstwiennosti na dwiżimoje imuszczestwo. 1947, s. 105.
Sokołow N. A. — Puti razwitia nowoj tiechniki. Moskwa 1946, s. 48.
Sztejn W. M. — Oczerk razwitia russkoj obszczestwienno-ekonomiczeskoj mysli XIX — XX wiekow. Moskwa 1948, s. 358.
Turieckij. — Proizwoditielnost truda i sniženie siebiestoimosti w nowoj piatiletkie. 1947, s. 128.
Trachtenberg I. A. — Finansowyje itogi wojny. Problema inflacii. 1946, s. 104.
Uendell Berdż. — Mieżdunarodnyje kartieli. Pieriewod s anglijskogo. Pod red. A. Czeprakowa. Moskwa 1947, s. 260.
Warga E. — Izmienienia w ekonomikie kapitalizma w itogie wtoroj mirowoj wojny. 1946, s. 320.
Wołodarskij L. — Poslewojennaja piatiletka w diejstwii. Moskwa 1947, s. 96.
Wozniesienskij N. — Wojennaja ekonomika SSSR w pieriod Otieczestwiennoj Wojny. 1947, s. 92.
Żewtiak P. N. — Socjalisticzeskaja sistiema narodnogo chozjajstwa i charaktier jeja ekonomiczeskich zakonow. 1947, s. 47.
Ekonomiczeskaja politika SSSR. Tom I (Nojabr 1917 — fiewral 1921 g.) Sbornik dokumientow. 1947, s. 648.
Izłożenie uczenia Sen-Simona. Akademia Nauk SSSR. „Priedszestwienniki socjalizma". 1947. S. 600.
Krieditnoje i kassowoje płanirowanije. Awtorskij kollektiw pod rukowodstwom W. M. Batyriewa. Moskwa 1947. S. 820.
Narodnoje choziajstwo SSSR. Sbornik. Moskwa 1947. S. 440.
Osnownyje woprosy piatiletniego plana wozstanowlenia i razwitia żeleznodorożnogo transporta na 1946 — 1950. Sbornik statiej pod obszczej red. B. I. Lewina. Moskwa 1947. S. 400.
Razwitie sowietskoj ekonomiki. (Statisticzeskije matieriały). Moskwa 1946. S. 168.
Wojennoje choziajstwo kapitalisticzeskich stran i pieriechod k mirnoj ekonomikie. Pod red. I. A. Trachtenberga. Moskwa 1947. S. 440.

II. PRODUKCJA, WYMIANA, SZKOLENIE ZAWODOWE ITP.

Arakielan A. — Uprawlenie socjalisticzeskoj promyszlennostiu. 1947. S. 232.
Danilewskij W. W. — Russkaja tiechnika. 1947. S. 484.
German I. A., Zołotuchin P. E. — Uczet proizwodstwa i kalkulacija na priedprijatiach rajonnoj promyszlennosti. 1947. S. 120.
Gornostaj-Polskij A. M. — Osnowy ekonomiki kożewno-obuwnoj promyszlennosti. Moskwa 1947. S. 248.
Gotilin N. F. — Chlebozawody. 2-je izdanie, dopołniennoje i pierierabotannoje. Moskwa 1947. S. 448.

Ilijin N. N. — Buchgałtierskij uczet w sowietskoj torgowle. Pod red. M. K. Niestierowa. Moskwa 1947. S. 590.

Kantor L. — Osnownyje fondy promyszlennosti i ich ispolzowanie. 1947. S. 132.

Klassen N. A., Czernow N. W., Archangielskij N. A. — Towarowiedienie promyszlennych towarow. Czast 1-ja. Moskatielnyje, stieklanyje, metalliczeskije, elektrotiechniczeskije, miebielnyje, tiekstilnyje, szwiejnyje i trikotażnyje towary. Moskwa 1947. S. 334.

Konszin F. W. — Gosudarstwiennoje strachowanie w SSSR. Pod red. prof. W. K. Rejchera. Moskwa 1947. S. 332.

Kutiepow O. S. — Strojenie i projektirowanie tkaniej. Kratkoje rukowodstwo. Moskwa 1947. S. 168.

Leontiew A. — Sowietskij mietod industrializacii. Moskwa 1946. S. 40.

Mielnikow N. K. — Towarowiedienie promyszlennych towarow. Wypusk 2-oj. Moskwa 1947.

Pietrow W. I. — Towarowiedienie proizwodstwiennych towarow. Pod red. W. S. Smirnowa. Moskwa 1947. S. 172.

Protopopow S. N. — Analiz choziajstwiennoj diejatielnosti stroitielnych organizacij. Moskwa 1947. S. 152.

Postawka towarow w sistiemie sowietskoj torgowli. Sbornik ważniejszich postanowlenij, instrukcij i prikazow. Moskwa 1947. S. 168.

Proizwodstwo rastitielnnych masieł. Wsiesojuznyj nauczno-izsledowatielnyj institut żirow. Raboty instituta za 1946 g. Leningrad 1947. S. 138.

III. GOSPODARSTWO WIEJSKIE

Anisimow N. I. — Pobieda socjalisticzeskogo sielskogo choziajstwa. Moskwa 1947. S. 128.

Anisimow N. — Sielskoje choziajstwo w nowoj Stalinskoj piatiletkie. 1946. S. 144.

Anisimow N. — Sowietskoje kriestianstwo. 2-je dopołniennoje izdanie. 1947. S. 184.

Basin M. — O zarabotnoj płatie raboczich i służaszczich w MTS i sowchozach. Sbornik ukazow, postanowlenij i położenij. 1946. S. 227.

Basiuk T. L. — Organizacija socjalisticzeskogo sielsko-choziajstwiennogo proizwodstwa Trietie, pierierabotannoje i dopołniennoje izdanie. Moskwa 1947. S. 768.

Czuwikow W. A. — Dopołnitielnaja płata truda kołchoznikow. 1948. S. 128.

Glebow F. I., Demin P. M., Solenow P. W. — Prawilno soczetat' licznyje intieriesy kołchoznikow s obszczestwiennymi intieriesami kołchozow. 1947. S. 169.

Gorszkow M. P. — Organizacija rabot w traktornoj brigadie MTS. 2-je isprawlennoje i dopołniennoje izdanie. Moskwa 1947. S. 232.

Grandickij P. A. — Mietodika sostawlenia pierspiektiwnogo płana kołchoza. Posobije dla prakt. zaniatij po kursu organ. s.-ch. priedprijatij. Pod red. prof. S. G. Kolesnowa. 1946. S. 120.

Iwanow F. G. — Finansowoje choziajstwo kołchozow. Pod. red. W. A. Czuwikowa. Moskwa 1947. S. 54.

Kałasznikow P. A., Portnow M. N. — Opyt raboty pieriedowych kombajnerow. Moskwa 1948. S. 108.

Karnauchowa E. S. — Kołchoznoje proizwodstwo w gody Otieczestwiennoj Wojny. S. 143.

Kogan A. J. — Wozstanowlenie i razwitie żiwotnowodztwa. Pod red. E. F. Liskuna. „Poslewojennaja stalinskaja piatiletka". Moskwa 1947. S. 128.

Kolesnow S. G. — Organizacija socjalisticzeskich sielsko-choziajstwiennych priedprijatij. Moskwa 1947. S. 632.

Konszin F. — Gosudarstwiennoje strachowanie imuszczestwa kołchoza. 1947. S. 80.

Korolkow A. E., Chmielow N. N. — Tiechnika choziajstwiennych wyczislenij i rasczetow w kołchozach. Moskwa 1948. S. 216.

Koszelew F. — Stalinskij ustaw — osnownoj zakon kołchoznoj żizni. 1947. S. 96.

Łobanow P. P. — SSSR — strana moszcznogo ziernowogo proizwodstwa. 1947. S. 63.

Łoza G. M., Sziszakow A. S. — Opyt uprawlenija diełami sielsko-choziajstwiennoj artieli. 1946. S. 88.

Mitiuszin T. S. — Analiz choziajstwiennoj diejatielnosti M. T. S. Pod red. S. K. Tatura. Moskwa 1947. S. 247.

Ostrowitianow K. W. — Ziemielnaja rienta i razwitie kapitalizma w sielskom choziajstwie. Stienogr. lekcii proczit. w Wyższej partszkole pri CK WKP(b). 1947. S. 38.

Prokofiew N. M. — Buchgałtierskij uczet w sowchozach. S. 344.

Saweliew S. L. — Kołchoznaja ziemla. 1947. S. 46.

Sawuszkin J. G. — Geograficzeskije oczerki prirody i sielsko-choziajstwiennoj diejatielnosti nasielenia w razlicznych rajonach Sowietskogo Sojuza. Moskwa 1947. S. 424.

Sitkowskij P. A. — Gidritiechniczeskoje stroitielstwo w sielskom choziajstwie. Moskwa 1947. S. 560.

Turbin B. G. — Sielskochoziajstwiennyje maszyny i orudia. Moskwa 1946. S. 224.

Wejtkow F. — Kak sozdawałaś elektrifikacija strany Sowietow. 1947. S. 132.

Tiunow W. — Elektrifikacija kołchoznoj dieriewni. 1946. S. 48.

Zalcman L. M., Ribickij B. A., Brozguł M. M., Wiesnik M. I. — Organizacija socjalisticzeskich sielskochoziajstwiennych priedprijatij. Moskwa 1947. S. 848.

Żujkow G. G. — Uczet w polewodczeskoj brigadie kołchoza. 1947. S. 64.

Agrolesomelioracija. Izdanie wtoroje, dopołniennoje i pierierabotannoje. Moskwa 1948. S. 560.

Kołchoznoje prawo. Moskwa 1947. S. 424.

Opyt raboty MTS. 2-je izdanie. 1948. S. 248.

Ważniejszije rieszenia po sielskomu choziajstwu za 1938 — 1946 gg. Moskwa 1948. S. 640.

Woprosy organizacii kołchoznogo proizwodstwa. Izdanie wtoroje, pierierabotannoje. Bibliotieka zamiestitiela dirиektora MTS po politiczeskoj czasti. Moskwa 1947. S. 388.

IV. PRACA

Aleksandrow N. G., Astrachan E. I., Karinskij S. S., Moskalenko G. K. — Zakonodatielstwo o trudie. Kommientarij k zakonodatielstwu o trudie SSSR i kodieksu zakonow o trudie RSFSR. Pod obszczej redakcijej I. T. Golakowa. 1947. S. 360.

Aleksandrow N. G., Moskalenko G. K. — Sowietskoje trudowoje prawo. Uczebnik dla juridiczeskich szkoł. 2-je izdanie. Moskwa 1947. S. 368.

Konakaow D. M. — Zarabotnaja płata i raboczij dień. (Stienogramma lekcij, proczitannych w Wyższej partijnoj szkole pri CK WKP(b). Moskwa 1947. S. 40.

V. FINANSE

Ałtunin M. P. — Prakticzeskoje posobie po obszczej i sielskochoziajstwiennoj statistikie. Pod red. akad. W. S. Niemczinowa. 1947. S. 312.

Finansowyje sistiemy inostrannych gosudarstw. Awtorskij kollektiw pod rukowodstwom prof. N. N. Lubimowa. Moskwa 1947. S. 244.

Berman G. M. — Prijemy bystrogo sczeta. Izdanie wtoroje. Moskwa 1947. S. 144.

Diaczenko W. P. — Sowietskije finansy w pierwoj fazie razwitia socjalisticzeskogo gosudarstwa. Czast' pierwaja. 1917 — 1925. Moskwa 1947. S. 476.

Elin C. M. — Inostrannyje waluty i miechanizm mieżdunarodnych rasczetow. 1947. S. 208

Fiedosiejew K. A. — Analiz otczeta i bałansa. Moskwa 1947. S. 200.

Frej L. I. — Osnownyje problemy mieżdunarodnych rasczetow. 1946. S. 435.

Gessen M. — Finansy promyszlennogo priedprijatia, ich płanirowanije i organizacija. 1947. S. 104.

Gurwic L. E. — Choziajstwiennyje wyczislenija. (Upr. podgotowki kadrow sczetnych rabotnikow CSU Gospłana SSSR). 1947. S. 200.

Grap M. Z. — Uczet w biudżetnych uczrieżdieniach. Moskwa 1946. S. 112.

Iwanow N. A. — Finansowyj analiz promyszlennych priedprijatij. 1947. S. 160.

Jakuszew P. M. — Analiz choziajstwiennoj diejatielnosti stroitielstwa. Moskwa 1947. S. 220.

Krotkow W. T. — Oczerki po dienieżnomu obraszczeniu i krieditu inostrannych gosudarstw. Pod red. N. N. Lubimowa. Moskwa 1947, S. 416.

Kozłow G. — Tieoria dieniег i dienieżnogo obraszczenia. Cz. I. Kapitalizm. 1947. S. 296.

Miejtin M. S.—Racjonalnyj mietod uczeta matierialnych cennostiej. Wtoroje dopołniennoje i pierierabotannoje izdanie. Kijow 1947. S. 296.

Niedielin S. L. — Organizacija finansow sowchoza. Moskwa 1947. S. 88.

Nowożiłow W. P. — Sposoby nachożdienia maksimuma effiekta kapitałowłożenij w socjalisticzeskom choziajstwie. Wyp. 3. 1947. S. 116 — 159.

Prokofiew I. M. — Buchgałtierskij uczet w sowchozach. Moskwa 1947. S. 344.

Szawrin W. A. — Miestnyje biudżety SSSR. Izdanie 2-je pierierabotannoje i dopołniennoje. Moskwa 1946. S. 224.

Usoskin M. — Osnowy kriedltnogo dieła. Pod red. M. I. Bogolepowa. Moskwa 1947. S. 516.

Wejcman N. R. — Bałansy kapitalisticzeskich priedprijatij (ich postrojenie, ocienka, publikacija i analiz). Moskwa 1947. S. 108.

Wiediernikow S. S., Rozenberg E. K. — Buchgałtierskij uczet. Wtoroje, pierierabotannoje izdanie. Leningrad 1947. S. 310.

Żurawskij D. P. — Ob istocznikach i upotriebleniі statisticzeskich swiedienii. 1947. S. 119

Biudżetnaja sistiema Sojuza SSR. Izdanie 4-je, pierierabotannoje i dopołniennoje. Moskwa 1947. S. 724.

Finansirowanie kapitalnogo stroitielstwa Torgbankom SSSR. (Sbornik zakonodatielnych i instruktiwnych matieriałow). Moskwa 1947. S. 28.

Finansy SSSR za XXX let, 1917 — 1947. Sbornik statiej. Moskwa 1947. S. 342.

Organizacija krieditowania i rasczetow. Awtorskij kollektiw pod red. M. M. Usoskina. Moskwa 1947. S. 248.

Sbornik ważniejszich rukowodiaszczich matieriałow po buchgałtierskom uczetu. Trietie, pierierabotannoje izdanie. Moskwa 1947. S. 600.

VI. BUDOWNICTWO SOCJALISTYCZNE

Ignatiew W. L. — O politikie partii po otnoszeniu k krestianstwu w pierwyje gody sowietskoj własti (nojabr 1917 — mart 1921 g.). Moskwa 1948. S. 100.

Kalinin M. L. — O komunisticzeskom wospitanii. Izbrannyje rieczi i statii. 1947. S. 264.

Kuzmienko G. D. — Razwitie sowietskoj ekonomiki. (Stat. matieriały). Wyższaja partijnaja szkoła pri CK WKP(b). 1946. S. 166.

Lenin W. I., Stalin I. W. — O socjalisticzeskom gosudarstwie i sowietskoj demokracii. Moskwa 1947. S. 672.

Miedynskij E. I. — Narodnoje obrazowanije w SSSR. 1947. S. 264.

Istoria grażdanskoj wojny w SSSR. Tom wtoroj. Wielikaja proletarskaja rewolucija. (Oktiabr' — nojabr' 1917 goda). Izdanie wtoroje. Moskwa 1947. S. 624.

Sto let Manifiesta Kommunisticzeskoj Partii K. Marksa i F. Engelsa. Sbornik statiej. Moskwa 1948. S. 120.

Ostrowitianow K. — Ob osnownych zakonomiernostiach razwitia socjalisticzeskogo choziajstwa. (Konsultacija). Moskwa 1947. S. 31.

Ostrowitianow K. W. — Socjalisticzeskaja sistiema choziajstwa i jeja preimuszczestwa pieried kapitalisticzeskoj sistiemoj. Stenogr. publ. lekcii. 1947. S. 31.

VII. GOSPODARSTWO ŚWIATOWE I ŚWIATOWA POLITYKA

Ditrich Etel W. — Mirowaja torgowla. Pierewod s anglijskogo. Moskwa 1947. S. 320.

Frej L. I. — Woprosy wniesznIej torgowoj politiki inostrannych gosudarstw. Moskwa 1946. S. 404.

Gjandżuncew E. — Kooperatirowanie i organizacionnyje sdwigi w promyszlennosti S. Sz. A., za gody wtoroj mirowoj wojny. Moskwa 1946. S. 60.

Leontiew L. A. — Ekonomiczeskije problemy na Pariżskoj mirnoj konfieriencii. 1946. S. 31.

Pokrowskij S. A. — WniesznIaja torgowla i wniesznIaja torgowaja politika Rossii. Moskwa 1947. S. 404.

Wiszniew S. — Promyszlennost' kapitalisticzeskich stran wo wtoroj mirowoj wojnie. (Techno-ekonomiczeskije sdwigi). 1947. S. 224.

Zwientow L. J. — Wojennaja ekonomika Anglii. Pod red. akad. I. A. Trachtenberga. 1946. S. 280.

B. ZESTAWIENIE CIEKAWSZYCH ARTYKUŁÓW W SPRAWACH EKONOMICZNYCH, ZAMIESZCZONYCH W CZASOPISMACH (POSIADANYCH PRZEZ BIBLIOTEKĘ SPÓŁDZIELCZEGO INSTYTUTU NAUKOWEGO)

„Bolszewik“ — 1947 i 1948 r.

„Dokłady Wsiesojuznoj Akademii Sielskochoziajstwiennych Nauk im. W. I. Lenina“ — 1948 r.

„Izwiestia Akademii Nauk SSSR, Otdielenie ekonomiki i prawa“ — 1947 i 1948 r.

„Mirowoje choziajstwo i mirowaja politika“ — 1947 r.

„Nowoje Wremia“ — 1947 i 1948 r.

„*Płanowoje choziajstwo*" — 1947 i 1948 r.
„*Sobranie postanowlenij i rasporiażenij Sowieta Ministrow SSSR*" — 1947 i 1948 r.
„*Sobranie postanowlenij i rasporiażenij Prawitielstwa RSFSR*" — 1947 i 1948 r.
„*Socjalisticzeskoje sielskoje choziajstwo*" — 1948 r.
„*Sowietskaja Kniga*" — 1947 i 1948 r.
„*Sowietskoje Gosudarstwo i Prawo*" — 1947 i 1948 r.
„*Wiedomosti Wierchownogo Sowieta*" — 1948 r.
„*Wnieszniaja Torgowla*" — 1948 r.
„*Woprosy Ekonomiki*" — 1948 r.

I. EKONOMIKA I PLANOWANIE

Blumin I. — O łondonskoj szkole ekonomiki. Nowoje Wremia 1947, Nr 37. S. 16—17.

Bojarskij A. — Burżuaznaja statistika kak orudie apologietiki kapitalizma. Płanowoje choziajstwo 1947, Nr 6. S. 62 — 75.

Bołgow A. — Wielikaja Oktiabrskaja socjalisticzeskaja rewolucja i kriestianstwo. Bolszewik 1947, Nr 20. S. 40 — 56.

Dworkin P. — Socjalisticzeskij princip raspriedielenia po trudu. Bolszewik 1947, Nr 20. S. 40 — 56.

Gatowskij L. — Płanirujuszczeje socjalisticzeskoje gosudarstwo-istocznik razwitia sowietskoj ekonomiki. Płanowoje choziajstwo 1948, Nr 2. S. 50 — 69.

Gładkow I. — Lenin i naczało socjalisticzeskogo prieobrazowania ekonomiki. Płanowoje choziajstwo 1947, Nr 1. S. 56 — 65.

Granowskij E. L. — Kniga o wojennoj ekonomikie SSSR. Sowietskaja Kniga 1948, Nr 1. S. 13 — 22.

Granowskij E. — Socjalisticzeskaja i kapitalisticzeskaja industrializacja. Mir. choz. i mir. polit. 1947, Nr 9. S. 3 — 28.

Jeżow A. — Mietod grupirowok w statistikie. Płanowoje choziajstwo 1947, Nr 3. S. 50 — 65.

Kołganow M. W. — O socjalisticzeskom bogatstwie. Izwiestija Akad. Nauk, Otd. Ekon. i Prawa 1947, Nr 5. S. 317 — 338.

Kozłow G. — Kapitalisticzeskaja ekonomika i dienieżnoje obraszczenie. Płanowoje choziajstwo 1947, Nr 3. S. 66 — 82.

Kozłow G. — „Manifiest Kommunisticzeskoj Partii" o zakonach ekonomiczeskogo razwitia obszczestwa. Płanowoje choziajstwo 1948, Nr 1. S. 54 — 69.

Kozłow T. — Protiw otrywa statistiki ot praktiki socjalisticzeskogo stroitielstwa. Recenzja książki G. S. Kreimina: Kurs statistiki w kratkom izłożenii. Płanowoje choziajstwo 1948, Nr 2. S. 92 — 96.

Kuzminow I. — O kapitalizmie „absolutnom" i kapitalizmie „ograniczennom". Bolszewik 1947, Nr 3. S. 88 — 96.

Kuzminow I. — Triumf sowietskoj socjalisticzeskoj ekonomiki. Bolszewik 1947, Nr 19. S. 15 — 35.

Łapow R., Skaczko A. — Kontrol cien na służbie monopolij. Nowoje Wremia 1948, Nr 23. S. 10 — 14.

Leonow M. — Jedinstwo dialekticzeskogo mietoda i matierialisticzeskoj tieorii w marksistko-leninskoj filosofii. Bolszewik 1947, Nr 14. S. 29—40.

Leontiew A. — Ekonomiczeskije osnowy nowoj demokracii. Płanowoje choziajstwo 1947, Nr 4. S. 63 — 79.

Leontiew A. — K woprosam politiczeskoj ekonomii socjalizma. Płanowoje choziajstwo 1947, Nr 6. S. 47 — 61.

Leontiew A. — O politiczeskoj ekonomii socjalizma. Bolszewik 1947, Nr 23. S. 28—50.

Lif Sz. — Obniszczanie proletariata w usłowiach obszczego krizisa kapitalizma. Mir. choz. i mir. polit. 1947, Nr 10. S. 56 — 77.

Liwszic R. S. — Niekotoryje teorieticzeskije woprosy razmieszczenia promyszlennosti. Izwiestia Akad. Nauk, Otd. Ekon. i Pr. 1947, Nr 4. S. 235 — 252.

Notkin A. — Narodnyj dochod SSSR w poslewojennoj piatiletkie. Bolszewik 1947, Nr 12. S. 25 — 36.

Ostrowitianow K. — Rol sowietskogo gosudarstwa w razwitii socjalisticzeskoj ekonomiki. Bolszewik 1947, Nr 21. S. 33 — 48.

Ostrowitianow K. — Wojennaja ekonomika strany socjalizma. Płanowoje choziajstwo 1948, Nr 1. S. 70 — 80.

Maslennikow W. — Niekotoryje czerty obostrienia obszczego krizisa kapitalizma. Woprosy Ekonomiki 1948, Nr 2. S. 67 — 80.

Mendelson L. — Burżuaznaja nauka w poiskach putiej spasienia kapitalizma ot krizisow. Mir. choz. i mir. polit. 1947, Nr 2. S. 39 — 56.

Mendelson L. A. — Poslewojennyje protiworieczija kapitalisticzeskogo choziajstwa. Mir. choz. i mir. polit. 1947, Nr 5. Priłożenia k żurnału, S. 1 — 40.

Mitin M. — Krizis burżuaznoj demokracii. Bolszewik 1948, Nr 2. S. 29 — 43.

Moisiejew M. — N. Wozniesienskij: Wojennaja ekonomika SSSR. Recenzja. Socjalisticzeskoje sielskoje choziajstwo 1948, Nr 2. S. 47 — 55.

Mowszowicz G. M. — Pierwyj poslewojennyj sjezd amierikanskich ekonomistow. Izwiestia Akad. Nauk, Otd. Ekon. i Pr. 1947, Nr 3. S. 190—200.

Pietrow A., Jeżow A. I. — Kurs promyszlennoj statistiki. Recenzja. Płanowoje choziajstwo 1947, Nr 1. S. 88 — 91.

Pietrow A. — K woprosu o socjalisticzeskom wosproizwodstwie. Płanowoje choziajstwo 1947, Nr 2. S. 55 — 68.

Pisariew I. — Iz istorii sowietskoj statistiki. Płanowoje choziajstwo 1947, Nr 1. S. 66—77.

Postanowlenije Sowieta Ministrow SSSR i Centralnogo Komitieta WKP (b) o prowiedienii dienieżnoj rieformy i otmienie kartoczek na prodowolstwiennyje i promyszlennyje towary. Sobranie postanowlenij i rasporiażenij Sowieta Ministrow SSSR 1948, Nr 1. S. 2 — 9.

Rubinsztejn M. — Razwitie tiechniki w usłowijach kapitalizma i socjalizma. Mir. choz. i mir. polit. 1947, Nr 9. S. 29 — 52.

Smirnow N. W., Romanowskij W. I. — Primienienie matiematiczeskoj statistiki w opytnom diele. Recenzja. Sowietskaja Kniga 1948, Nr 5. S. 19 — 20.

Sorokin G. — Tridcat' let socjalisticzeskogo planirowania narodnogo choziajstwa SSSR. Płanowoje choziajstwo 1947, Nr 6. S. 13 — 29.

Suchariewskij B. — Poslewojennaja pieriestrojka narodnogo choziajstwa SSSR. Płanowoje choziajstwo 1947, Nr 1. S. 18 — 38.

Suchariewskij B. — Poslewojennyj podjem socjalisticzeskoj ekonomiki. Płanowoje choziajstwo 1948, Nr 1. S. 3 — 22.

Suchariewskij B. — Torżestwo sowietskogo płanowogo choziajstwa. Nowoje Wremia 1947, Nr 40. S. 3—8.
Strumilin S. — Usłowia socjalisticzeskogo płanirowania. Izwiestia Akad. Nauk, Otd. Ekon. i Pr. 1947, Nr 2. S. 112 — 115.
Szifrin E. — Iluzii „choziajstwiennoj demokracii". Mir. choz. i mir. polit. 1947, Nr 2. S. 98 — 104.
Szilnikow N. S. — Osnownyje woprosy piatiletniego płana wozstanowlenia i razwitia żeleznodorożnogo transporta na 1946 — 1950 gg. Sowietskaja Kniga 1948, Nr 3. S. 84 — 88.
Sznierson A. — Warga E.: Izmienienia w ekonomikie kapitalizma w itogie wtoroj mirowoj wojny. Recenzja. Płanowoje choziajstwo 1947, Nr 3. S. 83 — 89.
Szkundin Z. I. — Wlijanie płana na obiazatielstwo. Sowietskoje Gosudarstwo i Prawo 1947, Nr 2. S. 34 — 35.
Trachtenberg I. — Obszczij krizis kapitalizma i burżuaznaja politiczeskaja ekonomia. Mir. choz. i mir. polit. 1947, Nr 10. S. 114—143.
Warga E. — Demokracija nowogo tipa. Mir. choz. i mir. polit. 1947, Nr 3. S. 3 — 14.
Warga E. — Pszenica i politika. Nowoje Wremia 1948, Nr 17. S. 11 — 13.
Zwieriew A. — Mobilizacja finansowych riesursow na wypołnienie i pieriewypołnienie płana 1947 goda. Płanowoje choziajstwo 1947, Nr 2. S. 27 — 36.

II. PRODUKCJA, WYMIANA, SZKOLENIE ZAWODOWE ITP.

Ewentow I. — Nacjonalizacija promyszlennosti posle wojny. Mir. choz. i mir. polit. 1947, Nr 3. S. 20 — 32.
Iwanow P. — O wniedrieniu srednieprogriesiwnych norm w promyszlennosti. Płanowoje choziajstwo 1947, Nr 4. S. 44 — 53.
Kurskij A. — Socjalisticzeskaja promyszlennost' w poslewojennyj pieriod. Bolszewik 1947, Nr 8. S. 12 — 23.
Kurskij A. — Socjalisticzeskaja promyszlennost' w trietiem, rieszajuszczem godu piatiletki. Bolszewik 1948, Nr 9. S. 7 — 24.
Lific M. — Pieriechod k razwiernutoj sowietskoj torgowle. Woprosy Ekonomiki 1948. Nr 2. S. 57 — 66.
Lubimow A. — Ot kartocznoj sistiemy k razwiernutoj sowietskoj torgowle. Bolszewik 1947, Nr 24. S. 38 — 48.
Majzenberg L. — O jedinych gosudarstwiennych rozniecznych cienach. Płanowoje choziajstwo 1948, Nr 2. S. 37 — 49.
Maniewicz E. — A. Arakiełan: Usprawlenie socjalisticzeskoj promyszlennostiu. Recenzja. Izwiestia Akademii Nauk SSSR. 1948, Nr 1. S. 55 — 58.
Moskwin W. — Ot kartocznoj sistiemy snabżenia k razwiernutoj sowietskoj torgowle. Płanowoje choziajstwo 1948, Nr 1. S. 41 — 53.
Postanowlenie Sowieta Ministrow RSFSR ob organizacii Uprawlenia lesnoj promyszlennosti proizwodstwiennoj kooperacii pri Sowietie Ministrow RSFSR. Sobranie postanowlenij i rasporiażenij Prawitielstwa RSFSR 1947, Nr 7. S. 107.
Postanowlenie Sowieta Ministrow RSFSR ob utwierżdieniu Położenia ob Uprawlenii lesnoj, lesochimiczeskoj i dieriewoobrabatywajuszczej promyszlennosti promysłowoj kooperacii pri Sowietie Ministrow RSFSR. Sobranie postanowlenij i rasporiażenij Prawitielstwa RSFSR 1948, Nr 2. S. 34 — 41.

Postanowlenie Sowieta Ministrow RSFSR ob utwierżdieniu Położenia o Ministerstwie miestnoj promyszlennosti i jego miestnych organach. Sobranie postanowlenij i rasporiażenij Prawitielstwa RSFSR 1948, Nr 3. S. 50 — 61.

Szewiakow L. — Sowietskaja tiechnika za tridcat' let. Płanowoje choziajstwo 1947, Nr 6. S. 30 — 46.

Zworykin A. — Puti razwitia sowietskoj promyszlennoj tiechniki w poslewojennyj pieriod. Bolszewik 1948, Nr 7. S. 9 — 27.

III. GOSPODARSTWO WIEJSKIE (ROLNICTWO, EKONOMIKA I TECHNIKA)

Abramow W. — Płanirowanie — zakon rozwitia socjalisticzeskogo sielskogo choziajstwa. Socjalisticzeskoje sielskoje choziajstwo 1948, Nr 4. S 14 — 25.

Traktornyje agriegaty s nawiesnymi maszinami. Płanowoje choziajstwo 1947, Nr 2. S. 93 — 94.

A. L. — Analiz choziajstwiennoj diejatielnosti MTS. Recenzja książki T. S. Mitiuszkina. Dokłady Wsiesojuznoj Akademii Sielskochoziajstwiennych Nauk im. W. I. Lenina 1948, Nr 5. S. 62 — 63.

Benediktow I. A. — K nowomu moszcznomu podjemu socjalisticzeskogo sielskogo choziajstwa. Dokłady Wsiesojuznoj Akademii Sielskochoziajstwiennych Nauk im. W. I. Lenina 1948, Nr 5. S. 3 — 10.

Ciwjan L. — Kompleksnaja elektrifikacija proizwodstwiennych processow w sielskom choziajstwie. Socjalisticzeskoje sielskoje choziajstwo 1948, Nr 4. S. 50—57.

Cynkow M. — Gosudarstwiennyje plemiennyje razsadniki krupnogo rogatogo skota. Socjalisticzeskoje sielskoje choziajstwo 1948, Nr 4. S. 34 — 41.

Czuwikow W. — O niedielimych fondach kołchozow. Socjalisticzeskoje sielskoje choziajstwo 1948, Nr 4. S. 26 — 33.

Demidow S. — K nowym uspiecham w borbie za wysokije urożai. Socjalisticzeskoje sielskoje choziajstwo 1948, Nr 4. S. 3 — 13.

Demidow S. — Programma podjema sielskogo choziajstwa w poslewojennyj pieriod. Płanowoje choziajstwo 1947, Nr 1. S. 3 — 17.

Dmitrijew W. — Podjem kultury ziemledielia i woprosy powyszenia urożajnosti. Płanowoje choziajstwo 1947, Nr 3. S. 26 — 40.

Frajer S. — Organizacija traktornych brigad w MTS nieczernoziomnoj połosy. Socjalisticzeskoje sielskoje choziajstwo 1948, Nr 4. S. 42 — 49.

Furman L. — Mietodika sostawlenia pierspiektiwnych płanow w kołchozach. Socjalisticzeskoje sielskoje choziajstwo 1948, Nr 3. S. 62 — 64.

Gaponienko G. — Sierioznyje oszibki w oswieszczenii woprosow organizacii truda i płanirowania proizwodstwa w kołchozach. Płanowoje choziajstwo 1948, Nr 2. S. 87 — 91.

Gincburg M. — Miełkij fiermier SSzA — pod briemieniem kapitalisticzeskoj ziemielnoj rienty. Socjalisticzeskoje sielskoje choziajstwo 1948, Nr 2. S 41 — 46.

Gołowin G. — O prodowolstwiennom położeniu i ziemielnoj rieformie w Germanii. Nowoje Wremia 1947, Nr 22. S. 9—12.

Gorielow W. — Ob jedinom izmieritiele traktornych rabot. Socjalisticzeskoje sielskoje choziajstwo 1948, Nr 5. S. 40 — 47.

Gusiew I., Siergiejew P. — Opyt borby za powyszenie urożajnosti w rajonie. Socjalisticzeskoje sielskoje choziajstwo 1948, Nr 5. S. 21 — 30.

Kantyszew I. — Ob ułuczszenii raboty sowchozow. Bolszewik 1947, Nr 5. S. 23—36.

Karass A. W. — K woprosu o juridiczeskoj prirodie obiazatielstw po postawkie gosudarstwu sielskochoziajstwiennoj produkcii. (Opyt juridiczeskoj konstrukcii). Sowietskoje Gosudarstwo i Prawo 1947, Nr 3. S. 47 — 63.

Karawajew A. — O dalniejszem ukrieplenii sielskochoziajstwiennoj artieli. Bolszewik 1948, Nr 8. S. 28—41.

Karnauchowa E. S., Kolesnow S. G., Tieriajewa A. P. — Organizacija socjalisticzeskich sielskochoziajstwiennych priedprijatij. Recenzja. Sowietskaja Kniga 1948, Nr 2. S. 80 — 87.

Kogan A. — Zadaczi podjema kołchoznogo żiwotnowodstwa. Socjalisticzeskoje sielskoje choziajstwo 1948, Nr 5. S. 11 — 20.

Kogan B. — Sielskoje choziajstwo Kanady posle wojny. Mir. choz. i mir. polit. 1947, Nr 5. S. 107 — 112.

Kogan E. — K organizacii traktornych rabot na wiesienniem siewie. Socjalisticzeskoje sielskoje choziajstwo 1948, Nr 2. S. 23 — 29.

Kogan P. — Dogowor MTS s kołchozom — niezyblemyj zakon. Socjalisticzeskoje sielskoje choziajstwo 1948, Nr 3. S. 5 — 11.

Konstantinowskij I. — Nowaja rol kriestiamstwa w stranach Wostocznoj Jewropy. Nowoje Wremia 1947, Nr 19. S. 3—8.

Libkind A. — Kooperacija i razdielenie truda w kołchozach. Dokłady Wsiesojuznoj Akademii Sielskochoziajstwiennych Nauk im. W. I. Lenina 1948, Nr 5. S. 22 — 30.

Łapow P. — „Wysokije“ cieli i wysokije cieny. Nowoje Wremia 1947, Nr 51. S. 11 — 13.

Małyszew I. — MTS i poslewojennyj podjem sielskogo choziajstwa. Płanowoje choziajstwo 1947, Nr 4. S. 12 — 23.

Masłow P. P., Niemczinow W. S. — Sielskochoziajstwiennaja statistika z osnowami obszczej tieorii. Izwiestia Akad. Nauk, Otd. Ekon. i Pr. 1946, Nr 3. S. 261—264.

Niemcow D. — O raszirienii proizwodstwa jużnoj konopli. Dokłady Wsiesojuznoj Akademii Sielskochoziajstwiennych Nauk im. W. I. Lenina 1948, Nr 5. S. 57 — 61.

Niemczinow W. S. — O kritierijach razmieszczenia kultur i otraslej żiwotnowodstwa. Izwiestia Akad. Nauk, Otd. Ekon. i Pr. 1947, Nr 2. S. 76 — 88.

Nikitin P. — Likwidirowat otstawanie sielskochoziajstwiennogo maszinostrojenia. Płanowoje choziajstwo 1947, Nr 1. S. 48 — 55.

Obolenskij K. — Primienienie indiwidualnej i mielkogrupowoj sdielszcziny w kołchozach. Socjalisticzeskoje sielskoje choziajstwo 1948, Nr 3. S. 12 — 19.

Oslikowskaja E. — Woprosy agrotiechniczeskogo obuczenia kołchoznikow. Socjalisticzeskoje sielskoje choziajstwo 1948, Nr 2. S. 37 — 40.

Panasiuk M. — O tiechniczeskom progressie w proizwodstwie tiechniczeskich kultur. Socjalisticzeskoje sielskoje choziajstwo 1948, Nr 5. S. 3 — 10.

Pierowa W. M. — S. F. Demidow: Razwitije sielskogo choziajstwa w poslewojennoj piatiletkie. Recenzja. Sowietskaja Kniga 1947, Nr 3. S. 78 — 83.

Pietruszow A. — Puti razwitia socjalisticzeskogo i kapitalisticzeskogo sielskogo choziajstwa za tridcat‘ let. Mir. choz. i mir. polit. 1947, Nr 10. S. 78 — 96.

Pleszkow P. — Ob izwraszczeniach marksistko-leninskoj tieorii razwitia i razmieszczenia s-ch. proizwodstwa w SSSR. Socjalisticzeskoje sielskoje choziajstwo 1948, Nr 2. S. 56 — 63.

Postanowlenie Sowieta Ministrow SSSR o gosudarstwiennych inspiektorach po kontrolu za kaczestwom traktornych rabot maszinno traktornych stancij. Sobranie postanowlenij i rasporiażenij Sowieta Ministrow SSSR 1947, Nr 5. S. 86 — 88.

Postanowlenie Sowieta Ministrow SSSR o fondie diriektora MTS. Sobranie postanowlenij i rasporiażenij Sowieta Ministrow SSSR 1947, Nr 9. S. 169 — 172.

Postanowlenie Sowieta Ministrow SSSR o fondie diriektora sowchoza. Sobranie postanowlenij i rasporiażenij Sowieta Ministrow SSSR 1947, Nr 3. S. 36 — 37.

Postanowlenie Sowieta Ministrow SSSR o tipowych sztatach maszinnotraktornych stancij. Sobranie postanowlenij i rasporiażenij Sowieta Ministrow SSSR 1947, Nr 4. S. 72 — 74.

Sawieliew B. — Oczieriednyje zadaczi gosudarstwiennoj inspekcii po opriedieleniu urożajnosti pri Gospłanie SSSR. Płanowoje choziajstwo 1947, Nr 2. S. 37—43.

Sawieliew B. — Woprosy agrotiechniki i riezierwy powyszenia urożajnosti. Płanowoje choziajstwo 1948, Nr 2. S. 14 — 25.

Tieriajewa A. — Organizacija i opłata truda w kołchozach. Bolszewik 1947, Nr 9. S. 22 — 34.

Tiutin W. — Spiecjalizacija i proizwodstwiennyje tipy kołchozow Leningradskoj obłasti. Dokłady Wsiesojuznoj Akademii Sielskochoziajstwiennych Nauk im. W. I. Lenina 1948, Nr 5. S. 31 — 45.

Żuk J. — Nowoje w sowietskoj sielskochoziajstwiennoj tiechnikie. Socjalisticzeskoje sielskoje choziajstwo 1946, Nr 5. S. 52 — 54.

IV. P R A C A

Berri L. I. — K woprosu o razdielenii truda w socjalisticzeskom obszczestwie. Izwiestia Akad. Nauk, Otd. Ekon. i Pr. 1947, Nr 3. S. 155 — 172.

Blumin I. — Probłemy połnoj zaniatosti w sowriemiennoj anglijskoj ekonomiczeskoj litieraturie. Mir. choz. i mir. polit. 1947, Nr 4. S. 81 — 87.

O disciplinie i organizowannosti w trudie. Bolszewik 1948, Nr 7. S. 3—8.

Dogadow W. M. — Etapy razwitia sowietskogo kollektiwnogo dogowora. Izwiestia Akademii Nauk SSSR 1948, Nr 2. S. 83 — 92.

Kronrod J. A. — Osnownyje woprosy marksistko-leninskogo uczenia o proizwoditielnom trudie pri kapitalizmie i socjalizmie Izwiestia Akad. Nauk. Otd. Ekon. i Pr. 1947, Nr 1. S. 16 — 36.

Opackij L. — Obniszczanie trudiaszczichsia kapitalisticzeskich stran i uchudszenie ich pitania. Woprosy Ekonomiki 1948, Nr 2. S. 97 — 106.

Paszerstnik A. E. — Woprosy kollektiwnogo dogowora w SSSR. Sowietskoje Gosudarstwo i Prawo 1948, Nr 4. S. 38 — 54.

Postanowlenie Sowieta Ministrow RSFSR ob utwierżdieniu Położenia o Ministerstwie socjalnogo obiespieczenia RSFSR i miestnych organach socjalnogo obiespieczenia. Sobranie postanowlenij i rasporiażenij Prawitielstwa RSFSR 1947. Nr 6. S. 82 — 96.

Ob ekonomiczeskich problemach diejatielnosti profsojuzof Czechosłowakii. Nowoje Wremia 1947, Nr 19. S. 14—18.

Sowietskije profsojuzy i wybory w Wierchownyje Sowiety sojuznych i awtonomnych riespublik. Nowoje Wremia 1947,Nr 6. S. 1—2.

Szmielew N. — Profsojuzy w stranach progriesiwnoj demokracii. Nowoje Wremia 1947, Nr 18. S. 3 — 6.

V. FINANSE

Bregel E. J. — Frej Ł. I.: Osnownyje problemy mieżdunarodnych rasczotow. Recenzja. Sowietskaja Kniga 1947, Nr 1. S. 98 — 103.

Dymszic I. A. — Usokin M.: Osnowy krieditnogo dieła. Recenzja. Sowietskaja Kniga 1948, Nr 3. S. 89 — 93.

Halfina R. O. — Prawowoje położenie gosudarstwiennogo banka SSSR. Izwiestia Akad. Nauk, Otd. Ekon. i Pr. 1947, Nr 1. S. 3 — 15.

Kosiaczenko G. — Sowietskaja dienieżnaja rieforma. Płanowoje choziajstwo 1948, Nr 1. S. 23 — 40.

Kronrod J. — Tieoria dieniеg i dienieżnogo obraszczenia. (O knigie prof. G. S. Kozłowa). Izwiestia Akademii Nauk SSSR 1948, Nr 1. S. 49 — 55.

Masłow P. P. — Trudowyje sbiereżenia i raspriedielenie dochodow. Izwiestia Akad. Nauk, Otd. Ekon. i Pr. 1947, Nr 1. S. 37 — 54.

Rowinskij N. N. — Diaczenko W. P.: Obszczeje uczenie o sowietskich finansach. Recenzja. Sowietskaja Kniga 1947, Nr 7. S. 70 — 76.

Sobol W. — K woprosu ob ocienkie osnownych fondow. Płanowoje choziajstwo 1947, Nr 4. S. 54 — 62.

Zakon o gosudarstwiennom biudżetie SSSR na 1948 god. Wiedomosti Wierchownogo Sowieta SSSR 1948, Nr 6.

VI. BUDOWNICTWO SOCJALISTYCZNE

Ancziszkin I., Partigul S. — Wsie dorogi wiedut k komunizmu. Woprosy Ekonomiki 1948, Nr 2. S. 3 — 14.

Awarin W. — Razcwiet drużby narodow w stranie socjalizma i nacjonalnoje ugnietienie w kapitalisticzeskom mirie. Mir. choz. i mir. polit. 1947, Nr 10. S. 96 — 113.

O dienieżnoj rieformie i otmienie kartocznoj sistiemy w sowietskom sojuzie. Nowoje Wremia 1947, Nr 51. S. 1 — 3.

Fiedorow G. — Borba mieżdu nowym i starym w usłowiach sowietskogo obszczestwa. Bolszewik 1947, Nr 19. S. 36 — 49.

Gak G. — Woprosy etiki w marksistko-leninskom mirowozzrienii. Bolszewik 1948, Nr 9. S. 25 — 40.

Gapoczka P. — Soczetanie licznych i obszczestwiennych intieriesow pri socjalizmie. Bolszewik 1948, Nr 6. S. 26—42.

Golembo S. J. — M. I. Kalinin o woprosach tieorii i praktiki sowietskogo gosudarstwa. Sowietskoje Gosudarstwo i Prawo 1947, Nr 6. S. 1 — 15.

Jampolskij M. — Oktiabrskaja rewolucja i podjem matierialnogo i kulturnogo urownia sowietskogo naroda. Płanowoje choziajstwo 1947, Nr 5. S. 57 — 68.

Jakowlew N. — Sowietskaja szkoła — ważniejszeje orudie kommunisticzeskogo wospitania mołodieżi. Bolszewik 1947, Nr 11. S. 6—22.

Kariewa M. — Rol sowietskogo prawa w wospitanii kommunisticzeskogo soznania. Bolszewik 1947, Nr 4. S. 47—58.

Keczekjan S. F. — „Manifiest Kommunisticzeskoj Partii“ i sowriemiennyje jemu burżuaznyje politiczeskije uczenia. Sowietskoje Gosudarstwo i Prawo 1948, Nr 4. S. 8 — 21.

Sowietskaja kniga za 30 let. Sowietskaja Kniga 1947, Nr 10. S. 101—124.

Kowalew S. — Kommunisticzeskoje wospitanie trudiaszczichsia i prieodolewanie pierieżitkow kapitalizma w soznanii ludiej. Bolszewik 1947, Nr 5. S. 9 — 22.

Kritika i samokritika — zakonomiernost razwitia sowietskogo obszczestwa. Bolszewik 1948, Nr 5. S. 24 — 36.

Krużkow W. — Stoletie „Manifiesta Kommunisticzeskoj Partii“. Bolszewik 1947, Nr 3. S. 15 — 31.

Kurskij A. — Socjalisticzeskaja industrializacja SSSR. Płanowoje choziajstwo 1947, Nr 5. S. 30 — 41.

Kuusinen O. — Pobiediwszij socjalizm i tiełochranitieli kapitalizma. Nowoje Wremia 1947, Nr 45. S. 4—8.

Leninizm — uczenie i znamia millionow. Bolszewik 1947, Nr 8. S. 1—11.

Leninizm — wielikoje orużje w borbie za pobiedu kommunizma. Bolszewik 1948, Nr 1. S. 1 — 8.

Tridcat‘ let sowietskogo gosudarstwa. Nowoje Wremia 1947, Nr 45. S. 1 — 3.

Tridcat‘ let sowietskoj ekonomiki. Płanowoje choziajstwo 1948, Nr 5. S. 3 — 15.

Dwadcat‘ piat‘ let Sojuza Sowietskich Socjalisticzeskich Respublik. Bolszewik 1947, Nr 24. S. 1 — 8.

30 let sowietskoj własti. Bolszewik 1947, Nr 20. S. 1—9.

Lewin I. D. — „Manifiest Kommunisticzeskoj Partii“ i nacjonalnyj wopros. Sowietskoje Gosudarstwo i Prawo 1948, Nr 2 S. 35 — 42.

Wospitywat‘ sowietskich ludiej w duchie kommunisticzeskoj morali. Bolszewik 1947, Nr 12. S. 1 — 7.

Łozowskij A. S. — Sowietskaja dipłomatia w borbie za demokraticzeskij mir. Sowietskaja Kniga 1947, Nr 1. S. 21 — 33.

Mołotow W. M. — Tridcatiletie Wielikoj Oktiabrskoj socjalisticzeskoj rewolucii. Dokład na torżestwiennom zasiedanii Moskowskogo Sowieta 6 nojabria 1947 goda. Bolszewik 1947, Nr 21. S. 1—17.

Nadtoczejew D. — Stalinskije proizwiedienia pierioda podgotowki Oktiabria. Płanowoje choziajstwo 1947, Nr 5. S. 16 — 29.

Ostrowitianow K. — „Manifiest Kommunisticzeskoj Partii“ i stroitielstwo kommunizma w SSSR. Woprosy Ekonomiki 1948, Nr 2. S. 15—30.

Wospitanie sowietskogo patriotizma — ważniejszaja zadacza ideologiczeskoj raboty. Bolszewik 1947, Nr 14. S. 1—7.

Wielikij trudowoj podjem sowietskogo naroda. Bolszewik 1947, Nr 7. S. 1—9.

Popowa N. — Żenszczina w Sowietskom Sojuzie. Bolszewik 1947, Nr 7. S. 28 — 40.

Pospiełow P. — Partia Lenina — Stalina — rukowodiaszczaja i naprawlajuszczaja siła sowietskogo obszczestwa. Bolszewik 1947, Nr 20. S. 27—39.

O priepodawanii marksizma - leninizma w wyższych uczebnych zawiedieniach. Bolszewik 1947, Nr 5. S. 1—8.

Rozenberg D. — „Manifiest Kommunisticzeskoj Partii“, kak etap w razwitii ekonomiczeskogo uczenia Marksa. Woprosy Ekonomiki 1948, Nr 2. S. 31 — 45.

Rubinsztejn M. — Nauka pri kapitalizmie i pri socjalizmie. Nowoje Wremia 1947, Nr 44. S. 4 — 10.

Naucznaja siessija Otdielenia ekonomiki i prawa, poswiaszczennaja stoletiu „Manifiesta Kommunisticzeskoj Partii“. Izwiestia Akademii Nauk SSSR 1948, Nr 2, S. 93 — 101.

Smit M. — „Manifiest Kommunisticzeskoj Partii“ i sowriemiennyje prawyje socjalisty. Woprosy Ekonomiki 1948, Nr 2. S. 46—56.

Sollertinskaja E. — Socjalisticzeskoje prieobrazowanie sielskogo choziajstwa SSSR. Płanowoje choziajstwo 1947, Nr 5. S. 42 — 56.

Informacjonnoje soobszczenie o zasiedaniach Wierchownogo Sowieta SSSR. Wiedomosti Wierchownogo Sowieta SSSR 1948, Nr 6.

Strogowicz M. S. — Principy sistiemy sowietskogo socjalisticzeskogo prawa. Izwiestia Akad. Nauk. Otd. Ekon. i Pr. 1946, Nr 2. S. 81 — 98.

O tiempach razwitia narodnogo choziajstwa SSSR. Płanowoje choziajstwo 1947, Nr 4. S. 3 — 11.

Trajnin I. P. — Demokratia osobogo tipa (Statia wtoraja). Sowietskoje Gosudarstwo i Prawo 1947, Nr 3. S. 1 — 14.

Trajnin I. P. — Gosudarstwo strojaszczegosia kommunizma (K tridcatiletiu Sowietskogo gosudarstwa). Izwiestia Akad. Nauk, Otd. Ekon. i Prawa 1947, Nr 5. S. 295 — 316.

Warga E. — Socjalizm i kapitalizm za tridcat' let. Mir. choz. i mir. polit. 1947, Nr 10. S. 3 — 24.

Wawiłow S. — Sowietskaja nauka i narodnoje choziajstwo. Płanowoje choziajstwo 1947, Nr 5. S. 69—73.

VII. GOSPODARSTWO ŚWIATOWE I ŚWIATOWA POLITYKA

Ajzensztadt A. — Uczonyje prisłużniki amierikanskogo kapitała. Płanowoje choziajstwo 1947, Nr 4. S. 80 — 88.

Aleksiejew L. — Obniszczanie raboczego kłassa w kapitalisticzeskich stranach. Bolszewik 1947, Nr 10. S. 63—72.

Aleksiejew L. — Priedstojaszczije wybory i borba progriessiwnych i rieakcjonnych sił w S. Sz. A. Bolszewik 1948, Nr 9. S. 58—74.

Alter L. — Teorieticzeskije orużenoscy amierikanskogo imperializma. Płanowoje choziajstwo 1947, Nr 5. S. 74 — 93.

Bobrowskij A. — Ekonomiczeskoje położenie Francii. Wniesznaja Torgowla 1948, Nr 3. S. 14 — 21.

Blumin I. — Sowriemiennaja burżuaznaja politiczeskaja ekonomia w Anglii. Bolszewik 1947, Nr 10. S. 40—54.

Bołgow A. — Kniga o razorieniu amierikanskich fiermierow. Bolszewik 1948, Nr 10. S. 66 — 72.

Chmielnickaja E. — Niekotoryje nowiejszije tendencii pieriedieła sfier wlijania mieżdu kapitalisticzeskimi stranami. Mir. choz i mir. polit. 1947, Nr 6. S. 22 — 37.

Chod wypołnienia piatiletniego plana razwitia narodnogo choziajstwa Jugosławii. Płanowoje choziajstwo 1947, Nr 6. S. 87 — 89.

Chod wypołnienia triechletniego płana wozstanowlenia narodnogo choziajstwa Polszi. Płanowoje choziajstwo 1947, Nr 6. S. 89 — 91.

Cieny. Koniunkturnyj biulleten żurnała „Mir. choz. i mir. polit." 1947, Nr 1. S. 9.

Niekotoryje dannyje ob agrarnych rieformach w stranach Wostocznoj i Jugowostocznoj Jewropy posle wtoroj mirowoj wojny. Koniunkturnyj biulleten żurnała „Mir. choz. i mir. polit." 1947, Nr 1. S. 24 — 32.

Dubinskij Ł. — Projawlenie obszczego krizisa kapitalizma w anglijskoj ekonomikie. Woprosy Ekonomiki 1948, Nr 2. S. 81 — 96.

Dworkin I. — Niemarksistkaja kniga o promyszlennosti kapitalisticzeskich stran. Bolszewik 1948, Nr 3. S. 74—80.

Ejdelmant A. B. — W. T. Krotkow: Oczerki po dienieżnomu obraszczeniu i kreditu inostrannych gosudarstw. Recenzja. Sowietskaja Kniga 1948, Nr 1. S. 77 — 83.

Fajngar I. M. — Korwin D. Edwards: Mieżdunarodnyje kartieli w ekonomikie i politikie. Recenzja. Sowietskaja Kniga 1947, Nr 12. S. 86 — 92.

Fajngar I. — „Płan Marszałła" — orudie imperialisticzeskoj ekspansii S. Sz. A. Płanowoje choziajstwo 1948, Nr 2. S. 70 — 86.

Frej L. — Mieżdunarodnaja torgowaja organizacija. Wnieszniaja Torgowla 1948, Nr 2 S. 17 — 25 i Nr 3. S. 22 — 28.

Gatowskij L.—Kniga o wojennoj ekonomikie SSSR. Bolszewik 1948, Nr 1. S. 711—88.

Gładkow I. A. — M. L. Bokszickij: Techniko-ekonomiczeskije izmienienia w promyszlennosti S. Sz. A. wo wriemia wtoroj mirowoj wojny. Recenzja. Sowietskaja Kniga 1947, Nr 12. S. 78 — 86.

Gładkow I. — Poroczaja kniga o promyszlennosti S. Sz. A. Bolszewik 1947. Nr 23. S. 73 — 80.

Gorfinkel E. — Problemy mirowoj torgowli posle wojny. Mirowoje choziajstwo i mirowaja politika 1947, Nr 1. S. 54 — 70.

Inflacija w kapitalisticzeskich stranach. Płanowoje choziajstwo 1948, Nr 1. S. 92 — 94.

Korra W. — Strany narodnoj demokratii w jewropiejskoj ekonomikie. Nowoje Wremia 1948, Nr 21. S. 8—12.

Kommiunikie ob informacjonnom sowieszczanii priedstawitielej niekotorych kompartij. Bolszewik 1947, Nr 19. S. 9—10 i 11—14.

Konstantinowskij I. — Strany narodnoj demokracii — nowaja briesz w sistiemie imperializma. Nowoje Wremia 1947, Nr 49. S. 3 — 9.

Kowalskij I. — O niekotorych tiekuszczich problemach polskoj ekonomiki. Nowoje Wremia 1947, Nr 27. S. 12—14.

Krotkow W. T. — Ł. I. Frej: Woprosy wniesznej torgowoj politiki inostrannych gosudarstw. Recenzja. Sowietskaja Kniga 1947, Nr 5. S. 66 — 68.

Kuczinskij J. — Płan Marszałła i żizniennyj urowień raboczego kłassa Zapadnoj Jewropy. Nowoje Wremia 1948, Nr 25. S. 7—9.

Leontiew A. — Ekonomiczeskije osnowy amierikanskogo ekspansjonizma. Nowoje Wremia 1947, Nr 29. S. 3—11. Nr 30. S. 3—10.

Lesniewskij S. — Na zapadnych ziemlach Polszi (putiewyje zamietki). Nowoje Wremia 1947, Nr 37. S. 24—27.

XXX let sowietskoj wniesznej torgowli. Wnieszniaja Torgowla 1948, Nr 4. S. 1 — 7.

Lif Sz. — O krizisach kapitalisticzeskoj sistiemy mirowogo choziajstwa. Płanowoje choziajstwo 1947, Nr 2. S. 69 — 83.

Łapow R. — Amierikanskaja politika chlebnogo eksporta. Nowoje Wremia 1948, Nr 16. S. 3 — 6.

Łapow P. — Mif o mirowom deficitie chleba. Nowoje Wremia 1947, Nr 23. S. 10—15.

Marchlewskaja S. — God w Polsze (zamietki korrespondienta). Nowoje Wremia 1947, Nr 17. S. 18 — 21.

Marchlewskaja S. — Kulturnaja żizń sowriemiennoj Polszi. Nowoje Wremia 1947, Nr 23. S. 26 — 30.

Moszetow W., Lesakow W. — O demokraticzeskich prieobrazowaniach w stranach nowoj demokracii. Bolszewik 1947, Nr 22. S. 38—52.

Obsużdienie knigi M. Bokszickogo — „Tiechniko - ekonomiczeskije izmienienia w promyszlennosti S. Sz. A. wo wriemia wtoroj mirowoj wojny". Izwiestia Akademii Nauk SSSR 1948, Nr 2. S. 107 — 112.

Obsużdienie sbornika: „Wojennoje choziajstwo kapitalisticzeskich stran i pieriechod k mirnoj ekonomikie". Woprosy Ekonomiki 1948, Nr 2. S. 107—116.

Otwiet I. W. Stalina na otkrytoje pismo g. Uołlesa. Bolszewik 1948, Nr 10. S. 1—2.

Padienie żizniennogo urownia raboczego kłassa S. Sz. A. Płanowoje choziajstwo 1947, Nr 4. S. 94 — 96.

Płan Marszałła i raboczij kłass. Nowoje Wremia 1948, Nr 14. S. 1—2.

Triechletnij płan ekonomiczeskogo wozstanowlenia Polszi. Płanowoje choziajstwo 1947, Nr 4. S. 92 — 94.

Ekonomiczeskije pokazatieli po otdielnym stranam. Koniunkturnyj biulleten żurnała „Mirowoje choziajstwo i mirowaja politika":
- *Sojedinienjnyje Sztaty Amieriki.* 1947, Nr 1, S. 13 — 16, 1947, Nr 7, S. 17 — 21.
- *Anglia* 1947, Nr 1, S. 17 — 18, 1947, Nr 9, S. 1—3.
- *Francija* 1947, Nr 1, S. 19 — 21, 1947, Nr 9, S. 4—9.
- *Kanada* 1947, Nr 1, S. 22 — 23, 1947, Nr 7, S. 22 — 24.
- *Polsza* 1947, Nr 6, S. 2 — 8.
- *Czechosłowakija* 1947, Nr 6, S. 8 — 15.
- *Jugosławija* 1947, Nr 6, S. 15 — 21, 1947 Nr 7, S. 9 — 10.
- *Bołgarija* 1947, Nr 6, S. 22 — 28.
- *Rumunia* 1947, Nr 6, S. 28 — 32.
- *Wengrija* 1947, Nr 7, S. 2 — 6.
- *Albanija* 1947, Nr 7, S. 7 — 8.
- *Belgija* 1947, Nr 9, S. 10 — 11.
- *Gołłandija* 1947, Nr 9, S. 12 — 13.
- *Skandinawskije strany* (Danija, Szwecija, Norwegija) 1947, Nr 9, S. 14—20.
- *Turcija* 1947, Nr 9, S. 21 — 23.
- *Giermanija* 1947, Nr 9, S. 24 — 25.
- *Awstrija* 1947, Nr 9, S. 26.
- *Italija* 1947, Nr 9, S. 27 — 29.
- *Japonija* 1947, Nr 9, S. 30 — 32.

Pokazatieli prodowolstwiennogo położenia. Koniunkturnyj biulleten żurnała „Mir. choz. i mir. polit." 1947, Nr 7, S. 12 — 14.

Promyszlennost. Koniunkturnyj biulleten żurnała „Mir choz. i mir. polit." 1947, Nr 1. S. 2 — 5.

Puchłow N. — Uspiechi polskoj demokracii. Mir. choz. i mir polit. 1947, Nr 6. S. 38—47.

Ramzajcew D. — Wnieszniętorgowaja arbitrażnaja komissija pri Wsiesojuznej Torgowoj Pałatie. Wniesznaja Torgowla 1948, Nr 4. S. 15 — 17.
Rubinsztejn M. — Erwin Heksner: Mieżdunarodnyje kartieli. „Mir. choz. i mir. polit." 1947, Nr 1. S. 88 — 90.
Rubinsztejn M. — Podżigatieli wojny — na popriszcze amierikanskoj ekonomiczeskoj litieratury (obzor pieczati). Płanowoje choziajstwo 1947, Nr 6. S. 79 — 86.
Rubinsztejn M. — Wniesznaja politika sowietskogo gosudarstwa i jeja osnowy. Nowoje Wremia 1948, Nr 12. S. 4—7.
Segał J. — Problema „połnoj zaniatosti" i wniesznaja torgowla. Mir. choz i mir. polit. 1947, Nr 5. S. 123.
O sowietsko - polskich sogłaszeniach. Nowoje Wremia 1948, Nr 6. S. 1—2.
Wniesznaja torgowla i transport. Koniunkturnyj biulleten żurnała „Mir. choz. i mir. polit." 1947, Nr 1. S. 6 — 8.
Trud. Koniunkturnyj biulleteń żurnała „Mir. choz. i mir. polit." 1947, Nr 1, S. 10 — 13.
Wasiljewa W. — Ekonomiczeskoje razwitie kołonij w gody wtoroj mirowoj wojny. Mir. choz. i mir. polit. 1947, Nr 5. S. 51—63.
K woprosu ob ekonomiczeskom wozstanowleniu Jewropy. Nowoje Wremia 1947, Nr 26. S. 1 — 3.
Wygodskij S. — Rol monopolij w ekonomiczeskoj ekspansii amierikanskogo imperializma. Mir. choz. i mir. polit. 1947, Nr 4. S. 33—47.
Żdanow A. — O mieżdunarodnom położeniu. Bolszewik 1947, Nr 20. S. 10—26.

BIBLIOGRAFIA PUBLIKACJI POLSKICH O SPÓŁDZIELCZOŚCI

za I—III kwartał 1948 roku

Aktualne problemy spółdzielczego mleczarstwa i jajczarstwa. (Materiały z narady gosp. Centrali Spółdz. Mleczarsko-Jajczarskich odbytej w Bierutowicach w dn. 21.I.—3.II.1948). W-wa 1948 Wyd. Ludowe 8^{0}, s. 136, 7 nlb. (Odb.: Poradnik Mlecz. i Jajczarski 1948, nr 2—3).
Bagiński Kazimierz: Związek Społem w latach 1938—1945. Praca magisterska, maszynopisu stron 185. (Rocznik Akademii Handlowej w Poznaniu. Rok 1947/48, s. 252 — 253).
Blinowski Franciszek: Niektóre zagadnienia spółdzielcze a ustrój socjalistyczny. W-wa 1948 Społem 8^{0}, s. 14, 1 nlb.
— Toż. Wyd. 2. W-wa czerwiec 1948.
Dominko Józef: Jugosławia Spółdzielcza. W-wa 1948. Wyd. SIN 8^{0}, s. 58, 2 nlb.
Drozdowicz Jakub: Organizacja przedsiębiorstw spółdzielni handlowych. W-wa 1948 Społem 8^{0}, s. 179, tabl. 6. (*Leon Marszałek:* Przedmowa).
Fauquet G.: Odcinek spółdzielczy... Przeł. Jerzy Kurcyusz. W-wa 1947 Społem 8^{0}, s. 3, nlb. 115, 1 nlb.
Garbacik Eugeniusz: Spółdzielczość w planowym zagospodarowaniu wsi. Kr. 1948 Sekcja Wyd. Koła Słuchaczy Studium Spółdzielczego U. J. 4^{0}, s. 2 nlb., 93. (Tylko do użytku wewnętrznego studentów Studium Spółdzielczego U. J. w Krakowie). (Maszynopis powielany).
Górzyński Stefan: Spoistość duchowa kooperacji i drogi jej społecznego rozwoju. W-wa 1948. Nakł. autora (Druk. Polska, Piotrków) 8^{0}, s. 23, 1 nlb.

Gospodarka Polski Ludowej i drogi jej rozwoju. (W-wa 1948). Nakł. Wydziałów Szkolenia KC PPR i CKW PPS. — Bibl. Szkolenia Partyjnego nr 9. — Omawia m. in.: Spółdzielczość — jedną z form gospodarki uspołecznionej. — Wieś — główny teren pracy spółdzielczości. — Spółdzielczość musi być w pełni zdemokratyzowana. — Szkodliwość teorii o pełnej autonomii planów spółdzielczych.

Gospodarka spółdzielni spożywców. Katowice 1948. Nakł. Zrzeszenia Robotniczych Spółdz. Spoż. 8⁰, s. 67, 1 nlb. tabl. 6.

Grik Anatol: Analiza rachunkowo-gospodarcza w spółdzielniach. Ocena stanu i działalności spółdzielni na podstawie danych rachunkowych. W-wa 1948 Centralny Związek Spółdzielczy 8⁰, s. 102.

Informator spółdzielczy na rok 1948. W-wa 1948 ZRS 8⁰, s. 298, 2 nlb.

Instrukcja o organizacji i działalności Oddziałów Spółdzielni „Samopomoc Nauczycielska" w W-wie. W-wa 1948 8⁰, s. 59, 1 nlb.

Instrukcja szczegółowa do planu inwestycyjnego spółdzielczości „Samopomoc Chłopska" na rok 1949. W-wa 1948 CRS „Samopomoc Chł." 8⁰, s. 14.

Instrukcja w sprawie organizowania Powiatowych Związków Gminnych Spółdzielni „Samopomoc Chłopska". W-wa 1948 ZRS 8⁰, s. 8 nlb.

Jednodniówka na Zgromadzenie Woj. Aktywu Spółdzielczego Trzech Partii i Związku Samopomocy Chłopskiej w Krakowie dnia 25 stycznia 1948. (Kr. 1948). Wyd. Komitet Org. Zgrom. 8⁰, s. 16. — Zawiera: T. Kłapkowski: U progu nowej struktury polskiego ruchu spółdzielczego. — S. Wójcicki: Sieć spółdz. w woj. krakowskim i ich stan gosp. w obecnej chwili. — Co zrobiły, a co mają do zrobienia spółdz. gminne. — J. Gajda: Nieprzemijająca potrzeba powsz. spółdz. spoż.

Kalendarz dla spółdzielni powszechnych na rok 1948. W-wa (1947) Społem 8⁰, 348.

Kielan Franciszek, Mackiewicz Ignacy: Księgowość gminnej spółdzielni „Samopomoc Chłopska". W-wa 1948 Zw. Rew. Spółdz. R. P. 8⁰. Cz. 1 s. 222. Cz. 2 — Przykłady księgowania, s. 141.

Kistanow J. A.: Etapy rozwoju handlu w ZSRR. Przeł. Ludwik Pawłowski. W-wa 1948 CZS 8⁰, s. 103, 1 nlb. — Odb. z kwartalnika Spółdz. Przegl. Nauk. (Przekład z pewnymi skrótami rozdziału II oprac. przez doc. J. A. Kistanowa z książki pt. Ekonomika i płanirowanie sowietskoj koopieratiwnoj torgowli, praca zbiorowa pod red. S. P. Dnieprowskiego, Moskwa 1939).

Komitety sklepowe i kierownictwa sklepów spożywczych w Łodzi i Zgierzu. Łódź 1948 Powsz. Spółdz. Spoż. 8⁰, s. 18, 2 nlb.

Lulek T.: Handel i przedsiębiorstwo handlowe (kupieckie i spółdzielcze). Kr. 1948, s. 304.

Marszałek Leon: Spółdzielczość. Skrypt z wykładów w roku akademickim 1947/48. (W-wa 1948) Koło Słuchaczy Studium Spółdzielczego przy S. G. H. 4⁰, s. 151. (Na prawach rękopisu. Maszynopis powielany).

Minc Bronisław: Rozwój przemysłu spółdzielczego. — Spółdzielczość. (O planie trzyletnim. W-wa 1948, s. 86 — 88, 161 — 162).

Minc Hilary: Polityka PPR na wsi. Przemówienie wygłoszone na sierpniowo-wrześniowym plenum KC PPR. W-wa 1948 „Książka". — Omawia m. in.: Spółdzielnie rolnicze „Samopomocy Chłopskiej". — Zagadnienia spółdzielni produkcyjnych.

Minc Hilary: Spółdzielczość w walce o wzrost produkcji rolnej. Przemówienie wygłoszone na plenum Zarządu Głównego Związku Samopomocy Chłopskiej 19 listopada 1947 r. (B. m. w.) 1947 „Książka" 8⁰, s. 19.

Notatnik S. L.-owca Tezy do referatu. (W-wa 1947). Nakł. NKW Stron. Lud. 160, s. 46.

Nowicki Andrzej R. F.: Szlakiem człowieka dobrego. Opowieść o Robercie Owenie. W-wa 1948 Spółdz. Inst. Wyd. 8⁰, s. 88.

Plan działalności Powsz. Spółdzielni Spoż. w Łodzi na rok 1948. (Łódź 1948) 8⁰, s. 42, 1 nlb., tabele 4.

Plan gospodarczy na rok 1948. Katowice 1948. Zrzeszenie Robotn. Spółdz. Spoż. 8⁰, s. 80, 2 nlb., tabel 30.

Plan pracy Związku Samopomocy Chłopskiej na rok 1948. W-wa 1948 8⁰, s. 75. (Na prawach rękopisu).

Planowanie gospodarcze w spółdzielczości radzieckiej. Tłum. i opr. Wacława Wojnackiego i Stanisława Poznańskiego na podstawie pracy zbiorowej pod red. S. Dnieprowskiego pt. Ekonomika i planowanie radzieckiego handlu spółdzielczego. W-wa 1948 ZRS 8⁰, s. 132.

Pszczółkowski Edmund: Sens i znaczenie zmiany struktury spółdzielczości. W-wa 1948 ZRS 8⁰, s. 18, 1 nlb.

Regulamin Zarządu Pow. Związku Gminnych Spółdzielni „Samopomoc Chłopska". W-wa 1948 CRS „Samopomoc Chłopska" 8⁰, s. 14, 1 nlb.

Regulaminy Walnego Zgromadzenia, Rady Nadzorczej i Zarządu Spółdzielni Pracy. (Katowice 1948) ZRS Okręg Śląski 8⁰, s. 24.

Regulaminy zebrania gromadzkiego i komitetu członkowskiego Gminnej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska". W-wa 1947 ZRS 8⁰, 1 nlb., 16, 1 nlb.

Seminarium Spółdzielcze. Rocznik Akad. Handlowej w Poznaniu, Rok 1947/48, s. 283 — 284.

Siedlecki Władysław: Wprowadzenie do nauki o spółdzielczości. Wyd. 3 zmienione. Kraków 1948 Spółdz. Pracy i Użytkowników „Czytelnik" 8⁰, s. 142, 2 nlb. (Bibl. Oświaty Powszechnej, t. 4).

Spółdzielczość. (Warszawa w liczbach 1947. W-wa 1947, s. 72—4).

S p r a w o z d a n i a :

Dwudziestopięciolecie pracy Okręgowej Spółdz. Spoż. Pracowników Komunikacji w Katowicach. (Jednodniówka). Katowice 1948 8⁰, s. 78, mapa 1.

Powszechna Spółdz. Spoż. w Łodzi. Sprawozdanie na rok 1947. (Łódź 1948) 8⁰, s. 63, 1 nlb., tabl. 1, tabela 1.

Sprawozdanie, II, z działalności Banku Rybaków Morskich, Spółdz. z odp. ogr. w Gdyni. Rok 1947. (Gdynia 1948) 8⁰, k. 4 nlb.

Sprawozdanie Krajowej Spółdzielni Spożywców Kolejarzy w W-wie za rok 1947. (W-wa 1948) 8⁰, s. 63, 1 nlb.

Sprawozdanie Lubelskiej Spółdzielni Spożywców za rok 1947. Rocznik 35. Lublin 1948 8⁰, s. 54, tabl. 4.

Sprawozdanie Śląskich Zakładów Mleczarskich, Spółdzielni z odp. udz. w Katowicach za rok 1947. (Katowice) 1948 8⁰, s. 28.

Sprawozdanie. 1945—1947. W-wa 1948 Federacja Warsz. Powsz. Spółdz. Spoż. 8⁰, s. 70.

Sprawozdanie Woj. Oddziału Związku Samopomocy Chłopskiej we Wrocławiu za okres od 1.X.1946 do 31.XII.1947 (Wrocław 1948) 8⁰, s. 32.

Sprawozdanie z dział. Oddziału Woj. Z. S. Ch. w Bydgoszczy za czas od 1.XI.1946 do 1.II.1948. Bydg. 1948 8⁰, s. 26, 1 nlb.

Sprawozdanie z działalności Spółdz. Wyd. „Czytelnik" za okres od 1.I do 31.XII.1947 r. W-wa 1948 8⁰, s. 110, 1 nlb., mapa 1. — Druk Organizacyjny nr 4.

Sprawozdanie z działalności za rok 1947. Częstochowa 1948 „Oświata" Spółdz. Księg. 8⁰, s. 1 nlb., 20, tabele 2.

Sprawozdanie z dział. za rok 1947. (Jednodniówka). Katowice 1948 „Ognisko" Spółdz. Księg. 8⁰, s. 16.

Sprawozdanie z dział. za rok 1947. Katowice 1948 Zrzeszenie Robotn. Spółdzielni Spoż. 8⁰, s. 128, 2 nlb., tabl. 9.

Sprawozdanie z dział. za rok 1947. W-wa 1948 Powsz. Spółdz. Spoż. „Praga — Południe" W-wa 8⁰, s. 19, 1 nlb.

Sprawozdanie z dział. za rok 1947. W-wa 1948 Powsz. Spółdz. Spoż. „Warszawa—Południe". W-wa 8⁰, s. 15, 1 nlb.

Sprawozdanie z dział. za rok 1947. Na walne zgrom. delegatów w dniu 25.VII.1948 r. W-wa 1948 Powsz. Spółdz. Spoż. „Warszawa — Zachód" 8⁰, s. 22.

Sprawozdanie z działalności za rok 1947. W-wa 1948 Spółdz. Bank Ogrodniczy 8⁰, s. 16.

Sprawozdanie z działalności w roku 1947. (W-wa) 1948 Warszawska Spółdzielnia Mieszkaniowa 8⁰, s. 195, 5 nlb.

Sprawozdanie Zrzeszenia Spółdzielni Spoż. Przemysłu Węglowego w Katowicach za okres od 1.IX.1946 — 31.XII.1947 r. Katowice 1948, s. 42, tabl. 6, tabele 2.

Stanek Bronisław: Badanie księgowości spółdzielni i obieg dokumentów. W-wa 1948 Centralny Związek Spółdzielczy, 8⁰, s. 50, 2 nlb. Podręcznik dla Instruktorów, zeszyt 8.

S t a t u t y :

Książeczka udziałowa i obrachunkowa członka oraz statut. Łódź 1948 Kraj. Spółdz. Transp. - Komunikacyjna i Robót Lądowych, 8⁰, s. 4.

Statut Centrali Rolniczej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska". W-wa 1948, 8⁰, s. 19.

Statut Centrali Spółdzielni Pracy. W-wa 1948 CZS 8⁰, s. 15, 1 nlb. Bibl. Centrali Spółdz. Pracy, nr 1.

Statut Gdańskiej Spółdz. Spoż. z odp. udz. w brzmieniu uchwalonym przez Walne Zgromadzenie Członków w dn. 23.XI.1947 r. Gdańsk 1948, 8⁰, s. 23.

Statut Powiatowego Związku Gminnych Spółdzielni „Samopomoc Chłopska" w . . . W-wa 1948 ZRS 8⁰, s. 14, 1 nlb.

Statut Pow. Zw. Gminnych Spółdzielni „Samopomoc Chłopska" w Częstochowie. Częst. 1948 ZRS 8⁰, s. 14, 1 nlb.

Statut Powsz. Spółdz. Spoż. „Warszawa — Śródmieście" w W-wie. W-wa 1948 16⁰, s. 13, 1 nlb.

Statut „Spólnoty" Spółdz. Pracy i Użytkowników z odp. udz. w W-wie. W-wa 1948. (Druk. Spółdz. Pracy „Libra") 8⁰, s. 15, 1 nlb.

Statut Spółdzielczego Przeds. Budowlanego Pow. Tarnowskiego, Spółdz. Pracy i Użytkowników. Tarnów 1948 16⁰, s. 48.

Statut Spółdz. Bud.-Mieszkaniowej „Strzecha" w Wapnie. Wapno 1948 16⁰, s. 20.

Statut Spółdz. pod firmą „Samopomoc Nauczycielska" w W-wie. W-wa 1948 8°, s. 17, 1 nlb.
Statut Spółdz. Pracy Emerytów Kolejowych „Samopomoc" w W-wie. W-wa 1948 8°, s. 15, 1 nlb.
Statut Spółdz. Torfowej z odp. udz. w . . . (Turczynowicz S.: Eksploatacja torfowisk . . . . W-wa 1948, s. 278 — 291).
Statut Spółdz. Wyd. „Wiedza" z odp. udz. W-wa 1948 8°,s. 15.

Statystyka stanu organizacyjnego i działalności gospodarczej spółdzielni w Polsce w 1947 r. W-wa 1948 (CZS), 4°, s. 2 nlb., IX, 176, 6 tabl. Centralny Związek Spółdzielczy, Wydz. Planowania, Biuro Statystyczno-Sprawozdawcze. (Maszynopis powielany).
Struktura i organizacja Pow. Związków Gminnych Spółdz. „Samopomoc Chłopska". W-wa 1948 CRS „Samopomoc Chłopska" 8° s. 15, 1 nlb.
Szubert Edmund: Spółdzielczość zdrowia w nowej Jugosławii. W-wa 1948 ZRS 8° s. 14, 2 nlb. (Odb.: Społem 1948 nr 4—5).
Śliwowski Kazimierz: Gospodarka w sklepach i magazynach spółdzielni. W-wa 1948 Zw. Rew. Spółdz. R. P. Biuro Wydawnicze. 8° s. 96.
Taylor Edward: O istocie spółdzielczości. Wyd. 3 rozszerzone. Poznań 1948 Wilak 8° s. 55, 1 nlb., Bibl. Tyg. Gosp. nr 1.
Ustawa z dnia 2 maja 1948 r. o Centralnym Związku Spółdzielczym i centralach spółdzielni. W-wa 1948 8° s. 19, 1 nlb.
W kraju młodych spólnot rolnych. O spółdzielczości bułgarskiej. Praca zbiorowa. (Autorzy niniejszej książki: Olena Haubold, Wacław Mariański, Józef Niemiec, Marian Weralski). W-wa CZS 8° s. 87, 1 nlb.
W pracy i w walce. 35 lat Lubelskiej Spółdzielni Spożywców. (Praca zbiorowa pod red. Stanisława Poznańskiego). W-wa 1948 CZS 8° s. 142, 1 nlb. — Zawiera m. in.: E. Ochab: Zadania spółdz. robotniczej. S. Szwalbe, J. Dominko: Z dziejów spółdz. rob. w Polsce. W. Papiewska: Prześladowania polityczne. Zygmunt Modzelewski: LSS sprzed 27 laty, J. Dominko: Bolesław Bierut. Józef Niemiec: Okres okupacji niemieckiej. W. Papiewska: W Polsce Ludowej.
Zadania i metody pracy społeczno - wychowawczej w spółdzielczości spożywców. (Sprawozdanie z obrad ogólnokrajowej konferencji kierowników wydz. społ.-wychowawczych spółdzielni spoż. odbytej we Wrocławiu w dn. 19 i 20 sierpnia 1948 r.). W-wa 1948 CSS Społem 8° s. 112. Zawiera m. in.: Przemówienie Prezesa Zarz. CZS ob. E. Ochaba. — J. Żerkowskiego: Rola i miejsce spółdz. spoż. w Polsce Ludowej. — M. Niczmana: Zadania i metody pracy społ.-wych. w spółdz. spoż.
Związek Samopomocy Chłopskiej dąży przez spółdzielczość do zamożności małorolnych i średniorolnych chłopów. W-wa 1948 Centr. Księgarnia Rolnicza „Samopomoc Chłopska". 8° s. 88, 3 nlb.

M. B.

KSIĄŻKI NADESŁANE

A) — w języku polskim [1])

Benham F.: Ekonomia polityczna. Warszawa (1948) Trzaska, Evert i Michalski, s. 566.

Fiołek S.: Powiat Nowo-Sądecki. Warszawa 1948 Państw. Instyt. Wyd. Rolniczych, s. 231.

Gawor B.: Dolnośląskie zagłębie węglowe. Wrocław 1948 „Placówka", s. 50.

Marx K.: Ośmnasty Brumaire'a Ludwika Bonaparte. (Londyn 1869 b.n.d), s. 76.

Moszczeński G.: Rachunkowość gospodarstw wiejskich. Warszawa 1947 Państw. Inst. Wyd. Rolniczych, s. 455.

Rocznik Akademii Handlowej w Poznaniu. Rok 1947/48. Poznań 1948 Akad. Handlowa, s. 359.

Skład osobowy i spis wykładów na rok akad. 1948/49. Wyższa Szkoła Handlowa we Wrocławiu. Wrocław 1948 (Wyż. Szkoła Handl. we Wrocławiu), s. 28.

Skrzywan S.: Rachunkowość w przedsiębiorstwie przy gospodarce planowej. Warszawa 1948 Gosp. Inst. Wyd. , s. 90.

Spis wykładów (XXIII) oraz skład osobowy w roku akad. 1948/49. Akademia Handlowa w Poznaniu. Poznań 1948 Akad. Handl., s. 49.

Spis wykładów (XIII) i skład osobowy. Rok akad. 1948/49, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie. Warszawa 1948 Bibl. Ekonomiczna, s. 144.

Wiśniowski K.: Oley, który idzie z kamienia. Wrocław 1948 „Czytelnik", s. 115.

Wyższa Szkoła Handlowa we Wrocławiu. Wrocław 1948 Wyż. Szk. Handl., s. 47.

B) — w językach obcych

Barbier Ch. H.: Plan for the Creation of an International Co-operative Press Agency. London 1946 Int. Co-op. Alliance, s. 11.

Bolgarskaja Kooperacija 1944—1948 (B. m. 1948 b.n.d.), k. nlb. 12.

Congress 17 th of the International Co-operative Alliance. Prague 27—30.IX.1948. Agenda and Reports. London (1948) Intern. Co-operative Alliance, s. 93.

Co-op. in Palestine — Hamashbir Hamer Kari - Palestine Co-operative Wholesale Society... and Consumers Co-operative Societies in Palestine. Tel-Aviv 1947 (druk. Arieli Press), k. nlb. 8.

Dent H. C.: British Education. London (1946) Longmans Green, s. 59.

Developments in the Consumers Cooperative Movement in 1947. Washington (1948) U. S. Department of Labor, s. 13.

L'Education cooperative internationale. Rapport présenté par la Guilde Int. des Coopératrices. Prague 23 et 24.IX.1948, s. 16.

---

[1]) Bez wydawnictw Central Spółdzielczych, uwzględnionych w Bibliografii.

Heymann-Coulon F.: L'indépendance économique de la ménagére. VII Conférence de la Guilde Internationale des Coopératrices. Prague 23 et 24.IX.1948 (Bruxelles 1948 Ligue Nat. des Coop.), s. 24.

International Co-operative Women's Guild Report. October 1946—May 1948. Manchester (1948) Co-op. Press, s. 32.

Krátce o historii bratrstvi. (Praha 1948), s. 24.

Lega Nazionale delle Cooperative. Roma (1948) Editrice Coop., s. 61.

Le Mouvement co-opératif dans l'Etat d'Israel. Tel-Aviv 1948 (b.n.d.), s. 12.

Pijade M., Dymitrow G.: Seljacke radne zadruge. Zagreb 1947 Glavni Zadr. Savez N. R. Hrvatska, s. 20.

Pravilnik na trudovija zemedelsko proizvoditelej otdel pri-. V gr. (s.)... obstina... okolija. (Sofija) 1948 Centr. Koop. S'juz, s. 40.

Producers and Service Co-operation in Israel. Tel-Aviv 1948 (druk „Happel Hazair"), s. 6.

Report of the Food and Agriculture Organization Mission for Poland. Washington 1948 F. A. O., s. 159.

Rochdale Equitable Pioneers' Society Limited. Statement of Accounts and Report for halfyear ended March 6-th, 1945. Rochdale (1945) druk. E. Wrigley, s. 16.

Rochdale Equitable Pioneers' Society Limited. Cash Account and Report for quarter ended June 5-th, 1945. Rochdale (1945) druk E. Wrigley, s. 4.

Savings and Loan Annals 1947. Chicago 1948 U. S. Savings and Loan League, s. 416.

Spasov B.: Dvie narodni konstitucii. Sofija (1947) Bibl. „Politiceskij Dviženia", s. 20.

A Survey of the Economic Situation and Prospect of Europe. Geneva 1948 United Nations, s. 206.

Tauber J.: Zemedelska Vyrobni Družstva. Praha 1948 Vesmir, s. 190.

Ustav na vsestrannata kooperacija... v. s.,. (Sofija 1947) Centr. Koop. S'juz, s. 32.

Widhe E. Bergström: International Co-operative Education. Stockholm 1948 (b. n. d.), s. 26.

Zabavskij A.: Evrejskoe kooperativnoe dviženie v Palestine. Jerusalim 1948 Evrejsk. Agent. dla Palestiny, s. 39.

Zmrhal A.: Le Capitalisme. Les sociétés coopératives. La Democratie Populaire. (B. m. r. n. d.), s. 23.

POSIEDZENIE RADY NAUKOWEJ SPÓŁDZIELCZEGO INSTYTUTU NAUKOWEGO

Dnia 21 października br. odbyło się konstytucyjne posiedzenie Rady Naukowej SIN, zwołane na zasadzie § 15 Statutu Wewnętrznego SIN przez Przewodniczącego Rady Dr Henryka Kołodziejskiego.

Porządek obrad był następujący:

1. Zagajenie zebrania
2. Powołanie Prezydium Rady Naukowej
3. Statut wewnętrzny SIN
4. Sprawozdanie z dotychczasowej działalności
5. Program i plan prac.

★

Ad 1). Zebranie zagaił dr H. Kołodziejski następującym przemówieniem:

„Podejmujemy pracę na naszym małym odcinku w niezwykłych czasach.

Stanęliśmy na progu okresu, kiedy każda praca, nawet najskromniejsza, każde poczynanie dokonywa się w perspektywie wielkich zadań i celów, kiedy jest ono choćby drobnym, lecz istotnym przyczynkiem do ich realizacji, kiedy staje się przejawem świadomej woli społecznej, budującej nową rzeczywistość, budującej socjalizm.

Nigdy wielkość dziejów nie schodziła tak nisko na ziemię, nigdy tak nie przenikała szarego, codziennego życia, nigdy nie tkwiła tak głęboko, choć dyskretnie, w każdym uświadomionym umyśle, sercu, czy wysiłku ludzkim.

Wszak w oczach naszych odbywa się iście kopernikowskie przekształcenie: działające siły społeczne — w miarę poznawania ich przez człowieka, przemieniają się z „demonicznych władców" (by użyć słów Engelsa) „w posłuszne sługi", żywiołowy proces rozwoju społecznego ustępuje miejsca planowej działalności ludzi, ustrój społeczno-gospodarczy przestaje być czymś narzuconym, a staje się — w ramach prac rozwoju ekonomicznego — dziełem myśli, woli i czynu zorganizowanych mas.

Człowiek z obiektu dziejów staje się ich współtwórcą.

Tuż obok, przez miedzę, historia od lat 30 demonstruje prawdę tych twierdzeń.

Cały proces rozwoju ZSRR to pokonywanie żywiołów, to triumf świadomego budownictwa nowego ustroju, nowego — innymi wartościami żyjącego — społeczeństwa, proces budownictwa nowego człowieka.

A tym, kto przewrót ten dokonywa, Kopernikiem tworzącym nie koncepcję kosmogoniczną, lecz nową, naprzód kroczącą rzeczywistość społeczną, jest świadomy praw rozwoju, uspołeczniony człowiek, jest partia i kierowane przez nią instytucje i organizacje społeczne, gospodarcze i kulturalne.

Wśród tych poczesne miejsce zajmuje spółdzielczość.

Wiemy, jakie są jej zadania. Ma ona przekształcać strukturę wsi, włączać uspółdzielczoną, zracjonalizowaną produkcję drobnotowarową, zaopatrzenie i zbyt w ogólno-gospodarczy plan, ma zdobyć dla socjalizmu milionowe rzesze chłopów, rzemieślników i chałupników.

Spółdzielczość ma być tym pomostem, przez który indywidualistyczna psychika polska najłatwiej przejdzie na drugą stronę barykady, skąd wiedzie prosty szlak ku socjalizmowi. A to sprawa ogromnej doniosłości.

Wszak rola świadomości zmieniła się zasadniczo. Była ona jedynie odbiciem warunków materialnego życia społeczeństwa. Człowiek, pogromca sił przyrody, stał bezsilny wobec sił społecznych. Dopiero marksizm-leninizm wyzwolił człowieka: zdarł woal zazdrośnie chroniący tajemnicę żywiołowych sił i stosunków społecznych, nauczył nas poznawać prawa życia społecznego i wykorzystywać je dla świadomego, planowego budowania rzeczywistości społecznej, dla budowania ustroju socjalistycznego. Pokazał, że realizacja socjalizmu zależy nie tylko od rozwoju sił produkcyjnych, ale i od osiągnięcia przez masy wysokiego poziomu świadomości socjalistycznej.

W ten sposób dokonywa się „skok ludzkości z państwa konieczności do państwa wolności".

Wraz ze zmianą roli świadomości zmieniła się i funkcja nauki, jako jednej z podstawowych form świadomości socjalistycznej, a w szczególności funkcja nauk społecznych.

Obok charakteru konstatywnego, przyczynowo-wyjaśniającego, nabierają one cech konstruktywnych, budują na wykrytych związkach i zależnościach podstawy dla praktycznych posunięć, wytwarzają przesłanki dla planowej rozbudowy i przebudowy życia społeczno-gospodarczego. Punkt widzenia przyczynowy zostaje uzupełniony przez teleologiczny, poznawcza postawa wobec otaczającej rzeczywistości — przez postulatywną, bierna — przyczynową, w myśl słów Marksa: „Filozofowie jedynie różnymi sposobami objaśniali świat, chodzi jednak o to, aby go zmienić". Nauka ma współdziałać w tym „zmienianiu świata", bo „nauka dlatego właśnie nazywa się nauką, że nie uznaje żadnych fetyszów, nie boi się podnieść ręki na przeżyte, stare i czujnie wsłuchuje się w głos doświadczenia i praktyki" (Stalin).

W żadnym społeczeństwe nauka nie mogła zdobyć tej pozycji i wpływu, jaki zdobyła w socjalistycznym społeczeństwie ZSRR. Stała się ona tam narzędziem budowania pożądanej rzeczywistości, tworzenia historii

(i to nie tylko społecznej, np. Miczurin), stała się tym, czym była dla Marksa: „Siłą poruszającą dzieje, siłą rewolucyjną“ (Engels).

Spółdzielczy Instytut Naukowy pragnie być w swym skromnym zakresie jedną z kuźnic tej siły. Ma dostarczać spółdzielczości danych i przesłanek naukowych (poza technologicznymi), potrzebnych jej do spełniania zadań. Gwiazdą przewodnią w pracy Instytutu powinna być najściślejsza łączność nauki z życiem, teorii i praktyki. Jedynym bowiem kryterium prawdy jest wiecznie zmienne życie. Unaukowieniu życia musi odpowiadać użyciowienie nauki, a zmianom życia—zmiany prawd nauki. „Głupstwem byłoby wyśleć, że plan produkcyjny to zestawienie liczb i zadań; w istocie rzeczy plan produkcyjny to życie i praktyczna działalność milionów ludzi“ — mówi Stalin.

Toteż w ich postawie, w ich poczynaniach muszą znaleźć ostatecznie swój wyraz wyniki i praktyczne konsekwencje badań i prac Instytutu.

„Teoria staje się siłą materialną z chwilą, gdy opanowuje masy“.

★

Ad 2). Prezes H. Kołodziejski oznajmił zebranym, że wraz z prezesem Zarządu CZS ob. E. Ochabem doszli do wniosku, aby powołać stałe Prezydium Rady Naukowej SIN — do którego kompetencji należało by:

a) ogólny nadzór nad pracami badawczymi Instytutu, a w szczególności opiniowanie odcinkowo-okresowych planów pracy,

b) zwoływanie zebrań Rady Naukowej i przewodniczenie na tych zebraniach,

co według § 15 pkt. a) i b) Statutu Wewnętrznego należało dotychczas do kompetencji przewodniczącego Rady Naukowej. W uzasadnieniu Prezes podkreśla, iż chodzi o to, aby stosunek między Instytutem a Radą Naukową był jak najbardziej ścisły, aby czynniki praktyczne oddziaływały na kierunek badań Instytutu i odwrotnie — badania Instytutu na praktykę spółdzielczą.

Projekt powołania stałego Prezydium Rady Naukowej SIN zostaje zaakceptowany. Do Prezydium powołano przez aklamację poza Prezesem dr H. Kołodziejskim, Ministra A. Rapackiego i ob. J. Tepichta.

★

Ad 3). Dr S. Surzycki, członek Zarządu CZS, dyrektor Instytutu, streścił Statut Wewnętrzny SIN, opublikowany w poprzednim zeszycie „Spółdzielczego Przeglądu Naukowego“ (II—III, 1948 r.), wnosząc o skreślenie w § 8-mym słów w nawiasach „(centrale spółdzielcze i większe spółdzielnie)“, gdyż formuła „członkami Instytutu mogą być jedynie członkowie CZS“ jest wystarczająca. Propozycję dra S. Surzyckiego zaakceptowano i postanowiono przekazać Naczelnej Radzie Spółdzielczej do zatwierdzenia.

★

Ad 4). Sprawozdanie z działalności Instytutu złożyli: wicedyrektor E. Szubert za czas od 1.XI.1946 r. do 30.IV.1948 r., oraz dyrektor S. Surzycki za okres od 1.V do 30.IX.1948 r.

Wicedyrektor E. Szubert w swym sprawozdaniu omówił szczegółowiej sprawę reaktywowania SIN i jego prace do czasu wcielenia do CZS, podkreślając trudności finansowe i organizacyjne, z jakimi borykał się Instytut w pierwszym okresie swej działalności. Pewne dane o działalności Instytutu w tym okresie były już publikowane w „Spółdzielczym Przeglądzie Naukowym" w dziale „Z prac i zamierzeń SIN".

Dyrektor S. Surzycki w swym sprawozdaniu podniósł, że niedostatecznie sprecyzowane koncepcje organizacyjne SIN, jako Wydziału Naukowo-Ekonomicznego CZS, szczególnie zaś nieuruchomienie Biura Zagadnień Bieżących utrudniały zarówno opracowanie programu i planu prac SIN, jak i podjęcie normalnych prac naukowo-badawczych. Większość zespołu pracowniczego była w dużej mierze absorbowana pracami bieżącymi. Mimo to program został opracowany i to w porozumieniu z poszczególnymi Wydziałami CZS, Centralami oraz instytucjami i osobami pracującymi naukowo, zaś poszczególne działy Instytutu nie tylko zorganizowały u siebie konieczne warsztaty naukowe (materiały, bibliografie, kontakty itp.), lecz wykonały, względnie podjęły opracowanie zarówno długofalowych prac badawczych, jak i prac dorywczych.

Szczegółowy wykaz prac Instytutu zawiera drukowany jednocześnie program, [1]) przyjęty na obecnym posiedzeniu Rady i zatwierdzony przez Naczelną Radę Spółdzielczą w dniu 5 listopada br.

★

Ad 5). Program i plan prac Instytutu uzasadnił kierownik Biura Studiów SIN Piotr Kaltenberg. Referat był poświęcony następującym sprawom:

a) genezie Instytutu i jego programu,
b) właściwemu podejściu do prac naukowo-badawczych,
c) przesłankom i ogólnym celom, które powinny tym pracom przyświecać,
d) metodzie, technice i organizacji pracy,
e) atmosferze, koniecznej dla wykonania prac o charakterze refleksyjnym.

Referat ten w dużym skrócie podajemy poniżej.

„S p ó ł d z i e l c z y I n s t y t u t N a u k o w y powstał w 1919 r. z inicjatywy dra Franciszka Stefczyka. W latach międzywojennych, przez cały czas swego istnienia, borykał się on z olbrzymimi trudnościami

[1]) Program drukowany w zeszycie I — 1948 r. „S. P. N." stanowił pierwszą wersję, którą szczegółowo przepracowano, nadając programowi ostateczne brzmienie jak w załączniku.

finansowymi, które wynikały z różnych przyczyn, a m. in. z rozbicia ruchu spółdzielczego. Przedmiotem nieosiągniętych nigdy zamierzeń Instytutu było: uruchomienie i wyposażenie własnego warsztatu pracy naukowo - badawczej, posiadanie stałych pracowników naukowych, podjęcie specjalnych badań naukowych nad metodami pracy spółdzielczej — przez zyskanie na te cele koniecznych funduszów. Daremne wysiłki, szamotania się i zabiegi, zakończone zostały charakterystycznym stwierdzeniem ówczesnego kierownictwa S. I. N., że utworzenie takiego Instytutu (jak np. P. I. N. G. W.) było i jest możliwe tylko przy pomocy... państwa.

Dziś, gdy spółdzielczość jest zjednoczona i gdy swój wspaniały rozwój zawdzięcza w znakomitej mierze państwu — bo państwo to jest ludowo - demokratyczne — zaistniały obiektywne warunki dla z gruntu odmiennego postawienia sprawy.

S. I. N. został reaktywowany w 1946 roku. Jesteśmy skłonni już w tym fakcie upatrywać częściowe uzasadnienie istnienia Instytutu na obecnym etapie rozwojowym naszych stosunków społeczno - gospodarczych. Dopóki bowiem istnieje taka forma społeczno - gospodarczego życia, jak spółdzielczość, dopóty będzie też istniała specyficzna jej problematyka. Problematyką tą w sposób analityczny musiał ktoś się zająć. „Badania w zakresie nauk społecznych, mają tylko wówczas sens, jeśli wyrastają z potrzeb społecznych, jeśli są ściśle związane z określonymi ruchami i procesami społecznymi“ [1]). Ludwik Krzywicki określił niepłodne, niezwiązane z życiem idee społeczne — „wiórami rozwoju dziejowego“.

Dziś nie ma miejsca na inne podejście do zagadnień jak społeczno-gospodarcze (socjo-ekonomiczne), bo takie jest marksistowskie ujmowanie ekonomii. Oto jej radziecka definicja: „Ekonomia polityczna jest to nauka o rozwoju sił społeczno - produkcyjnych, tj. ekonomicznych stosunków między ludźmi. Wyjaśnia ona prawa rządzące produkcją i podziałem niezbędnych produktów spożycia — spożycia osobistego i wytwórczego w społeczeństwie ludzkim, na różnych stopniach rozwoju“ [2]). Z samej definicji wynika społeczne podejście do zagadnień ekonomicznych w ujęciu socjalistycznym.

Specyficzna problematyka spółdzielcza nie sprowadza się — naszym zdaniem — do zagadnień socjologicznych, względnie spraw o charakterze wyłącznie społecznym jak: więź członkowska, wychowawcze walory spółdzielczości, jej możliwości w zakresie gospodarczego mobilizowania oraz uaktywniania szerokich warstw pracującego społeczeństwa itp., lecz związana jest z nowymi, przyszłościowymi formami spółdzielczości produkcyjnej na wsi oraz z zadaniami, wkładanymi na spółdzielczość pracy, rzemieślniczą, nakładczą, zbiorowego żywienia itp. wobec gospodarki drobnotowarowej

---

[1]) A. Bardach: Współdziałanie nauki z pracą. Robotniczy Przegląd Gospodarczy Nr 6/46.

[2]) „Niektóre zagadnienia nauczania ekonomii politycznej“, t. 4 w zbiorze „Zagadnienia ekonomii politycznej socjalizmu w ZSRR“.

w mieście. Z uwagi na ów „przyszłościowy“ charakter wymienionych przykładowo spraw, przed Instytutem staje perspektywa długofalowych prac.

Dzisiejsza problematyka S. I. N. wykracza wprawdzie częściowo poza ścisłe — wydawałoby się — branżowe zainteresowania spółdzielczości a wchodzi na pozór w zagadnienia szersze: rolne, przetwórcze, uspołecznionego handlu. Lecz dopóki brak jest u nas odpowiednich instytutów badawczych, ktoś tą problematyką musiał się zająć.

Nie należy także zapominać o tym, że częstokroć spółdzielczość daje dotychczas jedyny w ogóle, a szczególnie jedynie miarodajny materiał dla analizy. Tak jest np. z handlem detalicznym. Analiza ta potrzebna jest chociażby dla obliczania normatywów.

Możliwe, że z czasem gdy powstanie centralny Instytut badań społeczno - gospodarczych, względnie szereg instytutów branżowych, społecznych, względnie państwowych, część z naszej problematyki przejdzie do nich. Na razie największym błędem, jaki można byłoby popełnić, byłoby zaniechanie wykonywanej już roboty na rzecz pracy, która ma być kiedyś podjęta. Byłoby to tym bardziej błędne, że obserwujemy powoływanie do życia tego typu komórek naukowo-badawczych jak Instytut, co świadczy, że praca naukowa jest doceniana. Wyodrębnianie komórek naukowo-badawczych, nadawanie im autonomii, świadczy z kolei o zrozumieniu konieczności stworzenia wymaganych warunków dla pracy tego typu. Oto co czytamy na ten temat w Głosie Ludu (Nr 76/48): „zadań tych (naukowych) niesposób wykonać aparatem, przeznaczonym do operatywnego działania, obciążonym obowiązkiem załatwiania codziennych i rozlicznych spraw... Należało wyodrębnić ludzki i materialny aparat, nastawiony na analizowanie i rozwiązywanie zagadnień naukowo-technicznych i badawczych“. Stanowisko takie wydaje się oczywiste.

Zasady dobrej roboty są jednakowe. Dobrze wykonana praca jest możliwa tylko przy rozłożeniu jej na następujące trzy etapy:

1. szczegółowe i sumienne, dociekliwe i wskutek tego dokładne i przeważnie zespołowe przestudiowanie zagadnienia,
2. na podstawie powyższych badań równie dokładne opracowanie zasad postępowania oraz ustalenie wytycznych realizacyjnych i dopiero
3. na tej podstawie — bezbłędna, szybka i sprawna realizacja postawionych sobie zadań.

Tymczasem taka właśnie koncepcja prac Instytutu nie zawsze znajdowała i nie u wszystkich znajduje dotychczas zrozumienie.

Program. Program i plan pracy były opracowywane przy założeniu, iż znajdziemy zrozumienie dla potrzeb badań naukowych, a w związku z tym konieczne warunki materialne i organizacyjne.

Przedkładany przez nas program jest próbą uporządkowania ewidencji „zamówień społecznych“.

Wychodząc z założenia, iż prace Instytutu mają mieć jak najbardziej praktyczny charakter i mają być ściśle związane z życiem oraz z jego potrzeb wynikać — program i plan prac opracowaliśmy w ścisłym kontakcie z całym zorganizowanym ruchem spółdzielczym.

Ponadto, częściowo na podstawie poprzednio przeprowadzonej ankiety, a częściowo na podstawie bezpośrednich kontaktów, staraliśmy się uzgodnić naszą problematykę z programem prac innych instytucji badawczych. Szczególnie ściśle program został uzgodniony z planem pracy Rady Naukowej Rolnictwa, w bezpośrednim kontakcie z ob. J. Tepichtem.

W ł a ś c i w e p o d e j ś c i e. Jeżeli chodzi o t r e ś ć, stoimy na stanowisku, że tematy, które wymagają opracowania, wyznaczają program i plan pracy, jej organizację (a więc i poszczególne działy), stosowane metody oraz potrzeby w zakresie ludzi i koniecznych środków — nie zaś odwrotnie.

Jeśli zachodzi potrzeba opracowania jakiegoś zagadnienia, a jest ono jednym z najważniejszych zagadnień dnia, otrzymuje ono priorytet i zostaje umieszczone w planie. Do opracowania takiego zagadnienia powinni być oddelegowani najlepsi fachowcy z całej spółdzielczości, tak jak to ma miejsce w ZSRR. Instytut z natury swej nie powinien mieć stereotypowego podziału na jakieś sztywne administracyjne komórki. Jest on zespołem pracowników naukowych i wokół niego powinny być tworzone zespoły koncepcyjne dla kolektywnego opracowywania poszczególnych zagadnień. Podział na działy jest jedynie wyznaczeniem głównych kierunków zainteresowań. Działy ponadto mają charakter „sekretariatów naukowych" (o czym mowa dalej).

Należy przy tej okazji wyjaśnić zasadniczą różnicę między pracą referenta czy konsulenta, a pracą naukowo-badawczą.

W pierwszym wypadku chodzi o bieżącą, możliwie uniwersalną znajomość aktualnych zagadnień gospodarczych, o posiadanie wszelkich dostępnych materiałów i o umiejętne formułowanie w oparciu o gotowe materiały oraz o własne doświadczenie możliwie trafnych sądów.

Tymczasem zadaniem pracowników naukowych, nie jest umiejętna kompilacja dostępnych materiałów, liczb i faktów, lecz — użyjmy tu plastycznego określenia — p r o d u k c j a tych materiałów, w oparciu o głębokie poznanie i dociekliwe zbadanie rzeczywistości, co oczywiście tym samym musi być ograniczone do niezbyt szerokiej lub niezbyt wielkiej ilości zagadnień.

O ile konsulenta musi cechować uniwersalizm, o tyle pracownika naukowego — specjalizacja i pełne oddanie się swej problematyce. Pracownik naukowy musi i wskutek tego powinien mieć po temu warunki, aby żyć swą tematyką, myśleć o niej stale, tkwić w niej głęboko. Ujmowanie zjawisk życiowych w liczby i związki przyczynowe, dla wysnucia z dokonanych obserwacji wniosków, innymi słowy obiektywizowanie doświadczenia i w ten sposób tworzenie materiału wyjściowego dla prac bieżących — oto zadanie pracowników naukowych.

Omówione różnice pomiędzy charakterem zagadnień bieżących i naukowych, przesądzają o różnicach pomiędzy charakterem pracowników naukowych i referentów ekonomicznych, a w konsekwencji i o różnicach pomiędzy charakterem komórek naukowo - badawczych a komórek ekonomicznych, powołanych do pracy w zakresie bieżącej problematyki ekonomicznej.

Takie postawienie sprawy prowadzi w prostej linii do stwierdzenia, iż pracownik naukowy musi być głęboko wprowadzony w dane zagadnienia, musi być „specem".

Lenin powiada, iż „rzeczowy ekonomista zamiast opracowywania nic nie znaczących tez, weźmie się do badania sprawozdań, cyfr, danych, przeanalizuje (nasze) własne doświadczenie i powie: „omyłka jest tam, naprawić ją można w ten i w ten sposób" [1]).

Zacytujemy jeszcze jedną wypowiedź Lenina pro domo sua naszych spraw spółdzielczych. Omawiając międzynarodowy kongres socjalistyczny w Kopenhadze w 1910 r. Lenin tak charakteryzuje drobnomieszczański kierunek spółdzielczości: „Określa on cele kooperatyw takimi ogólnikami, które są do przyjęcia i dla reformatora burżuazyjnego". Właśnie dlatego, aby zerwać w zarodku z podobnymi możliwościami i tendencjami w naszej spółdzielczości, skończyć z ogólnikami, na które wszyscy się godzą — dlatego m. in. chcemy się podjąć gruntownych źródłowych przepracowań.

Na ten temat jeden z naszych młodych ekonomistów, delegowany do Europejskiej Komisji Gospodarczej ONZ w Genewie, gdzie miał okazję zetknąć się z kolegami po fachu z całego świata, pisze: „typ ekonomisty zmienia się widocznie z uczonego w piśmie, który potrafi dyskutować na temat co to jest wartość, cena, praca, dobro... na rodzaj inżyniera, który uzbrojony jest w znajomość statystyki i życia gospodarczego. Taki ekonomista często wykłada na uczelni, ale przede wszystkim bierze udział w rozwiązywaniu zagadnień praktycznych. Jedną nogą siedzi na uczelni, jeśli ma pociąg do teorii, ale drugą napewno trzyma w którymś ministerstwie lub instytucji gospodarczej. Zasada jest taka, że musi on umieć przeprowadzić pewne zadania gospodarcze, tak jak inżynier musi umieć np. obliczyć i wykonać most... Lenin pisał: że „Ani jednemu profesorowi politycznej ekonomii, zdolnemu dawać najcenniejsze prace z dziedziny faktycznych specjalnych badań, nie można wierzyć ani w jednym słowie, gdy rzecz dotyczy ogólnej teorii politycznej" [2]).

W czasie dyskusji na temat S. I. N. spotkaliśmy się z zarzutem sprzeczności w naszym stanowisku, że oto z jednej strony chcemy oddzielenia prac badawczych od bieżących, z drugiej zaś za wzór stawiamy typ ekonomisty — w jednej osobie teoretyka i praktyka. My tej sprzeczności nie

---

[1]) Cytowane wg N. S. G r a c z e w a: „Płanirowanije w predprijatijach obszczestwiennogo pitania".

[2]) Por artykuł prof. E. L i p i ń s k i e g o w Ekonomiście, Z. II/48 oraz tegoż autora wstęp do publikacji pt. „Zagadnienia ekonomii politycznej socjalizmu w ZSRR".

widzimy dla tej prostej przyczyny, że postulujemy odciążenie naszego zespołu od prac bieżących po to, aby każdy z nas mógł poświęcić się na jakiś czas opracowaniu zagadnień, oczekujących na to opracowanie, zagadnień dotychczas leżących odłogiem, jak np. normatywy, które są potrzebne kierownikom przedsiębiorstw i buchalterom, planistom i rewidentom Central, bankom udzielającym kredytów i kontrolującym ich zużycie. Normatywów tych nie ma. Nie ma, bo ich dotychczas nie obliczono. Nie ma ich nasz pracownik naukowy, pierwszorzędny przed tym referent ekonomiczny i nie ma ich tysiące referentów ekonomicznych, i nie jest to ich wina. Wina jest po stronie złej organizacji pracy, bo wszyscy są — jakbyśmy to obrazowo określili — na froncie naszej działalności gospodarczej, a nikogo nie ma w sztabie, bo sztabu nie ma.

Nie wystarcza ustalić priorytety w planie, trzeba także ustalić i przestrzegać zasady, iż raz ustalone priorytety obowiązują, i że decyzja co do wyboru jest wiążąca, wraz ze wszystkimi konsekwencjami w zakresie organizacji prac. Jeśli przykładowo podane normatywy są potrzebne, ażeby położyć kres nieobliczalnym stratom w naszej gospodarce, to nie można odrywać ludzi zajętych ich obliczaniem do innych spraw, które dziś wydadzą się nam bardziej pilne, niż wydawały wczoraj.

Jeśli chodzi o u k ł a d programu i planu prac, niewątpliwie celowe byłoby poprzedzenie ich wyjaśniającym opisem. Nie zrobiliśmy tego, gdyż z dotychczasowych doświadczeń wynieśliśmy to smutne przeświadczenie, że tego rodzaju opisy nie są czytane.

Dla uniknięcia ew. nieporozumień należy wyjaśnić, że ta część programu, która figuruje po lewej stronie poszczególnych działów pod nagłówkiem „z a g a d n i e n i a" wyznacza k i e r u n e k i z a k r e s naszych zainteresowań, a nawet zainteresowań szerszych, niż nasze, bo zainteresowań współpracujących z nami instytucji naukowo-badawczych. Tak jest np. z działem „Spółdzielczość w ekonomice rolnictwa", gdzie zagadnienia zostały ułożone w sposób, odpowiadający grupom zagadnień, stanowiących przedmiot zainteresowań Rady Naukowej Rolnictwa, z którą — jak już wspomniano — nawiązano najbliższy kontakt.

Natomiast prawa strona arkusza działowego pod nagłówkiem „t e m a t y" jest odcinkowo - okresowym sprecyzowaniem naszych zainteresowań badawczych i wskutek tego stanowi plan pracy na najbliższą przyszłość. Jest oczywiste, iż nie sposób podejmować badań odcinkowych bez posiadania szerszych perspektyw. Zadanie to w stosunku do „tematu" spełnia „zagadnienie".

Poza tym celowy i konieczny jest „taki układ tematyki badawczej — jak to formułuje dr K. Czerniewski — aby wszystkie przejawy (danego zjawiska) znalazły oświetlenie w swym wzajemnym powiązaniu, a nie były to odrębne, jak dotąd nieraz się zdarza, oderwane od siebie fakty" [1]).

I dlatego np. o „towarowości wsi" jest mowa w naszym planie w trzech

[1]) Vide: Wnioski Podkomisji Rolnej — Komisji Statystycznej, powołanej uchwałą K. E. R. M. z czerwca 1948 r.

grupach zagadnień: w zagadnieniach strukturalno - organizacyjnych, produkcyjno - dystrybucyjnych i geograficzno - ekonomicznych. Podobnie jest z innymi tematami i zagadnieniami. Taki układ tematyki wynika z ogólnych przesłanek, które przyświecają celom naszych badań.

P r z e s ł a n k i i o g ó l n e c e l e. Zgodnie z marksistowską metodą ujmowania zjawisk i rzeczy we wzajemnej współzależności i związku, nasze odcinkowe sprawy spółdzielcze chcemy badać na tle ogólnych problemów społeczno - gospodarczych. Mówimy o tym na wstępie naszego programu w arkuszu zatytułowanym „Prace badawcze“. Tu pragniemy tylko niektóre momenty zaakcentować, a m. in. że przesłanki te i cele wynikają z tła, na którym badamy zagadnienia spółdzielcze — wynikają z rzeczywistości, z podłoża, które stwarza te zagadnienia.

Poza tą ogólną zasadą na szczególne podkreślenie zasługują naszym zdaniem trzy elementy: nasz u s t r ó j s p o ł e c z n y, m o d e l g o s p o d a r c z y i s y s t e m p l a n o w a n i a. Nie zamierzamy uprawiać „sztuki dla sztuki“. Chcemy prowadzić nasze prace badawcze w konkretnych naszych warunkach. Musimy bieżąco śledzić ewolucję, zachodzącą w naszych stosunkach społeczno - gospodarczych. Musimy wiedzieć, jakim przemianom ulega i w jakim kierunku przekształca się nasz ustrój polityczny i związany z nim model gospodarczy oraz metody gospodarki planowej.

Zjawiska społeczno - gospodarcze mają to do siebie, iż są dynamiczne, są w ciągłym procesie przemian, w ciągłym ruchu i w tej postaci muszą być badane. Każdy ich utrwalony obraz będzie odbiciem z pewnego etapu rozwojowego. Trzeba zdawać sobie z tego w pełni sprawę, iż przemiany zachodzące w przeżywanym przez nas okresie rewolucyjnej przebudowy ustroju mają szczególnie szybkie tempo.

Zmiany modelu gospodarczego nie dokonywują się w oderwaniu od zmian politycznych. Wprost przeciwnie. Wzajemna współzależność i wzajemne na się oddziaływanie przemian, zachodzących w obu powyższych dziedzinach, zachodzących w całym życiu, jest oczywiste dla każdego człowieka myślącego współczesnymi kategoriami. Dla ludzi myślących dialektycznie, pojmujących materialistycznie rozwój dziejowy, takie stawianie sprawy jest truizmem.

Jesteśmy świadkami ewolucji naszych stosunków politycznych od ustroju państwa demokracji ludowej ku ustrojowi socjalistycznemu. Zmianom politycznym towarzyszą zmiany w modelu gospodarczym i na wzajem [1]).

---

[1]) „Teoria marksistowsko - leninowska naucza, że władza polityczna, stanowiąc nadbudowę gospodarczej podstawy społeczeństwa, może jednocześnie oddziaływać ze swej strony na przebieg rozwoju gospodarki. Marks podkreślał z całą siłą, że w ł a d z a p a ń s t w o w a j e s t s a m a n a j d o n i o ś l e j s z y m c z y n n i k i e m e k o n o m i c z n y m, n a j w i ę k s z ą e k o n o m i c z n ą s i ł ą“ — A. L e o n t i e w: „O zagadnieniach ekonomii politycznej socjalizmu“, w zbiorze pod tytułem: „Zagadnienia ekonomii politycznej socjalizmu w ZSRR“.

Instytucje, urządzenia i stosunki właściwe ustrojowi demokracji ludowej, będą podlegały ewolucji w kierunku instytucji i urządzeń właściwych ustrojowi socjalistycznemu. Dla ustroju demokracji ludowej istotnym, na odcinku gospodarczym, był układ trójsektorowy, który ulega także głębokim przeobrażeniom w kierunku socjalistycznym. Formalnym wyrazem tych zmian jest nowostosowany podział na gospodarkę społeczną, obejmującą sektory państwowy, samorządowy i spółdzielczy, oraz gospodarkę kapitalistyczną i drobnotowarową—sektora prywatnego.

Poprzedni podział (trójsektorowy) — jak byśmy go nazwali organizacyjno - strukturalny — uznany został za formalny, a nawet tradycyjny i zastąpiono go nowym podziałem, o którym mowa była wyżej, podziałem opartym „na podstawowym kryterium na społecznych stosunkach produkcji" (Jędrychowski). Jest to więc podział marksistowski, klasowo - funkcjonalny, zatem polityczny, marksizm bowiem przyjmuje nierozdzielność spraw politycznych od społeczno - gospodarczych.

Droga ku następnemu z kolei etapowi rozwojowemu (ku socjalizmowi) przyniesie niewątpliwie nową treść społeczną i nowe jej formy, których najbardziej istotnym wyrazem — po dokonanych już u nas reformach społecznych (nacjonalizacja przemysłu itp.) — będzie, na odcinku przez nas rozpatrywanym, m. in. stałe uszczuplanie sektora prywatnego na rzecz uspołecznionego. Będzie to łączenie się gospodarstw indywidualnych w zespołowe zarówno w mieście jak na wsi. W mieście wyrazem tego jest obecny rozwój spółdzielni pracy, spółdzielni rzemieślniczych, chałupniczych, nakładztwa społecznego itp.; na wsi zaś — stopniowa ewolucja spółdzielczości od handlowej, przetwórczej i typów specjalnych jak: parcelacyjno - osadnicza, ośrodków maszynowych, resztówek itp., ku formom wyższym — spółdzielczości wytwórczej.

Podobnie ma się rzecz z zakresem, treścią i metodami naszej gospodarki planowej. Na przestrzeni zaledwie 3 lat jesteśmy świadkami głębokich przeobrażeń, których wyrazem jest przechodzenie w coraz szerszym zakresie od planowania pośredniego do bezpośredniego, czyli do właściwego planowania; jest włączanie sektora prywatnego do gospodarki uspołecznionej poprzez włączanie planów gospodarczych większych przedsiębiorstw i związków branżowych prywatnych, do planowania państwowego. W stosunku do odcinka drobnotowarowego przewiduje się, iż spółdzielczości przypadnie zadanie włączenia go do ogólnej gospodarki planowej. Jak widzimy przed spółdzielczością stają wielkie zadania, zarówno na wsi jak i w mieście.

Lecz i tu, podobnie jak na innych odcinkach naszej pracy niewiele wychodzi się poza slogany. A wszak ktoś musi wypracować środki, metody i organizację, potrzebne dla zrealizowania tego procesu. I w tym zakresie, jak w wielu innych, nie widzimy na razie takiego ośrodka koncepcyjnego, aczkolwiek widzimy wiele ośrodków realizujących. Dlatego też wszystkie nasze prace powinny być prowadzone pod kątem widzenia potrzeb gospodarki planowej, i to zarówno w zakresie przemian ustrojowych (uspołecznienie gospodarki) jak sposobów gospodarowania. Jest to tak jasne, że nie uważaliśmy za wskazane akcentować tego w planie.

Jest to tak samo jasne jak to, że normatyw jest podstawą planowania. Planowanie jest punktem wyjścia dla tych prac, które są z nim immanentnie związane, mają jemu służyć, bo ono z kolei ma służyć za narzędzie pracy w spółdzielni. Tak jak planowanie gospodarcze w wymiarze państwa zastępuje tradycyjne treści, formy i metody polityki gospodarczej, tak samo w skali poszczególnych podmiotów gospodarujących, planowa gospodarka zastąpi organizację, przyzwyczajenia i metody kramikarskie.

M e t o d y, t e c h n i k a i o r g a n i z a c j a p r a c y. Jakimi metodami chcemy do tych zasadniczych oraz do innych postawionych sobie celów zmierzać?

Teoria marksistowska, a nią chcemy się w naszych pracach posługiwać, jest adekwatna wobec faktów. Powiązanie teorii z praktyką, nauki z życiem, ma być metodą naszej pracy. Stoimy bowiem na stanowisku, że teoria wynika z praktyki. Wierność i pokrywanie się teorii z praktyką musi dlatego mieć miejsce, że teoria jest niczym innym jak zobiektyzowanym — uogólnionym doświadczeniem. Rozbieżność oznacza, że albo teoria jest fałszywa, albo praktyka, która posłużyła za podstawę doświadczenia, była wadliwa.

Z tego względu w naszej pracy będziemy m. in. zwalczać spotykane często wulgaryzowanie pojęcia teorii, przez przeciwstawianie jej praktyce — jako czegoś niezgodnego z rzeczywistością, lub nie mającego zastosowania w praktyce. „Marksizm bowiem — uważa wszelkie prawdziwe poznanie za odbicie realnej rzeczywistości i rządzących nią praw... Istota materialistycznego światopoglądu, jeśli idzie o poznanie rzeczywistości i rządzących nią praw, sprowadza się — wedle słów Engelsa — do ujmowania rzeczywistości taką jaką jest“. [1])

Dla uniknięcia ew. nieporozumień należy wyjaśnić, że akcentowanie potrzeb życiowych i praktycznego charakteru naszych prac nie jest równoznaczne z wulgarnym „praktycyzmem“. Nie jest to „stanowisko pragmatyczne, nie chodzi bowiem o pierwszeństwo praktyki przed poznaniem, lub też o taką lub inną ocenę prawdy z punktu widzenia jej użyteczności, lecz o j e d n o ś ć myśli i czynu w procesie nieustannego przekształcania świata“. [2])

Nie jest to również podejście teleologiczne, gdyż materializm dialektyczny usunął z nauk społecznych wszelką teleologię, tłumacząc działalność człowieka społecznego jego potrzebami oraz istniejącymi w danym okresie środkami i sposobami zaspokojania tych potrzeb“. [3])

Chodzi o to, aby nie popełniać błędów, właściwych poprzednio wymienionym kierunkom myślenia (pragmatycznemu i teleologicznemu), tzn. chodzi o to, aby nie stać na stanowisku, że zjawiskami społecznymi rzą-

---

[1]) A. S c h a f f: Wstęp do teorii marksizmu, str. 20 i 39.

[2]) „Zagadnienia ekonomii politycznej socjalizmu w ZSRR“, str. 14.

[3]) J. P l e c h a n o w: O materialistycznym pojmowaniu dziejów, str. 17.

dzą wyłącznie przyczyny celowe i że celem myślenia teoretycznego jest jedynie wyznaczanie kierunków praktycznego działania. Chodzi o zrozumienie znaczenia samorzutnych procesów społeczno - gospodarczych oraz ich wpływu na nasze działanie i myślenie. Chodzi o zrozumienie determinującej roli „w ostatniej instancji" podłoża ekonomicznego, stosunków produkcji; lecz idzie także o zrozumienie właściwej roli idei przewodnich. [1]) Słowem chodzi o wybranie najwłaściwszej drogi w naszej pracy myślowej, a drogą tą jest „dialektyczna droga poznania obiektywnej rzeczywistości, poznania prawdy, która prowadzi od żywego postrzegania do abstrakcyjnej myśli i od niej do praktyki". [2])

Na wstępie naszego programu zadeklarowaliśmy gotowość podjęcia analizy zagadnień i problemów spółdzielczych w świetle teorii marksistowsko - leninowskiej w celu poddania rewizji dotychczasowych poglądów na zadania i zakres działania spółdzielczości. Dokonać tego chcemy metodą dialektyczną, tzn. przez przetworzenie starego dorobku spółdzielczości i odrzucenie tego co jest przestarzałe, zaś zatrzymanie wszystkiego co cenne i wartościowe.

„Krytyka starego polega na zdemaskowaniu i odcięciu się od tego co jest w nim reakcyjne, a jednocześnie zadaniem krytyki jest przetworzenie dawnego i przyswojenie jego wartościowej zawartości. To jest właśnie krytyka dialektyczna. Zarówno nihilizm w stosunku do przeszłości, jak i apologetyka są błędem"... „Żdanow w słynnej dyskusji filozoficznej z powodu książki prof. Aleksandrowa, — odrzucił takie podejście — stwierdzając, że dialektyczna negacja nie oznacza bynajmniej prostego przekreślenia dziedzictwa przeszłości, lecz jego krytyczne przetworzenie pod kątem widzenia dalszego rozwoju myśli naukowej". [3])

Za istotny element pracy Instytutu uważamy — konieczne naszym zdaniem — wyjazdy do ośrodków badawczych za granicą, przede wszystkim zaś do ZSRR. Kontakty z zagranicą, które próbujemy już od pewnego czasu nawiązać, częstokroć w oparciu o osobiste znajomości, nie dadzą tych wyników, co wyjazd za granicę i możliwość osobistego studiowania i nawiązywania bezpośrednich stosunków.

Tyle jeśli idzie o zasadniczą metodę naukową. Z niej oczywiście będzie wynikała już sama technika pracy. O niej również słów parę powiedzieć trzeba. Jest to tym bardziej konieczne, że wskutek przyjętej przez nas metody rejestracji obiektywnych, realnych potrzeb, wynikających z naszej — pozwolimy sobie na teutologię — „rzeczywistej rzeczywistości", doszliśmy do skonstruowania bardzo obszernego, jak twier-

---

[1]) Np. idei planowania i poszczególnych planów w zakresie „mobilizacji" energii społecznej przy ich wykonywaniu.

[2]) L e n i n: Fiłosowskije tietradi, str. 166.

[3]) Por. E. L i p i ń s k i — wstęp do pracy pt. „Zagadnienia ekonomii politycznej socjalizmu w ZSRR", str. 15, oraz dyskusję nad książką E. W a r g i: „Izmienienija w ekonomikie kapitalizma w itogie wtoroj mirowoj wojny" — vide dodatek do Nr 11 pisma „Mirowoje choziajstwo i mirowaja politika" z 1947 r. oraz inne.

dzą niektórzy — zbyt obszernego, inni zaś z uznaniem oceniają — ambitnego programu. Nie jesteśmy megalomanami, nie sądzimy, iżbyśmy mogli sami ten program wykonać. Natomiast wiemy, że tak jak teoria musi być adekwatna w stosunku do rzeczywistości, tak samo organizacja, technika i metoda pracy, muszą odpowiadać postawionemu sobie zadaniu.

Zarówno ze względu na szczupłość naszego zespołu w stosunku do programu, jakoteż przede wszystkim z uwagi na konieczność posługiwania się jak najlepszymi dla każdego zagadnienia fachowcami, nasze działy będą często miały charakter s e k r e t a r i a t ó w n a u k o w y c h dla wybranych do opracowania zagadnień, osób i zespołów oraz instytucji naukowych. Instytut pierwszy i już przed rokiem przystąpił do nawiązywania, poprzez tzw. „ankietę naukową", szeroko zakrojonej akcji współpracy z innymi instytucjami naukowo-badawczymi. Idąc w głąb, chcemy zlecać opracowania najlepszym fachowcom, idąc wszerz — chcemy wykorzystać wszelkie prace badawcze, które gdziekolwiekbądź są prowadzone w zakresie spraw interesujących spółdzielczość. Jest oczywiste, że im więcej znajdziemy współpracowników, tym więcej opracujemy problemów, tym bardziej będzie szczuplała w naszym programie kolumna „zagadnień" i tym bardziej będzie powiększała się kolumna „tematów" — czyli nasz plan na najbliższą przyszłość. Vice versa, im mniej znajdziemy współpracowników, tym mniej „tematów" będzie podjętych i tym dłużej „zagadnienia" pozostaną w sferze projektów.

Wyrazem tendencji o której mowa wyżej, jest próba powierzania dużej ilości tematów do opracowania na zewnątrz w trybie umowy o dzieło. Środkiem, umożliwiającym zrealizowanie tego zamierzenia, jest wzmiankowane poprzednio nawiązanie szeroko zakrojonych kontaktów i założenie w tym celu „k a r t o t e k i t e m a t ó w" i „k a r t o t e k i f a c h o w c ó w".

Instytut zamierza w szerokiej mierze wykorzystać w porozumieniu z Wydziałem Kadr i Szkolenia oraz Centralami branżowymi, akcję rozdziału stypendiów oraz zatrudnienie, przy opracowywaniu interesujących nas zagadnień; seminariów przy poszczególnych katedrach oraz dyplomantów, magistrantów i doktorantów na różnych uczelniach.

Przy sprawnym działaniu Instytut stałby się z czasem jak gdyby „clearing house" dla interesujących spółdzielczość zagadnień. Jego program i plan pracy byłby wyrazem potrzeb spółdzielczości w zakresie spraw badawczych i zleceń w tym względzie ze strony poszczególnych Central branżowych, a nawet spółdzielni.

We wszystkich wypadkach, a szczególnie w stosunku do opracowań powierzonych na zewnątrz oraz dokonywanych przez Centrale we własnym zakresie (z uwagi na ich ściśle branżowy charakter), ustalanoby z Instytutem metodę pracy, co jest warunkiem uzyskania porównywalnych, zatem powszechnie przydatnych materiałów.

Ideałem byłoby doprowadzenie z czasem do takiego stanu rzeczy, że każda centrala i każda spółdzielnia oraz każdy działacz i pracownik spółdzielczy zwracaliby się do nas w przyszłości o materiały i pośrednictwo. Tak wyobrażamy sobie żywy kontakt z praktyką. Dla naszych zleceniodawców chcemy opracowywać narzędzia pracy umysłowej, ułatwiające im ich konkretną robotę.

W celu utrzymania bliskich kontaktów z Centralami oraz wypełniania naszych wzajemnych wobec siebie zadań w zakresie spraw naukowo-ekonomicznych, powołano w Centralach Biura Studiów i Planowania, będące odpowiednikami 2 Wydziałów CZS: Wydziału Naukowo-Ekonomicznego (SIN) oraz Wydziału Planowania. Współpracę naszą w tym względzie regulują specjalne osobno wydane instrukcje.

W odniesieniu do materiału już opracowanego, przewidujemy poddawanie go dyskusjom zespołowym oraz ocenom i konsultacjom ze strony fachowców. Zewnętrznym wyrazem naszych prac będą w przeważającej mierze publikacje, aczkolwiek i żywemu słowu, bezpośredniej radzie i wskazówce — przeznaczamy poczesne miejsce. Odnosimy wrażenie, iż potraktowanie przez nas przedmiotu jest dostatecznie przekonywujące co do słuszności obranej przez nas drogi. Najbardziej jednak przekonywującym argumentem o prawidłowości zamierzonego działania będzie samo działanie i jego wyniki. Na to jednak potrzeba czasu i koniecznej dla pracy naukowej atmosfery.

A t m o s f e r a. Na właściwy klimat do badań naukowych składa się szereg elementów, a przede wszystkim istotne, nie zaś tylko werbalne, zrozumienie potrzeby prac badawczych.

Doskonale rozumiemy niecierpliwość praktyków, którzy chcieliby natychmiastowych wyników badań. Tym niemniej nie jesteśmy skłonni nie tylko dać się nagiąć do ich wymagań dawania szybkich efektów, lecz wprost przeciwnie, musimy z całą stanowczością i odpowiedzialnością stwierdzić, że im dłuższy czas upłynie od momentu podjęcia badań do ich ukończenia, tym wyniki (przy założeniu, że inne elementy będą te same) będą lepsze, gruntowniejsze. Twierdzimy, iż dopiero po dłuższym okresie spokojnej pracy naukowej można dać konkretne rezultaty. Nie chcemy błyskotliwych efektownych „wizytówek", świadczących już teraz o naszym istnieniu i naszej „pracy", lecz chcemy prawdziwych, rzetelnych wyników po dłuższym okresie gruntownej, dociekliwej i głębokiej pracy.

„Gospłan" dlatego mógł w kwietniu 1929 roku przedłożyć do uchwalenia dobrze opracowany plan 5-letni, a później go realizować — że powstał w lutym 1921 r. i mógł 8 lat pracować nad jego przygotowaniem. Jesteśmy skłonni mniemać, iż nasze planowanie m. in. dlatego zostało ostro skrytykowane, że szliśmy w kierunku bieżących zadań, zamiast, począwszy od inwentury stanu posiadania, przejść poprzez gruntowne studia nad naszą rzeczywistością i metodą planowania — do samego planowania, adaptując przy tym wieloletnie bogate doświadczenia radzieckie.

Nie chcielibyśmy, aby prace Instytutu zostały kiedyś w podobny sposób ocenione i dlatego domagamy się spełnienia wyłożonych w tym referacie warunków. Tym bardziej, że o wartości tzw. „operatywnych przepracowań naukowych“ mieliśmy się możność niedawno przekonać.

Niestety, z braku miejsca musimy pominąć szczegółowe omówienie naszych doświadczeń w tej mierze i ograniczyć się do autorytatywnego stwierdzenia, iż „badania operatywne“ dają z gruntu fałszywe wyniki. Prawdziwe wyniki dają tylko gruntowne, dociekliwe i rzetelne, a wskutek tego trwające nieco dłużej od „operatywnych“ — studia.

Wyniki „badań operatywnych“ kompromitują tylko instytucję prowadzącą badania wobec innych normalnie pracujących. Trudno wymagać od pracowników danej instytucji, w tym wypadku SIN, aby dobrowolnie dyskredytowali zarówno siebie, jak instytucję, w której pracują.

Dużą przeszkodą w pracy naukowej jest powszechna niemal tendencja do chowania wszystkiego „pod korcem“ i do podejmowania na własną rękę badań nawet w tym wypadku, gdy wiadomo, że analogiczne badania prowadzi kto inny.

W tym zakresie postulujemy wprost nałożenie obowiązku uzgodniania z nami wszelkich badań w spółdzielczości, podobnie jak w zakresie ogólnych badań statystycznych i ankietowych uprawnienie to ma GUS. Domagamy się co najmniej uzgodniania z nami metod badawczych już poto chociażby, aby otrzymane tu i tam wyniki były porównywalne i aby przez ewentualne zbędne dublowanie nie marnować energii społecznej.

Wszystkie te trudności wydają się możliwe do przezwyciężenia. Gorzej natomiast, gdy na skutek niezrozumienia, czy złej woli urabia się pogląd, że imanie się pracy badawczej jest traktowane jako „wygodnictwo życiowe“. Zarzut „wygodnictwa życiowego“ dowodzi albo kompletnej nieznajomości rzeczy i potrzeb społecznych w zakresie prac badawczych, albo świadomego szkodnictwa. Szkodnictwa wobec sprawy upowszechnienia wiedzy, ufachowienia pracy, urzeczowienia naszej mentalności, o czym mówiliśmy na wstępie przy uzasadnianiu sensu istnienia i działania Instytutu.

Nie wszędzie jednak widzimy ten tradycyjnie negatywny stosunek do prac badawczo-naukowych. Nie ma go tam, gdzie radykalnie zerwano ze wszystkimi złymi tradycjami. Nie ma go w ZSRR. Tam notujemy natomiast fantastyczny rozwój komórek naukowo-badawczych wszelkiego typu“.

W dyskusji nad sprawozdaniem i referatem o programie prac, pierwszy zabrał głos prezes E. Ochab.

Przemówienie to podajemy w streszczeniu.

„Jednym z zadań Rady Naukowej jest określenie właściwego charakteru i formy badań nad spółdzielczością.

Sądzę, iż badania prowadzone w tej chwili przez SIN powinny być w przyszłości przejęte przez centralny instytut, zajmujący się całokształtem badań naukowych nad gospodarką narodową, instytut, który powinien powstać np. przy CUP lub Akademii Umiejętności, lub przy KC zjednoczonej partii robotniczej. Zespół pracowników naukowych SIN stałby się wówczas częścią szerszego zespołu naukowego. Nie przesądzając na razie jak te sprawy zostaną rozwiązane w przyszłości, należy stwierdzić, iż—jak długo będzie istniał samodzielny Spółdzielczy Instytut Naukowy — obowiązkiem naszym jest okazanie pomocy w postawieniu jego prac na jak najwyższym poziomie, tak, aby Instytut wszedł do nowej organizacji z określonym dorobkiem.

Należy stwierdzić, że zatrudnienie kadry SIN przy bieżących pracach operatywnych stwarzało trudności na odcinku właściwej pracy naukowo-badawczej, a więc, że postulat zwolnienia przynajmniej części pracowników SIN od prac związanych z potrzebami bieżącymi, jest słuszny i powinien być zrealizowany. W tej chwili SIN obejmuje jak gdyby 2 grupy pracowników: opracowujących materiały dla badań bieżących oraz opracowujących zagadnienia długofalowe. Ta druga grupa powinna przejść z czasem do tego szerszego ogólno-państwowego instytutu ekonomicznego, o konieczności powołania którego wspomniałem na wstępie.

Niezależnie od kwestii czysto organizacyjnych — wielką doniosłość mają zagadnienia samej metody pracy Instytutu, celu, do którego on zmierza, oraz zakresu jego prac.

Kierownictwo Instytutu uczyniło słusznie, stwierdzając we wstępie do programu swych prac, że pragnie stanąć na gruncie marksistowskim. Marksizm-leninizm jest bowiem jedyną metodą, pozwalającą na naukowe poznawanie i kształtowanie rzeczywistości. Odrzucamy wszelkie formy agnostycyzmu, a tym bardziej alogizmu, uznajemy jako marksiści możność poznania prawdy obiektywnej, pojętej jako dialektyczny proces przechodzenia od poznania powierzchownego do coraz bardziej głębokiego, pełnego, doskonałego. Sprawdzianem prawdy obiektywnej jest praktyka, toteż prace naukowe Instytutu nie mogą być oderwane od konkretnej praktyki.

Nauka powinna być nie tylko instrumentem poznawania, lecz i przekształcania rzeczywistości. W społeczeństwie klasowym nauka nie jest i nie może być bezklasowa. Działalność naukowa, jak wszelka działalność społeczna ma zawsze określony sens klasowy, jest przejawem walki klasowej, toczącej się na wszystkich frontach. Ludzie nauki wyrastają w określonym społeczeństwie klasowym i w pracach swych wyrażają interesy lub nacisk i wpływ ideologiczny określonych klas społecznych. Wielu badaczy naukowych nie zdaje sobie sprawy z klasowej treści swoich poglądów i z przekonaniem głosi, iż oni służą tylko „czystej“ nauce, że nie powodują nimi żadne względy klasowe, ale obiektywny sens danej teorii nie zależy przecież od subiektywnych chęci danego teoretyka.

SIN winien między innymi krytycznie, naukowo oświetlić i wykazać istotny sens klasowy różnych pseudonaukowych, pseudoneutralnych, pseudobezklasowych teorii głoszonych przez zwolenników rzekomo apolitycznej, a faktycznie pozostającej na usługach burżuazji, integralnej, drobnomieszczańskiej spółdzielczości.

Nie można na spółdzielczość patrzeć jako na coś zamkniętego w sobie, jako na zjawisko oderwane od całokształtu walki klasowej. Niewiele sensu mają abstrakcyjne rozważania na temat spółdzielczości „jako takiej". Konkretna działalność konkretnej robotniczo-chłopskiej spółdzielczości wymaga oczywiście podbudowy teoretycznej, ale wtedy tylko będzie ona naukowa, ścisła i pożyteczna, jeśli wypływać będzie z założenia, że jest częścią składową szerszej nauki o budowie społeczeństwa socjalistycznego. Inne traktowanie tzw. doktryny spółdzielczej przez badaczy naukowych, spycha ich na pozycje antynaukowe i antyproletariackie. Sądzę, że celowe byłoby zorganizowanie zebrań dyskusyjnych dla umożliwienia spokojnej wymiany zdań i rzeczowej krytyki i samokrytyki w zakresie teorii ruchu spółdzielczego.

Znamienny jest regresywny rozwój ruchu spółdzielczego w krajach zachodnich, ruchu opanowanego przez elementy drobnomieszczańskie i burżuazyjne. Widać tam wyraźne cofanie się spółdzielczości w stosunku do pozycji osiągniętych przed laty. Nie jest rzeczą przypadku, że badacze kapitalistyczni ograniczają się z reguły do empirycznego rejestrowania faktów, bez pogłębiania zagadnień, bez syntezy. Nie jest przypadkiem zamazywanie przez nich zagadnienia najistotniejszego — zagadnienia walki klasowej przez metafizyczne żonglowanie słowami i odgrzebywanie najbardziej reakcyjnych, klerykalnych, spółdzielczych systematów idealistycznych.

W warunkach władzy burżuazyjnej, działacze spółdzielczy związani z masami pracującymi bronili ruch spółdzielczy przed ingerencją państwa, wyrażającego interesy klasowe kapitalistów. Inaczej wygląda zagadnienie stosunku spółdzielczości do robotniczo-chłopskiego państwa. Tu głoszenie teorii o uniezależnianiu się spółdzielczości od państwa jest służbą na rzecz wrogich, kapitalistycznych interesów.

Typowym zjawiskiem w drobnomieszczańskiej spółdzielczości zachodnio-europejskiej jest eklektyzm, pozornie niewyrażający żadnego interesu klasowego, obiektywnie służący jednak wrogom proletariatu. Teorie eklektyczne rozpowszechnione były w Polsce przedwojennej, mamy też niemało ich pozostałości obecnie.

Drobnomieszczańskim i burżuazyjnym teoriom i zabobonom, płytkiemu empiryzmowi, abstrakcyjnemu (metafizycznemu) rozumowaniu i eklektyzmowi — należy wydać walkę i doprowadzić do ich przezwyciężenia.

Tendencje wsteczne spółdzielczości zachodnio-europejskiej znalazły najdobitniej wyraz w stanowisku większości zachodnich delegacji na Międzynarodowym Kongresie Spółdzielczym w Pradze, w zachwalaniu programu marshallowskiego, uchwał konferencji w Hawanie itd. Na

takie haniebne pozycje, pozycje agentów imperializmu — stoczyli się działacze spółdzielczy w rodzaju Johanssona czy Gilla. Niewiele lepsza jest pozycja „teoretyków" pokroju Fauquet'a.

Fakt wstecznego rozwoju myśli spółdzielczej na zachodzie nie znalazł dotychczas krytycznego oświetlenia w pracach naszych badaczy naukowych. Kryje się tu wielkie niebezpieczeństwo, ponieważ podobne teorie drobnomieszczańskie kursują jeszcze w naszym społeczeństwie. Zasad marksistowskich nie można stawiać w oderwaniu. Trzeba się domagać od naszych pracowników naukowych podkreślania związku pomiędzy pracą i walką działaczy spółdzielczych a interesem klasy robotniczej; podkreślenia klasowego charakteru naszej pracy spółdzielczej, podkreślenia naszego wrogiego nastawienia do teorii drobnomieszczańskich, hamujących walkę proletariatu. Ten ton bezkompromisowości klasowej trzeba wnieść zarówno do wydawnictw jak do pracy Instytutu. Również należy zwrócić uwagę na uczynienie języka naukowego twardym i przystępnym dla szerokich rzesz. Zespół pracowników Instytutu jak dotychczas raczej unikał przemawiania twardym językiem walki klasowej, a więc nie bardzo znajdowały pokrycie formalne deklaracje przyjęcia światopoglądu i metody marksistowskiej.

Marksizm nie odrzuca dorobku nauki burżuazyjnej, nie odrzuca też współpracy z niemarksistami, których udział może być pożyteczny, szczególnie w specjalnych działach. Lecz syntezy burżuazyjna nauka nie da. Dotychczas zbyt mało uczyniono, aby prawdy marksizmu-leninizmu były wszczepione w świadomość działaczy naukowych. Pokutują u nas w dalszym ciągu tendencje do tolerancyjności i liberalizmu, zamiast wrogości wobec antynaukowych teorii wyrażających interesy obcych klas.

Reasumując, należy stwierdzić, iż jest rzeczą niezbędną zbliżenie prac Instytutu do konkretnych zagadnień praktycznych. Dałoby się to łatwiej przeprowadzić przez stworzenie odpowiednich sekcyj w łonie Rady Naukowej, dla przepracowywania określonych zleconych zagadnień — z prawem kooptacji osób z zewnątrz. Szczególnie chodziłoby o zbadanie wszystkich możliwości w zakresie rozwoju i wykorzystania ruchu spółdzielczego w planie 6-letnim.

Proponuję utworzenie następujących sekcyj przy Radzie Naukowej dla pogłębienia opracowywanych zagadnień:

1. sekcji rolniczej — przedmiotem badania której byłoby:
   a) rozwój spółdzielczości produkcyjnej,
   b) koordynacja prac różnych central rolniczych,
   c) analiza form wyzysku klasowego na wsi (lichwa, odrobek, spekulacja) i możliwości spółdzielczej walki z tym wyzyskiem;
2. sekcji obrotu towarowego, któraby przede wszystkim badała zadania handlu spółdzielczego w ramach planu 6-letniego;
3. sekcji dla spraw szkolnictwa spółdzielczego — zwłaszcza wyższego;

4. sekcji spółdzielczości pracy, zajmującej się krytycznym oświetleniem i wytyczeniem kierunku i zakresu prac tej gałęzi spółdzielczości, tak istotnej, a jednocześnie tak trudnej (szczególnie należy zwrócić uwagę na spółdzielczość inwalidzką);
5. sekcji ideologiczno-programowej, badającej m. in. regresywny rozwój myśli spółdzielczej na zachodzie i pracującej nad przyswojeniem naszemu ruchowi dorobku spółdzielczości radzieckiej.

Prace sekcji trzeba związać z działaczami terenowymi. Istotnym sprawdzianem wartości naszych teorii jest praktyka. Życie jest najsurowszym krytykiem, dlatego sprawdzajmy czy wypracowane przez nas zasady teoretyczne i założenia programowe znajdują potwierdzenie w realnych faktach życia społecznego. Rozwijajmy i udoskonalajmy naszą klasową naukę, służącą wielkiemu celowi, jakim jest zbudowanie ustroju socjalistycznego".

Następnie zabrał głos Wiceprezes CUP K. Sokołowski, który uważa, że plan jest wielostronny i bogaty, lecz szereg tematów z planu prac Instytutu podejmowanych jest w zastępstwie innych instytucyj oraz instytutów naukowych. Prace te nie powinny — zdaniem jego — obciążać programu prac SIN, lecz należy je pozostawić IGN lub PINGW. Następnie podkreśla, że plan przewiduje dużo materiałów, przyczynków i analiz — lecz za mało syntez. Nie ma np. syntezy i krytycznej oceny spółdzielczości pracy, czy spółdzielczości spożywców w Polsce. A synteza taka jest konieczna dla aktywu spółdzielczego, dla partii politycznych i dla szerokiego ogółu. Drogą takich syntez można wykazać społeczeństwu polskiemu wyższość form gospodarki uspołecznionej nad gospodarką kapitalistyczną. Tak więc należy np. uogólnić materiał statystyczny, wydany w formie tablic przez CZS. Należy przepracować go, zaopatrzyć w tekst z uwagami i wnioskami krytyczno-analitycznymi. Podobnej analizy należy dokonać na podstawie danych o światowym ruchu spółdzielczym. Tego rodzaju analiza jest najlepszą oceną spółdzielczości w krajach kapitalistycznych i pozwoli na wprowadzenie porównawczych danych co do możliwości rozwojowych i sytuacji spółdzielczości w różnych ustrojach, wykazując w sposób ścisły obiektywną przewagę jakościowego i ilościowego rozwoju w krajach demokracji ludowej i socjalizmu.

Jan Zawada wskazuje na brak planu wydawniczego i wyraża nadzieję, że braki te zostaną uzupełnione. Zdaniem referenta, SIN powinien m. in. wydać cykl dzieł z historii myśli socjalistycznej od jej zarania do czasów najnowszych.

Prof. E. Garbacik zwraca uwagę na konieczność wiązania prac SIN z placówkami badawczo-naukowymi w terenie. Tak np. reprezentowany przez referenta Zakład rozporządza zespołem studentów, posiadających dużo chęci do pracy i czekających tylko na pewne dyrektywy ze strony Instytutu. Siły te należy wykorzystać. Referent prosi o informację, czy ma liczyć na jakieś „zamówienie" ze strony Instytutu, i czy

zespół studentów Studium Spółdzielczego UJ zostanie w badaniach Instytutu wykorzystany.

Następnie prof. E. Garbacik wyraża obawę, czy plan Instytutu nie jest zbyt obszerny i czy nie oczekuje się po nim zbyt wiele. Zdaniem referenta — Instytut powinien się starać o stawianie konkretnych zagadnień do opracowania.

A. Bardach, podobnie jak jego przedmówcy, stwierdza, że plan Instytutu jest „niepokojący" ze względu na swoje rozmiary. Jeżeli nie ma żadnego, na szeroką skalę zakrojonego, instytutu gospodarstwa społecznego, SIN utrudni sobie pracę, jeżeli będzie chciał w zbyt dużym zakresie wyręczać tego rodzaju, nie istniejącą jeszcze, placówkę.

Spółdzielczość w poszczególnych okresach swego rozwoju ma zawsze określoną treść, związaną z obiektywnymi warunkami ustrojowymi. W obecnym okresie spółdzielczość powinna być sprowadzona do właściwego dla niej miejsca w gospodarce socjalistycznej. Miejsce to trzeba ustalić i dopiero wtedy określić zadania spółdzielczości. Są dziedziny życia dojrzałe do pełnego uspołecznienia i te mogą być przejęte przez państwowy aparat gospodarczy, ale są dziedziny, które nie są jeszcze do tego przygotowane. Tak np. drobna, rozproszona gospodarka (usługi, przemysł, drobna wytwórczość) winny być objęte przez spółdzielczość i przez nią wprowadzone w nowy system gospodarczy — w gospodarkę socjalistyczną.

Zadanie Instytutu mówca widzi w specjalizowaniu się w rozwiązywaniu tych zagadnień pod kątem widzenia socjalistycznym. Zdaniem jego— tematyka prac Instytutu powinna być zwężona na rzecz pewnych pogłębień.

Wicemarszałek St. Szwalbe stwierdza, że działalność Instytutu ma przekształcać życie. Większość działaczy i pracowników spółdzielczych nie jest do tego przygotowana, nie rozumie obecnej rzeczywistości i nie służy jej należycie. Trzeba ich do tego doprowadzić. Jakkolwiek to zastrzeżenie może się odnosić w pewnej mierze i do pracowników Instytutu — to jednak Instytut powinien brać czynny udział w przekształcaniu psychicznym pracowników i działaczy spółdzielczych. Instytut może przyczynić się do przebudowy świadomości poprzez organizowanie seminariów, dyskusji i odczytów i w ten sposób doprowadzić do krytyki i samokrytyki w spółdzielczości.

Co do składu Rady Naukowej — w obliczu dokonywujących się zmian i wobec stwierdzenia, że liczba obecnych członków na posiedzeniu jest mała, należałoby się zastanowić, czy nie trzeba tego składu Rady częściowo zmienić, a przede wszystkim poszerzyć, zwłaszcza w związku z wnioskiem prezesa E. Ochaba odnośnie powołania 5 sekcji w ramach Rady.

W odpowiedzi przedmówcom referent P. Kaltenberg stwierdza, że wiele wątpliwości, podniesionych przez zebranych w sprawie objętości planu, zakresu działania Instytutu, metod jego pracy, znaczenia

kolumn „zagadnienia“ ewent. „tematy“ itp. wynikły z konieczności ograniczenia rozmiarów referatu, stanowiącego uzasadnienie programu. Wskutek tego wiele problemów przedstawionych w referacie straciło swą ostrość. Np. w uzasadnieniu do planu prac Instytutu zaakcentowano silnie, iż należyte wykonanie programu wymaga odpowiedniego czasu. Podkreślono też, że Instytut jest w trakcie nawiązywania kontaktów z instytucjami i pracownikami naukowymi i dopiero we współpracy z nimi widzi możliwość wykonania zakreślonego planu. Jeżeli Instytut pozyska dostateczną ilość współpracowników, względnie będzie miał możliwość posiadania własnych pracowników naukowych, wówczas większą ilość zamierzonych prac wykona, wówczas szereg problemów wymienionych w kolumnie „zagadnień“ przejdzie do kolumny „tematów“ i vice versa; jeśli Instytut tych możliwości nie uzyska, tym więcej „tematów“ przejdzie do rubryki „zagadnień“ i pozostanie w sferze zamierzeń.

W odpowiedzi na pytanie postawione przez prof. E. Garbacika, referent stwierdza, iż jeden z pracowników Instytutu objeżdża obecnie ośrodki naukowe w kraju w celu ustalenia, które z nich i w jakim zakresie zajmują się problematyką, interesującą spółdzielczość oraz w celu ustalenia możliwości współpracy.

Dyr. St. Surzycki — dodaje do powyższych wyjaśnień, iż Instytut nie wyznacza sobie konkretnego terminu, w jakim przedstawiony program ma być wykonany. Opierając go na możliwościach własnych i na współpracy z innymi ośrodkami naukowo-badawczymi nie wyklucza, że badania Instytutu będą w niektórych wypadkach tylko częścią badań innych instytucji, przyczynkami do ich badań.

Odpowiadając wiceprezesowi K. Sokołowskiemu, dyr. St. Surzycki wyjaśnia, że Instytut na obecnym etapie swoich prac, nie jest jeszcze w stanie operować syntezami.

Na zakończenie dyr. Surzycki prosi o przyjęcie przedstawionego programu i planu prac jako wytycznych Instytutu na przyszłość.

Reasumując dyskusję, dr H. Kołodziejski stwierdza, że w czasie obrad zostały poruszone następujące zasadnicze sprawy:

1. projekt prezesa E. Ochaba utworzenia 5 sekcji specjalnych,
2. sprawa ewentualnej zmiany i poszerzenia składu Rady Naukowej,
3. projekt uchwały zatwierdzającej sprawozdanie i program prac Instytutu i sprawy te poddaje pod głosowanie.

Wniosek prezesa E. Ochaba w przedmiocie powołania sekcyj:

a) rolniczej,

b) obrotu towarowego,

c) dla spraw kształcenia spółdzielczego,

d) spółdzielczości pracy,

e) ideologiczno-programowej,

został zaakceptowany. Postanowiono wystąpić do Naczelnej Rady Spółdzielczej z prośbą o zatwierdzenie tego wniosku i o uznanie prawa kooptacji innych osób (specjalistów) spoza zespołu członków Rady Naukowej SIN do poszczególnych sekcyj.

Wniosek prezesa Naczelnej Rady Spółdzielczej Wicemarszałka Szwalbego w przedmiocie zmiany i rozszerzenia składu Rady Naukowej SIN przyjęto i postanowiono wystąpić do Naczelnej Rady Spółdzielczej o jego akceptację i o wprowadzenie zmian w składzie Rady.

Posiedzenie zakończono przyjęciem następującej rezolucji ogólnej:

„Rada Naukowa Instytutu po wysłuchaniu i przedyskutowaniu sprawozdania Dyrekcji Instytutu z dotychczasowej działalności oraz programu i planu prac na najbliższą przyszłość, zatwierdza przedłożony jej program pracy badawczej i wydawniczej i wyraża pozytywną opinię w odniesieniu do planów pracy na najbliższy okres, preliminarza budżetowego i sprawozdania Instytutu.

Rada Naukowa wyraża pogląd, iż prace SIN powinny przebiegać wedle ustalonych w planie prioritetów oraz że znaczna część pracowników Instytutu powinna być odciążona od zleceń z zakresu prac bieżących.

Rada Naukowa uważa za wskazane jak najściślejsze powiązanie prac Instytutu z pracami innych komórek badawczych państwowych i spółdzielczych oraz apeluje do Zarządu CZS, aby przez powiększenie dotacji budżetowych umożliwił Instytutowi jak najbardziej efektywną działalność.“

PROGRAM PRAC SPÓŁDZIELCZEGO INSTYTUTU NAUKOWEGO

Zadanie SIN (§ 3 statutu wewnętrznego SIN): „Instytut ma na celu planowanie, prowadzenie oraz popieranie badań naukowych o charakterze teoretycznym i praktycznym w zakresie zainteresowań spółdzielczości“.

Zakres działalności:

Prace badawcze
Akcja ewidencyjno-koordynacyjna
Akcja wydawniczo-popularyzacyjna

Prace badawcze

Charakterystyka ogólna

Ogólnym kierunkiem prac badawczych SIN jest analiza zagadnień i problemów spółdzielczych w świetle teorii marksowsko-leninowskiej. Badanie to ma na celu poddanie rewizji dotychczasowych poglądów na zadania i zakres działalności spółdzielczości oraz ustalenie jej współczes-

nej roli w naszym życiu społeczno-gospodarczym — na podstawie głębokiej znajomości i naukowej analizy stanu faktycznego, czyli obiektywnej rzeczywistości. Chodzi o zbadanie wyższości społeczno - organizacyjnej i techniczno-ekonomicznej poszczególnych form działania w określonych dziedzinach życia, a następnie, w oparciu o wyniki badań — o uzasadnienie sensu istnienia i działania spółdzielczości w dziedzinach, uważanych dotychczas za sporne z punktu widzenia udziału w nich ruchu spółdzielczego; we wszystkich zaś dziedzinach (zarówno spornych jak bezspornych) — o ustalenie najlepszych, tzn. najbardziej wydajnych metod pracy. Szczególnego pogłębienia wymagają przy tym walory społeczno-wychowawcze spółdzielczości oraz możliwości tego ruchu w zakresie mobilizowania i aktywizowania szerokich warstw pracujących.

Prace badawcze SIN mają charakter naukowy, zatem ich zasadniczą cechą jest gruntowne poznanie przedmiotu badań, w oparciu o właściwie wybraną metodę oraz refleksyjne i twórcze syntetyzowanie wyników tego poznania. O programie pracy SIN decydować mają „zamówienia społeczne"; metodom jego pracy przyświecać ma marksowska zasada nierozdzielności pomiędzy teorią a praktyką. Z tego też względu nastawienie praktyczne, tzn. podejmowanie prac pod kątem widzenia rzeczywistych potrzeb rozwojowych ruchu spółdzielczego — jest podstawową zasadą pracy badawczej SIN.

Tak pojęty program prac badawczych SIN musi być realizowany konsekwentnie przede wszystkim w formie ustalania właściwych okresowych planów pracy — tak z punktu widzenia doboru tematów, jak też określenia priorytetów, które decydują o kierunku i zakresie prac SIN. Nowe, przez życie wysunięte zagadnienia, podlegają rejestracji w programie pracy SIN, nowe zaś tematy są rejestrowane w planie pracy, przy czym opracowanie ich jest podejmowane o tyle, o ile uda się tego dokonać własnymi siłami bez szkody dla tematów już podjętych w trybie ustalonym priorytetów — względnie o ile ich opracowanie może być zlecone w trybie umowy o dzieło instytucjom lub osobom współpracującym z SIN-em.

Plan pracy w zakresie prac badawczych obejmuje te tematy, które zostaną opracowane, względnie których opracowanie zostanie zapoczątkowane w danym okresie. Każdy z podjętych tematów ma szczegółową dyspozycję — operat, wraz z ustaloną metodą pracy, rejestrem współpracujących osób oraz instytucji, kontrolą wykonania, kosztorysem i opisem temu podobnych cech charakterystycznych — ujętych w specjalnej „kartotece tematów". Prócz tego w omawianej kartotece rejestrowane są zagadnienia szczegółowe, wysunięte przez poszczególne organa spółdzielczości, jako tematy ich własnych opracowań, względnie jako tematy, które zostaną za pośrednictwem SIN zlecone innym komórkom badawczym lub osobom, figurującym w specjalnej „kartotece fachowców". W „kartotece tematów" rejestrowane są również te tematy, które leżą w ramach

zainteresowań spółdzielczości, a podejmowane są przez różne ośrodki badawczo-naukowe, bądź osoby, pracujące naukowo.

Ogólne metody i środki działania

1. Podstawową metodą pracy SIN jest badanie ogólnych problemów społeczno-ekonomicznych, jako niezbędnego tła dla analizy zagadnień spółdzielczych, w myśl dialektycznej zasady, iż zjawiska i rzeczy muszą być ujmowane w ich powszechnym związku i wzajemnej współzależności. Przykładowo: a) wpływ dokonanych reform ustrojowych, gospodarczych i społecznych, b) obowiązujące plany gospodarcze, c) produkt globalny oraz dochód narodowy, d) zakres działania i stosunek między organizacjami zawodowymi, związkami branżowymi i spółdzielczością, e) wykorzystywanie dorobku wiedzy naukowej z doświadczeń innych krajów, przede wszystkim zaś Związku Radzieckiego (vide zał. „Program prac w zakresie Sowietiki“).

2. Ewidencja i koordynacja prac naukowo-badawczych z zakresu spółdzielczości i dziedzin pokrewnych.

3. Monografie w różnych przekrojach, np.: historycznym, rejonowym, branżowym, podmiotowym itp.

4. Opracowanie i badanie wyników ankiet.

5. Powoływanie zespołów opiniujących.

6. Utrzymywanie kontaktu z własną siecią korespondentów.

7. Akcja wydawniczo-publicystyczna i odczytowo-dyskusyjna.

Grupy zagadnień prac badawczych

A. Spółdzielczość w ekonomice rolnej

B. Spółdzielczość w ekonomice wytwórczości drobnotowarowej nie rolniczej i przetwórstwa

C. Spółdzielczość w ekonomice obrotu towarowego

D. Spółdzielczość w stosunkach społeczno-gospodarczych.

A. SPÓŁDZIELCZOŚĆ W EKONOMICE ROLNEJ

Zagadnienia	Plan pracy na 1948/49 r. (tematy)
I. Ewolucja struktury społecznej wsi, m. in. towarowość poszczególnych grup gospodarstw rolnych na tle towarowości ogólnej.	**1. Towarowość ogólna rolnicza wg artykułów gospodarstw rolnych.**

II. Rolnictwo w produkcji i podziale dochodu narodowego:

a) Problemy finansowe na wsi:

— zagadnienia kredytowe

— stopień corocznego zainwestowania i rozmiary inwestycji

— procesy akumulacji kapitalistycznej i niekapitalistycznej

— oszczędności przymusowe

— obrót bezgotówkowy.

1. Pełna ewidencja instytucji kredytowych, działających na wsi. Wstępna szeroka ankieta i ustalenie trwałego systemu obserwacji dołowych placówek kredytowych i prywatnego kredytu na wsi.

2. Niekapitalistyczna akumulacja na wsi (udziały w spółdzielniach, wspólne dobra, spółdz. gromadzkie, samorząd).

b) Oddziaływanie aparatu handlowego na dostosowanie produkcji rolnej do wymagań rynków konsumcyjnych.

c) Zastosowanie form spółdzielczych w specjalnych typach produkcji rolnej, jak np. w zakresie wypasu bydła, tuczu drobiu itp.

d) Systematyczne ustalanie wzajemnego stosunku ważniejszych artykułów rolnych, sprzedawanych przez rolników i artykułów przemysłowych przez nich zakupywanych.

1. Ankietowe badania odnośnie towarowości dla ustalenia „bukietu towarów", nabywanych i sprzedawanych przez chłopów, nadającego się do właściwego obliczania stosunku cen przemysłowych i rolnych.

e) Kategorie różnych grup gospodarstw rolnych w podaży poszczególnych artykułów rolnych.

1. Ankietowe badania udziału poszczególnych kategorii gospodarstw w podaży podstawowych artykułów rolnych, w oparciu o sieć korespondentów S. I. N.

f) Ewolucja handlu uspołecznionego na wsi i rola w nim handlu spółdzielczego, m. in. badania terenowe.

1. Analiza dotychczasowego stanu handlu uspołecznionego na wsi i opracowanie metod dalszych badań, m. in. zagadnienie skupu rolnego.

g) Polityka cen artykułów rolnych i artykułów dla rolnictwa.

III. Rejonizacja rolnictwa na tle ogólnej geografii ekonomicznej:

a) Podaż i obroty poszczególnymi artykułami do powiatów włącznie.

b) Próba zarysowania rejonów produkcji rolnej niektórych artykułów zwierzęcych i roślinnych.	
c) Sieć zrzeszeń i spółdzielni branżowych na tle rejonizacji produkcji („zrejonizowana towarowość").	1. Określenie nadwyżek wywozowych powiatów, czyli „zrejonizowana towarowość".
IV. Organizacja rolnictwa:	
a) Elementy planowania bezpośredniego i pośredniego w rolnictwie.	1. Statystyczne opracowanie zawartych kontraktów wg rejonów i wielkości gospodarstw.
b) Wzajemny stosunek Zw. S. Chł., Zrzesz. Branż. Spółdz. Uniwers. i Spółdz. Branż.	2. Próbna ankieta i opracowanie systemu badań chłopskiej produkcji niekontraktowanej kultur przemysłowych, warzyw i owoców.
c) Badanie specjalnych form organizacji produkcyjnej wsi: — spółdzielnie osadniczo-parcelacyjne — spółdzielnie produkcyjne — pomoc sąsiedzka — współzawodnictwo gromadzkie — resztówki — umaszynowienie rolnictwa	1. Pełny obraz sytuacji i ewolucji spółdzielni osadniczo - parcelacyjnych. 2. Pełny wykaz oraz ankieta dotycząca sposobu wykorzystania i sytuacji gospodarczej resztówek, z dokładnym ustaleniem ich faktycznych posiadaczy (użytkowników). 3. Towarowość (vide j. w.) i umaszynowienie, jako wskaźniki dynamiki struktury socjalnej wsi.

Opracowania wstępne i pomocnicze

Ogólne: a) Udział w analizie systemu rachunkowości rolnej, prowadzonej pod kierunkiem P.I.N.G.W.

b) Reorganizacja własnej sieci korespondentów w oparciu o spółdzielnie terenowe i ustalenie jej współpracy z sieciami korespondentów innych instytucji.

c) Udział w pracach, związanych ze stałą ankietą 200 reprezentacyjnych wsi (postulaty SIN i korzystanie z wyników).

d) Udział w przebudowie statystyki rolnej.

Ad zag. I, II, III: Zebranie materiałów i opracowań: bilans rolniczy, atlas rolniczy, przedstawienie i podnoszenie produkcji rolnej, obciążenie gospodarstw i siła nabywcza wsi (we współpracy z P.I.N.G.W.).

Ad zag. I: Udział w opracowaniu podstaw do powszechnego spisu rolnego w roku 1950.

Ad zag. IId):	Ankiety dla zbadania zaopatrzenia gospodarstw rolnych w artykuły przemysłowe (P.I.N.G.W. na zlecenie SIN).
Ad zag. IIIc):	Zbieranie materiałów z central spółdzielni.
Ad zag. IV:	Zagadnienia objęte tym punktem ma opracowywać zespół pracowników naukowych pod kierownictwem ob. J. Tepichta.
Ad zag. IVa):	Zbieranie materiałów dotyczących planowania w ogóle, a planowania rolniczego w szczególności.
Ad zag. IVb):	Monografie zrzeszeń branżowych (praca zlecona, wykonywana dla Z.S.Chł. przez prof. Żabko-Potopowicza).

B. SPÓŁDZIELCZOŚĆ W EKONOMICE WYTWÓRCZOŚCI DROBNOTOWAROWEJ NIEROLNICZEJ I PRZETWÓRSTWA

Zagadnienia	Plan pracy na 1948/49 r. (tematy)
I. Spółdzielczość pracy.	1. Ustalenie kierunku rozwojowego spółdzielczości pracy. 2. Ekonomika i organizacja pracy spółdzielni pracy oraz ich centrali (m. in. nakładztwo czy samodzielność, własny czy obcy aparat handlowy itp.). 3. Środki przeciwko wynaturzeniom spółdzielni pracy. 4. Spółdzielnie pracy remontów mieszkaniowych (murarstwo, malarstwo, dachówkarstwo, prace kanalizacyjne itp.).
II. Rzemiosło, chałupnictwo, przemysł ludowy i artystyczny. a) Nakładztwo społeczne. b) Przemysł ludowy na wsi.	1. Spółdzielnie nakładcze. 2. Rozmiar i znaczenie gospodarczo-społeczne przemysłu ludowego na wsi.
III. Produktywizacja ludzi i materiałów. a) Produktywizacja ludzi: zatrudnienie bezrobotnych, nie w pełni zatrudnionych, inwalidów, b. więźniów politycznych, kobiet i młodocianych — stworzenie w spółdzielczej formie pracy głównego, bądź ubocznego źródła dochodu.	

b) Wykorzystanie odpadków materiałowych przez użycie ich w formach działania omawianych w zagadnieniach: I i II.	
IV. Przetwórstwo rolne (owocowo - warzywne, młynarstwo, mleczarstwo, uboczne przemysły w gospodarstwach rolnych, przetwórstwo runa leśnego itp.).	
a) Organizacja spółdzielczego przetwórstwa rolnego (rodzaje, rozmiary, znaczenie gospodarczo-społeczne).	1. Organizacja spółdzielczego przetwórstwa owocowo - warzywnego.
b) Racjonalizacja przetwórstwa rolnego (normy i normatywy).	2. Racjonalizacja przetwórstwa owocowo-warzywnego.
V. Przetwórstwo artykułów bezpośredniego spożycia (piekarstwo, masarstwo, makaroniarstwo).	3. Racjonalizacja przemysłu młynarskiego.
a) Racjonalizacja przetwórstwa artykułów bezpośredniego spożycia (normy i normatywy).	1. Racjonalizacja piekarstwa. 2. Racjonalizacja masarstwa. 3. Racjonalizacja makaroniarstwa.
b) Uspołecznienie przetwórstwa artykułów bezpośredniego spożycia i ich dystrybucji.	1. Uspołecznienie piekarstwa. 2. Uspołecznienie masarstwa.

Opracowania wstępne i pomocnicze

Ad zag. I: a) Zbadanie wyników działalności organizacyjnej i gospodarczej istniejących spółdzielni pracy i użytkowników.

b) Analiza wyników i doświadczeń spółdzielni pracy za granicą.

Ad zag. II: Ustalenie stanu faktycznego w zakresie rzemiosła i chałupnictwa.

Ad zag. III: Kontakty z Ministerstwem Pracy i Opieki Społecznej w zakresie właściwego zużytkowania funduszów przeznaczonych na produktywizację (akcja „AZ“ — aktywizacja zatrudnienia).

Ad zag. V: a) Ankieta piekarska.

b) Ankieta masarska.

C. SPÓŁDZIELCZOŚĆ W EKONOMICE OBROTU TOWAROWEGO

Zagadnienia	Plan pracy na 1948/49 r. (tematy)
I. Ekonomika jednostkowa spółdzielczych przedsiębiorstw handlowych.	
a) Zagadnienia ogólne.	1. Ustalenie dwóch pierwszych przybliżeń w zakresie najpilniejszych norm wzorcowych dla handlu spółdzielczego. 2. Szczegółowe ustalenie niektórych norm wzorcowych w obrocie: — płodami ogrodniczymi — mięsem — nabiałem
b) Organizacja pracy spółdzielczych przedsiębiorstw handlowych.	1. Szczegółowa analiza pracy poszczególnych form handlu spółdzielczego.
c) Polityka asortymentowa.	1. Ustalenie asortymentów wzorcowych dla poszczególnych sklepów.
d) Polityka remanentowa.	1. Ustalenie norm wzorcowych obracalności towarów (vide zag. Ia tematy 1 i 2).
e) Koszty i rentowność, a m. in. zagadnienie ubytków przy przewozie, przechowaniu itp.	1. Ustalenie norm wzorcowych (vide j. w.).
f) Zatrudnienie i wydajność.	1. Ustalenie norm wzorcowych (vide j. w.). 2. Szczegółowe ustalenie technologicznych norm wzorcowych dla najprostszych, schematycznych czynności w handlu.
g) Właściwe wyposażenie techniczne aparatu handlowego, umożliwiające: — podniesienie wartości produktów przez ich częściowe przetworzenie, standaryzację, magazynowanie i składowanie; — racjonalne ich rozprowadzanie i tą drogą normalizowanie rynku, m. in. z punktu widzenia sezonowości i terytorialności;	1. Wzorcowe urządzenia sklepu księgarskiego. 2. Wzorcowe urządzenia 9 innych rodzajów sklepów.

— jak najbardziej sprawną obsługę odbiorców (np. chłodnie, magazyny, składy, wyposażenie sklepów, właściwe narzędzia pracy itp.).	
II. Struktura handlu.	
a) Ilość i rodzaj placówek handlowych.	1. Zagadnienie domów towarowych i sklepów sprzężonych.
b) Zakres działalności poszczególnych zespołów placówek.	
c) Dyslokacja placówek handlowych wraz z wszelkimi urządzeniami, np. magazyny, dyslokacja faktyczna oraz normy dyslokacji postulowanej.	1. Dyslokacja faktyczna placówek handlowych.
III. Przedmiot handlu (wielkość rynkowej masy towarowej — udział w spółdzielczości).	
IV. Przepisy prawne i zwyczaje handlowe w szczególności w tych branżach obrotu towarowego, które należą do zakresu działania spółdzielczości.	

Opracowania wstępne i pomocnicze

Ogólne: Przedmiotowa i podmiotowa struktura obrotu towarowego.

Ad zag. I: Ekonomika jednostkowa przedsiębiorstw handlowych, pokrewnych i pomocniczych.

Ad zag. II: Ilość i rodzaj placówek handlowych.

Ad zag. III: Zebranie danych odnośnie masy towarowej według ustaleń Planu Odbudowy Gospodarczej na rok 1949.

Ad zag. IV: Ogólne przepisy i zwyczaje handlowe.

Ad zag. I: Analiza pracy 96 wybranych spółdzielni.

Ad zag. Ia): Ustalenie szczegółowych metod badań norm wzorcowych handlu spółdzielczego (ewent. wyjazdy do ośrodków zagranicznych).

Ad zag. Ie): Analiza struktury kosztów.

D. SPÓŁDZIELCZOŚĆ W STOSUNKACH SPOŁECZNO-GOSPODARCZYCH

Zagadnienia	Plan pracy na 1948/49 r. (tematy)
I. Badanie ogólnej problematyki spółdzielczej, funkcji społeczno - gospodarczej, roli i możliwości rozwojowych różnych form spółdzielczości w poczwórnym przekroju, tzn.: w różnych ustrojach, w różnych okresach (w szczególności współczesnych), w różnych krajach (w szczególności w Polsce) i w różnych dziedzinach życia społeczno-gospodarczego.	
a) Spółdzielczość jako przedmiot lub podmiot doktryn społeczno - gospodarczych oraz jako zjawisko dziejowego organizowania się warstw społecznych.	1. Przedstawienie dorobku myśli marksistowsko - leninowskiej w zakresie spółdzielczości.
b) Historia ruchu spółdzielczego i doktryn spółdzielczych w kolejnych etapach dziejów gospodarczo - społecznych, ze specjalnym uwzględnieniem krytyki dotychczasowych zasad spółdzielczych: — liberalizm kapitalistyczny, — kapitalizm imperialistyczny, — demokracje ludowe, — socjalizm.	1. Historia Związku Robotniczych Stowarzyszeń Spółdzielczych w Polsce, ze specjalnym uwzględnieniem charakterystyki wybitnych działaczy spółdzielczości polskiej.
c) Zasięg bazy społecznej spółdzielczości.	1. Struktura społeczna bazy członkowskiej spółdzielni: — ogrodniczych, — pracy, — mleczarskich, — mięsnych itd. 2. Badanie więzi członkowskiej na grupie wybranych spółdzielni podstawowych typów.

d) Badanie siły nabywczej, potrzeb, norm zużycia itp. odbiorców według podziału terytorialnego oraz klasowego i zawodowego.

1. Żywienie zbiorowe.

e) Spółdzielczość a społeczeństwo i państwo ludowo - demokratyczne.

f) Spółdzielczość w planowaniu gospodarczym:
- wytyczne planów długofalowych,
- dokładne poznanie podmiotów planujących i plan wykonywujących,
- materialne elementy planowania, tzn: potencjał gospodarki spółdzielczej, racjonalizacja gospodarcza kraju, wielkość produkcji, wielkość rynkowej masy towarowej, siła nabywcza ludności, towarowość wsi itp.,
- formalne elementy planowania, tzn.: rodzaje planów (branżowych, terytorialny, sektoralny, okresowy), obowiązujące przepisy (ustawy, rozporządzenia, instrukcje itp.), wzory formularzy, terminarz prac, technika planowania, kontrola i sprawozdawczość (między innymi normalizacja księgowości, jako podstawy dla planowania sprawozdawczości i kontroli).

1. Włączanie gospodarki drobno - towarowej do gospodarki planowej za pośrednictwem spółdzielczości.
2. Ustalenie materialnych i formalnych elementów planowania.

g) Zagadnienia strukturalne i organizacyjne w ramach spółdzielczości, np. charakter central i spółdzielni, ich zakres działania oraz wzajemny stosunek (centrala — centrala — centrala — spółdzielnia, spółdzielnia — spółdzielnia).

Opracowania wstępne i pomocnicze

Ad zag. Id): Opracowania ankiety „ZM“ (zaopatrzenie miast).

AKCJA EWIDENCYJNO-KOORDYNACYJNA

1. Ewidencja i koordynacja prac naukowo-badawczych z zakresu spółdzielczości oraz dziedzin pokrewnych, prowadzonych lub planowanych przez: SIN, inne wydziały CZS, centrale spółdzielni oraz inne naukowo-badawcze ośrodki spółdzielcze lub pozaspółdzielcze, względnie osoby pracujące naukowo.
2. Syntetyzowanie opracowań, wynikających z prac poszczególnych działów badawczych SIN.
3. Organizacja biblioteki centralnej, centrum dokumentacji, oraz terenowych bibliotek spółdzielczych.

AKCJA WYDAWNICZO-POPULARYZACYJNA

1. Współudział w koordynacji akcji wydawniczej całej spółdzielczości.
2. Współudział w ustalaniu problematyk dla różnych czasopism spółdzielczych oraz dostarczanie materiałów, opracowanych przez SIN.
3. Wydawanie Spółdzielczego Przeglądu Naukowego.
4. Wydawanie opracowań własnych SIN.
5. Wznawianie podstawowych dzieł z zakresu spółdzielczości.
6. Współudział przy wydawaniu podręczników.
7. Przekłady (m. in. vide załącznik „Program prac z zakresu Sowietiki“).
8. Organizowanie odczytów i zespołów dyskusyjnych na tematy problematyki marksistowsko-leninowskiej, na tematy związane z wynikami prac badawczych SIN oraz na inne tematy wynikające z zainteresowań spółdzielczości.

PROGRAM PRAC W ZAKRESIE „SOWIETIKI“

A. 1. Dla podjęcia systematycznych prac nad problematyką radziecką konieczne jest nawiązanie ścisłej współpracy z nauką radziecką i z jej spółdzielczością. Dla wymiany posiadanego dorobku oraz należytego zrozumienia zagadnień konieczny jest wyjazd ekipy ludzi, którzy będą w tym zakresie pracowali, do ZSRR, m. in. także dla nawiązania bezpośrednich stosunków z tamt. organizacjami i ludźmi.

2. W zamierzonej pracy należy przyjąć ogólną zasadę, iż zagadnienia spółdzielcze będą rozważane n a t l e ogólnych zjawisk społeczno-gospodarczych.

3. Nasuwają się następujące tematy podstawowe:

I. Ekonomia polityczna socjalizmu (i na jej tle):

a) Spółdzielczość w systemie socjalistycznej ekonomii teoretycznej.

b) Ekonomika spółdzielcza (praktyka).

II. Planowanie w ZSRR (i na jego tle):

a) Spółdzielczość w systemie radzieckiej gospodarki planowej,

b) Planowanie spółdzielczości radzieckiej (technika).

III. a) Radzieckie rolnictwo, jego struktura i organizacja,

b) Rolnictwo w systemie radzieckiej gospodarki,

c) Planowanie w rolnictwie radzieckim (technika) — i na tym tle:

Spółdzielczość w systemie radzieckiego rolnictwa (kołchozy).

IV. a) Obrót towarowy w ZSRR (jego struktura i organizacja),

b) Obrót towarowy w systemie radzieckiej gospodarki planowej,

c) Planowanie w radzieckim obrocie towarowym — i na tym tle:

Spółdzielczość w systemie radzieckiego obrotu towarowego.

V. Radziecki system finansowo-podatkowy (i na jego tle): Spółdzielczość radziecka w radzieckim systemie finansowo-podatkowym (obciążenia i przywileje spółdzielczości).

VI. Przemysł miejscowy a wytwórczość spółdzielcza.

VII. Spółdzielczość pracy, inwalidzka itp.

VIII. Prawne podstawy i organizacyjne formy radzieckiej spółdzielczości.

IX. Statut artelu rolniczego (w kołchozach), jego naruszanie i środki przedsięwzięte dla przeciwdziałania temu.

X. Wybrane zagadnienia praktyczne z zakresu osiągnięć i doświadczeń radzieckiej ekonomiki: produkcji, rozdziału, organizacji, techniki itd., które można i należałoby przyswoić naszej spółdzielczości jak np.:

a) planowanie obrotu towarowego w różnych ogniwach aparatu spółdzielczego, sprawozdawczość, kontrola wykonania planu,

b) stosowanie norm i normatywów, metodologia w zakresie ich obliczania i stosowania,

c) wewnętrzne instrukcje dotyczące: planowania, stosowania normatywów, współzawodnictwa pracy, polityki finansowej, obrotów towarowych, magazynowania, inwentury, obrotów bezgotówkowych itp.

B. Do czasu aż możliwe będzie rozpoczęcie systematycznych prac, o których mowa wyżej w części A., przystąpiono do wykorzystania materiałów przywiezionych z ZSRR a znajdujących się w bibliotekach spółdzielczych (S. I. N. oraz „Społem"), jak również materiałów, posiadanych przez inne biblioteki (np. KC PPR, S. G. H. itp.), względnie dających się nabyć w księgarniach Towarzystwa Przyjaźni Polsko - Radzieckiej, albo za ich pośrednictwem sprowadzić. Wykorzystuje się również materiały zawarte w periodykach, otrzymywanych przez S. I. N. Przyswajanie posiadanych materiałów odbywa się w ramach programu i planu prac S. I. N. w postaci: tłumaczeń, recenzyj i skrótów, dokonywanych przez zespół współpracowników, angażowanych w trybie umowy o dzieło. Materiały powyższe poza wewnętrznym wykorzystaniem do prac S. I. N. ukazują się w „Spółdzielczym Przeglądzie Naukowym", względnie jako odbitki publikacji.

U w a g a: Program prac w zakresie „Sowietiki" opracowany został już 1.XI.1947 r.

Co-operative Scientific Review

Year XIV October-December 1948 Copy IV

SUMMARY

Boczar K.: The Fixed Standards in the Co-operative Trade.

The introducing of direct planning in co-operative work made necessary the establishing of fixed standards. Concerning commercial work this task was entrusted to the Institute of Co-operative Research. The above article shows the achievements reached during the first period of work.

The author defines the fixed standards as technical, organisational or economic indices fixed in the course of planning for the most essential activities of an enterprise. The duty of every executor of the plan consists of reaching or exceeding in a positive manner these standards. This constitutes exactly the indispensable condition of the fulfilment of the plan.

But if the application of the fixed standards occured in a dull, mechanical way it could be dangerous, for it may cause direct losses and moreover-it may undermine the idea of planned economic activity itself. The task of settling and modyfying the fixed standards requires therefore permanent, careful, deep and universal observations as well as an analysis of the economic processes and particularly of the developpment of production and the progress of technical improvements.

Our Institute confines its researches to the following problems: The rate of stock-turn, the efficiency of staffs' labour and the costs.

The dimension of stock-presuming a normal velocity of turnover-is planned according to the normal rate of stock-turn.

The fixed standards of labour efficiency determine the height of the required results in an unit of time.

In the above elaboration the efficiency of labour is determined by the turnover rate pro worker.

The fixed standards for the costs determine their upper limit, but they do not authorise the making of expenses up to this limit, for the principle of a thrifty management must be always observed.

Further on, the article gives the fixed standards concerning these three groups for the „Peasants, co-operative societies, Self Help", for the District Unions of these societies and also for the following types of societies: consummers' gardeners', bookselling and stationery.

At present our Institute starts some long term studies on problems of fixed standards with the help of more improved methods of work, than it was possible to apply till now.

Garbacik E.: The Different Forms of Productive Co-operative Work in Agriculture.

The interest among farmers for co-operative collaboration concerning agricultural production has been strenghtened in Poland owing to the necessity of finding a suitable form of co-operative societies for parcelling and resettlement of land in Western territories after the second world war. The author participated in elaborating model rules for this kind of societies.

Although these societies are not directly connected with the numerous world experiments in the past, the author gives a short historical survey of the endeavours aiming at creating of a more social form of agricultural production. This sketch shows the different incentives which have stimulated these communities and the different degrees of their approach to complete socialisation of agricultural production.

Concerning the recent experiment in U.S.S.R. the author being of opinion that the gigantic work of the kolkhos is in general well known and was already described in the last issue of our Review mentions it only briefly and goes more into details regarding the Mexican Ejidos, The Palestinian Kvutzot within the Zionist movement and the modern co-operative farms established by the Farm Security Administration in U. S. A.

Drozdowicz J.: The Structure of The Central Co-operative Organisations.

The Author states that according to the new laws adopted by the Polish Parliament on May 21 1948 there are now three main forms of central organisations connected with the co-operative movement:

1) The Central Co-operative Unions,

2) The Co-operative-State Central Federation,

3) The State-Co-operative Enterprises.

The first two groups are characterised by following common features:

a) They are association of juridical units (co-operative societies or others), conducting an economic enterprise.

b) Besides economic activity they perform audits and educational work.

c) They are based on self-government.

But the Co-operative-State Central Organisations differ from the Co-operative Unions by a greater intervention of the state authorities in their functioning. They are set up by a decree of the Minister of Industry and Commerce in consultation with the Minister of Treasury and other interested Ministers after having taken advice of the Central Co-operative Union. The Minister of Industry and Commerce appoints a quarter of the members of their Supervisory Council, approves the elected Board of Management with the exception of one member, who performs the duties of the chief of the Audit Department. The Minister of Industry and Commerce controls also the economic activity of the mixed association and approves its rules after consultation with the Central Co-operative Union. The capital of the mixed Association is composed of the funds of the affiliated societies and of a special contribution from the Treasury.

The State-Co-operative Entreprises constitute a new form of organisations of the Polish economic life. They are applied in those branches of national economy where the co-operative movement has no special societies of the appropriate type. Although the State intervention in mixed enterprises is far greater than in mixed central organisations the co-operative movement has possibilities of exercing influence upon them in many regards. For instance the economic Council is appointed by the Minister of Industry and Commerce but the members are taken from a list presented by the Co-operative Central Union. This Union supervises the activity of

the State-co-operative enterprises in regard audit and educational work.

Further on, the author deals with the inner structure, the scope of their activity, their territorial self-government etc.

Lific M.: The New Stage of Commerce in U. S. S. R.

This article is the Polish translation of a treatise which appeared in the paper „Economic Problems", organ of the Economic Department of the Academy of Science of the U.S.S.R.

The author stresses the far reaching consequences of the recently performed transition from the rationed distribution of food to the system of free purchases preceded by an adequate financial reform. The admition of co-operative trade in towns according to the Bill of November 9, 1946 contributed in a powerfull manner to the enabling of this reform.

The favourable consequences of the withdrawal of the rationed food distribution system are the following: a serious reduction of prices and in consequence an improvement of the real wages amounting in average to 51% in the first quarter 1948, followed by an increased consumption of food and textiles, further an increased labour efficiency of the commercial workers and an increased flow of workers to production.

The economic life in U. S. S. R. is not threatened by economic depression but is developping sure footed according to the progressive plan of socialistic building.

MATERIALS AND NOTES

This section contains the following contributions:

The co-operative resettlement in the Western territories.

Fragments of the new co-operative law in Mexico.

The audit apparatus of the Swedish movement.

Analysis and planning of the circulation of goods of the rural co-operative societies „Selpos" in U. S. S. R.

Co-operative studies at the Universities in Switzerland and in U. S. S. R.

Analysis of the especially chosen 96 consummers' societies (first half of the year 1948)

REVIEWS OF HOME AND FOREIGN PRESS AND OF NEW BOOKS

In this section the following items are discussed:

Contributions concerning planning which appeared recently in the Polish press

„Review of International Co-operation" for the first half of the year 1948

Prof. Dnieprowski: The planning in the co-operative movement in U. S. S. R.

K. Śliwowski: Economic activities of the co-operative shops and stores.

O. Haubold and other authors: In the father-land of young agricultural communities (A report about a study trip in Bulgaria).

N. Graczew: Planning applied to collective nutrition.

Ulla Alm: Co-operative housing in Sweden.

STATISTICS

The statistical material concerns co-operative organisations affiliated with I. C. A. for the years 1944-6.

LEGISLATION

Survey of the Polish social and economic legislation for the time: 19/VI—18/X 1948.

BIBLIOGRAPHY

a) Bibliography of U. S. S. R. new publications

b) Bibliography of Polish publications on co-operative matters

c) List of the books received frome home and foreign editors.

REPORT OF THE MEETING OF THE SCIENTIFIC COUNCIL OF THE INSTITUTE

held on October 21. The President of the Institute, dr H. Kołodziejski, stressed in his inaugural speech that the part of science, especially of the social science, was never so great as at present when their task is not only to investigate the reality but, besides, to put knowledge at the service of the attempted changes of it.

All speakers who participated in the debates agreed to the opinion that life itself constitutes the supreme test of scientific truth, therefore the objects of the researches of the Institute have to be in close contact with practical problems.

The President of the Central Co-operative Union, E. Ochab, pleaded the view that the theoretic basement of the workers' and peasants' co-operative movement ought to be based on the conviction that the co-operative movement is a part of a larger unity, namely of building of the socialistic structure.

Concerning the methods of work the speaker believes that the unique appropriated scientific method of thoughts is the Marx-Lenin's method.

The speaker makes the reproach to the foreign co-operative theoriste that they confine themselves chiefly to registration of empiric facts avoiding any deeper interpretation of them and any synthesis. It is not accidental that they obscure in this way the most essential phenomenon, namely the phenomenon of the class struggle.

In order of improwing the efficiency of the work of the Institute the Council resolved to form sub-committees for investigating the following matters:

1) Problems connected with agriculture,
2) Problems of circulation of goods in the framework of the State six years plan,
3) Problems of teaching co-operative matters in schools, especially at the Universities,
4) Problems of labour co-operative societies,
5) Ideological problems.

The meeting approved the plan of work presented by the Directors of the Institute.

Note of the Editor. We shall be pleased to give further informations on the above matters to any foreign reader interested in these problems.